MĂRIOARA ROGOZAN

Șoimuș, comuna Coroisânmărtin, județul Mureș

Însemnări monografice

Mulțumesc pentru reușita acestui demers de suflet colegilor profesori Mihai Stavilă, Bartha Zoltán, Marioara Elena Pop, domnilor dr. Liviu Boar, dr. Pál-Antal Sándor, dr. Márton László, domnului Ilarie Gh. Opriș, domnului Alexandru Tcaciuc, ginerelui Valer Molnar, fiicei Roxana Molnar-Rogozan.

Mulțumesc șoimoșanului soț, Ioan Rogozan, pentru acordul dat realizării acestei cărți.

MĂRIOARA ROGOZAN

ȘOIMUȘ, COMUNA COROISÂNMĂRTIN, județul Mureș

Însemnări monografice

Cuvânt înainte de
Liviu Boar

Editura VERITAS
2020

Coperta a I-a: Imaginea de la facebook.com/somlea.cristina

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Rogozan, Mărioara
Șoimuș, comuna Coroisânmărtin, județul Mureș/Mărioara Rogozan - Târgu-Mureș: Editura Veritas, 2020
ISBN 978-973-8116-47-4

I. Boar, Liviu – Cuvânt înainte

Tehnoredactare computerizată: Alexandru Tcaciuc
Lector: Mariana Ciurca
Toate drepturile rezervate
Copyright © Mărioara Rogozan
Tiparul executat la INTERMEDIA GROUP SRL
Târgu-Mureș, str. Iuliu Maniu nr. 14, telefon 0265–216666
ROMÂNIA

Cuvânt înainte

Monografíe, Monografii, substantiv feminin = Studiu științific amplu asupra unui subiect anumit, tratat detaliat și cvasiexhaustiv. Din franceză: monographie. Este definiția pe care o dă Dicționarul Explicativ al Limbii Române (Ediția 2009) acestui gen de lucrare, al cărei scop este prezentarea istoriei unei localități, în cazul de față Șoimuș sat aparținând comunei Coroisânmărtin, lucrare datorată profesoarei Mărioara Rogozan pasionată cercetătoare a istoriei locale din județul Mureș. Am remarcat-o de-a lungul anilor pe doamna profesoară în sala de studiu a Arhivelor Naționale Mureș, instituție pe care am condus-o peste 25 de ani, ca o cercetătoare perseverentă, mereu în căutarea unor noi mărturii documentare pe care să le utilizeze în lucrările pe care le elabora. Zecile de ore petrecute în sala de studiu a Arhivelor Mureșene cu documentul de arhivă în față, în sala de lectură a Bibliotecii Județene în compania cărților de istorie, geografie, etnografie și folclor, de sociologie, au stat la baza elaborării monografiilor așezărilor mureșene: Trei Sate, Voiniceni, Bărdești, Sântana de Mureș, precum și a celei a Școlii Gimnaziale „Vasile Săbădeanu" din Voiniceni, aflată în manuscris în așteptarea tiparului, excepție Bărdești, Voiniceni, Sântana de Mureș. Iată că monografia satului Șoimuș vede astăzi lumina tiparului.

Publicarea monografiilor localităților, în special a celor rurale, are vechi tradiții în cultura românească. Dascălii (învățătorii și profesorii), preoții, dar și alți intelectuali ai satelor românești, au fost cei care au adunat materiale din arhive, biblioteci, de la fața locului și au elaborat monografii, unele publicate, altele rămase încă în manuscris. În perioada interbelică, prestigioasa Școală de Sociologie de la București, fondată de profesorul Dimitrie Gusti[1], a inițiat cercetări monografice ale satelor românești din provinciile reunite în România Mare, după 1 Decembrie 1918. Prima cercetare monografică s-a desfășurat în anul 1925, la Goicea Mare (jud. Dolj), sub atenta îndrumare a lui Dimitrie Gusti. Aceasta este urmată de campaniile monografice de la Rușețu–jud. Brăila (1926), Nereju–Vrancea (1927), Fundu Moldovei–Câmpulung (1928), Drăguș–Făgăraș (1929, 1932, 1933, 1938), Runcu–Gorj (1930), Cornova–Basarabia (1931); în total s-au realizat campanii monografice în 626 de sate, orașe și regiuni.

Lucrarea de față este structurată pe 8 capitole, care abordează cadrul natural, apoi dezvoltarea istorică a localității, din antichitate până în zilele noastre. Un capitol important este cel dedicat celor două instituții fundamentale ale evoluției neamului: biserica și școala.

1 Dimitrie Gusti (1880-1955) a fost un filosof, sociolog și estetician român. Membru al Academiei Române din 1919, președintele Academiei Române, ministru al Învățământului între 1932 și 1933, profesor la Universitățile din Iași și București, cel care a fondat Școala de sociologie de la București. O realizare de excepție a Școlii de sociologie de la București a fost înființarea Muzeului Național al Satului. Acesta a fost inaugurat la 10 mai 1936, în prezența regelui Carol al II-lea al României, iar pentru public, la 17 mai 1936, fiind în prezent una dintre cele mai mari atracții turistice ale Capitalei

Ultimul capitol este dedicat eroilor comunității căzuți în cele două războaie mondiale. În încheiere sunt menționate sursele bibliografice folosite de autoare la elaborarea lucrării, precum și fondurile arhivistice studiate la Arhivele Mureșene, care conțin informații inedite din istoria localității și care ridică valoarea documentară a lucrării.

Felicitări autoarei și urarea de a continua laborioasa muncă de cercetare a istoriei locale.

Profesor dr. Liviu BOAR

Prefață

Localitatea Șoimuș, este un sat având o populație de 403 locuitori în 2012, aparținând comunei Coroisânmărtin, județul Mureș, comună de care mai aparțin satele Coroi și Odrihei. Satul este așezat la o distanță de 37 km de municipiul Târgu-Mureș, reședința județului Mureș, 28 km de municipiul Târnăveni, România, sud-estul Europei. Localitatea este străbătută de paralela de 46°23'37" latitudine nordică și de meridianul 24°35'13" longitudine estică.

Satul este atestat documentar la *1000 pe harta istoricului Györffi György „Harta formării comitatului Târnava"* sub topicul *„Solymos"*, în anul 2020, împlinind 1020 ani de atestare documentară, mândrindu-se cu un trecut glorios.

După cum ne confirmă și documentele studiate în vederea conceperii lucrării, populația localității, pe lângă munca de zi cu zi pe ogoare pentru existență, a participat alături de întregul popor la mișcările social-naționale pentru un trai mai bun, pentru drepturi și libertăți, pentru unitate națională. Tradițiile istoriografiei noastre scot în evidență importanța studierii fiecărei așezări omenești. Pornind de la acest deziderat am socotit ca o îndatorire cetățenească, evidențierea printr-o încercare de monografie a localității Șoimuș într-o carte, a tot ce a fost mai semnificativ de-a lungul istoriei în această parte a Transilvaniei. Realizarea lucrării nu a fost o muncă ușoară, având în vedere multitudinea de documente și date necesare a fi consultate și interpretate. Munca a început prin stabilirea unui plan al lucrării care cuprinde capitole, iar capitolele subcapitole în funcție de factorul analizat, respectând cronologia evenimentelor.

A urmat documentarea la Arhivele Statului-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, Biblioteca Teleki, Primăria Coroisânmărtin. Sunt conștientă că nu am putut cuprinde totul în această lucrare, că poate fi aprofundată și, deci, continuată. Am speranța de a fi lăsat ceva util șoimoșenilor cu care să se mândrească peste timp, să fie sursă de documentare pentru activități cultural patriotice. Prin această carte așezarea noastră se va face cunoscută în țară, iar prin Internet la Biblioteca digitală a Bibliotecii Județene Mureș, în întreaga lume.

Mărioara ROGOZAN

I. Cadrul geografic al localității

Cronicarul Anonymus al regelui Bela al Ungariei (probabil Bela al III-lea, 1173-1196) în „Gesta Hungarorum" (Faptele Ungurilor), capitolul XXV. Despre prevederea lui Tuhutum „face o descriere despre" calitatea și fertilitatea din Ultransilvania și ce fel de oameni sunt locuitorii de acolo... prin un oarecare bărbat șiret Ocmand care a văzut „... bunătatea și rodnicia pământului, că pământul acela e udat de cele mai bune râuri, că din nisipul lor se culege aur, că aurul din acea țară este cel mai bun aur, că de acolo se scoate sare și materii sărate și că locuitorii din acea țară sunt cei mai nevoiași oameni din toată lumea. Fiindcă sunt Blachi și Sclavi (Slavi) care nu au alte arme decât arcuri și săgeți... suferă multe neajunsuri din partea Cumanilor și a Pecenegilor[2]..."

La 1750, „Pagus Óláh Sollymos-Satul Șoimușul Român este așezat de-a lungul râului Târnava Mică și jumătate din teritoriul său se află orientat spre râul menționat fiind mai fertil, în timp ce restul se găsește în locuri/de orientare nordică/fiind steril. Cei de aici se întrețin din roadele pământului lor... Pășunile fiind puține... Fânețele se cosesc în fiecare an..."[3]

Privind așezarea pe globul terestru, satul Șoimuș este așezat la 46°23'37" latitudine nordică față de Ecuator, deci în emisfera nordică, și la 24°35'13" longitudine estică față de primul meridian, deci în emisfera estică, în S-E continentului Europa, țara România, Transilvania, județul Mureș. Localitatea noastră este situată la sud de municipiul Târgu-Mureș, 37 de kilometri, reședința județului, pe râul Târnava Mică. Teritoriul localității este situat în Podișul Târnavelor, subunitate a Podișului Transilvaniei, la sud de râul Mureș. Vatra satului este așezată în lunca și terasele apropiate albiei râului Târnava Mică și a afluentului său Valea Seleușului și dealurile din N-V. Are o populație de 405 locuitori (2011).

Satul are o suprafață totală de 913 ha, din care 18 ha intravilanul, iar extravilanul: 627 ha arabil, 164 ha pășune, 42 ha fânețe, 2 ha vii, 8 ha drumuri și cale ferată, 7 ha neproductiv. (Primăria Coroisânmărtin)

[2] Anonymus Notarius, *Gesta Hungarorum (Faptele Ungurilor*), Editura Mentor, București, 2000, pag. 103-104.

[3] L. Gyémánt, R. Câmpean, D. Dorner, *Conscripția fiscală a Transilvaniei din anul 1750*, Ed. Enciclopedică, București, vol. II, 2009, pag. 1390-1391.

Soimuș. Cadrul geografic-Imagine din satelit

Șoimuș

Relieful

Relieful se încadrează în aspectul specific unității geografice Podișul Târnavelor din care face parte. Se subdivide în trei unități geomorfologice distincte:

a) Lunca aluvionară largă sau șesul Târnavei Mici și a pârâului Seleuș;

b) Terasele;

c) Dealurile.

Lunca aluvionară are 2 trepte: treapta inferioară sau albia majoră, care se întinde între meandrele Târnavei Mici și ale afluentului pârâul-valea Seleuș și este inundată aproape anual, cu ocazia viiturilor mari de primăvară, rar vara: Râtul Zăgărel, Râtul Unghiul Corbului, Râtul Unghiul Ciolii, Râtul Unghiul Boilor, Râtul din Jos. Treapta superioară sau terasa de luncă, care se inundă foarte rar, cu ocazia debitelor catastrofale, cum au fost cele din 1970 și 1975: Râtul Părăuță, Râtul pe Vale (Seleuș) etc. Acestea ocupă suprafața cu cel mai bun teren agricol al localității. Terasele se ridică cu 30-40 m deasupra nivelului luncii. Dealurile se întâlnesc în partea de S și SV a localității: Dealul Hodaie (430 m), Dealul Chicui (470 m), Dealul Cioanca, Dealul Ciocani, Dealul Dosu, Dealul Rece (415 m) ca și în NV: Dealul Viilor (4... m) Dealul Dumbrava (438 m), Dealul Grui.

Altitudinea absolută a localității, față de nivelul mării, este de 510 m, iar cota cea mai coborâtă este de 314 m pe malul Târnavei Mici la vărsarea pârâului Seleuș în Târnava Mică. Dealul Chicui este de 470 m, cel mai înalt punct în hotarul satului. Versanții dinspre Târnava Mică au panta dulce și despicată de pâraie, Seleuș în cazul nostru, scurte în „picioare de deal”.

Versantul acesta a păstrat mai bine importante porțiuni din terasele văii, formate din straturi de rocă fertilă și bogate în izvoare de apă, fiind astfel locul cel mai prielnic pentru formarea și dezvoltarea așezării omenești-Șoimuș (Ulița mare, Ulița după grădini, Ulița Seleușului), Zagăr, Laslău, Bahnea etc. Subsolul satului este bogat în gaz metan. Domurile bogate în gaz metan au fost și sunt prospectate, fiind în curs de valorificare.

Hidrografia

Ea este reprezentată de râul Târnava Mică, care limitează teritoriul localității în partea de sud, sud-est prezentând numeroase meandre-cotiri, și albia în continuă sedimentare. Malurile se dărâmă și sunt relativ joase înlesnind revărsările din perioada ploilor.

Practic vorbind, maturitatea albiei aluvionate era și este cauza inundațiilor, care provocau și provoacă pagube în semănăturile de pe luncă. Lucrările hidrotehnice din aval, de la Bezid-Coroi (1975-1977 și 1984-1989) cu scopul complex de atenuare a undelor de viitură pe pârâul Cușmed și de pe cursul râului Târnava Mică, în sectorul aval de acumulare, și pentru suplimentarea unor debite pentru alimentări cu apă, pentru dezvoltarea turismului ecologic-recreativ și a pescuitului ecologic, de care beneficiază și șoimoșenii, au diminuat aproape total pericolul inudațiilor.

Dintre văile afluente, cea mai importantă pentru noi este *valea sau pârâul Seleuș, care își are izvorul în hotarul satului Seleușul Mic, loc numit Țăcădan,* cu o lungime totală de 12 km. Valea străbate satul nostru dezvoltat pe cursul său inferior în lunca și pe terasele lui de dinaintea vărsării în Târnava Mică. Nivelul pânzei de apă freatică este în funcție de altitudinea microreliefului, fapt identificat prin săparea fântânilor răspândite pe întreg teritoriul satului cu o adâncime de la 0,5 m până la 5 m.

Aspecte de la inundația provocată de râul Târnava Mică din 1977

Clima

Șoimuș are un climat temperat-continental, cu veri călduroase și ierni reci, cu treceri bruște de la iarnă la vară, cu precipitații suficiente principalelor plante cultivate. Media anuală a temperaturii este de 8,6° C, temperatura medie a lunii celei mai calde, iulie, este de +19,40°C, iar temperatura medie a lunii celei mai reci, ianuarie, este de -4,30°C. Cea mai ridicată temperatură înregistrată a fost de +39°C, iar minima absolută de -32,8°C. Cantitatea medie anuală a precipitațiilor este de 622,8 mm. Față de această medie există mari variații, astlel, în anul 1904, precipitațiile au fost de numai 397 mm, iar în 1911 s-au înregistrat 987 mm.

În perioada cu precipitații abundente apa băltește pe terenurile agricole de la poalele dealurilor. Sunt rare vânturile puternice care să dăuneze culturilor. Predomină vântul de sud-vest, călduros și secetos. Iarna, prin ianuarie, și primăvara timpuriu, bate „Vântul Mare", care vine din Carpații sudici și bântuie văile Târnavelor, topind zăpada „văzând cu ochii". Primăvara are influență pozitivă, aducând renașterea vegetației. Iarna însă e dăunător culturilor de cereale, topindu-le zăpada, expunându-le înghețului.

Flora și fauna

Localitatea aparține zonei de dealuri a Podișului Târnavelor în zona pădurilor de foioase, sub etajul gorunului. Alți arbori întâlniți sunt: arțarul, carpenul, ulmul, paltinul, frasinul. La marginea pădurii întâlnim: alunul, măceșul, socul. Defrișările de-a lungul timpului au distrus pădurile.

Au rămas pâlcuri izolate de pădure, este cazul și la Șoimuș. Sunt dealuri neîmpădurite a căror pantă și culme prezintă o vegetație de stepă ierboasă. În lunca râului și pârâului se dezvoltă fânețe bogate, dar și stufăriș și plopi, sălcii și arini. În flora localității, un loc important îl ocupă plantele medicinale, care cresc în mod spontan: mușețelul, urzica, coada șoricelului, izma, limba oii, menta, sunătoarea, gălbeneaua, păpădia, scaietele, traista ciobanului etc.

În culturile de plante întâlnim: mohorul, volbura, pălămida, albăstreaua, rapița, macul, măzărichea, brusturele etc. Se întâlnesc animale sălbatice. Mamifere carnivore: vulpea, lupul, viezurele, jderul, dihorul. Mamifere insectivore: ariciul, cârtița. Mamifere omnivore: mistrețul, ursul; rozătoare: veverița, șobolanul, șoarecele de casă și de câmp, hârciogul, iepurele; rumegătoare: căpriorul, căprioara.

Dintre păsări amintim: rândunica, ciocănitoarea, pițigoiul, gaița, turturica, cinteza, coțofana, cucuveaua, vrabia, cioara, țarca, uliul, corbul, barza, fazanul. Se mai întâlnesc și reptile: broasca râioasă, broasca de iarbă, șarpele comun, șopârla.

Animalele domestice crescute de oameni în gospodării sunt: porcinele, ovinele, bovinele, caprinele, păsările (găini, rațe, gâște, curci) și albinele.

Solurile

Dealurile sunt formate din marne, argile marnoase, gresii moi și nisipuri peste care s-au dezvoltat soluri: *solul brun de pădure,* pe alocuri *solurile brune* sunt *podzolite-spălate*. În terasa de luncă sunt *soluri aluvionare*, cele mai bune soluri pentru cultura legumelor. *Cernoziomul,* un alt tip de sol fertil, este mult utilizat la cultivarea cerealelor și plantelor tehnice (sfecla de zahăr, floarea soarelui, rapița).

Cadrul natural

Căi de comunicație

Legătura Șoimușului cu municipiul Târgu-Mureș, reședința județului, se realizează pe Drumul Național 15 E, care face legătura Târgu-Mureș-Bălăușeri-Sighișoara, din care, la Bălăușeri se desprinde DJ 142, pe o distanță de 13 km, drum ce face leagătura Bălăușeri-Târnăveni, pe această cale de acces aflându-se trei sate ale comunei: Coroi, Coroisânmărtin, Odrihei. Un alt drum ce străbate comuna este DJ 142 C, ce face legătura între Coroisânmărtin-Zagăr-Viișoara și Dumbrăveni, respectiv între județele Mureș și Sibiu. Din el se desprinde la Coroisânmărtin, după ce trecem peste podul de peste râul Târnava Mică, după 50 de m la dreapta, DC 63 asfaltat, care ne conduce în Șoimuș, 2 km (urmat de satul Seleușul Mic al comunei Zagăr, 3 km). O altă cale de acces o reprezintă calea ferată care leagă Blajul de Târnăveni-Bălăușeri-Sângeorgiul de Pădure-Praid, cu haltă la Șoimuș, cale ferată construită în anul 1906 (cu italienii). Transportul călătorilor se realizează cu autobuzul Târgu-Mureș-Sovata sau Târgu-Mureș- Sighișoara până la Bălăușeri, iar de acolo cu ocazia, pe jos, sau cu trenul, din stația Bălăușeri-Șoimuș-Târnăveni-Blaj etc.

Încadrarea administrativ-teritorială

În vederea stabilirii și formării unei imagini mai exacte asupra localizării teritoriului satului Șoimuș în decursul istoriei, considerăm necesar a prezenta pe scurt câteva elemente de bază privind numele și apartenența la o unitate administrativ-teritorială sau alta.

Istoricul Györffy György în lucrarea sa de căpătâi *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza* (Istoria Ungariei arpadiene 1001-1301) realizează și harta comitatului Târnava, consemnând localitatea.

Coriolan Suciu, în al său Dicționar istoric al localităților din Transilvania, scrie: *Șoimușul Român,* ungurește Oláhsólymos, Kőkőllősólymos, germană Salmen, aceasta la 1967, iar de-a lungul istoriei: *„1405* possessio (sau) villa *Solmus, 1415* poss. *Solymos,* circa *1450 Solmos* (Csánki V.1893), *1733 Solijmos (*c. K.), *1750 Sojmos* (c. A.), *1760-1762 Oláh Sollymos (*c. B.), *1850 Sollymus* (st. Tr.), *1854 Oláh Sólymos, Salmen, Șoimuș*, (Bul. 64)*"*[4]. Aici consider necesar a amintii că o bună parte a arhivei Transilvaniei, deci și a Șoimușului, se află la Budapesta, nefiind restituită României după Marea Unire. Informații scrise cu privire la cuprinderea localității într-o unitate administrativ-teritorială avem din anul 1405 *Comitatul Târnava*, comitat menționat la *1197 „castrum Cuculinese"* de la râul Târnava, iar din 1281, „comitatus Küküllu".

[4] Coriolan Suciu, *op. cit.*, pag. 65.

În secolul al XV-lea știrile în legătură cu întinderea comitatului sunt: la sud se învecina cu localitatea Blaj, la apus-vest cu Petrilaca Română, din comitatul Alba de Jos, spre nord cu Ungheni, Lăureni și Crăciunești, situate de-a lungul Nirajului, iar spre răsărit cu localitățile Vaidacuta, Andreeni și Mureni din scaunul Odorhei, iar între cele două Târnave se mărginea cu localitățile Velț, Bălcaciu, Jidvei, Bazna și Băgaciu. Raportat la celelalte comitate și scaune cu care se mărginea comitatul Târnava, se învecina în partea de sud-vest cu comitatul Alba de Jos și scaunul Mediaș, la sud cu scaunul Sighișoarei, la vest cu comitatul Alba de Sus; la est cu scaunul Odorhei, iar la nord cu scaunul Mureș și comitatul Turda.

În perioada amintită comitatul avea patru cetăți: Cetatea de Baltă, Uioara, Micăsasa și Bahnea, patru orașe târguri și 141 de sate. Cetatea de Baltă împreună cu 8 sate din jur a fost o bună perioadă în stăpânirea domnitorilor Moldovei Ștefan cel Mare și Petru Rareș. La sfârșitul secolului al XV-lea comitatul avea patru orașe: Bahnea, Bălcaci, Târnăveni și Micăsasa. Reședința era când la Cetatea de Baltă, când la Târnăveni, excepție perioada 1784-1790, când reședința oficială a Comitatului Târnava unit cu Scaunul Mureș a fost la Târgu-Mureș[5].

Comitatul era împărțit în Plasa de jos (1703) și Plasa de sus. Dregătorul principal al comitatului era comitele suprem, cu atribuții militare și administrative, delegații adunării generale erau doi vicecomiți, perceptorii, notarii, doi comisari de stațiuni militare, satrapii (paznicii comitatului), conscriptorii, tabelarii, inspectorii și comisarii de magazine militare[6].

Prin ordinul din 3 iulie 1784, emis de împăratul Iosif al II-lea, comitatul Târnava era unit cu scaunul Mureș primind denumirea de *Comitatul Târnava unit cu Scaunul Mureș* împărțit în trei cercuri:

a) cercul superior,

b) cercul inferior și

c) cercul Mureș.

Cercurile erau împărțite în plase. *Șoimușul a aparținut Cercului superior, plasa Zagăr,* până la *1790*.

Din *ianuarie 1790* s-a revenit la vechea organizare administrativ-teritorială, *comitatul Târnava* cu două cercuri, cu șase plase, *Plasa Zagăr-comuna Șoimuș, și scaunul Mureș,* până în *1849*. Toamna, după înfrângerea revoluției, Curtea de la Viena împarte Transilvania în Districte militare, care, după reședința lor erau denumite: al Sibiului, al Odorheiului, al Alba Iuliei, al Clujului, al Reteagului și al Făgărașului. Districtele militare erau împărțite în cercuri militare, iar acestea în subcercuri. Localitatea noastră *Șoimuș,* făcea parte din Districtul militar Odorhei, cercul Târnăveni. După cinci ani de administrație militară, în toamna anului 1854, Marele Principat al Transilvaniei a fost împărțit în 10 prefecturi cezaro-crăiești împărțite în preturile de plase cezaro-crăiești, printre care și cea a Târnăveniului cu atribuții administrativ-judecătorești.

[5] Îndrumător în Arhivele Statului județul Mureș, vol. I, București, 1984, pag. 11-12.

[6] *Ibidem* pag. 13.

Organizarea zisă „definitivă" a Transilvaniei a ținut de la 30 noiembrie 1854 până la 15 aprilie 1861, când administrația absolutistă a fost retrasă și au fost reînființate comitatele, *comitatul Târnava,* scaunele, districtele. Prin pactul dualist austro-ungar din 1867, Transilvania și-a pierdut complet autonomia.

Conform legii administrativ-teritoriale austro-ungare nr. XXXIII, din *19 iunie 1876,* Comitatul Târnava s-a desființat, partea cea mai mare a localităților vechiului comitat constituindu-se într-o nouă unitate administrativ-teritorială purtând numele de *Comitatul Târnava Mică*, căruia i s-au adăugat și enclavele scaunului Mediaș, cu reședința în orașul Dumbrăveni până în anul 1879, când, prin lege, reședința a fost mutată în orașul Târnăveni. Comitatul era împărțit în patru plase: Dumbrăveni cu 36 comune, Iernut cu 24 comune, Târnăveni cu 30 comune, Valea Lungă cu 27 comune. *Șoimușul* aparținea cercului Dumbrăveni, *plasa Târnăveni.* Prin legea de unificare administrativă, din *14 iunie 1925,* teritoriul României a fost împărțit din punct de vedere administrativ în județe, iar acestea în comune rurale care erau alcătuite din mai multe sate. *Județul Târnava Mică* cu reședința la Târnăveni, iar din 1933 sediul reședinței de județ s-a mutat la Blaj. La *8 septembrie 1950 j*udețul Târnava Mică s-a desființat, circa 90 % din teritoriul fostului județ fiind înglobat în *regiunea Mureș*[7].

Prin aplicarea Legii nr. 55, din *19 decembrie 1968,* cu privire la îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a teritoriului țării, se reînființează județele, iar de la această dată până în prezent comuna Coroisânmărtin, satul Șoimuș, aparține *județului Mureș*[8].

[7] Îndrumător în Arhivele Statului județul Mureș, vol. I, București, 1984, pag. 55-90.
[8] I. Iordan, P. Gâștescu, *Indicatorul localităților din România*, Bucureșri, 1973, pag. 201.

II. Dezvoltarea istorică a localității Șoimuș în epoca feudală

Antecedente istorice

Particularitățile pedoclimatice ale zonei geografice cu deosebire luncile, terasele ușoare și dealurile Târnavei Mici și afluenților săi Seleuș, Zagăr-Domad, Cund, Idiciu în zona noastră, au oferit condiții prielnice de viață omului din cele mai vechi timpuri, dovadă descoperirile arheologice de la Agrișteu, Filitelnic, Senereuș, Laslăul Mare, Chendu etc.[9]

În cazul nostru, pământul roditor a oferit de timpuriu posibilitatea dezvoltării comunității omenești. Descoperirile arheologice întâmplătoare, atestă urme de viață a băștinașilor. *„Repertoriul arheologic al județului Mureș"* realizat de profesorul de istorie antică și arheologie *Valeriu Lazăr,* la pagina 95 menționează la *Șoimuș* descoperirea întâmplătoare a unei monede romane „Follis" din epoca romană imperială, din vremea împăratului Constantin cel Mare (307-337) emisă la 335 d.Hr., de 1,5 grame și un diametru de 18-20 mm, de mică valoare (95 % cupru și 5 % argint). Moneda se află în colecția A. Scheitz din Târnăveni. Fiind o monedă emisă de Imperiu după retragerea romană din 275 d. Hr., rezultă prezența și *continuitatea daco-romană* în acest hotar și pe aceste meleaguri, a legăturilor economice cu lumea romană sud dunăreană, deci cu o vechime de peste 1683 de ani.

Epoca stăpânirii romane este bine reprezentată și datorită celor două drumuri romane. Cel de pe Târnava Mare duce până la Odorhei, castrul de la Inlăceni, iar cel de pe Târnava Mică, până la castrul de la Sărățeni. Drumurile erau străjuite de turnuri și castre de apărare, cum au fost cele de la Blaj, Târnăveni, (Sărățeni), Șoroștin etc.[10] „Când împăratul roman Aurelian, anul 275 d.Hr., sub presiunea goților a retras din Dacia legiunile și funcționarii, lăsând fosta provincie sub stăpânirea acestor barbari germanici, pe care în felul acesta îi făcea federați (aliați) ai imperiului, obligându-i să păzească granița dunăreană contra altor popoare barbare, la fel ca și după evacuarea din zilele noastre a Ardealului de Nord, marea masă a poporului, țăranul legat de glie, a rămas pe loc și a perpetuat limba romană pe aceste plaiuri."[11]

Perioada migrației unor popoare peste spațiul carpato-danubiano-pontic spre sudul și vestul Europei a însemnat sfârșitul Imperiului roman de apus, sfârșitul epocii antice și începutul epocii feudale (476 d.Hr.). Dintre popoarele migratoare putem menționa:

---

[9] Valeriu Lazăr, *Antichități ale județului Mureș*, Ed. Ardealul, Târgu-Mureș, 1998, pag. 11, 12, 19, 23, 28, 31, 45, 53, 57, 69, 90, 109.
[10] Coriolan Suciu*, Județul Târnava Mică,* Blaj, 1943, pag. 28-29.
[11] *Ibidem*, pag. 29.

- *vizigoții,* cu cimitirul de la Sântana de Mureș din județul nostru, în secolul IV d.Hr.;

- *ostrogoții,* cu „Cloșca cu puii de aur" de la Pietroasa-Buzău și mormintele de la Apahida-Cluj, din secolul V d. Hr.;

- *gepizii,* cu așezări-tabere militare la Morești-Ungheni în secolele V-VI d. Hr.;

- *slavii,* așezați între secolele V-VII, iar apoi masiv la sud de Dunăre, exercitând o anumită influență asupra organizării social-politice a romanicilor, la îmbogățirea limbii, asimilați, grăbind formarea relațiilor feudale, la noi în județ cu descoperiri la Sântana de Mureș, Iernut, Sighișoara etc.;

- *avarii,* cu descoperiri la Teiuș în secolele VII-VIII;

- *bulgarii-de neam turc,* după slavizarea lor la sud de Dunăre în secolele VIII-X și formarea relațiilor feudale revin și în Transilvania;

- *pecenegii,* prezenți și la noi (Abuș, Valea Izvoarelor), între secolele IX-XII;

- *ungurii,* așezați în Panonia în secolul IX împreună cu *cazarii-cabari* (cazari iudei) de neam turcic, devenind întemeiatori de stat și națiune. Cazarii i-au învățat pe maghiari acele tactici folosite pe vremuri de toate națiile turcice: huni, avari, turci, pecenegi, cumani, și de nimeni alcineva... cavaleria ușoară: fuga simulată, tirul din goana calului, șarjele neașteptate însoțite de urlete înspăimântătoare ca de lupi, astfel năvălitorii unguri în frunte cu cabarii au invadat Europa apuseană și sudică. Înfrânți în vest de germani, la 10 august 955, la Lechfeld-Augsburg, se îndreaptă spre est cucerind treptat Transilvania în mai multe etape până în secolul al XIII-lea[12];

- *cumanii la est de Carpați,* între secolele XI-XIII, cu incursiuni în Transilvania;

- *tătarii,* între secolele XIII-XVIII cu incursiuni de jaf. Revenind la bulgarii slavizați, stăpânirea lor se întinde asupra câmpiei muntene și oltene, iar apoi se întinde mai mult nominal și asupra Banatului (tezaurul de la Sânicolaul Mare) și pe Mureș în sus, pentru a-și asigura accesul la zăcămintele aurifere și la salinele Transilvaniei. Această stăpânire contribuie la procesul de feudalizare a societății autohtone, precum și la organizare bisericii creștine ortodoxe (bulgarii se creștinareră în masă sub țarul Boris, în 864-865) în formă slavă în teritoriile nord-dunărene, inclusiv fosta Dacie romană. Bogăție a subsolului, sarea, atât de necesară oamenilor și animalelor, exploatată la suprafață din izvoare și fântâni, aproape și de noi, la Sovata și Praid, încă din vreamea romanilor, a fost o sursă de aprovizionare pentru Balcani, Panonia etc.

Privind Transilvania, populația este inegal răspândită, existau zone cu populație deasă, alături de care alte zone foarte întinse, sunt necultivate și nelocuite, păduri și mărăcinișuri nesfârșite acopereau solul. Între grupurile de oameni legăturile erau dificile: pe jos, călare, cu căruța, și cu barca pe apă. Pământul se lucrează slab cu unelte rudimentare, recolta este slabă, săracă, și puțin nutritivă.

Anii de foamete se repetă periodic, foarte des. Țăranii de la începutul perioadei „Anului O Mie" suferă de foame. Scheletele oamenilor acelor vremuri, descoperite în diferite părți, poartă semnele subalimentației, rahitismului, dantură abrazivă de ierbivore, mortalitate infantilă și la vârsta tinereții.

[12] Ioan Cismaș, *Ungaria lungul drum spre Trianon,* Târgu-Mureș.

Perioada următoare „Anului O Mie” este mai puțin sumbră. Semnele schimbării în bine sunt vizibile. Este vremea când poienile din mijlocul pădurilor și terenurile despădurite și desmărăcinite prin ardere sau defrișare sunt transformate tot mai mult în ogoare destinate cerealelor, care formează hrana principală: grâu, secară, mei, orz, ovăz (dealul Dumbrava).

Se practica un sistem agricol cu culturi pe ogoare schimbătoare, într-un ritm neregulat, slab îngrășat, productivitatea era darul pământului și însemna în anii normali, cam de trei ori sămânța. (Unghiul Corbului, Unghiul Ciolii, Unghiul Boilor) Animalele mari sunt folosite în acea vreme mai mult pentru tracțiune, bovinele, și pentru călărie caii, și mai puțin pentru carne. Mai numeroase erau animalele mici, porcii pentru grăsime, piele, carne, și oile crescute pentru caș-brânză și pentru lână-îmbrăcăminte.

O oarecare îmbunătățire și perfecționare înregistrează uneltele de lucru: sapa, secera, confecționate din fier sau lemn, târnăcopul cu rama de fier, aratrul se transformă în plug, cu tot mai bune piese din fier, cuțitul și brăzdarul. Populația crește, așezările se înmulțesc la aceasta contribuind în unele cazuri și colonizările de pecenegi, cumani etc. Pentru prelucrarea semințelor de grâne, alături de râșniță sunt folosite morile de apă. Cea mai importantă urmare a fost creșterea populației, creșterea și sporirea așezărilor. *O așezare precum Șoimuș, avea în medie 20 de gospodării și o familie 3 membri.* Are loc amplificarea contactelor dintre oameni și organizarea lor în forme superioare, cnezate și voievodate[13].

Dezvoltarea societății autohtone progresează atât de mult în a doua parte a perioadei prefeudale încât, la începutul secolului al X-lea (901-1000) d.Hr., documentele pomenesc cnezate și voievodate cu populație româno-slavă, conduse de „vlahul” Gelu (pe Someș), Menumorut (în Crișana) și Glad (în Banat), care rezistă cu îndârjire penetrației ungurilor în Transilvania. Menționăm și *pecenegii și cumanii*, care aliați cu vlahii (românii) și cu slavii, luptă contra ungurilor, sau mercenari ai ungurilor, respectv secuii care luptă contra vlaho-slavilor în secolul al X-XI-lea[14].

Istoricul maghiar Györffi György consideră pe secui rămășițe ale triburilor cazaro-cabare (mongoli), care au precedat cu un an sau mai mulți cucerirea Panoniei de triburile maghiare sub conducerea lui Árpád, la sfârșitul secolului al IX-lea[15]. S-au maghiarizat, dar s-au opus feudalizării, împărțirii societății lor grupate pe neamuri, în nobili și iobagi, părăsind Panonia îndreptându-se spre Transilvania prin Bihor, întemeind așezări, părăsite după cum înainta cucerirea treptată a ungurilor, apoi pe Târnave și, în final, la poalele Carpaților Orientali, la începutul secolului al XIII-lea. Nemaiputând înainta spre răsărit, deoarece teritoriile est-carpatice, erau dominate de cumani, secuii au fost nevoiți să se oprească și să ajungă la înțelegere cu regalitatea ungară.

[13] Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvania*, vol. I, Cluj, 1972, pag. 10-11, 152-153.
[14] Cornel Bârsan, Istorie furată, Ed. Librex, 2017, pag. 27-42.
[15] Ștefan Pascu, *op. cit.*, pag. 107.

Secuii vor îndeplini slujba de grăniceri-paznici la hotare, mobilizare generală la nevoie, în schimb statul ungar le recunoștea, prin legi, modul de organizare, în obști libere scutite de impozite și taxe, scutite de dijme, excepție „datul boului", ca un cadou, la ocazii în familia regală, căsătorie, botezuri... Teritoriul locuit de ei s-a numit Terra Siculorum (Pământul secuilor). Secuii au găsit o populație românească stabilă de agricultori și crescători de vite cu care au conviețuit și care se va secuiza-maghiariza de-a lungul timpului, nu și în cazul nostru, unde nu au fost așezați-colonizați secui. Au fost colonizați și sașii ca apărători ai hotarelor, agricultori, meșteșugari, la Seleuș, Zagăr, Laslău, Agriștеu etc. Sașii își împart teritoriul locuit de ei în „Scaune", iar după modelul lor, și secuii.

Localitatea Solymos-Solmus-Oláh Sollymos, Somușul Român în secolele XI-XIV

În pragul mileniului al II-lea, procesul formării poporului român și a limbii române se încheiase. Sub aspect social, obștea sătească-fossatum s-a consolidat, cuprinzând comunitatea dintr-un spațiu cu pământ comun, cu conducere aleasă (sfatul oamenilor buni și bătrâni, jude) care avea atribuții administrative și judecătorești. Treptat conducătorii își însușesc loturi din pământul obștesc, mai mari, mai bune, membrilor de rând revenindu-le loturi mai mici. Era procesul feudalizării din interiorul obștii[16].

La sfârșitul secolului X și începutul secolului XI este menționat voievodatul lui Ahtum în Banat până la Criș (Alb sau Repede) cu centrul la Morisena-Cenad și voievodatul lui Gyla, cuprinzând întreaga zonă intracarpatică cu centrul la Alba-Iulia sau Bălgrad, adevărată țară.

Ambele voievodate sunt cucerite de regele Ștefan I cel Sfânt al Ungariei, care a domnit în perioada 25 decembrie 1000-1038, după creștinarea în rit catolic, după mamă era creștin ortodox, născut la 975, la Estergom și botezat Voicu[17].

Mama regelui, Șarolta, era fiica voievodului Gyla (cel Bătrân) căsătorită cu fiul regelui maghiar Taksony (947-972), viitorul rege Géza I (972-997), căsătorie din care au rezultat patru fete și un băiat (Voicu) Ștefan-botezat catolic la 985, căsătorit cu o prințesă bavareză-catolică[18].

Notarul anonim al regelui Bela, *Anonymus,* în lucrarea *„Gesta Hungarorum"* (Faptele ungurilor) face o prezentare amănunțită a familiei lui Gyla (Geula, Iuliu).

Voievodul Gelu de pe Someș fusese înfrânt de ungurul Tuhutum (904) recunoscut conducător de vlaho-slavi pentru păstrarea autonomiei față de coroana ungară. „... iar Tuhutum a născut pe Horca. Horca l-a născut pe Geula (al II-lea) și Zombor.

[16] Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvania*, vol. I, Ed. Dacia, Cluj, 1972, pag. 152-153.
[17] Ștefan Pascu, Voievodatul Transilvaniei, vol. I, Ed. Dacia, Cluj, 1972, pag. 63-68.
[18] Cornel Bârsan, *Ibidem,* pag. 33.

Geula a născut două fete din care una s-a numit Caroldu și alta Șaroltu și Șaroltu a fost mama sfântului rege Ștefan. Dar Zombor l-a născut pe Geula (Gyla) cel Mic al III-lea (953-1003), tatăl lui Buc (Bua) și Bucne (Bonyha), în timpul căruia sfântul rege Ștefan a subjugat țara foarte păduroasă, la 1003. Pe însuși Geula (Gyla) l-a dus în Ungaria înlănțuit și l-a ținut pe toate zilele sale încarcerat, pentru că era fără credință și n-a voit a fi creștin (catolic) și multe împotriviri făcea sfântului rege Ștefan, deși fusese neamul de sânge al mamei sale."

Ștefan I oferă conducerea voievodatului, în anul 1003, unei rude de-a lui, pe nume Zoltan Ardeleanul.

După 43 de ani, în anul *1046,* fiii lui Iuliu cel Tânăr-Gyla III (953-1003), *Bua și Bucna*, declanșează o mare răscoală „anticreștină" (anti-catolică și anti-maghiară), intervenind în luptele de succesiune pentru tron.

În urma acestui ajutor este posibil ca fiii lui Gyla-Iuliu cel Tânăr să-și fi recuperat și păstrat drepturile de conducători asupra voievodatului Transilvaniei."[19]

Izvoarele scrise și toponimia, care amintesc sau indică locuri întărite: indagines, presaca, *gyepű* sau porțile prisăcilor: porta, *kapu*, permit formarea unor ipoteze cu privire la încercările voievodului Gelu, apoi și Gyla de a opri înaintarea ungurilor în diferite locuri din voievodatul lor prin construirea de întărituri, prisăci din trunchiuri de copaci, o linie continuă întreruptă numai în anumite puncte supravegheate unde treceau drumuri de comunicație spre interiorul țării. Aceste locuri alcătuiau porțile (porta, kapu) prisăcilor și erau fortificate în mod deosebit cu construcții de piatră. Paza a fost încredințată unor colonizați ca pecenegii, secuii, cumanii, dezvoltând așezări Besnic, Besenyő, Kend etc.[20] Cu ajutorul trunchiurilor de copaci se construiau valuri, garduri și baricade (tehnică adusă de slavi)[21].

[19] Cornel Bârsan, *Istorie furată*, Ed. Librex, București, 2017, pag. 37.

[20] K. Horedt, *Contribuții la Istoria Transilvaniei secolele IV-XIII*, Ed. Academiei, București, 1958, pag. 111-115.

[21] Ștefan Pascu, *op. cit.,* pag. 40-41.

Atestare documentară

Istoricul budapestan Györffy György, academician, membru al Academiei Ungare de Ştiinţe, în lucrarea sa „Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza” (*Istoria Ungariei arpadiene)* 1001-1301), realizată în baza documentării şi în Arhiva Naţională, menţionează înfrângerea voievodului-ducelui Gyla (Iula, Geula, Gyula), în 1003, şi organizarea mai întâi a comitatului Alba din care în timp, treptat, până în secolul XIII, s-a format *comitatul Târnava* pe măsura înaintării spre est în spaţiul împădurit al celor două Târnave, fără a se fi păstrat întâriturile „gyepű-pecenege”.

Să nu uităm de întâriturile din vremea romană de pe cursul Târnavei Mici şi Mari ce duceau la castrele de la Sărăţeni şi Inlăceni (Odorhei), apărând zona de exploatare a sării de la suprafaţă Sovata-*Praid*. Era o zonă împădurită ce aparţinuse neamului Gyla, fragmentată în moşii şi care a revenit cuceritorului, comitat regal cu centrul la *Cetatea de Baltă,* desemnându-se o seamă de aşezări pentru întreţinerea ei: Bodon, Bajom, Fajsz (Feisa), Kapolna (Căpâlna) etc. cunoscute din documentele secolului al XIV-lea.

Ne este prezentată o hartă cu titlul *„Formarea comitatului Târnava”* pe care sunt *reprezentate curţile voievodale* de la sfârşitul epocii vlaho-româneşti de pe la *anul 1000, cu un triunghi, Buhna (Bonyha), Udvarhely (Odrihei), Kend (Chendu),* inclusiv aşezările desemnate a le servi, însemnate cu un mic cerculeţ, *Solymos (Şoimuş),* însemnând *„loc cu şoimi”* (din ungurescul „solyom”= şoim sufixat „os” devine „solymos” adică „loc) cu şoimi”); Szőlősők (Seleuşul Mic, însemnând podgorii) şi Beznik (Abuş, însemnând pecenegii) etc. „... s nyilván az alá tartoztak, a szomszédos „solymosok” és „szőlősök” valamint a beznibnek nevezett kutyapecérek, akik talán már ezt megelőzöen a Gyula-fáknak Szolgáltak”[22].

Revenind, şoimii erau o resursă naturală foarte apreciată în Epoca feudală. Şoimii antrenaţi pentru vânătoare erau daruri regale, se putea chiar plăti tributul în această „monedă”[23]. Chiar ne întrebăm dacă nu au fost 1-2 localnici ocupându-se cu prinderea şi dresarea şoimilor pentru vânătoare.

De asemenea, a rămas în tradiţia orală a localnicilor faptul că numele satului provine de la şoimii ce-şi aveau cuiburile în arborii dinspre gară şi de-a lungul drumului, din lunca Târnavei, ce duce la Coroisânmărtin. (Eugenia Pop, căsătorită Raicu, nr. casă 29). Pe hartă, identificăm suprafaţa extinsă ocupată de pădure, reprezentată de şirul de cerculeţe, prevăzută cu locuri de trecere supravegheate apărate de străjeri, cândva, denumite Kapu (Poartă) cu indicele K (apu-Poartă) pe Târnava Mare, Târnava Mică şi Mureş; cu linie continuă _____ şi cu linie întreruptă----------, drumul dintre aşezări; cu indicele V moşia cetăţii Küküllővár-Cetatea de Baltă, sălaşuri, curţi nobiliare, din care s-au dezvoltat aşezări: Küküllővár (Cetatea de

[22] Györffy György, *op. cit., vol. III,* Ed. Academiei, Budapesta, 1987, pag. 539.
[23] Paul Pătrăţanu, Toponime|toponime|Blogul toponime|Internet.

Baltă), Buhna (Bonyhaja-Bahnea), Teremi (Tirimia), Nyárádtő (Ungheni), Besenyő (Valea Izvoarelor), Udvarhely (Odrihei), Szöllös (Seleușul Mic), *Solymos (Șoimuș*), Beznic (Abuș), Kend (Chendu), Szöllös (Seleușul Mare), Sarold (Daneș), pe Târnava Mică, pe Târnava Mare și pe Mureș etc.[24]

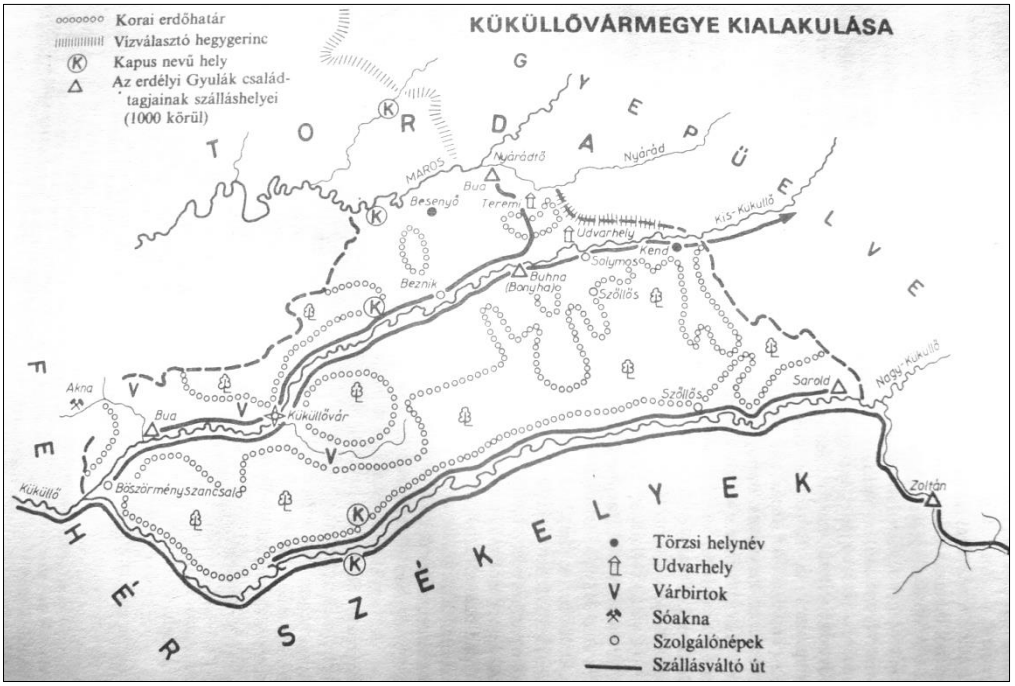

Harta formării Comitatului Târnava (sec. X-XI)

Deci, curțile voievodale ale membrilor familiei voievodului Gyla (953-1003) pe la anul 1000, purtând numele acestora, de-a lungul drumului ce însoțea Târnava Mică și Târnava Mare, sezoniere, devenite regale după cucerire, sunt cele reprezentate printr-un triunghi: Bua, Buhna, Sarold, Zoltán și așezările ce deserveau curțile voievodale-regale: *Solymoș,* Szöllös (Seleușul Mic) a viticultorilor, Szöllös (Seleușul Mare) sau a podgorenilor, Beznik (Abuș) a pecenegilor, îngrijitorii câinilor de vânătoare etc. reprezentate prin cerculeț goale, și pentru care *Anul 1000,* în baza hărții-document, poate reprezenta *anul atestării documentare* pentru *Șoimuș* în primul rând, ca și pentru Abuș, Seleuș, Bahnea, Cetatea de Baltă, Odrihei etc. deci *1020 de ani de atestare documentară*[25]. Autorul menționează că din a II-a jumătate a secolului al XII-lea (1151) denumirile slave (române) au fost redefinite, după numele regilor unguri, sfinților catolici, ocupațiilor, fruntașilor locali etc.

[24] Györffy György, *op. cit.*, Ed. Academiei, Budapesta, 1989, pag. 539.
[25] Documente în Arhiva Națională a Ungariei-vezi Bibliografia autorului.

Sunt menționate în cronici atacurile pecenegilor, cumanilor, tătarilor în secolele al XI-XIII-lea. De exemplu, românii sunt menționați alături de pecenegi într-un raid terminat cu bătălia de la Chiraleș (Bistrița-Năsăud), din 1068. Condiții pentru ocupare spre est de Mureș au existat abia de la Ladislau I (1077-1095) de-a lungul Târnavei Mari și Târnavei Mici, cronologic, în jurul anului 1100 și a regelui Coloman Cărturarul (1095-1116). În anii 1111 și 1113 este pomenit în documente un *„Mercurius”, principele* „ultrasilvan”, demnitar suprem al Transilvaniei, căruia i se va da ulterior titlul de *„voievod”* așa cum era numit de populația băștinașă-românească.

Concomitent se încheie și organizarea bisericească prin înființarea *episcopiei catolice de Alba Iulia* sprijinitoarea puterii regale, contribuind la feudalizarea Transilvaniei. Până la mijlocul secolului al XII-lea relațiile feudale nu pătrunseseră decât într-o măsură cu totul nesemnificativă în Transilvania, ceea ce înseamnă existența obștilor țărănești, a băștinașilor-românilor, puternice-nealterate decât într-o infimă măsură de relațiile feudale interne. În valea Târnavelor se ajunge în răsărit până la poalele munților Harghita, iar spre sud, valea Târnavei Mari formează frontiera de-a lungul ei fiind o serie de cetăți necercetate: Glogovăț-Valea Lungă, Copșa Mică, Proștea Mare, Biertan, Sighișoara, Saschiz. În urma reprimării pecenegilor și a colonizării lor pentru apărarea frontierelor datează toponimice ca Beșineu (Valea Izvoarelor), Beznic-Heydendorf (Viișoara), Bese-Peschendorf (Stejăreni) etc.

În timpul regelui Géza II (1141-1161) a început în sudul Transilvaniei, zona Sibiului, colonizarea sașilor fără ca aceștia să fi intrat în circuitul relațiilor feudale ungare, înzestrați cu scutiri în schimbul apărării hotarelor în primul rând și apoi a dezvoltării agriculturii, în locul secuilor[26].

După marea invazie tătară de la 1241, cauzând pagube imense și pierderi de vieți omenești, regalitatea ungară va sprijinii repopularea ținuturilor cu coloniști sași. Ultima dintre enclavele importante ale colonizării săsești fiind ținutul dintre Târnave, ai cărei locuitori sași au sosit în acest teritoriu pe la 1300[27].

[26] K. Horedt, *op. cit.,* pag. 119-125.
[27] Tomas Nagler, *Așezarea sașilor în Transilvania*, Ed. Kriterion, București, 1992, pag. 167.

Alte menţiuni document

Pentru înțelegerea procesului de feudalizae și, deci, de menționare a așezărilor transilvănene în documente, în cazul nostru posesio-satul *Solmus-Șoimuș,* mai întâi sunt menționate în documente cetățile (Biharea, Satul Mare, Turda, Cluj) *Cetatea de Baltă* (Küküllővár) și *Gogan-Varolea (Újvár)* puncte de sprijin și de ofensivă ale puterii regale pentru stăpânirea Transilvaniei și împotriva obștilor țărănrești-sătești și a unor invadatori. Urmează reședințele episcopale Oradea, Cenad, *Alba Iulia,* Sibiu, Arad, puncte de sprijin și de ofensivă a bisericii catolice[28].

Câtă vreme obștile sătești își mai păstrează libertatea, ele nu fac obiectul unor acte cu caracter juridic și, deci, nu sunt pomenite în documentele secolelor XII-XIII ca și în cazul nostru *Șoimuș.* Documente scrise din această perioadă timpurie sunt puține și din cauza distrugerilor făcute de invazia tătară de la 1241 etc.[29]

Pentru noi, astăzi, este o problemă și faptul că o parte a arhivei transilvănene, și *Șoimoșene,* se află în Ungaria la Budapesta, statul ungar nepredând-o după 1918, după Marea Unire. Istoricul maghiar Györffy György în lucrarea sa în baza documentelor Arhivei Naționale de la Budapesta, a realizat și *Harta comitatului Târnava* la începutul *secolului al XIV-lea*. Comparată cu *Harta formării comitatului Târnava*, remarcăm mulțimea de noi așezări constituite în urma *colonizării de secui și sași,* de colonizări pe lângă vechile așezări românești, pomenitele așezări etnice (slavi, pecenegi, cumani) și de-a lungul unor căi strategice situate pe văile Târnavelor și Mureșului etc.

Voi înșira câteva localități din comitatul Târnava: Bodon (1177, Budiu), Pánád (1290, Pănade), Balásfalva (1252, Blaj), Mikeszásza (1267, Micăsasa), Teremi (1265, Tirimia), Kerellő (1263, Chirileu), Cserged (1263, Cerghid), Egervár (1295, Cetatea Urieșilor-Glogovăț), Szőllős (1332, Kleinalisch, Seleușul Mic), Újvár Váralya (1332, azi Gogan-Varolea), Sárd (1238, Schard, Noroieni), Bun (1301, Boiu), Udvarhely (1332 Odrihei), Fajzs (1332, Feisa), Ebesfalva (1332, Dumbrăveni), Szancsal (1252, Sâncel), Szentpál (1332, Sânpaul), Nyárádtő-Bua (1264, Ungheni), Zsidve (1301, Jidvei), Bolkács (1319, Bălcaciu), Balavásár (Bălăușeri), Sz. László (Óláhszentlászló, Wallachisch-Lassen, Laslăul Român), Egrestő (Agrișteu), Nádos (Sadeé), Hétúr (1301, Nadeé, Hetúr „Șaptestăpâni"), Segesvár (1191, Schasburg, Sighișoara) etc. Analizând puțin harta am remarcat că pe valea-pârâul Seleuș nu figurează Seleușul Mic și *nici Solymós,* deși pe harta din secolul XI cu numele de Sőllős ea figurează ca și Solymós în zona de vărsare a pârâului în Târnava Mică.

[28] Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvania*, vol. I, Cluj, pag. 148-154.
[29] Györffy György, *Az Árpádkori Magyarország történeti földrajza*, vol. III, Akadémiai kiadó, Budapest, 1987, pag. 539-563.

De asemenea, pe valea Agrișteului nu figurează Filitelnicul și Senereușul. În cazul satului Laslăul Mare-Laslăul Român, menționat pe hartă, în lucrare se arată ca fiind întemeiat de sași, ori se știe că prin săpăturile arheologice și obiectele-materialele descoperite se dovedește o continuitate de locuire a băștinașilor din cele mai vechi timpuri, ca la Chendu, Agrișteu, Filitelnic etc.

Astfel am constatat că autorul cărții și al hărților este adeptul teoriei colonizării românilor după unguri și sași, secolul XIV. Dar autorii germani consideră și ei pe români-băștinași și colonizați pe unguri, secui și sași. Dintr-o lucrare germană privind Transilvania aflăm că „Pe vale a Târnavei se află satele de tip liniar care sunt predominant locuite de maghiari-Suplac, Odrihei, Coroi-Sânmărtin, în timp ce la nord și sud de lunca râului, în depresiunile mici ale meleagului deluros, sunt răspândite sate de tip adunat ale populației românești-Vaidacuta, Cioca, Laslăul român, *Șoimușul român.*

Satele locuite de sași și de unguri aparținând din punct de vedere geometric categoriei de sate de coloniști, în timp ce toate satele românești, locuite de băștinași, arată ca niște așezări primitive naturale, cu o formă neregulată."[30] Situația românilor decade în timp, cel mai mult în momentul dispariției dinastiei de orgine maghiară a Arpadienilor, înlocuită cu o dinastie de origine franceză ai cărei regi „sunt prea devotați Papei și învățați cu structura feudală". Astfel, se pune în aplicare o lege ce viza adoptarea creștinismului-catolic și a stilului de viață creștin, „hotărând ca la fiecare 10 sate să fie construită o biserică parohială" o lege a regelui Ștefan I cel Mare și Sfânt.

Astfel, satele Idiciu, Daia, Gogan, Lepindea, Laslău, Varolea, *Șoimuș*, Ormeniș și Bahnea (decanat) pornesc construirea unei biserici (stil romanic) în *Bahnea*, localitate menționată în anul 1000 și de Anonymus ca așezare-curte a voievodului Gyla, aceasta fiind atestată documentar la sfințirea ei, în anul *1310*[31]. Registrul de dări papale de la 1332-1337 menționează o serie de sate din preajma noastră care au plătit această dare în funcție de mărimea comunității de credincioși catolici maghiari și sași exemplificând: „– Notandum, quod Dominicus sacerdos de Kukulewar (Cetatea de Baltă) solvit LXXX, denarios; -Item Henrikus sacerdos de Feyz (Feiza) solvit VI antiquos banales; -Item Petrus sacerdos de Chuchau (Ceuaș) solvit XV denaros;-Item Benedictus sacerdos de Uduorfel (Odrihei) solvit XIII denaros;-Item Stephanus sacerdos de Bahnia (Bahnea) solvit XI denaros; -Item Leustachius sacerdos de villa Blasy (Blaj) solvit XXXIII denaros;..."[32] *Șoimușul* și Lepindea nu figurează, deci erau comunități băștinașe-românești de creștini ortodocși.

Persecuția românilor atinge apogeul în timpul regelui Ludovic I cel Mare de Anjou (1342-1382). Românii nu mai sunt acceptați în rândul nobilimii decât dacă au trecut la catolicism, astfel că pe *Harta* comitatului Târnava de la începutul *secolului al XIV-lea, Solymos (Solmus) și Filitelnicul* nu figurează, pentru că fiind locuite doar de români ortodocși și colonizați sași la Filitelnic, neavând preot și neplătind dijmă papală la 1332 autorul nu le-a notificat pe hartă[33].

[30] *Sibenbürgen*, vol. I-II, Bukurest, 1943, pag. 38-39, 56.
[31] Péterfy László, *Bonyha és egyháya*, Odorhei, 2000, pag. 22.
[32] *Monumenta Vaticana Hungariae*, Budapest, 1887, pag. 102-103.
[33] *Ibidem*, pag. 528.

Construirea noii cetăți de la Gogan-Varolea, ca cetate regală, a regelui Ludovic I (1342-1382), la mijlocul secolului XIV-*1347, cetate* pomenită indirect în *1332 ca subcastro,* ceea ce însemna că exista un castru, o cetate la acea dată, cu scop de apărare. Planul cetății era simplu o incintă de ziduri și un turn sau donjon (turn-locuință) masiv, ridicat într-un loc dominant, cu 2-3 etaje, prevăzut cu creneluri, de formă patrulateră. Documentul de la începutul secolului al XV-lea (1405), menționând *Șoimușul* ca aparținând cetății Újvár-Gogan-Varolea alături de alte așezări-sate, logic că Șoimușul fusese dăruit-subordonat cetății la terminarea construcției acesteia[34].

Harta comitatului Târnava până la începutul sec. al XIV-lea

Pentru apărarea țării se construiesc și se înconjoară cu ziduri numeroase orașe. Menționez Sebeșul, la 1387, ca cel mai vechi oraș transilvan înconjurat de ziduri. Cetățile proprietatea regelui în totalitatea lor, în veacul al XIV-lea erau răspândite în tot cuprinsul Transilvaniei, atât la margine, cât și în interiorul ei: Lipova, Șoimuș, Zarand, Chioar, Ciceu, Unguraș, Cetatea de Baltă, Feldioara, Bran, Piatra Craivii, Deva, Salgo-Sibiel, *Varolea-(Gogan).* Din același motiv de apărare se înconjoară cu ziduri bisericile săsești din Transilvania: Viscri (1350), Cisnădie (sec. XIII-1450-1530), Miercurea (sec. XIII-sec. XV), Șeica Mică (sec. XIV-sec. XVI), Biertan (1490), Cincu (1522-1526), Apold (sec. XV- sec. XVII), Șaeș (1500-1525), Saschiz (1494-1525) etc. Familiile românești care au trecut la catolicism au dat familii mari aristocrației maghiare: familia Dragfi (coborâtoare din Dragoș al Moldovei); familia Huniazilor (coborâtoare de la Voicu de Hunedoara, tatăl lui Iancu-Ioan); familia Nopcsa din Țara Hațegului; familia Rațiu de Noșlac; familia Apcea, familia Pop de Negrești și de Turț etc.

[34] Ștefan Pascu, Voievodatul Transilvaniei, vol. II, pag. 261, 272.

Situația economico-socială

Noua cetate medievală de la Varolea (Újvár), din 1347, era cetate regală și care tot atunci era dăruită și cu așezările-locuitorii de întreținere de la Ceuaș și Daia (document).

Nu dispunem de documentul care să ateste momentul dăruirii-înzestrării cu apartenențe a așezărilor Bahnea, Bernadea, Ormeniș, Șoimuș, și Varolea la cetatea Újvár-Varolea (Cetatea Nouă). *Șoimoșenii,* știm din alte documente privitoare la alte așezări-sate cu documente păstrate, erau țărani dependenți-iobagii cetății cu anumite drepturi și cu anumite îndatoriri față de cetate și față de comandanții ei: locuind pe domeniul cetății datorau slujbă militară, dări față de cetate, iar în timp de pace ei erau țărani ocupându-se cu agricultura și creșterea animalelor, aprovizionând-o. Din produsele agricole și animale se întrețineau pe ei și pe ceilalți ostași din cetate. Erau datori un singur porc, satul datora 1-3 boi, și din orice fel de animale[35].

În prima și a doua jumătate a secolului al XIV-lea se constată extinderea suprafețelor arabile în toată Transilvania, deci și la *Șoimuș,* prin defrișarea locurilor împădurite, prin ardere s-au dezrădăcinarea copacilor (Dumbrava-Șesul bisericii), prin lăzuirea terenurilor de mărăciniș, desțelenire. (Rode=Zagăr=a desțeleni)

Se înregistrează și tendințe continui pentru o agricultură intensivă prin lucrarea mai bună a pământului, prin folosirea unor unelte mai bune, prin îngrășarea ogoarelor, prin cultivarea mai intensă a plantelor textile, a legumelor, prin dezvoltarea pomiculturii și a viticulturii. Se generalizase sistemul asolamentului bienal: pământul arabil împărțit în două părți, o parte însămânțată într-un an, în anul următor era lăsată să se odihnească sau era folosită pentru pășunat.

Din a doua jumătate a secolului al XIV-lea sistemul culturilor în trei ani (asolamentul trienal): o parte a pământului de arătură era însămânțat cu cereale de toamnă, o altă parte cu cereale de primăvară și a treia era lăsată spre odihnă. Partea lăsată spre odihnă era folosită ca pășune de întreaga comunitate, dar și celelalte sole după strângerea recoltei, rezultă condiții mai bune pentru hrana animalelor. Se extinde îngrășarea ogorului prin gunoire. Pășunile întinse, pădurile bogate în vegetație puneau la îndemâna țăranilor mijloace lesnicioase pentru creșterea animalelor mari și mici. Cele mari pentru muncile agricole și valorificare pe piață. Cele mici pentru hrană și îmbrăcăminte: porci, oi, păsări (găini, rațe, gâște).

Nu puteau lipsi din sate meșteșugurile ce acopereau nevoile cotidiene ale populației din satul respectiv, la noi dulgheritul, tâmplăria, fierăria, zidăria. Țărănimea avea obligații față de stat, de biserică și față de stăpânul feudal în muncă-robotă sau clacă (muncă gratuită), în produse-dijmă-zeciuială în produsele gospodăriei și în bani-censul.

[35] Ștefan Pascu, *op. cit.,* pag. 314.

În concluzie, Șoimușul datează din vremea voievodatului lui Gyla, cu centrul la Bălgrad-Alba Iulia, *anul 1000, cu continuitate* și la începutul secolului al XIV-lea, *anul 1301,* participând la construirea bisericii de la Bahnea, ca și de la *1347* legat de construirea noii cetăți de la Újvár-Varolea (Gogan), existând o locuire a șoimoșenilor în zona de vărsare a pârâului Seleuș în Târnava Mică, sub dealul Dumbrava și Grui, de peste 1020 de ani.

Localitatea Solmus-Salmen-Oláhsólymos-Șoimușul Român în secolul al XV-lea (1401-1500)

O epocă de lupte interne între diferite grupări social-politice, lupte externe, mișcări sociale, toate exemplificate mai în jos. Este secolul răscoalei de la *Bobâlna,* de la 1437, și ca urmare a formării coaliției celor trei „națiuni" privilegiate ungurii, secuii și sașii fiecare având 7 unități administrativ teritoriale: 7 comitate ungurești, 7 scaune secuiești și 7 scaune săsești.

Este secolul lui *Iancu de Hunedoara* vestit în lupta antiotomană. Este secolul fiului său, transilvăneanul născut la Cluj, *Matia Corvin (1443-1458-1490)* „crăișorul valahilor", regele românilor din Transilvania și Maramureș, lăsând pentru români două importante moșteniri: creațiile literare și istoriografice despre *originea romană a românilor* și a jucat un rol important în *geneza teoriei continuității.*

După cum am mai menționat, așezările pomenite în documente medievale sunt doar cele intrate, într-o formă sau alta, în relații juridice feudale: donații, confirmări, imunități, hotărnicii, litigii, obligații fiscale etc. Nu este cazul *Șoimușului,* aceasta și datorită poziției pe malul stâng al Târnavei Mici, la confluența pârâului Seleuș cu Târnava Mică, un loc mai ferit, mai ascuns, împădurit.

La 1 iunie 1405, la Buda, regele Sigismund de Luxemburg (1387-1437), dăruiește pe nobilul Losonczi István și frații săi, pentru vitejia dovedită în războiul morav, cetățile Újvár (Cetatea Nouă-Varolea) și Csicsó (Ciceu) inclusiv cu așezările aparținătoare, în cazul cetății Újvár (Cetatea Nouă-Varolea) cu așezările: Bahnea, Bernadea, Ormeniș, Ceuaș, *Șoimuș*, Daia, și Varolea, localități maghiare și românești împreună. „Nos Sigismundus dei gratia rex Hungariae, Dalmaciae, Croaciae etc., marchioque Brandenburgensis etc., sacri Romani imperii vicarius generalis et regni Bohemiae....quaedam duo castra sua et fratrum suorum *Wyvar* et Chycho vocata în partibus Transsilvanis habita, simul cum possessionibus Baba, Salgo, Vylma, Borzo-Kaczko, Zelechike, Kusaly....., *item Bahnya* similiter oppido, *Barnad* ac tributo în eadem habito, *Ewrmenes, Chauas,* Solmus, *Dalyan* et *Waralya* nuncupatis villis Hungaricalibus et Valahalibus, similiter ad ipsum castrum *Vyuar* spectantibus ac molendinus et vadis în praedictis possessionibus ad dicta castra pertinentibus habitis, universis, etiam alis earum utilitatibus et pertinetis, terris scilicet cultis et incultis, pratis, pascuis, silvis, nemoribus, locis molendinorum, montibus, paludibus, arendinibus, aquis, aquarumque decursibus, ecclesiarum parochialium patronatibus et generaliter quibuslibet earundem utilitatibus quovis nominibus vocitatis..."[36]

[36] Varjú Elemér, *Oklevéltár Losonczi Bánffy család történetéhez,* I, Budapest, 1908, pag. 482.

În 1437, constatând că zeciuiala bisericii catolice nu mai fusese colectată de 3 ani de la sărmana populație transilvană, episcopul catolic Gheorghe Lépes, le-a cerut să o achite din urmă și în noua monedă, chiar și țărănimea română-ortodoxă care nu avea această obligație.

A izbucnit răscoala. Fusese picătura care umpluse paharul având în vedere și cazul nostru *Șoimuș* unde țărănimea locală (regele Sigismund de Luxemburg [1387-1438]) fusese subordonată nobilimii străine private, Losonczi-Bánffy, fiind scoasă de sub autoritatea comitelui regal, iar dacă până atunci țăranii erau liberi să se deplaseze pe ce moșie doreau pentru a munci, nobilimea privată le-a luat acest drept, i-a legat de glie. Centre ale răscoalei au fost localitățile Bobâlna (Dej) Apatiu, Dej, Cluj, Turda, Aiud, Blaj. Voievodul Transilvaniei Losoncy Dezső (Dezideriu), 1438-1444, înfrânge răscoala.

Harta răscoalei. De remarcat că răscoala atinge și valea Târnavei Mici

Prima consecință a fost uciderea conducătorilor și schingiuirea-mutilarea a mii de țărani implicați trup și suflet în încercarea de eliberare de sub legarea de glie. A doua consecință, din februarie 1438, de la Căpâlna (Sălaj), s-a format alianța cunoscută în istorie sub numele de Unio Trium Nationum, alcătuită din nobilimea maghiară, clerul catolic, fruntașii secuilor și patriciatul săsesc. Românii cu precădere fiind supuși unui șir de nedreptăți colective de-a lungul veacurilor.

Káptalanul-Capitlul, de la Alba Iulia, Cluj-Mănăștur, Buda, o instituție a bisericii romano-catolice a Transilvaniei, și chiar a Ungariei, un loc credibil al diecezei, elabora acte, având o activitate de adeverire larg juridică, de atestare a proprietății, de păstrare a actelor, de autentificare, pe baza declarațiilor de martori, alcătuit din canonici și unii civili în frunte cu episcopul. Arhiva păstrează câteva acte emise de Capitlu privind localitatea noastră de-a lungul timpului care s-au păstrat în ciuda *vicisitudinilor*.

Dintr-un document datat *la 1 septembrie 1450* emis de Conventul de la Cluj-Mănăștur aflăm că proprietarul Lossonczi Dezső, în numele lui Benedek fiul fratelui său László, pregătind un pelerinaj la Roma, la papă „...limina beatorum Petrit et Pauli apostolorum visitare intenderet....", zălogește părțile sale de moșie din satele Bahnea, Ormeniș, Ceuaș, Daia, Bernadea, Varolea, *Șoimuș*, pentru suma de 400 Florini de aur, Ilenei Feyzregházi văduva lui Mihai fiul lui Solomon[37].

După paisprezece ani, din Registrul de Procese verbale ale Conventului de la Cluj-Mănăștur, aflăm că la *30 aprilie 1464*, același Lossonczi Dezső, fiul lui Laszló senior, împuternicește pe Ferenc de Sântioana, ca părțile de moșii din Bahnea, *Șoimuș,* Ormeniș, Bernadea, și Cămăraș din comitatul Cluj, să le ia ca zălog, chiar le putea ocupa, dacă la 27 mai nu-i dădea înapoi împrumutul de 200 de florini de aur[38].

Pentru anul *1467,* istoricul și arhivistul Csánki Dezső preciza privind cetatea Ujvár, că regele Matia Corvin, datorită participării lui Losonczi Dezső senior și a mai tinerilor László (Vasile) și Zsigmond (Sigismund) la răscoală, dăruiește-dă această cetate cu aparținătoarele ei în stăpânirea ostașului curții regale Ungor János din Nadăș, și prin acesta fraților săi dulci Miklós (Nicolae) și László (Vasile)[39].

Alt proces-verbal, din *26 aprilie 1473,* al Conventului, ne dezvăluie faptul că același Lossonczi Dezső, fiul lui János, și fiul său Mihály Dezső, pentru necredință pierd părțile de moșii menționate, pe care regele Matia Corvin (1458-1490) le dăruiește lui Hungor János: cetatea Devei,....Bahnea, Bernadea, Ceuaș, Satul Nou, Daia, Gogan, Varolea, Ormeniș, și *Șoimuș* din comitatul Târnava, Hodac și Kowesd în totalitate din comitatul Turda...., iar în ce-i privește exclusiv pe Hungorești, această danie le aparține și dacă sus numitul le-ar pierde din nou sau ar muri se specifica în actul emis de convent[40].

În fața Captalanului de la Buda din *30 august* 1473 fratele lui Hungor János de Nadasdi, Miklós (Nicolae) și István (Ștefan) fiul lui Arka László de Dompsos și urmașul lui Zeb Péter, Mihály (Mihai), își promit împărțirea frățească a moștenirii, moșiile lui Hungor János: cetatea Dywer cu aparținătoarele din comitatul Nograd, Weech (Brâncovenești), Bathos (Batoș), Zakal Beleden[!], Sayo, Felfalw, Ideech (Ideciu), Lewer, Repafalwa, Wajola, Lygeth, Wereszeg, Kereztews, Kamaras, Bathnya (Bahnea), *Solymos*, Dalyan (Daia), Cawas (Ceuaș), Barnad (Bernadea),

[37] *A Kolozsmonostori Konvent jegyzökőnyvei*, vol. II, II, Akadémiaikiadó, Budapest, 1990, pag. 418, Doc. 890.
[38] *Ibidem*. pag. 624. Doc. 1671.
[39] Csánki Dezső, *op. cit.*, pag. 840-841.
[40] *Ibidem*, pag. 739, Doc. 2098.

Monyaros, Elyvos, Torozko, Pakacha, Kapws (Căpuș), Ikland (Icland), Bodon (Budiu), Dathos (Dateș), Fyzkuth, Lekencze (Lechința), Kemyenthelke, Thwsan (Tușini), Bwdak (Budac), Thomos, Sospathak (Șăușa), Nagy Nyulas, Septher, Farago, Kyszeg, Poka (Păingeni), Zenthandras (Sântandrei), Zenthmiklos (Nicolești) și Kwth Doboka, în comitatele Cluj și Turda, ….și în districtul Hunedoarei. Moșiile lui Zabi Mihaly: … din comitatul Nograd, și ... din comitatul Somogy.

Membrii Captalanului erau: cântărețul Tamás, supraveghetor canonic László și preoții Pál, Miklós, Pál-Tamás, Benedek, Máté, Fűlöp, Mihály și Lörinc[41]. Istoricul și arhivistul, dr. Csánki Dezső, în principala sa carte „Descrierea istoriei Ungariei în vremea huniazilor" precizează că la *1492* când din rădăcina familiei Losonczi Dezső (jun) s-au ramificat-desprins, moșiile lui Dezső László, ca danii regale trec în stăpânirea Batoreștilor: Varolea, Lepindea*, Șoimuș,* Monyeros, Hetur, Ceuaș, Danea, Ormeniș, orașul (târg) Bahnea și satul Bernadea, fără a fi amintită cetatea Ujvár printre moșiile regiunii[42].

La 1495 Bahnea, Ceuaș, Daia, Lepindea, Varolea, Ormeniș și *Șoimuș,* ca moșii ale familiei Losonczi Dezső, aparțin cetății Brâncovenești (Vécs) din comitatul Turda[43].

Românii, autohtonii, șoimoșenii, erau considerați chiriași ai sesiilor din intravilan-vatra satului, și a extravilanului (arabil, fâneață, pășune, pădure), pentru care datorau slujba iobăgească: claca sau robota de 2-4 zile pe săptămână muncă gratuită pe moșia stăpânului feudal-nobilului (între12 martie-29 septembrie), dijma în produsele lotului extravilan și censul-darea în bani. Fac precizarea că în Scaunele Săsești (7) și Scaunele secuiești (7) obligațiile iobagilor erau mult reduse pentru a se preveni răscoale în zona de hotar unde secuii și sașii aveau obligații militare-grănicerești, față de comitatele (7) din interiorul Transilvaniei. După îndeplinirea robotei față de stăpânul feudal, iobagii își lucrau lotul-sesia extravilană și intravilană proprie, și chiar în satele din jur.

Am remarcat de asemenea în acest secol al XV-lea adăugarea celui de al doilea nume-nume de familie, după numele de botez, indicând apartenența individului-persoanei unui neam-clan-familie, unei așezări etc. Mai întâi au fost nobilii, apoi târgoveții-orășenii și, în final, țăranii. Nume de familie puteau fi: numele așezării (după cum am văzut mai sus), numele tatălui, o poreclă, o trăsătură fizică, o meserie, o ocupație, numele nobilului, al regiunii de proveniență etc.

[41] *Ibidem*, pag. 742, Doc. 2108.
[42] Csánki Dezső, *op. cit.*, pag. 861.
[43] Csánki Dezső, *Magyarország tőrténelmi földrajza a Hunyadiak korában*, Budapest, 1913, pag. 839.

Salmus-Salmen-Sólymos-Oláhsólymos-Șoimușul Român în secolul al XVI-lea (1501-1600)

A fost un secol al confruntărilor militare dintre statele din jur cu lupte purtate cu precădere cu turcii, unele și pe teritoriul Transilvaniei. Este secolul care, la 1514, a cunoscut războiul țărănesc condus de Gheorghe Doja, mic nobil secui de la Ghindari scaunul Mureș, înfrânt și urmat de legarea de pământ a iobagilor și interzicerea înarmării lor, urmată de înfrângerea Ungariei la Mohács de către turci.

Este secolul în care, la 1541, regatul Ungariei dispare, ocupat de turci și austrieci, fiind creat statul numit *Principatul Transilvania* sub *suzeranitate otomană,* plătind tribut turcilor, condus de nobilimea maghiară, fruntașii secuilor și sașilor. Este secolul la sfârșitul căruia Sigismund Báthory, principele Transilvaniei, aduce sub suzeranitatea sa, la 1595, prin tratate de alianță cu domnul Țării Românești, Mihai Viteazul și cu domnul Moldovei, Ștefan Răzvan, aceste țări, realizând unirea lor pentru scurt timp.

La 28 octombrie 1599, la Șelimbăr Mihai Viteazul înfrângea oastea lui Andrei Báthory, principele Transilvaniei, iar la 1 noiembrie, intrând în Alba Iulia, este recunoscut Principe și Șpan al Transilvaniei de către Dieta țării. În mai 1600 ocupa Moldova devenind primul Domn român al celor trei țări românești: *„Domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei”.*

În ceea ce privește localitatea noastră, documentele ne arată următoarele „... pe cale legislativă au urmat o mulțime de măsuri asupritoare și țărănimea căzu repede în stare grea de robie, grație Uniunei celor trei națiuni din Transilvania, ungurii, secuii și sașii, căci românii nu erau considerați ca națiune, ci ca sectă în baza decretelor regelui Ladislau de la 1514 și a Aprobate și Compilate ale lui Verbőczy (1517) ... locuitorii ce se țân de secta Romanilor sau Grecilor se tolerează provizoriu în țară până când le va plăcea principilor și pământenilor... în interesul țării. Acestea erau dispozițiile principale ale Constituției transilvane cu privire la elementul român în secolele 16, 17 și 18.”[44]

Din Registrul de procese-verbale al Conventului de la Cluj-Mănăștur, Procesul-verbal din data de *13 decembrie 1502, ne atrage atenția prin conținutul său* că se reînnoia de către regele Vladislav al II-lea Iagelo pentru urmașii lui Ungor János, pentru fiii János (Ioan) și Miklos (Nicolae), ca și pentru urmașul lui Zob Péter, fiul Mihály (Mihai) la cerere, și pentru urmașul lui Dompsosi Arka László (Vasile), în numele fiul István (Ștefan) de către urmași, dania regelui Matei Corvin în fața Capitlului de la Buda din 30 august 1473 întărită de pecetă-sigiliu, înțelegerea lor privind moștenirea. Sunt înșirate moșiile familiei Ungor din comitatul Newgrad, comitatul Turda, comitatul Cluj...” Bonyha (Bahnea), *Solymos (Șoimuș),* Dalyan

[44] Ion Rusu Abrudeanu, *Moții*, Editura Cartea Română, București, 1928, cap. XXVII.

(Daia), Bernad (Bernadea)...din comitatul Turda", din comitatul Hunedoara, din comitatul Timiș; moșiile lui Zab Mihály din comitatele Newgrad, Cluj, Dăbâca[45].

Marea nobilime maghiară sporește obligațiile iobăgimii în clacă, dijmă și bani (taxe), opunându-se și strămutării țăranilor iobagi după îndeplinirea obligațiilor. Răscoala izbucnește ca urmare a unui pretext oferit de recrutarea pentru o cruciadă antiotomană convocată de Papa Leon al X-lea la începutul anului 1514.

S-a promis eliberarea din iobăgie a participanților, dar la vestea oprimării celor de acasă, a opririi plecării spre tabăra de la Buda de către marea nobilime, se declanșează revolta în frunte cu Dózsa György-Gheorghe Doja, fratele lui, Dózsa Gergely-Grigore Doja și Lörinc Mészáros-Laurențiu Mesaroș.

Gheorghe Doja era un mic nobil secui de la Ghindari de pe Târnava Mică, la aproximativ 25 km de Șoimuș, iar prezența la târgurile vremii la Bălăușeri, Sângeorgiul de Pădure etc. erau locuri de răspândire a veștilor. Gheorghe Doja le cere să distrugă nobilimea blestemată și necredincioasă, să recucerească libertățile desființate de nobilime.

Puterea reprezentată de voievodul Transilvaniei, Ioan Zápolya, episcopul romano-catolic al Transilvaniei, Francisc Várday, juristul Ștefan Werböczy și, în final, intervenția armatei regale ungare au înfrânt răscoala numită și război țărănesc.

S-a legiferat legarea de pământ a țăranimii iobage și interdicția de a purta arme a țărănimii. Politic a fost slăbită Ungaria, ceea ce a condus în 1526 la înfrângerea de la Mohács, ocuparea Ungariei de către turci și austrieci. *La 1 mai 1539* Conventul de la Cluj-Mănăștur, în conformitate cu scrisoarea-poruncă a voievodului Transilvaniei și Șpan al secuilor, *Gyarmati Balassa Imre (*Emeric Balassa 1538-1540), transcrie din partea lui pentru frații Gyarmati Balassa Zsigmond, Menyhért și Boldizsár, scrisoarea regelui Vladislav al II-lea Iagelo de la *13 decembrie 1503* întărită cu peceta-sigiliu....

[45] *A Kolozsmonostori Konvent jegyzőkönyvei*, vol. II , Ed. Akademia, 1990, Buda -pest, pag. 225.

Șoimuș în secolul al XVII-lea (1601-1700)

Acest secol se caracterizează prin luptele purtate pentru putere, suzeranitate asupra Transilvaniei între turci și austrieci, între diferitele grupări autohtone, lupte încheiate cu instaurarea suzeranității austriece-habsburgice la sfârșitul secolului, 1686. Această țară, Transilvania, era râvnită și de Austria, astfel că Mihai Viteazul, trădat, fusese ucis la *9 august 1601* pe Câmpia Turzii de generalul austriac Gheorghe Basta, care pierde o parte a Ardelului pentru că nobilimea maghiară și secuimea trec de partea reîntorsului Sigismund Bathori. Gheorghe Basta nu se poate împăca cu gândul de a fi alungat din țara cucerită cu atâtea jertfe.

La începutul anului 1602 începe să-și recâștige orașele pierdute, inclusiv Târgul Secuilor, Târgu-Mureș, organizând două conscripții militare, în august 1602, și februarie 1603, a nobililor, primipili, pușcașilor, pedestrașilor și țăranilor secui liberi și jurământul de credință față de împăratul-rege austriac Rudolf al II-lea.

În iulie1603, la Brașov, austriecii sprijiniți de domnul Țării Românești, Radu Șerban, înfrâng oastea magnaților unguri condusă de Moise Secuiul, antihabsburg, austriecii încep a jefui țara. Semănăturile se uscă de secetă, vitele pier de boli. Izbucnește o criză de cereale. Țăranii își potolesc foamea cu carne de câine și de pisică și cu pâine de ghindă. Oamenii sunt seceraţi de holeră, credem că și la Șoimuș.

Iobagii, inclusiv șoimoșenii, indiferent de stăpânul moșiei după cum am văzut, trebuie să-și îndeplinească obligațiile în robotă, dijmă-zeciuială, cens-taxe, pentru a asigura hrana, fânul, transportul, necesare armatei autohtone, obligațiile impuse de autorități prin primar și notar, obligațiile impuse de dușman. Peste dreptul de posesiune al țăranului dependent continuă să se suprapună cel de proprietate al nobilului. Întinderea intravilanului era destul de mare.

Deseori întinderea extravilanelor și chiar a intravilanelor, putea fi determinată de gradul de divizare a sesiilor, ca urmare a obiceiului împărțirii lor între toți urmașii de sex bărbătesc: extravilanele sesiilor intravilane întregi erau mai întinse decât ale celor de jumătate, de un sfert sau de optime; exista deosebire între suprafața sesiilor iobăgești și jelerești, între cele noi și vechi etc.

Jelerul era țăranul liber sărăcit, care nu avea teren de cultură propriu sau avea foarte puțin, neasigurându-i existența, trăia la curtea sau terenul alodial-moșia stăpânului și primea în folosință o bucată de pământ pe termen limitat din care putea să-și asigure existența. În schimb, era obligat la robotă sau la alte munci, după cum s-a înțeles cu stăpânul de feud-moșie. Au fost conscriși cei care aveau ceva avut impozabil. Cei fără casă, cât și cei care lucrau doar pământ alodial, neimpozabil, au fost omiși de la conscriere, sau cu precizarea de scutit[46].

[46] Pál-Antal Sándor, Chertes Aurel, *Populația Scaunului Mureș*, în Studii și Materiale, vol. III-IV, Târgu-Mureș, 1972, pag191.

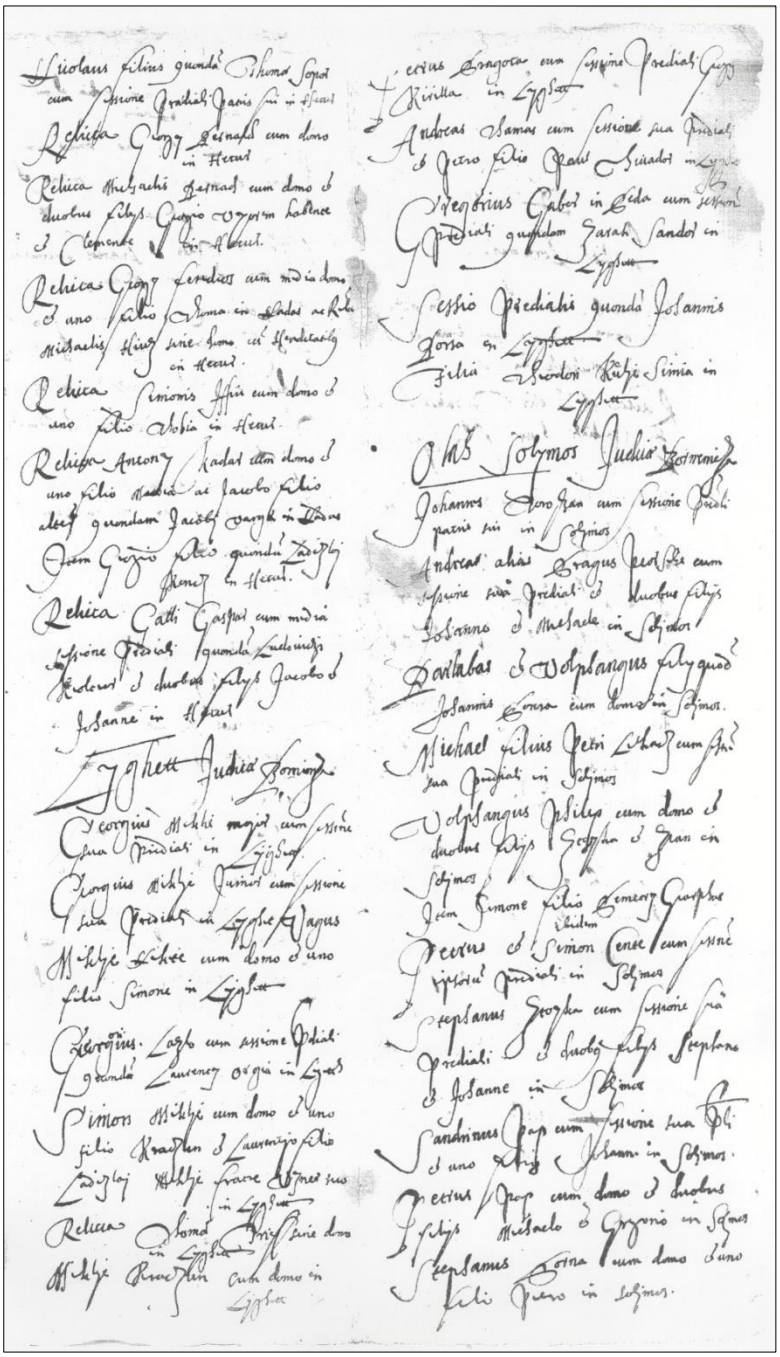

Conscripția iobagilor la sf. sec. al XVII-lea

Un prețios document este cel provenind din Fondul familial-Teleki de Szék, seria *Posesiunile contelui Francisc Teleki,* fascicola 28, nr. 21, din care aflăm că Bornemisza Judith, căsătorită cu Rhédai Ferenc, de Nadeș, de Hetur, de Râciu, de Varolea, de Monor, *de Șoimușul Român (Oláh Solyimosi)* etc., a realizat *o Conscripție a iobagilor și urmașii lor* din Soimuș cu sesiile lor intravilane: Johannos Orossan cu o sesie (curte grădină); Andreas alias Dragus Juorse cu o sesie în Șoimuș; Johannos Mihaele în Șoimus; Borilabas Volssongus (Lup-Fărcaș); Johanus Consa o sesie cu casă în Șoimuș; Michael fiul lui Petru o sesie; Volssangus Filip o sesie cu casă; Juon Simon fiul Simion Grosu; Petru și Simon Cente sesie în Șoimuș; Stephanus... o sesie; Sandrinus Pop o sesie; Petrus Pop o sesie cu casă; Stephanus Corna o sesie cu o casă. Numărăm 14 iobagi și 13 sesii intravilane și, deci, cu aparținătoare în extravilan (arabil și fâneață) din care rezultau obligațiile față de domnul de pământ-Rhédai de la Sângeorgiu de Pădure[47].

Din *10 mai 1669,* de la Căpâlna de Sus, s-a păstrat un document-testament, provenit din arhiva neamului Petrityevich Horváth din Suplac, din care rezultă întâlnirea dintre Kakucsi Petru, perceptorul impozitelor țării din comitatul Târnava, și Datza Gligore de Sepsi Szengyörgyi, judele primarial al comitatului Târnava, care împart între moștenitorii Petrityevith Horváth: Kozma, Francisc, Nicolae, Barbara, Clara, moștenirea părintească, bunurile mobile și imobile, ale lui Perityevith Horváth Nicolae și soția lui, Tholdalagi Barbara[48].

Imagine din sat

[47] D.G.A.S. Mureș, Fondul Teleki de Szék, Seria: Posesiunile contelui Francisc Teleki, Fascicola 28, nr 21, Anul sec. XVII, fila 2(verso).

[48] D.G.A.S. Mureș, Fond: Neamul Petrityevich Horváth din Suplac, Inventar nr. 12, nr. document 65/1669, fila15.

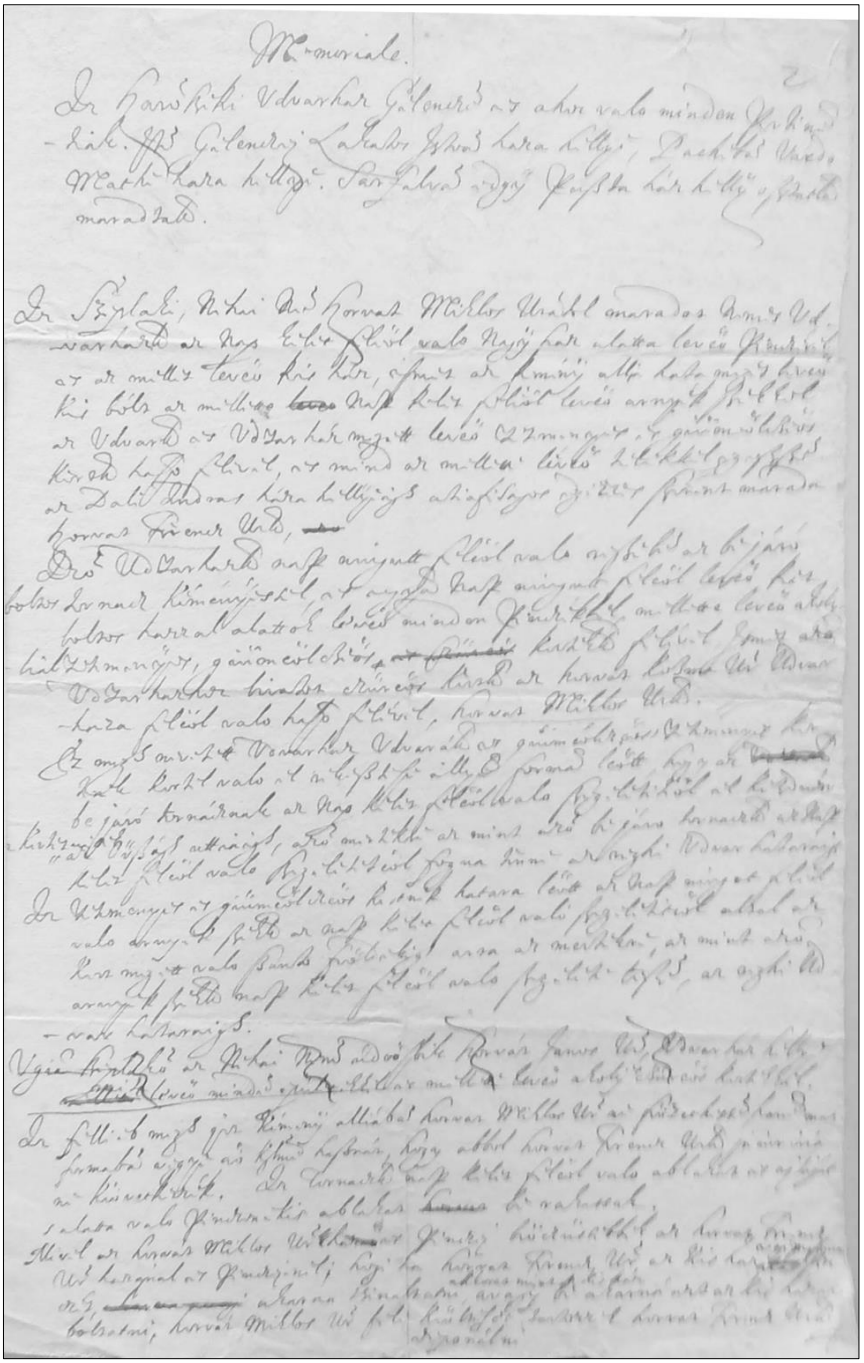

Testamentul familiei Perityevich Horváth

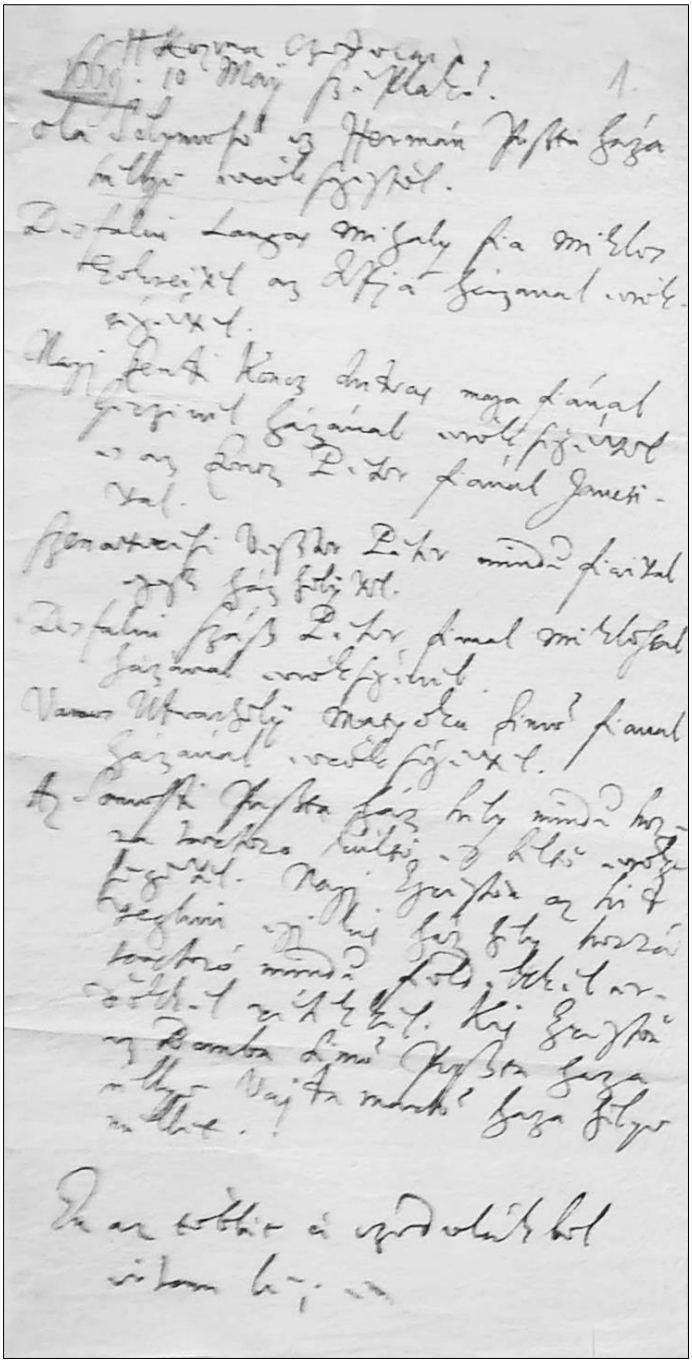

Parte din testament ce-i revenea lui Kózma Perityevich Horváth

Documentul următor, anexă la cel anterior, tot *din 10 mai 1669*, ne arată că Kózma Perityevich Horváth beneficia în *„Ola Solymos az Hermán Puszta Fazá helly..."* (în Șoimușul Român, hotarul Fața [Fătuica] de locul pustiu Herman) cu toate aparținătoarele productive și neproductive[49].

Beneficiind de produsele muncii iobagilor și jelerilor, având nevoie de produsele moșiilor-feudelor și de bani, pretinse de diferite tabere aflate în conflict, extinderea moșiilor de lucrat în urma defrișărilor și, deci, a prestațiilor în muncă ale iobagilor impunea asigurarea permanenței brațelor de muncă. Astfel, se recurge la *instituția chezășiei* cunoscută în Transilvania încă din secolul al XVI-lea și extinsă în secolele XVII-XVIII. Chezășia însemna a garanta pentru cineva din punct de vedere material sau moral. Dacă inițial chezășia a slujit stăpânului feudal-nobilului, în cazul unor iobagi ce s-au făcut vinovați de diverse delicte, fuga de pe moșie cu precădere și readucerea lor, în secolul al XVII-lea se înmulțesc actele care cuprind punerea preventivă sub chezășie a iobagilor fără antecedente penale pentru a nu îndrăzni să fugă.

În cazul nostru, am găsit în același fond familial documentul din *29 aprilie 1677 privind chezășia* prin care *iobagul Dienes Grigore din Șoimuș (Ola Solymos)* comitatul Târnava și iobagii lui Korosdi Bethlen, Grigore Pepelye Matei, Botor Pascu, Usza Mihai și Botor Ioan din Laslăul Mare, comitatul Târnava, depun chezășie pentru iobagul Abraham Teodor de meserie blănar că se va stabili pe moșia lui Petrityevich Horváth Kozma și nu va fugi de acolo, iar în caz contrar, fiecare va plăti câte 40 de forinți maghiari[50].

Un al doilea document de *chezășie* din același fond, privind satul nostru, este cel *din 12 februarie 1689*. Actul s-a încheiat în prezența preotului unitarian din Suplac, Huszár Daniel, și a oamenilor de încredere, nobilii, Veres Mihaly și ..., ei semnau actul întărindu-l cu pecetele lor. Conform acestui act, iobagii Buda Ioan, Buda Costin ai nobilului Petrityevich Horváth Nicolae și iobagii Gyarfas Petru, Buda Alexandru, Buda Petru ai nobilului Petrityevich Horváth Francisc, iau chezășie pentru Buda Simion în sensul că acesta se va stabili pe moșia lui Petrityevich Horváth Kozma împreună cu cele 50 de oi și porci și nu va părăsi moșia *„n-ar fugi nu s-ar ascunde, n-ar migra"*[51].

[49] D.G.A.S. Mureș, Fond: Familia Petrityevich Horváth, nr. act 62, fila 1.
[50] D.G.A.S. Mureș, Fond: Neamul Petrityevich Horvath din Suplac, Inventar nr. 12, nr. document 76/1677, fila 1-2.
[51] *Ibidem*, nr. act 94/1689, fila 1.

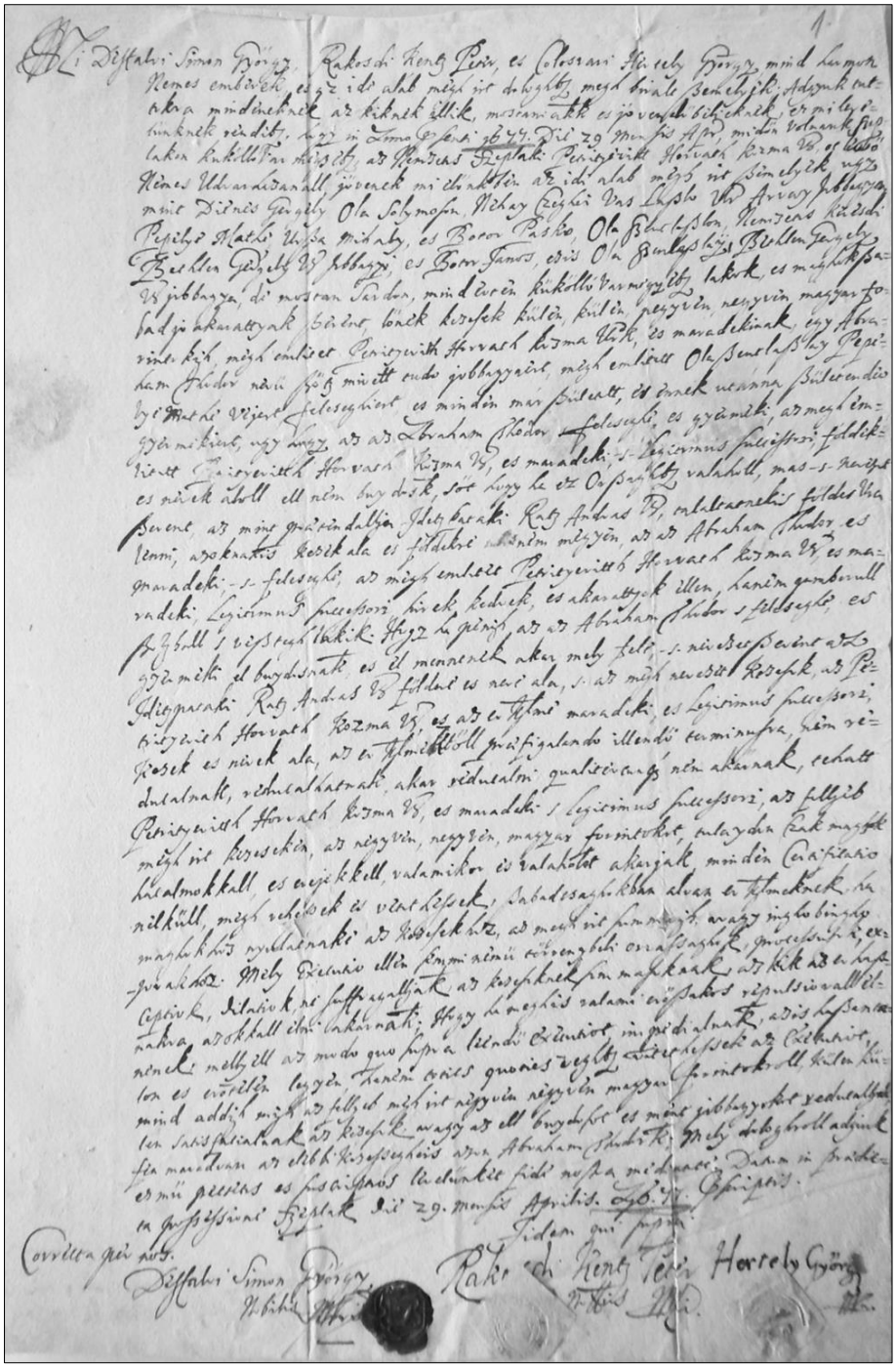

Scrisoare de chezășie din 1677

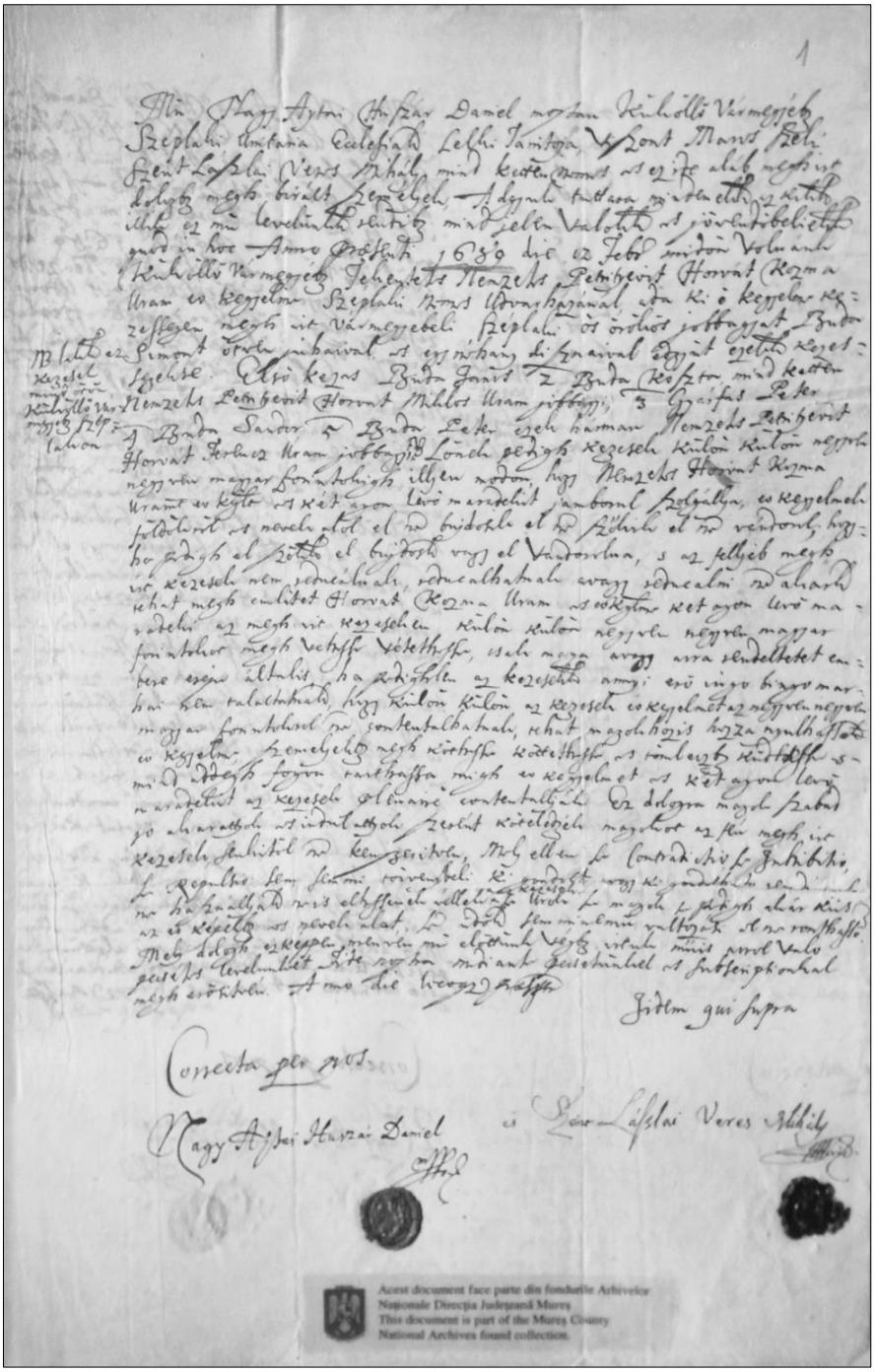

Acest document face parte din fondurile Arhivelor Naționale Direcția Județeană Mureș
This document is part of the Mureș County National Archives found collection.

Scrisoare de chezăşie din 1689

În Biblioteca din Sighișoara s-au păstrat formule de jurământ românești, datate în secolul al XVII-lea și utilizate și în cel următor, al XVIII-lea, fiind între cele mai vechi, însemnate pe colecții de legi săsești tipărite și păstrate până azi.

„Juramentum Walachorum: «Așa ție ajute Dumnezeu, Sfântul Tată, Fiul și Duhul Sfânt, o Sfântă Troiță, cum tu vei jura drept, înaintea lui Dumnezeu și a lui lume, cu inimă curată, pe Sfânta Maria, pe sfinții patru evangheliști, pe doisprezece Apostoli, pe sfânta Duminică, pre sfinte sărbători mari, pe sfânta cuminicătură și pe toate rugăciunile, pe Sfânta Cruce, pe postul mare, care ai postit în zilele tale și care vor posti până vor trăi, pe sfânta biserică, pe sfânta liturghie, pe sfânta Vinere mare, pe ziua care te-ai născut, pe pita, pe vin și pe sare - cum tu cu mare dreptate vei mărturisi ce vei ști de acest lucru, și nu vei căuta către rudenie, frăție, mită, pizme, nici minciună sau ceva dat † așa ție ajute Dumnezeu Duhul Sfânt la moartea ta. Și de nu vei jura drept, să nu te sufere pământul în sine când vei fi mort, iară să te lepede afară, ca o spurcăciune rea, înaintea lui Dumnezeu, să vadă și toată lumea strâmbătatea ta cum ai fost jurat strâmb, înaintea lui Dumnezeu. Așa ție ajute Dumnezeu».”

Altul: „Așa să ajute Tatăl și Fiul și Duhul Sfânt, o, Sfântă Troiță, pe Sfânta Maria Doamna, pe sfinții patru evangheliști, pe doisprăzece apostoli, pe sfânta biserică, pe sfânta liturghie, pe sfânta cuminecătură, cea de mort, pe patru posturi pe care ții într-un an. Cum tu cu mare dreptate vei mărturisi ce vei ști de acest lucru, de ce vom întreba, așa să te ajute Dumnezeu în credința cea dreaptă”; Altul: „Așa ție ajute Tatăl și Fiul și Duhul Sfânt, și Sfânta Troiță, toți sfinții ai lui Dumnezeu, cui te rogi, patru posturi ale tale care ții într-un an, și pită și sare, și cuminecătură, a cea de mort, eu jur în acest chip vor spune în dreaptă parte de ce vor întreba de mine, așa să-mi ajute Dumnezeu.”[52]

Am redat aceste formule de jurământ pentru că membrii reprezentativi ai comunității ca: jude, jurați, martori, preot, curatori, erau determinați de Autoritatea nobiliară să-l depună. Jurământul era depus și de către membrii obștii în fața adunării generale, în fața sfatului oamenilor buni și bătrâni, când se rezolvau neînțelegeri din interiorul comunității sau în fața unor autorități superioare.

[52] Nicolae Edroiu, *Vechi formule românești de jurământ, însemnate pe colecții de legi săsești*, în „Marisia”, VII, 1977, Târgu-Mureș, pag. 105-106.

Secolul al XVIII-lea (1701-1800)

Acest secol a însemnat consolidarea dominației austriece în Transivania, în condițiile schimbării jugului de lemn turcesc cu jugul de fier austriac. Principatul a cunoscut răscoala antihabsburgică a nobilimii maghiare în frunte cu Francisc Rákóczi al II-lea, la care a fost atrasă și iobăgimea românească, din 1703-1711. Este epoca în care a domnit împărăteasa Maria Tereza, 1740-1780, și fiul acesteia, împăratul Josif al II-lea 1780-1790. A avut loc cunoscuta răscoală condusă de Horea, Cloșca și Crișan, de la 1784-1785. Epoca a cunoscut o seamă de războaie interne pentru succesiune la tron și cu alte state pentru supremație.

La sfârșitul secolului are loc Revoluția franceză, 1789, iar apoi războaiele napoleoniene, 1796-1815. *Răscoala antihabsburgică* a fost cauzată de nemulțumirea stărilor din Ungaria Superioară față de politica absolutistă a Habsburgilor de micșorare a privilegiilor nobilimii. La 6 mai 1703, Francisc Rákóczi al II-lea a emis la Brezna (Polonia) un manifest prin care chema la *luptă toată populația* „nobilă și nenobilă" aptă să lupte împotriva oprimării străine. Noi sarcini, fiscale, militare, se revărsau peste cele vechi în primul rând asupra iobăgimii, care o fac să se alăture răscoalei antihabsburgice conduse de Francisc Rákóczi al II-lea, începută în anul 1703, răscoala curuților (haiducilor) contra lobonților (oșteni fideli habsburgilor). El a făcut promisiunea că, iobagii care se înrolează, și membrii lor de familie vor fi scutiți de prestații feudale. Mișcarea a căpătat și o coloratură antifeudală. Transilvania ajunge centrul mișcării antihabsburgice.

La 7 iulie 1704, Dieta Transilvaniei întrunită la Alba Iulia l-a proclamat pe Francisc Rákóczi al II-lea Principe al Transilvaniei. Vine la Târgu-Mureș, centrul secuimii, pentru a atrage de partea sa armata secuilor, în bisericuța catolică fiind consacrat-uns Principe al Transilvaniei. O parte a nobilimii transilvane trece de partea lui, a mișcării populare, a curuților și, dată fiind pregătirea ei militară, a ajuns să dețină importante poziții și în armată, ceea ce a atras după sine atenuarea radicalismului armatei țărănești-populare devenită armată regulată, corespunzătoare cerințelor vremii.

Efectivul armatei curuților în Transilvania, în toamna lui 1704, era de 18-20.000 de oameni. Armata era alcătuită din regimente și oștiri câmpenești (iobagi maghiari și români, jeleri, mică nobilime și orășenime). Oștile secuilor s-au organizat în cadrul scaunelor pe companii și grupe, 6000 de răsculați.

Pe baza conscripției din vara anului 1704 putem să zugrăvim o imagine destul de exactă în ce privește locul de baștină, originea socială, echipamentul și apartenența etnică a participanților la răscoală.

Astfel, am identificat și un *șoimoșan în rândurile curuților*: în Armata I-a comandată de domnul Koncz Boldisár formată din iobagi și jeleri, unde l-am găsit pe *Fazakas Ferencz* dodat cu o pușcă și o sabie[53].

Lunile iunie și iulie ale anului 1710 s-au caracterizat prin seceta și ciuma adusă de țiganii șătrari din Moldova, și care a pustiit. În luna septembrie are loc și o invazie de lăcuste dinspre Moldova. Deci, foamete și moarte[54].

Victoria habsburgilor (lobonților) contra nobilimii maghiare (curuților) și Tratatul de pace de la Satu Mare, din 30 aprilie 1711, prin care austriecii recunoșteau privilegiile nobilimii maghiare, iar nobilimea maghiară recunoștea suzeranitatea curții habsburgice, punea capăt conflictului.

Pacea pune învingătorului problema refacerii bazei fiscale a țării, problema iobăgimii și totodată prevenirea solidarizării iobăgimii cu nobilimea contra austriecilor și aceasta prin reglementarea sarcinilor senioriale ale iobagilor față de nobilime. Rezultatul a fost Conscripția fiscală din 4-7 februarie 1712 a locuitorilor supuși impozitării după avut, care nu s-a păstrat în cazul nostru, cum nici cea din 1713. Era un recensământ mai complex, cuprinzând întreg inventarul averii fiecărei familii: intravilan, teren arabil, fânaț, vie, suprafața terenului semănat primăvara și toamna, recolta culeasă, cu enumerarea cerealelor cultivate, animalele posedate și alte surse de venit.

S-a luat în evidență și gradul de îndatorare a locuitorilor, cu specificarea sumei datorate statului de fiecare familie în parte. Rubricatura foii de recensământ, păstrată în cazul satelor studiate de mine ca Bărdești, Voiniceni, Sântana de Mureș din județul nostru, este următoarea:

„1. Nomina personarum-Numele persoanei;

2. Sessiones (nr.)-Sesie intravilană;

3. Sementa în terris rusticanos cultae (cub. m.)-Sămânță în arabil (cub. m.) ;

4. Vinorum (ur.)-Vie (urne);

5. Fossorum (nr.)-Țărani;

6.-7. Sementa rusticorum în terris nob. cult. (cub. m.)-Semănătură lucrată în pământ nobiliar, străin (cub. m.);

8. Terrae arabiles-Pământ arabil (cub. m.);

9. Foeneta (cur.)-Fânaț (car);

10. Hordei-Orz (cub. m.);

11. Avenae-Ovăz (cub. m.);

12. Milii-Mei (m. oct.);

13. Pisa-Mazăre (m. oct.);

14. Lentis-Linte (m. oct.);

15. Triticum indicum-Grâu (m. oct.);

16. Equi et equae-Armăsar și iapă (nr.);

17. Boves et juvenci-Boi și juncani (nr.);

[53] *II Rákóczi Ferenc erdélyi hadserege*, Kriterion-Polis Könyvkiadó, 1994, Budapest, pag. 196.
[54] Sebestyén Mihály, *op. cit.*, pag. 108.

18. Vaccae et juvencae-Vaci și juninci (nr.);
19. Porci-Porci (nr.);
20. Oves et caprae-Oi și capre (nr.);
21. Apum alvearium-Stupi/Coșuri de albine (nr.);
22. Molae aquaticae-Moară de apă (nr.);
23. Cacabi cremati-Vas de fiert țuică/pălincă (nr.);
24. Braxatoria-Fierbător de bere (nr.);
25.-26. Debita alias habita/aliorum apud se habita (fl.)-Datorie (florin crăițar);
27. Interesse-Profit (procent)"

Precizez că 1 cub.= 1 câblă = 1/2 iugăre și 1 car fân = 1/2 iugăr fâneață. În fruntea scutiților stătea nobilul, în cazul nostru ca de exemplu, Teleki Horvath, stăpâni de pământuri și de iobagi, în virtutea obligației de a apăra țara cu armele.

Darea o plăteau supușii nobilului de pe feud-moșie, după pământul iobăgesc-sesia din cadrul feudului-moșiei. Urma ca pe baza conscripției să fie stabilită darea în natură și bani către statul austriac. Mai erau scutiți: preotul, cantorul-dascăl, paznicul pădurii, administratorul moșiei, judele satului, jurații, paznicul de câmp, păstorul satului, văduvele, bătrânii, infirmii, bolnavii[55]. Anul 1717 consemnează din nou secetă, foamete și ciumă, ca și următorii doi ani[56].

Conscripția fiscală *din anul 1722*[57] oglindește o nouă situație social-economică la doar 9 ani de anterioara conscripție. Recensământul averii locuitorilor impozitați din satele amintite Bărdești, Voiniceni, Sântana de Mureș, avea 34 de rubrici de completat, dacă era cazul, după cum urmează:

1.-2. Sessiones populosae/desertae (no.)-Sesii (intravilane)locuite/pusti (nr.);
3. Boves (no.)-Boi (nr.);
4. Vaccae (no.)-Vaci (nr.);
5. Juvenci, juvencae (no.)-Juncani/juninci (nr.);
6. Equi, equae (no.)-Armăsar, iepe (nr.);
7. Oves, caprae (no.)-Oi. capre (nr.);
8. Sabelici (no.)-Porci (nr.);
9. Apum alvearium (no.)-Stupi (coșuri) de albine (nr.);
10.-11. Terrae cultae/incultae (cub. m.)-Pământ cultivat/necultivat (cub. m.);
12. Sementa autumnalia (cub. m.)-Semănătură de toamnă (cub. m.);
13. Tritici siliginis (gel.)-Grâu de-a întâia (snopi);
14. Avenae, hortei, speltae (gel.)-Ovăz, orz, alac (specie de grâu);
15. Milii et panicii (gel.)-Mei și mei panificabil (snopi);
16. Canabis et limi (gel.)- Cânepă și in (snopi);
17. Pisorum, lentis fabris (cub. m.)-Mazăre și linte (cub. m.);
18. Foeneta prata (cur.)-Fâneață (car);
19. Foeni hoc anno (cur.)-Fân pe an (car);
20. Vineae fossorum (no.)-Butuci de viță de vie (nr.);
21. Vini urnae (no.)-Urne de vin (nr.);

[55] Botezan, Marisia, VI, 1976, Târgu-Mureș, pag. 226.
[56] Sebestyén Mihály, *op. cit.*, pag. 110.
[57] Páll-Antal Sándor, Chertes A. *op. cit.*, pag. 482-483 și pag. 484-485.

22. Cacabi cremati (no.)-Fierbător de țuică (nr.);
23. Braxatoria (no.)-Fierbător de bere (nr.);
24. Proventus (fl.)-Producție (florini);
25. Molae (no.)-Mori (nr.);
26. Proventua (cub.)-Producție (cub.);
27. Densatoria (fl.)-Presă de ulei (florini);
28. Fagopiri (cub. m.)-Porumb (cub. m.);
29. Prunorum (no.)-Pruni (nr.);
30. Tabaci (lib.)-Tutun (legături);
31. Proventus exmanufact. (fl.)-Venit din meșteșug (florini);
32.-33. Debita activa/pasiva (fl.)-Datorie activă/pasivă (florini);
34. Interese (fl. dn.)-Profit (florini)"

Nu s-a păstrat nici această conscripție pentru satul nostru, dar după rubricatură ne dăm seama că au crescut obligațiile față de statul austriac.

Pe plan politic, la *19 aprilie 1713* a fost dată *„Sancțiune Pragmatică"* de regele Austriei și împăratul Imperiului Romano-German, Carol al VI-lea (1711-1740) care stabilea succesiunea la tron și în linie feminină și indivizibilitatea teritoriilor monarhiei de Habsburg, ceea ce va asigura tronul și fiicei sale, Maria Tereza de Habsburg, 1717-1780, urcă pe tron în anul 1740 .

Vor urma o serie de războaie de succesiune la tronul Austriei și pentru întâietate în Europa, care vor necesita noi taxe și impozite pentru susținerea statului, implicit a armatei. Din același fond familial de la Suplac provine documentul de mai jos, datat *22 septembrie 1722*, încheiat la Palatca-Cluj în fața unui compelt format din juriști: Farmasi Keczeli István, judecător principal în comitatul Cluj, Décsi Dioszegi Mihálly, nobil, asesor fidel în comitatul Solnocul Interior, și mai tânărul Mocsi Frenk István, ...în vremea lui Carol al VI-lea împăratul Imperiului Romano-German.

Vargyasi Daniel Petru, soțul și împuternicitul Iulianei Sárosi, și Cseszechiczki Szilvári Baltazár încheie un acord prin care cel din urmă în timp de un an să achite datoria rămasă de la tatăl său (1692), plus dobânzile, în total 2000 de forinți maghiari, ori să zălogească moșia sa *din Șoimus (Olah Solymos) comitatul Târnava,* în caz contrar, primul poate să sechestreze moșia de mai sus sau o altă moșie a acestuia. (Moșia de la Șoimuș a fost sechestrată pentru suma de mai sus în anul 1778.)[58]

În anul 1750 se întreprinde și pentru Transilvania o *Conscripție generală* spre a inventaria la nivelul de acum resursele fiscale ale țării și a crea o bază solidă pentru reforma sistemului fiscal. Conscripția trebuia făcută om de om (cap de familie) după declarațiile dregătorilor, juzilor curții, juzilor și juraților satului sub prestare de jurământ. În tabel trebuia să se dea date generale asupra satului, dacă e în loc productiv sau nu, ce produse se vând de obicei, dacă are 2 sau 3 câmpuri, cu câte vite se ară, dacă se gunoiește și la câți ani, câte câble-găleți se seamănă, câte clăi sau cruci produce găleata de cereale cultivate, câte vedre-găleți de must produce via și la ce preț. Dacă satul are pădure, pășune suficientă sau din belșug[59]. Astfel, beneficiem de o descriere a unor realități ale satului nostru:

[58] D.G.A.S. Mureș, Fond: Familia Petrityevics, inventar nr. 12, nr. doc. 110/1727 sep. 22.
[59] David Prodan, *Problema iobăgiei în Transilvania*, București, 1980, pag. 22.

„PAGUS OLÁH SOLLYMOS Satul Şoimuş este aşezat de-a lungul râului Târnava Mică şi jumătate din teritoriul său se află orientat spre râul menţionat fiind mai fertil, în timp ce restul se găseşte în locuri/de orientare nordică/fiind steril. Locuitorii au vii foarte restrânse. Dealu cu vii este aşezat într-un loc/cu orientare nordică şi steril. Nu există nici un beneficiu al comerţului. Cei de aici se întreţin din roadele pământului lor şi obişnuiesc să-şi desfacă bunurile în târgurile săptămânale din Târgu-Mureş şi Dumbrăveni, ambele aflate la distanţă egală, anume de o milă şi jumătate depărtare. Satul deţine două părţi de hotar care sunt arate cu 4 animale de jug şi se gunoiesc de obicei, la doi ani odată. Un cubul de semănătură de toamnă produce nouă clăi şi fiecare claie oferă, într-un an de fertilitate medie, câte o măsură de grăunţe. Un cubul de semănătură de primăvară, anume de ovăz (căci numai semănătura ovăzului se utilizează drept cultură de primăvară), la rândul său, dă şase clăi şi din claia de ovăz rezultă, într-un an de fertilitate medie, două măsuri de grăunţe. Din pricina rodului puţin şi de slabă calitate al viilor, mustul nu se vinde, ci îl consumă locuitorii înşişi. Pădurile producătoare de ghindă sunt suficiente pentru nevoile proprii, dar ele nu ajung pentru lemn de foc. Păşunile fiind puţine, locuitorii trebuie să-şi trimită animalele la păscut în teritoriile şi păşunile altor sate. Fâneţele se cosesc în fiecare an. Străinii posedă/pământ/aici în modul şi sub titlul de drept menţionat mai jos.”[60]

Apoi s-a înscris individual numele capului familiei contribuabile, sesia sau subdiviziunea ei (intravilanul) și venitul adus de grădină exprimat în Florini renani, pământurile de arătură exprimată în cub-câblă sau găleți de semănătură, semănăturile de toamnă, de primăvară, de grâu, orz, ovăz, mei, porumb, fâneața exprimată ca suprafață în „car de fân”, vitele de tracțiune, apoi vaci, juninci, viței, oi/capre, porci, stupi, restanța dării din 1748 și 1749. La cei scutiți de dări trebuiau înscrise titlurile de scutire.

Nu trebuiau înscriși nobilii stăpâni de iobagi. Trebuiau înscriși jelerii, fie că aveau sesie fie că nu, văduvele, hoinarii (vagii), țiganii[61]. Din păcate, conscripția satului nostru nu s-a păstrat. Se impunea reglementarea raporturilor urbariale, senioriale, ușurarea lor, ori în continuare nobilimea prin Dieta Transilvaniei sub diferite pretexte „constituționale” se opunea, amâna.

Așa s-a ajuns la ordonanța provizorie din 1769 „CERTA PUNCTA” cuprinzând 4 capitole.

Capitolul I se ocupa de problema capitală a slujbelor iobagilor și jelerilor: iobagul să facă pe săptămână cu palmele 4 zile, cu vitele” în puterea sa” 3 zile, împreună cu altul 4 zile; jelerul cu sesie, pertinențe și vite, 2 zile, fie cu palmele fie cu vitele, jelerul cu sesie fără pertinențe 1 zi numai cu palmele, cu aceeași rezervă, dacă nu are învoială cu stăpânul sau pentru mai puțin[62].

Capitolul II numește celelalte prestații ale supusului: dijma, nona, darurile, referindu-se însă la Aprobate și la obiceiurile locale.

[60] L. Gyémánt, R. Câmpean, D. Dorner, *Conscripția fiscală a Transilvaniei din anul 1750*, Ed. Enciclopedică, București, Vol. II, 2009, pag. 1390.
[61] David Prodan, *op. cit.*, pag. 23.
[62] David Prodan, *op. cit.*, pag. 49.

Capitolul III numește „Beneficiile" cu care este dator stăpânul față de supus: „iobagilor și jelerilor din cuprinsul moșiei sale stăpânul e dator să le defalce potrivit stării lor loc de casă îndestulător să le dea după varietatea hotarului pământuri, să le dea de arătură și fânețe..''... „Stăpânul e dator să lase pentru vitele supușilor săi loc de pășune în câmpul lăsat imaș. E dator de asemenea să le lase pentru vite adăpătoare liberă. Unde sunt păduri comune sau libere stăpânul e dator să lase iobagilor și jelerilor săi gratuit lemne de foc și de clădit de care au nevoie, sau dacă n-ar fi deloc păduri libere, să le dea voie să ia și din pădurea sa lemne căzute și uscate, cu știrea și în prezența paznicilor de pădure." Bunurile mobile ale țăranului socotindu-se averea lui proprie, stăpânul n-are voie să o ia după placul său de la supuși, împotriva voinței lor." Văduvelor stăpânul e dator să le cedeze fără vreo scădere a treia parte din bunurile mobile rămase de la soții lor.

Capitolul IV prevedea ca dacă iobagul sau jelerul nu vrea să-și facă slujba datorată, să nu fie pedepsit cu bani, ci potrivit delictului, cu pedeapsa corporală[63]. Ordonanța a avut efect, și-a făcut tot mai mult loc ideea că raporturile urbariale-senioriale sunt și ele de drept public, problemă de stat, idee acceptată vrând-nevrând și de nobilime.

„Certa puncta" din 1769 a avut urmări pozitive ușurând obligațiile feudale, stopând emigrația, sporind numărul contribuabililor, prin creșterea numărului de locuitori, a brațelor de muncă.

În ce privește *Capitolul I* al ordonanței, el a fost aplicat la *Șoimuș* având în vedere documentele ulterioare care precizează o robotă de *numai 3 zile* cu *animalele sau cu brațele* pentru scurt timp, după cum vom vedea din cele ce urmează.

Împăratul Iosif al II-lea (1741-1780-1790) care călătorise de mai multe ori în Transilvania, primind cu solicitudine petițiile oamenilor (1770, 1773, 1783, 1786), a intrat în conștiința colectivă ca „bunul împărat", a încercat să reglementeze raporturile dintre feudali-grofi și țărani, pentru a evita o răscoală.

Realitatea era reflectată de *plângerile* înaintate viitorului împărat, Iosif al II-lea, cu prilejul primei lui călătorii prin Transilvania, în 1773, pe traseul: Banat, Hațeg, Hunedoara, Deva, Orăștie, Alba Iulia, Zlatna, Sibiu, Nocrich, Cincu Mare, Cohan (Rupea), Sighișoara, Dumbrăveni, Mediaș, Făgăraș, Brașov, Secuime, Târgu-Mureș, Bistrița, Rodna, Gherla, Cluj, Turda, Sibiu, Năsăud, Maramureș, Galiția etc. Plângerile cunoscute sub numele „Imperatorium", număr de 19.000 plângeri, dezvăluie generalizarea abuzului feudal aplicat „ad beneplacitum" de stăpânii de pământ, în cazul nostru groful Bethlen de la Bahnea, de administratori sau provizorii moșiilor.

Adesându-se monarhului, cu mari riscuri, iobagii dezvăluie realități tragice: numărul zilelor de robotă nesocotit și încălcarea limitațiilor cuprinse în „Certa puncta" amintită, noua dijmă-nona, aplicarea pedepsei corporale cu vergi.

Robota neîntreruptă prestată săptămâni întregi și nu numai de către iobagi, ci de cele mai multe ori cu toate brațele casei lui, raptul s-au răpirile de păduri, pășuni, locuri comunale, munca copiilor fiind în general gratuită, penaticul-urna dijmuitorului, daturi de must sau vin între 2-10 urne, vedre suplimentar, ceea ce le

[63] David Prodan, *op. cit.,* pag. 51-52.

pretind suplimentar administratorii sau provizorii, inspectorii în folosul lor propriu, răsplată pentru tocitul și ascuțitul penei de scris, de unde și numele de penatic (latină pennaticum), este denunțată comitelui suprem al comitatului Târnava, care era chemat el însuși să impună legea, iar acesta fiind însă primul care o încălca.

La Senereuș, Filitelnic, Laslăul Nou-Mic, Seleușul Mic, penaticul era printre cele mai grele obligații. 21 de plângeri sunt din comitatul Târnava de pe traseul: Mediaș, Sighișoara, Bălăușeri, Boiu, Ceuaș, Hetiur, Viișoara, Cund, Laslăul Mare, Laslăul Mic, Măgheruș, Senereuș, Șaroș, Tirimia, Țigmandru, Zagăr.

Guberniul precizează către comitat-comite: „Domnul pământesc deosebit de dijma de 6 urne de must mai ia penaticul sau urna dijmuitorului, iar din lipsă de must le ia vitele, tot penatic ia și de la văduve, ba chiar le pretinde vin".

Guberniul întreabă comitatul „Oare expunerea este adevărată? Cine a încercat această luare și de la cine și cât s-a luat sub acest titlu?"[64]

Documentele au pus în evidență cu 2 luni înainte de Răscoala lui Horea și alte răzvrătiri ale țărănimii românești și săsești, împotriva domnilor de pământ-maghiari, situație mai apropiată de noi, la Laslăul Mic (Săsesc) unde din memorialul grofului Bethlen Pál din Bahnea trimis la Tabla continuă a comitatului rezultă că „iobagii au refuzat slujba, fugind de la aceasta și în nici un chip nu vor să mai slujească".

La audierea ordonată de Guberniu administratorul domeniului redă situația din sat, când iobagii „... din ordinul împăratului nu vor să lucreze, au părăsit lucrul din proprie inițiativă, mergând acasă, apoi au declarat că din partea lor nu mai lucrează mai mult de 2 zile pe săptămână cu vitele și cu brațele". Presupusul *Ordin* al împăratului la care se refereau iobagii era un *zvon* care circula, încă de la începutul anului 1784, în legătură cu conscripția militară și cu abolirea în condițiile ei a slujbelor domnești. (Laslăul Mic-comunitate iobăgească era moșia unui singur stăpân, contele Bethlen Pál din Bahnea și parțial și Șoimuș).

Comisia de audiere ordonată de Guberniu a încheiat un act potrivit uzuanței epocii, la lucrările Comisiei fiind citați pentru mai multă veridicitate și câțiva mici nobili locali, cât și juzii și gornicii satelor din împrejurimi *Șoimușul Românesc*, Odrihei și Suplac, sate care s-au solidarizat cu răzvrătiții sași. Comisia a reținut din gura acestora că „... suntem gata mai bine a merge ca soldați (grăniceri) decât cu slujbașul comitatului să scoată afară (din sat) pe vreunul din noi, și de acum încolo, slujba noastră către donmnul (de pământ) nu va mai fi ca până acum".

Răzvrătirea, țăranilor din Laslăul Mare și Laslăul Mic, *Șoimuș,* Odrihei și Suplac revine în actualitate în prima decadă a lunii septembrie 1784, de această dată sub forma agitației satelor ce luau drumul Alba Iuliei spre a se înscrie la grăniceri și a primi arme. Tabla continuă Târnava trimite 2 companii spre a publica și explica în sate Decretul guberniului, din 26 august 1784, privind sistarea Conscrierii militare, și pacificarea mișcărilor și răzvrătirilor.

Rezultă clar „... în fiecare sat au răspuns că întregul sat, cu toții în egală măsură, au hotărât înscrierea la grăniceri" exprimându-și îndoiala că decretul Guberniului „… ar fi numai de la domni..." și nu de la Guberniu.

[64] Ioan Ranca, *Românii din secuime de pe Mureș, Târnave și Câmpie și Răscoala lui Horea*, Ed. Pax-Historica, Târgu-Mureș, 2000, pag. 54-59.

Raportul relevă recalcitranța (încăpățânarea) inițiatorilor mișcărilor locale care au refuzat să se prezinte în fața Comisiei, deși au fost chemați în repetate rânduri. Tabla continuă și Tabla regească de la Târgu-Mureș înființează o Comisie mixtă, de 4-6 membri în frunte cu contele Mikó Miklós de Bodok, președintele Tablei regești (Tribunal).

În Munții Apuseni la sfârșitul lunii *octombrie 1784 izbucnește răscoala condusă de Horea* (Vasile „Ursu" Nicula), *Cloșca* (Ion Oargă) *și Crișan* (Marcu Giurgiu), cerând *„nobilimea să nu mai fie"* cu un puternic răsunet în rândul țărănimii depedente românești în primul rând, dar și săsești din comitatul Mureș-Târnava.

În conceptul unui raport de confirmare a primirii Patentei guberniale, din noiembrie 1784, se preciza că pentru înăbușirea încercărilor de răscoală, pe Târnave, Tabla continuă de la Târgu-Mureș dispune ca toți nobilii, după posibilitatea lor să se înroleze în Cete organizate, echipați de luptă, adunându-se în locul indicat, unde să se organizeze în Pichete de pază veghind zi și noapte pentru a zădărnici din timp orice mișcare a țărănimii.

S-au organizat trei tabere nobiliare: la Gănești, la Iernut și la Band. În fruntea taberei de la Gănești era contele Ladislau Bethlen și contele Ladislau Tholdalagi. Taberele aveau ca sarcină supravegherea și înăbușirea mișcării din satele de pe Câmpie, cât și realizarea joncțiunii cu cetele nobilimii din comitatul Turda. Se dispunea, nobilimii refugiate în orașe, prin corespondență, să vină în tabere"... altfel să fie siguri toți cei ce s-au sustras că deosebit de amenda marchală, chiar dacă ar merita să fie slujbași ai comitatului din cauza neglijării acestei îndatoriri vor fi disgrațiați, nemaifiind admiși să ocupe funcții oficiale..."[65]

Au fost inițiate acțiuni de represiune în localitățile *Șoimuș* și Coroi, de unde „semeția manifestată de români a ajuns în fața Comisiei". Pentru pacificarea Transilvaniei, Guberniul, în așteptarea instrucțiunilor Curții de la Viena, a publicat Patentele de liniștire din 11, 18, 22, și 23 noiembrie 1784.

În aceste patente după ce Guberniul „… dorește tuturor și fișteăror răzvrătitori și celorlalți care se cuvine pașnică și grijnică întoarcere" arată că „a înțeles cu mare neplăcere că unii n-ar vrea a îndeplini voia și porunca tisturilor și domnilor săi precum sunt datori, nicinu ar vrea a îndeplinii slujbele hotărâte prin lege și porunci împărătești" îi dojenesc și le poruncesc „să nu se însoțească cu cei învrăjbitori, să fie mai departe cu toată ascultarea de tisturi și domnii locurilor, precum și prin lege s-a hotărât de nu li voia să cadă sub grea pedeapsă"[66].

Într-un raport al Pretorului supleant al circumscripției Gănești, Nemes György către Tabla continuă din Târgu-Mureș, aflăm că Patentele au fost urmate de o Ordonanță a gubernului, care preciza pentru localnici „obligația de a aresta persoanele care fac agitație, iar pentru acest fapt de fidelitate față de patrie și regele lor vor primi câte 30 de florini pe persoana prinsă, ca premiu, în caz contrar, dacă o comună ar găzdui astfel de oameni, primarul comunei împreună cu încă două persoane vor fi trași în țeapă, conform legii în vigoare"[67].

[65] Ioan Ranca, *op. cit.*, pag. 65-100.
[66] D.G.A.S. Mureș, Fond: Documente referitoare la răscoala lui Horea, nr. act 48/1784.
[67] *Ibidem*.

Publicarea patentelor imperiale s-a făcut în fiecare sat prin adunarea de către juzi-gornici-primari, aflați în subordinea pretorilor, a poporului de rând și a preoților care trebuiau să semneze Raportul pretorilor către Comisia-Tablei continue, de luare de cunoștință.

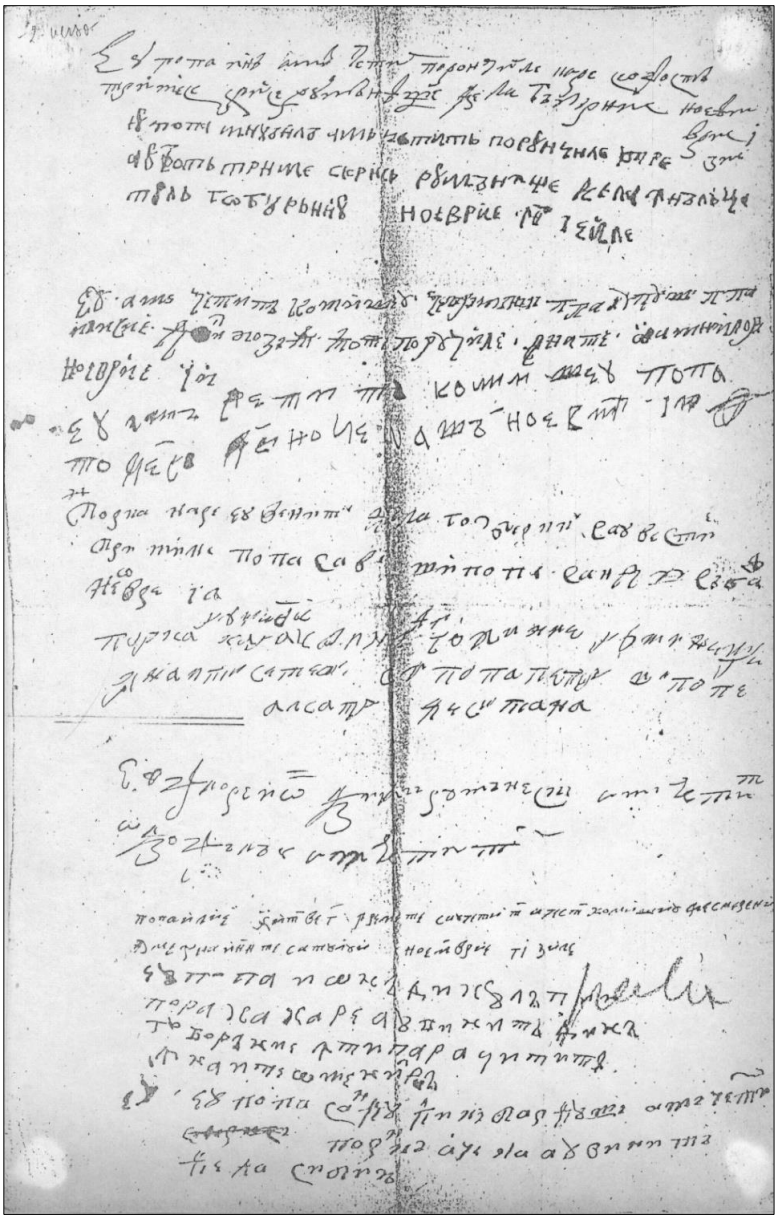

Versoul raportului lui Szalai Farkas, cuprinzând iscăliturile de luare la cunoștință a patentelor gubernului de către preoții satului din plasa Șamșud (Șincai)

La 19 noiembrie 1784, la Târgu-Mureș sosi vestea despre „... intenția obraznică a românilor din *Șoimușul Român* și din Coroisânmărtin de a se răscula". Comandanții Taberei nobiliare din Gănești se adresează Comandantului regimentului Savoya, încartiruit la Zagăr, cerându-i să trimită în cele două sate un număr de soldați spre a îi reprima.

La 23 noiembrie 1784, Comandantul Taberei de la Gănești în Raportul către Comisia din Târgu-Mureș, cere trimiterea a 25 de militari din armata regulată în *satele Șoimușul Român* și Coroi, cele mai răzvrătite în acest timp de pe cursul mijlociu al Târnavei Mici.

La 30 noiembrie 1784, cercetările extinse de pe Târnava Mică *în Șoimuș*, află *că Popa Gheorghe, preotul ortodox*, ar fi spus cu prilejul citirii patentelor de liniștire „...acestea ar fi numai minciuna domnilor și nu trebuie să li se dea crezare".

Anchetatorii au dispus arestarea cu forța militară. La 7 decembrie1784 a fost adus la Târnăveni sub escortă *preotul român din Șoimuș* spre a i se încheia actele de trimitere la închisoarea de la Târgu-Mureș. În cursul anchetării lui, iese în evidență *caracterul lui ferm și bătăios.* Cetele nobiliare duc la Târgu-Mureș preoții români *din Șoimuș,* Odrihei și Păucișoara, predându-i pârcălabului închisorii magistratuale. Știrea înfrângerii oștirii lui Horea de la Mihăileni se răspândește peste tot. La 10 decembrie 1784 din ordinul Comisiei mixte din Târgu-Mureș toată nobilimea din Gănești s-a deplasat la Târnăveni, unde, pe câmpul de instrucție de aici, i s-a adus la cunoștință ordinul de demobilizare și de desființare a taberei.

Răscoala lui Horea n-a ajuns să cuprindă regiunea de răsărit a Transilvaniei, nici comitatul Mureș-Târnava, fiind înfrântă de forțele înarmate ale regimului nobiliar.

Împăratul Iosif al II-lea voia să impună și nobilimii plata impozitului asupra pământului, fapt cerut de nevoile monarhiei. Pentru ca nobilimea să nu poată opune rezistență sub paravanul privilegiilor și autonomiilor locale, înainte de recensământ, Iosif al II-lea a desființat vechile comitate, scaune, districte și a procedat la o nouă împărțire administrativă a țării.

La 13 iulie 1784, Transilvania a fost împărțită în 11 comitate (Hunedoara, Alba, *Mureș-Târnava,* Făgăraș, Sibiu, Trei Scaune, Odorhei, Turda, Cluj, Solnocul Inferior, Solnocul Mijlociu) pentru a amesteca mai mult cele trei națiuni dominante (ungurii, secuii, sașii) și să le ia posibilitatea de a-și exercita vechile privilegii, fiind supuse direct puterii centrale.

După Răscoala țărănească condusă de Horea, Cloșca și Crișan, desfășurată în comitatele Hunedoara și Alba, servitutea personală-șerbia a fost desființată prin Patenta imperială din 22 august 1785, aceasta și datorită spiritului iluminist al împăratului Iosif al II-lea. Dar problema cea mai mare era pregătirea reglementării urbariale promisă și prevăzută, Conscripția urbarială pe țară trebuia să-i servească de temelie. Curtea de la Viena era interesată în creșterea producției și a populației impozabile a cărei capacitate de plată a dărilor către stat să fie cât mai mare, o impuneau nevoile imperiului. Împăratul voia să impună și nobililor plata impozitului asupra pământului.

Deci, în 1785 a ordonat măsurarea întregului pământ, inclusiv nobiliar, și efectuarea în acest scop a primului recensământ general al populației din Transilvania, cuprinzând și pe nobili, care până atunci erau scutiți de orice fel de recensământ. Scopul final al recenzării populației a fost îmbunătățirea sistemului de impunere și de recrutare pe baza cunoașteii mai bune a raporturilor feudale existente la acea dată, adică situația economică și obligațiile iobagilor și jelerilor față de nobili[68].

Actele Conscripției urbariale din 17 septembrie 1785 pentru *Șoimuș* cuprind 9 întrebări, așa-zise puncte, situate în centrul paginii în limba română împreună cu răspunsurile țăranilor iobagi și jeleri din sat consemnate într-o coloană în stânga în limba română, iar în partea dreaptă într-o coloană în limba latină. În localitate s-au deplasat doi conscriptori de la comitat Ladislau … și Sigismund Gyárfás, care au invitat în fața lor pe reprezentanții iobagilor principalilor nobili din sat:

„1. *Stoica Dumitru*-iobag de 64 de ani al nobilului Francisc Horvath;

2. *Onjiszk Gheorghe*-iobag de 60 de ani al nobilului Francisc Horvath;

3. *Buda Ioan*-iobag de 65 de ani al nobilului Ștefan Toldalagi;

4. *Dimen Ioan*-iobag de 60 de ani al baronului Mojse Josikaiane;

5. *Todor Iuon*-iobag de 40 de ani al nobilului Petri Serendai;

6. *Szöts Todor*-iobag de 40 de ani al nobilului Daniel Horvath;

7. *Moldovan Todor*-jeler de 63 de ani al domnului Ioanis Acs;

8. *Sandor Simion*-iobag de 48 de ani al domnului Sigismund Kordaiane.

Întrebare I. „Are acum locul acesta Urbarium? De are ce fel acela? De câtă vreme s-a adus înlăuntru?”

Răspuns. „Noi nu am pomenit șohan (niciodată) la satul nostru nicie un Urbarium”.

Înrebarea II. „Dacă n-are Urbarium pe lângă Contractus sau Legătura, fac slujba cea iobăgească și iobagii și jelerii? Câtă vreme este acum de când aceste obiceiuri s-au început sau au păsit la această legătură locul acesta cu domnii locului? Nu-i așa dară că și până a se face acest Urbariu sau Contractus au fost altele? Și de au fost ce feluri și când au început împlinirea acestor datorii, acestui de acuma obicei?”

Răspuns. „Nici Contractus nu am pomenit nici altfel de legătură cu Domnii locului nu am pomenit. Facem slujba iobăgească pe cum ne-am pomenit în trecut.”

Întrebarea III. „Unde nu-i Urbariu nici Contractus din ce stă darul, slujba și datoria iobăgească și jelerească către Domnul locului, care cum s-au obligat? Când și în ce chip s-a adus înlăuntru acea datorie, slujbe și alte datorii?”

Răspuns. „La hotarul acesta sunt mulți domni ai locului și care cum slujba și-o face deslușit va spune.”

Întrebarea IV. „Ce feluri de venituri și dobânzi are locul și hotarul acesta? Sau iarăși ce feluri de pagube sau scăderi și lipse au obișnuit a ajunge locul și hotarul acesta?”

[68] Liviu Moldovan, *Instrucțiunile în limba română…,* în Revista statistică, nr. 9, 1965, pag. 51-59.

Răspuns. Despre *Venituri și Dobânzi.*

„1. Două Hotare avem și între ele sunt pământuri și bune și rele, în unele se fac bucatele măcar la fel de bune, dară în unele cam slab. Locul acesta se poate ara cu patru vite și cu cai.

2. Râturile de coasă ar fi bune, s-ar putea cosi și de două ori, dar se strică de multe ori de ape, într-o seamă de ani are fân destul, fân fac și îngrașă vitele, dar cele cu chir dintr-o seamă nu mâncă vitele dar caii îl mănâncă bine. Într-un loc de 1 Ferdașe unde putem semăna 8 feldere se poate face 12 Mes de fân.

3. Orașul de târg de noi mai aproape este Târgu-Mureș și Dumbrăveni, unde putem vinde și cumpăra orice cu folos.

4. Hotar de păscut vitele nu-i de frunte, că nu avem de atâta, ne putem îngrășa vitele numai de mijloc.

5. Locuri de adăpare avem destule.

6. Pădure puțină avem și de construit și de foc.

7. Viile sunt puține, în care vin de mijloc se face.

8. Se face la pădure multă ghindă câteodată, de poate îngrășa o Gazdă câte 2 porci.

9. La Fisc nu dăm arendă, dar la Domnii locului dăm dijme cam a zecea din toate cele; a noua niciodată nu s-a dat aici.

10. Pomet și loc de legume avem în grădinile din sat, dar în afară din sat nu avem.

11. Trestie nu se face în hotarul acesta.

12. Cine poate și are car aduce o dată sare de la Praid și o vinde prin sat și în vecini.

13. Nu-i nici o fabrică prin prejurul nostru.

14. Nu sunt ape pe aici de cele pe care se dobândește cu lintri.

15. Sunt destule vii prin prejurul nostru care fac vin bun.

16. Pe la noi nu se arde nici var nici cărbune.

17. Târg în satul nostru nu se face dar crâșmă satul are, din care satul obține dobândâ. Pământ de arătură și loc de coasă care s-ar lucra pe seama satului nu este.

18. Destul loc de a pune cânepa avem.

19. Mori în sat nu avem, dar sunt aproape pe Târnavă de Vale.

20. Este Tău de țipar de unde de multe ori bune dobânde căpătau oamenii.”

Despre pagube putem spune:

„1. Cum am spus și mai sus la întrebarea veniturilor-dobânzilor, că unele pământuri sunt mai slabe, mai pe dealuri unde nici cu gunoiul nu prea se face și când numai apă este, când se fac ploi mari.

2. Și râturile o samă se strică de multe ori de ape.

3. De târguri am răspuns o dată, nici de vamă nu trecem mergând la ele.

4. De rândul pășunilor am răspuns și așa este.

5. De păduri și de trestie iară am răspuns mai sus.

6. S-ar putea căpăta de lucru în vecini pe bani, nu vine răgaz să mergă oamenii fără de numai săracii se duc poate o dată.

7. De mori am spus că sunt în vecini pe Târnavă destule."

Întrebarea V. „Câte și ce fel de ierdașe (iugăr) sau ferdașe de arat și de fânețe are o Gazdă întreagă, și câte ferdele cu feldera de Sibiu poate semăna într-un ierdaș de arătură? De acest fel și în râturi, ca și de două ori să le poată cosi?

Răspuns. „În satul acesta într-un tipu am pomenit pământurile și Gazdele. Unii țin mai mult, alții mai puțin. Dacă s-ar întreba toată Gazda el i-ar spune care cât ține, și râturile ce pot fi cosite și de câte ori."

Întrebarea VI. „Câtă slujbă a făcut până acum o Gazdă și cu câte vite trăgătoare? Și când s-au dus? Și când s-au întors la slujbă socotitu-le-o calea și umblarea în zilele slujbei?"

Răspuns. „Cum am mai spus și mai înainte că la satul aista sunt Persoane multe, slujba nu-i într-un tipuș, că la unele Persoane se socotește în slujbe la altele nu, dară de s-ar întreba toate Gazdele de cum care slujbă face v-a spune."

Întrebarea VII. „Dau locuitorii de aici Domnului locului a noua? Dacă dau din ce feluri de venituri crescute din pământ o dau aceasta? și de câtă vreme? și este în obicei aceasta? și pe alte domenii în aceasta cinstita verneghie? Afară de aceasta ce s-a obișnuit până în ziua de azi să mai dea pe an iobagii Domnului, sau în rândul altora feluri de daruri la acele? Și mai ales darurile acelea acar în bani acar în alceva din ce au fost?"

Răspuns. „Locuitorii de azi niciodată nu au dat nona nici alte daruri la Domnii locului. Dijma o dat tot chiar tot feluri de bucate și din cele mici."

*Întrebarea VIII. „*Câte ocini sau locuri de case sunt în locul acesta pustii? De câtă vreme, pentru ce pricină s-au pustiit? Și acele locuri cu cele ce țin de ele cine le stăpânește?"

Răspuns. „Sunt în locul acesta *șapte locuri pustii* care unele s-au pustiit că au murit Gazdele din dânsele; pe unele niciodată n-am pomenit case, ori și cine le stăpânește sunt sesii după numele ălora."

Întrebarea IX. „Locuitorii locului acestuia sunt iobagi de uric sau ba?"

Răspuns. „Iobagi Urkasi ne-am pomenit din moși și strămoșii noștri, fere sunt și vo câțiva jeleri între noi."

În document urmează consemnat, în limba latină, răspunsurile la întrebarea a III-a, cât cens, robotă și dijmă prestează Gazdele.

1. Din partea Baronului Mojse Josikaiane se efectuează 3 zile pe săptămână robotă cu vitele și cu mâna, 2 caiere de lână, zeciuiala de toate produsele câmpului și din păsări, pui și 10 ouă de Paști;

2. Din partea Comitelui Ladislau și Ștefan Toldalagi se specifica 3 zile robotă cu vitele și cu mâinile, 4 livre de caiere, zeciuiala din toate produsele, pui și 10 ouă de Paști;

3. Din partea Doamnei Susane de Bethlen consoarta Domnului Ludovic Barcsai: robota cu 4 boi 2 zile pe săptămână, 3 zile de robotă cu vitele și cu mâna, zeciuiala din toate produsele câmpului și păsări, sau censul convenit;

4. Din partea Domnului Francisc Horvath: robota 3 zile pe săptămână cu vitele și cu mâna, zeciuiala din toate produsele câmpului și păsări, pui și 10 ouă de Paști, 4 livre de caier;

5. Din partea Domnului Gaspar Kienis: produse din toate cele obișnuite cu excepția caierului;

6. Din partea Domnului Michael Teleki: taxa în schimbul robotei și dijma; Grosu Ilie 5 Florini și Grosu Ioan 15 Florini;

7. Iobagul Domnului Alexis Gyarfas dă o taxă de 10 Florini în schimbul robotei și a produselor;

8. Din partea Domnului Ladislau Suki: robota 3 zile pe săptămână cu mâinile, zeciuiala din toate produsele câmpului;

9. Din partea Domnului Daniel Horvath: robota cu 4 animale de jug 2 zile pe săptămână, cu vitele și cu mâinile 3 zile pe săptămână, 4 livre caiere, zeciuiala din toate produsele câmpului și păsări, pui și 10 ouă de Paști;

10. Din partea Domnului Petri Szeredai: robota 3 zile pe săptămână cu anima - lele și mâinile, zeciuiala din toate produsele;

11. Din partea Domnului Michael Sepsi: robota cu 4 vite de jug 2 zile pe săptă -mână și 3 zile de robotă cu animalele și cu mâinile, 2 livre de caiere;

12. Din partea Domnului Adam Bethlen: robota stabilită, censul stabilit, 20 de găini, 4 livre de caiere, zeciuiala din toate produsele câmpului și păsări, pui și10 ouă de Paști."[69]

Remarcăm din aceste răspunsuri că în general Domnii de pământ *pretind robota de 3 zile cu animale de jug și cu mâinile,* zeciuiala din toate produsele câmpului și censul stabilit. În trei cazuri robota și zeciuiala sunt evaluate în bani pentru Domnii Michael Teleki și Alexis Gyarfaș. Conscripția are și intenții fiscale, ea putând servi acestor scopuri.

Țăranii erau neîncrezători față de asemenea conscripții, ceea ce a condus și la declarații inexacte, mai ales în ceea ce privește pământul arabil, fânețe și calitatea lor, conscriptorii trebuind să se mulțumească cu declarațiile, nemăsurând sesiile extravilane, doar intravilanul putând fi controlat. Trebuie să ne închipuim și încurajarea declarațiilor lor în minus din partea reprezentanților Domnilor de pământ interesați ca supușii, țărani dependenți, să declare mai puțin pentru a-i sustrage de la darea pe seama statului sau pentru a li se stabili sesia la mai puțin, pentru a nu fi nevoiți să dea un intravilan și un extravilan mai extins din pământul alodial[70].

Din Conscripția urbarială a satului Șoimuș, plasa Zagăr, comitatul Târnava, remarcăm marea fărâmițare a Hotarului, existența a 23 Domni de pământ, numărul mare de iobagi 96, numărul mic de jeleri 7, și 7 sesii pustii.

Un domn de pământ era mai important: *Baronul Mojse Josikaiane* ce deținea 30 de iobagi, 1 jeler și 1 văduvă de jeler, *31, 2 % din totalul iobagilor; Trei domni de pământ:* Baronul *Sigismund Kordaiane* deținea 13 iobagi, *comitele Ștefan Toldalagi* deținea 11 iobagi din care două văduve, *comitele Ladislau Toldalagi* deținea 11 iobagi din care două văduve, *34,5 % din numărul total al iobagilor.*

Alți Domni de pământ erau:

- Domnul *Daniel Horváth* cu 6 iobagi;
- Comitele *Michael Teleki* cu 4 iobagi;
- Domnul *Freacesk Horváth* cu 3 iobagi;
- Comitele *Susana de Bethlen* cu 2 iobagi și un jeler;
- Comitele *Adam Bethlen* cu 2 iobagi;
- Domnul *Ladiszlau Suki* cu 2 iobagi;

[69] D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția Conscripții urbariale, Nr. act XI/182.

[70] Liviu Moldovan, *Conscripții și Recensăminte în Transilvania*, în Revista Statistică, nr. 8, 1970, pag. 86.

- Comitele *Gaspar Kornis c*u 2 iobagi;
- Domnul *Michael Sepsi* cu 3 iobagi;
- Domnul *Alexis Giarfás* cu 1 iobag;
- Domnul *Nicolas Horváth* cu 1 iobag;
- Domnul *Petri Szeredai c*u 1 iobag;
- Comitele *Anton Mikes* cu 1 iobag;
- Domnul *Daniel Gál* cu 1 iobag;
- Domnul *Gaspar Tuncsaki* cu 1 iobag;
- Domnul *Sigismund Sepsi* cu 1 jeler;
- Domnul *Ioanis Atts* cu 1 jeler;
- Domnul *Nico (lae) Endesia*ne cu 1 jeler;
- Domnul *Iozseph Endes* cu 1 jeler[71]. Procentual rezultă că aproximativ *31,2 %* din numărul de famili de iobagi și hotarul Șoimuș aparțineau Baronului Moise Josika, 3 nobili-Domni de pământ–dețineau *34,5 % din familiile de iobagi și hotar,* iar restul de 18 Domni de pământ, dețineau *34,3 % din numărul de familii de iobagi, respectiv* din hotarul Șoimușului. Peste dreptul de proprietate al Domnului de pământ-nobilului se înscria dreptul de folosință a intravilanului și extravilanului al țăranului dependent (iobag-colon cu obligații perpetue și jeler cu drept de strămutare), considerat chiriaș.

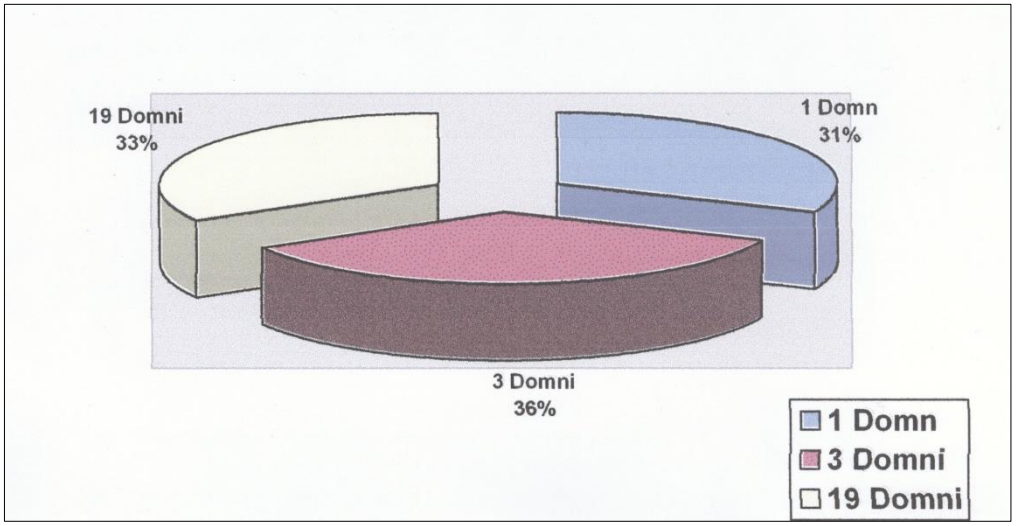

Graficul nr. 1. Repartiția procentuală a Hotarului la 1785

Căutând o interdependență între slujba datorată și mărimea sesiei intravilane și extravilane, constatăm că nu există o asemenea condiționare. Astfel, iobagii *Baronului Moise Josikaiane*, 30 la număr și 1 jeler au declarat următoarea situație în ceea ce privește întinderea intravilanului și extravilanului aparținător, situație oglindită în tabelul de mai jos.

[71] D.G.A.S. Mureș*, Fond:Conscripții urbariale*, Nr. act XI/182.

Tabelul nr. 1
Mărimea sesiilor iobăgești intravilane și extravilane a
Baronului Mojsi Josikaiane

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Iobagi-Popa Szimion	1/2	610 1/2	2 3/4	1 1/4
Popa Petru	1/2	610 1/2	2 3/4	1 1/4
Libeg Nyisztor	1/2	412 1/2	2 1/4	1 1/4
Libeg Szimion	1/2	680	2 1/4	1 1/4
Libeg Juon jun.	1	743	4 1/4	2
Libeg Petru	1	943	6 3/4	3 1/4
Papp Nyikulaj	1	825	5 1/2	2
Bota Szimion	1	750	4 1/2	3
Sándor Nyikulaj	1	750	4 1/2	2 3/4
Maréko Mihaila	1	931	5	2
Popp György sen.	1	439	5 1/2	4
Cénte Márlo	1	528	3	2
Sandor Mihaila	1	575	4	1 1/2
Libeg Juon sen.	1	728	7	4
Bota Juon	1	494	4 1/2	2
Bota Györgye	1	520	4	2
Bota Szimion jun.	1	375	4	2 1/2
Libeg György	1	600	4	2
Libeg Szimion sen.	1	608	3 1/2	7
Bota Atyim	1	826	4 1/2	(2)?
Libeg Dumitru	1/2	188	3	(2)?
Sándor Juon alui Petru	1	414	4	(2)?
Popp Juon aluj Vassiliki	1	521	4 1/2	(2 ½)?
Itt Juon	1	1152	4	3 1/2
Pap Juon Vonka	1	445	3 1/4	2 1/2
Vonssa Szimion	1	663	4 1/2	2 1/2

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Itt György	1	432	1 3/4	1 1/4
Mariha György	1/2	400	1/4	1/4
Jeler- Vonssa Juon	-	-	1/2	1/2
Văduvă- Pap György	1	962	4 1/4	2
Summa	26		113 1/4	64

Remarcăm că întinderea intravilanului, calitatea lui, variază de la 432 stânjeni-Itt Gheorghe-la 1152 stânjeni-Itt Iuon, dar extravilanul nefiind condiționat de întinderea intravilanului. Itt Gheorghe cu un intravilan de 432 stânjeni și un extravilan de 1 iugăre și 1/2, arabil, și 1 iugăr 1/2 fâneață, iar *Pop Gheorghe* cu un intravilan apropiat de 439 stânjeni are un extravilan de 5 iugăre 1/4 arabil și 4 iugăre fâneață. Din tabel rezultă și o stratificare socială: *Petru Libeg* cu un intravilan întreg de 945 stânjeni și un extravilan de 6 iugăre 3/4 arabill și 4 iugăre 1/2 fâneață; *Șandor Nicolae* cu un intravilan de 750 stânjeni și un extravilan de 4 iugăre 1/2 arabil și 2 iugăre 3/4 fâneață; sau *Itt Gheorghe* cu un intravilan de 432 stânjeni și un extravilan de 1 iugăr 3/4 arabil și 1 iugăr 1/4 fâneață etc.

Era importantă întinderea intravilanului, curte și grădină, pentru anexele gospodărești și creșterea păsărilor, pentru cultivarea legumelor și zarzavaturilor, pomi fructiferi. În tabelul următor ilustrăm o situație economico-socială a iobagilor baronului Sigismund Kordaiane, care avea în localitate 13 familii de iobagi.

Tabelul nr. 2
Iobagii baronului Sigismund Kordaiane și sesiile lor

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Iobagi-Sándor Szimion	1	630	4 1/4	2 1/2
Sándor Todor jun.	1	400	4 1/4	2 1/2
Balmosz Mihaila sen.	1	525 1/2	3 1/2	1 1/2
Balmosz Mihaila jun.	1	456	3	2
Sándor Peter	1	396	4 1/2	2 1/2
Kriszta Szimion	1	462 1/2	3	2 1/4
Kriszta Juon jun.	1	462 1/2	4	2
Kormorzán Juon	1	561	4	2
Kormorzán Szimion	1	315	4	2

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Popa Szimion	1	332	4 1/2	2
Kriszta Todor	1	379	3	2
Sándor Juon jun.	1/2	378	2	2
Balmosz Vaszilia	1/2	546	1/2	-
Summa	12		44 1/2	26

Tabelul nr. 3
Țăranii dependenți ai contesei Susána de Betlen, soția grofului Ludovic Bartsai

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil jugăre	Fâneață jugăre
Iobagi-Szederjés György	1	957	4	2
Szederjés Petru	1	506	4 1/2	2
Jejer-Kriszta Simon	1	270	3	1 ½
Summa	3		11 1/2	5 1/2

Tabelul nr. 4
Țăranii dependenți ai contesei Susána de Betlen, soția grofului Ludovic Bartsai

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Iobagi-Szederjés György	1	957	4	2
Szederjés Petru	1	506	4 1/2	2
Jejer-Kriszta Simon	1	270	3	1 ½
Summa	3			

Tabelul nr. 5
Țăranii dependenți și sesiile lor a grofului Franceski Horváts

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Sztolljka Dumitru	1	372	2	1 1/2
Sesie pustie	1	924	2	1 1/2
Sztolljka Szimion	1	324	2 1/2	1 1/2

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Vonisske Ignat	1	435	2	2
Sesie pustie-goală	1	666	2 1/2	
Summa	5		11	6 1/2

Tabelul nr. 6
Tăranii iobagi cu sesii a Illustrului Domn Gaspari Kornis

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Kriszta Szimion	1	962	4	2 1/2
Kriszta Juon	1	962	4	3
Summa	2		8	5 1/2

Tabelul nr. 7
Țăranii dependenți a contelui Ladiszlai Toldalagi

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Buda György Juon	1	928	5	3 1/4
Buda Juon jun.	1	600	3 1/2	2
Sándor Juon	1	720	3 1/2	2
Pop Buda Juon	1	518	3 1/2	1 3/4
Groza Gávrilla	1	408	3	2
Afflát Juon	1	650	3	2
Buda Nyisztor jun.	1	264	3	1 3/4
Afflát Mihaila	1	459	4	2
Buda Szimion	1	440	4	2
Buda Juon Medidi	1	572	- 3/4	1 ¾
Summa	10		33 3/4	20 1/2

Tabelul nr. 8
Tăranii dependenți ai contelui Stephani Toldalagi

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Buda Mihaila jun.	1	924	3	2 1/2
BudaLázár	1	458	3 1/2	2 1/2
Buda Nyisztor sen.	1	320	3 1/2	2 1/2
Popa Juon a Petri	1	795 1/2	3 1/2	3 1/4
Buda Andre	1	440	3 1/2	3
Buda György sen.	1	880	4	3
Afflát György	1	668	3	1 1/2
Buda Juon sen.	1	964 1/2	4 1/2	2 1/2
Borzá Martin	1	413	4	2 1/2
Văduva Buda Györgyné	1	420	3	1 1/2
Buda Szimionné-slujnică	-	-	-	-
Summa	10		35 1/2	25

Tabelul nr. 9
Țăranii dependenți ai contelui Michaele Teleki

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Groza Ilia	1/4	264	1 1/2	1 1/2
Groza Juon jun.	1	645	3	2
Sesie pustie-goală	1	300	2 1/2	1 1/2
Summa	3 1/4		7	5

Tabelul nr. 10
Țăran dependent al d-lui Alaexi Gyarfás

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Afflát Györgyné	1 1/2	804	4 1/2	2

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Sesie pustie-goală	1	352	2 1/2	1 ½
Summa	2 1/2		7	3 1/2

Se considera nobil o persoană cu cel puțin 1 țăran dependent.

Tabelul nr. 11
Tăranii dependenți ai d-lui Ladiszlai Suki

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Sztoljka Szimion	1	592	4	2
Sztoljka Todor	1	255	3	2
Summa	2		7	4

Tabelul nr. 12
Țăranii dependenți al d-lui Danielis Horváth

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Denes Simon	1	434	4	2
Denes Peter	1	736	4	2
Szőts Fodor	1	600	4	2 1/2
Szőts David	1	876 1/2	4	2 1/2
Szőts György-servitor	-	-	1/2	1
Văduva Szőts Todorné	1	425	3	2
Summa	5		19	12

Tabelul nr. 13
Țăran dependent al d-lui Nicolae Horváthiane

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Fracilla Todor	1	910	3 1/2	1 ½
Summa	1		3 1/2	1 ½

Tabelul nr. 14
Sesiile d-lui Petri Szeredai

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Sándor Juon	1	799 1/2	3	2
Sesie pustie-goală	1	200	2 1/2	1 ½
Summa	2		5 1/2	3 1/2

Tabelul nr. 15
Sesiile d-lui Michaele Sepsi

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Moldovan Gyermán	1	300	2 1/2	2
Sesie pustie-goală	1	126	-	1/2
Cente Juon	1	362	3	2
Cente Mihaila	1	504	3	2
Summa	4		8 1-2	6 1-2

Tabelul nr. 16
Țăran dependent și sesiile contelui Sigismund Redai

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Jeler-Szőtz Mihaila	1	312	3	2
Summa	1		3	2

Tabelul nr. 17
Țăranii dependenți și Sesiile d-lui Sigismund Sepsi

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Jeler-Moldovan Juon	3/4	112	-	1
Jeler-Criszta György	3/4	142	1	-
Summa	1 1/2		1	1

Tabelul nr. 18
Țăran dependent și sesiile d-lui Ioannis Atts

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Jeler-Moldovan Nyisztor	1	924	3	2
Summa	1		3	2

Tabelul nr. 19
Țăran dependent și sesiile d-lui Nicolae Endesiane

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Jeler-Moldovan Szimion	1	454	2 1/2	1/2
Summa	1		2 1/2	1/2

Tabelul nr. 20
Țăran dependent și sesiile d-lui Josephi Erdesi

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Jeler-Moldovan Juon	1	924	3	1 ½
Summa	1		3	1 1/2

Tabelul nr. 21
Țăran dependent și sesiile d-lui conte Antoni Mikes

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Libeg Juon	1	309	3/4	½
Summa	1		¾	1/2

Tabelul nr. 22
Țăran dependent și sesiile d-lui Gaspari Tuncsaki

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Czintzérian Juon	-	-	-	-

Tabelul nr. 23
Țăran dependent și sesiile d-lui Danielis Gál

Numele capului de familie	Sesie calitate	Intravilan stânjeni pătr.	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Moldovan Todor	1/2	208	1	¼
Summa	1/2		1	1/4

SUMMA UNIVERSA exprimată în jugăre:
– INTRAVILAN = 33 10/16;
– EXTRAVILAN – ARABIL = 336 ½;
– FÂNEAȚĂ = 101 1/2.

Este intravilanul și extravilanul aflate în posesia țăranilor dependenți din Șoimuș dar nu s-a recenzat, nu s-a conscris pământul-moșia din proprietatea nobilului, cel lucrat gratuit în cadrul zilelor de clacă-robotă de peste an.

Tabelul nr. 24[72]
Viile Șoimușului Român

Numele capului de familie	Promontoriul Către/către Dumbravă tufe octalitates	Total
D. baron Mojsse Josikaiane		
Popa Szimion	6/16 -	6/16
Popa Petru	6/16 -	6/16
Libeg Njisztor	1/2 -	1/2
Libeg Szimion	- 1/2	1/2

[72] D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția „Conscripții urbariale”, Nr.act XI/182, Anul 1785 septembrie 17, fila 4-10.

Numele capului de familie	Promontoriul Către/către Dumbravă tufe octalitates	Total
Libeg Juon jun.	1/2 -	1/2
Libeg Petru	6/16 -	6/16
Papp Njikulaj	13/16 -	13/16
Bota Szimion	6/16 -	6/16
Sándor Njikulaj	6/16 -	6/16
Marián Njikulai	6/16 -	6/16
Papp György sen.	1 2/16 -	1 2/16
Czente Mark	1/4 -	1/4
Sándor Mihaila	3/16 -	3/16
Libeg Juan sen.	1 1/4 -	1 1/4
Bota Juon	5/16 -	5/16
Bota Győrgye	2/16 1/4	6/16
Bota Szimion jun.	2/16 1/4	6/16
Libeg Győrgy	6/16 -	6/16
Libeg Simion	1/2 -	1/2
Bota Atjim	9/19 -	9/16
Libeg Dumitru	7/16 -	7/16
Sándor a lui Petru	1/2 -	1/2
Papp Juon a Metsiniki	9/16 -	9/16
Pap Juon Vonka	3/4 -	3/4
Vontsa Szimion	1/16 6/16	7/16
Itt Juon	6/16 -	6/16
Vontsa Juon	1/4 -	1/4
Itt Győrgye	1/4 -	1/4
Marika Gjörgj	2/16 -	2/16
Văduva Pap Gjörgjné	9/16 -	9/16
Summa	12 2/6 1 6/16	13 1/2
D. baron Sigisnundo Kordaianek		
Sándor Szimion	7/16 -	7/16

Numele capului de familie	Promontoriul Către/către Dumbravă tufe octalitates	Total
Sándor Todor	7/16 -	7/16
Balmosz Mihaila sen.	13/16 -	13/16
Balmisz Mihaila jun.	5/16 -	5/16
Sándor Petru	13/16 -	13/16
Kriszta Szimion	5/16 -	5/16
Kriszta Juon jun.	13/16 -	13/16
Komorzán Juon	5/16 -	5/16
Komoryán Simon	5/16 -	5/16
Popa Szimion	1/4 -	1/4
Kriszta Todor	1/4 -	1/4
Sándor Juon jun.	1/4 -	1/4
Balmisz Vaszilia	2/16 -	2/16
Summa	6 9/16 -	6 9/16
D. contele Ladislai Toldalagi		
Buda Gjörgje	1/2 -	1/2
Buda Juon jun.	1/4 -	1/4
Sándor Juon	1/4 -	1/4
Pap Buda Juon	2/16 6/16	1/2
Groza Gavrilla	6/16 -	6/16
Afflát Juon	5/16 -	5/16
Buda Njisztor jun.	2/16 2/16	1/4
Afflát Mjikaila	2/16 2/16	1/4
Buda Szimion	1/4 2/16	6/16
Buda Juon jun.	- 2/16	2/16
Summa	2 5/16 1 4/16	3 3/16
D. conte Stephani Toldalagi		
Buda Nikaila	1/2 -	1/2
Buda Lázár	10/16 2/16	3/4
Buda Njisztor	1/2 -	1/2

Numele capului de familie	Promontoriul Către/către Dumbravă tufe octalitates	Total
Popa Juon Pétki	1/4 2/16	6/16
Buda Andréj	9/19 -	9/16
Buda Gjörgj	9/16 -	9/16
Afflát Gjörgj	2/16 -	2/16
Buda Juon	1/2 -	1/2
Bertán Marián	5/16 -	5/16
Văduva Buda Gjörgjné	2/16 -	2/16
Văduva Pap Szimionné	1/4 -	1/4
Summa	4 5/16 1/4	4 9/16
D. conte Sugismund Redeianae		
Jelerul Szöts Mihaila	2/16 -	2/16
D. Joannis Atts		
Jelerul Moldovan Nisztor	1 -	1
D. Nicolae Endesianne		
Moldovan Szimion	1/16 -	1/16
D. Josep di Endes		
Moldovan Juon	1/16 -	1/16
Summa Universa		38 ½

Maria Gioadă n. la 1947, Rogozan, își amintește că de Sfânta Maria Mică din 8 septembrie, cu mama, îmbrăcate de sărbătoare, în port popular, cu un coș frumos gătit cu ștergare țesute în casă, mergeau la vie în Dumbravă să culeagă primii struguri copți. După colectivizarea forțată din 1962, viile n-au mai fost lăsate în lucru la foștii proprietari, plata muncii fiind derizorie, treptat viile au fost lăsate în paragină, astăzi sunt dispărute.

Variația suprafeței exprimată în stânjeni a sesiei intravilane se poate explica și prin împărțirea la urmași.

Tabelul nr. 25
Jelerii și starea economică (Coloni Libere Migratione)

Jeleri Numele capului de familie	Sesie Calitate	Intravilan Stânjeni	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Szöcs Mihăilă	1	312	3	2

Jeleri Numele capului de familie	Sesie Calitate	Intravilan Stânjeni	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Moldovan Juon	3/4	112	-	1
Crijszta György	3/4	142	1	-
Moldovan Njisztor	1	984	3	2
Kisz Simion	1	270	3	1 1/2
Moldovan Juon	1	924	3	1 1/2
Moldovan Szimion	1	454	2 1/2	1/2

Studiind tabelele prezentate mai sus și mai jos, fiind atenți la suprafața arabilă și la suprafața *fâneței*, rezultă o dovadă a importanței acordate creșterii animalelor mari și mici pentru tracțiune, hrană, lână, piele, blană, pentru vânzare, pentru a asigura fânul necesar sezonului rece. De pe un iugăr de fâneață se obțineau aproximativ 2 care de fân în greutate de 12 Măji. Fânețele erau situate pe coastele dealurilor unde iarba nu se putea cosi decât o dată pe an și pe râturi în lunca râurilor, unde se cosea de 2 ori pe an, după cum rezultă din declarațiile jurătorilor. În următorul tabel prezint o situație a Fânețelor raportată la suprafața Arabilă în cazul *iobagilor-coloni* perpetue obligationis, selectați de la fiecare domn de pământ-nobil.

Tabelul nr. 26
Fâneață-Arabil

Iobagi	Arabil iugăre	Fâneață iugăre
Pop Szimion	2 3/4	1 1/4
Libeg Szimion	2 1/4	1 1/4
Libeg Petru	6 1/2	3 1/4
Pop Njikulaj	5 1/2	2
Sandor Szimion	4 1/2	2 1/2
Kriszta Szimion	3	2 1/4
Komorzán Juon	4	2
Buda Mihaila jun.	3	2 1/2
Afflát György	3	1 1/2
Szederijés György	4	2
Cente Juon	3	2
Sztoljka Szimion	2 1/2	1 1/2
Moldovan Gyermán	2 1-2	2
Groza Gavrilla	3	2

Observând suprafața de fâneață și știind că un iugăr dădea 2 care de fân constatăm că în general fiecare iobag obținea 4 care de fân după o coasă, excepție Libeg Petru care obținea 7 care de fân, cel mai înstărit iobag, cu siguranță avea și vite de jug necesare lucrării celor 6 iugăre 1/2 arabil, inclusiv robota cu vitele pe domeniul alodial al baronului Moise Iosikaiane, urmat de Sandor Simion cu 5 care de fân de pe cele 2 1/2 iugăre fâneață și Buda Mihailă jun etc.

Văduvele, 4 la număr, cu sesie intravilană și extravilană ne reamintește de Ordonanța imperială din 12 noiembrie 1769 numită „Certa puncta" cu cele 4 capitole în care se specifica „văduvelor stăpânul e dator să le cedeze fără vre-o scădere a treia parte din bunurile mobile rămase de la soții lor", aceste văduve continuau să dețină sesia iobăgească de la soții lor, să-și asume obligațiile față de Domnul de pământ. Cultivarea viței de vie în locul numit *Dumbrava și Tufe,* menționate în conscripție la fila 9 reflectă suprafețe extrem de mici rar depășind un iugăr datorită volumului mare de muncă pretins de un teren întins cultivat cu viță de vie.

La această situație a contribuit și monopolul seniorial al cârciumăritului și chiar impozitul față de stat, impozitul pe vie fixându-se după producția medie[73].

Cu toate acestea via era importantă pentru iobagi asigurându-le necesarul de consum, vin pentru vânzare și prin fructele culese de pe pomii cultivați în jurul viei, pruni pentru pălincă, prune uscate și magiun. Să nu uităm și nucul cu nucile sale. De posibilitățile de valorificare țăranii nu s-au plâns, specificând târgurile de la: Bălăușeri, Bahnea, Târnăveni, Târgu-Mureș.

Deci sesia iobăgească, cuprindea intravilanul și extravilanul, gospodăria țăranului dependent, obligat la robotă, dijmă și cens pentru că peste deptul său de posesiune se suprapunea dreptul de proprietate al Domnului de pământ-nobilul feudal. Ca urmare a răscoalei lui Horea Cloșca și Crișan a fost desființată legarea de glie, țăranii iobagi-colonii primind dreptul de a se muta în alt sat, pe altă moșie-domeniu după îndeplinirea obligațiilor feudale.

Pentru anul *1790* se consemnează despre *Șoimușul Român* (Óláh Solymos, Falkovicus Valach, Walachisch Falkendorf, Scholmischa Rumuneszk) *„are culturi de câmp mediocre și se ocupă cu creșterea animalelor"*[74]. Și tot din această Geografie a Transilvaniei aflăm că satul nostru făcea parte din *Comitatul Târnava, Cercul superior* (mai erau și Cercul inferior și Cercul Mureșului)-Plasa *Zagăr* în componența căreia intrau satele: Agriștеu, Filitelnic, Senereuș, Chendul Mic, Chendul Mare, Seleușul Mic, Mădărașul Săsesc, Nadeșul Săsesc, *Șomișul Român,* Ormenișul Săsesc, Zagăr[75].

La 1793 se tipărea la Frankfurt, un volum anonim de călătorii „De la Pressburg în Ardeal și înapoi". El ne-a transmis știri despre rostul românilor în aceste părți ardelene… „Intrând în Ardeal recunoaște că națiunea românilor este ca număr poate mai tare decât toate celelalte națiii în Ardeal împreună.

[73] Liviu Botezan, *Posesiuni obștești ale țăranilor din județul Mureș*, în Marisia, nr. IX. 1979, pag. 175-200.

[74] Karl Gottilieb von Windisch, *Geographie GroSfürftenthums Siebenbürgen*, Presburg, 1790, pag. 194.

[75] *Ibidem*.

Dar sunt robii ungurilor, și situația lor e mai rea decât a locuitorilor dincolo de munți... românii singuri hrănesc neamul ungurilor în Ardeal.... Că mulțumită pentru hrana ce li-o dă românul, îl coboară mai jos decât orice clasă a omenirii. Dacă românul nu e cum trebuie să fie, motivul e că n-a fost făcut altfel."[76]

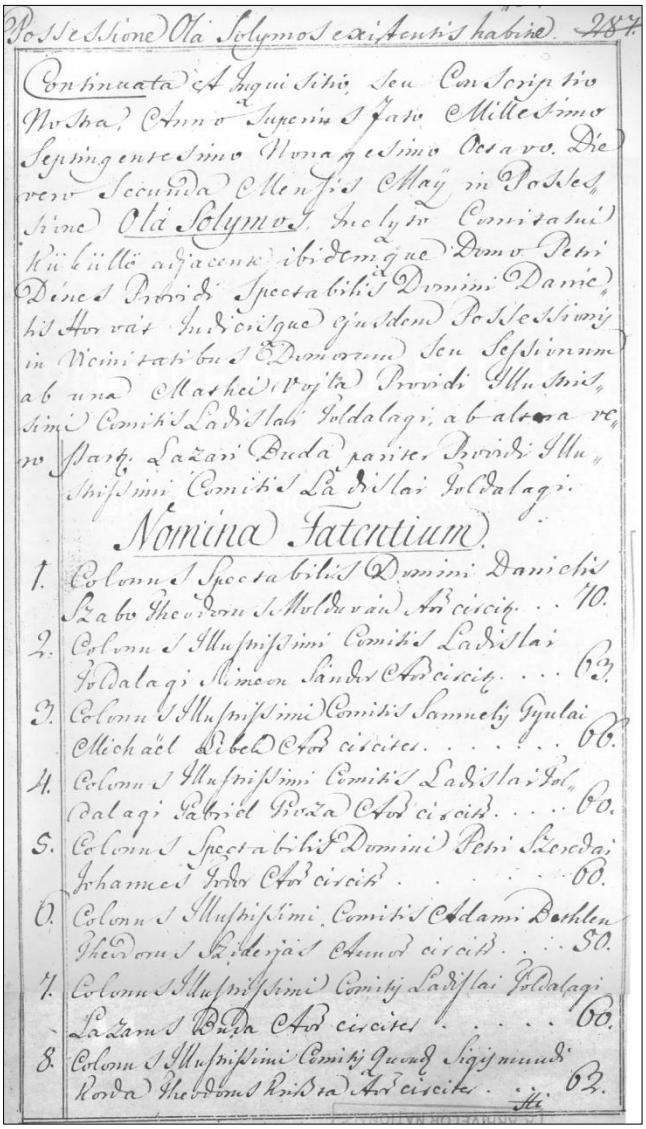

Possessione Olá Solymos existentis habitae. 287.

Continuata A Inquisitio, seu Conscriptio Nostra, Anno Superius Fato Millesimo Septingentesimo Nonagesimo Octavo. Die vero Secunda Mensis Maij in Possessione Olá Solymos, Inclyto Comitatui Küküllö adjacente ibidemque Domo Petri Dénes Providi Spectabilis Domini Danielis Horvát Iudicisque ejusdem Possessionis in Vicinitatibus Domorum seu Sessionum ab una Mathei Vojta Providi Illustrissimi Comitis Ladislai Toldalagi, ab altera vero Stark Lazari Buda pariter Providi Illustrissimi Comitis Ladislai Toldalagi.

Nomina Fatentium.

1. Colonus Spectabilis Domini Danielis Szabo Theodorus Molduván Aor circit. . . 70.
2. Colonus Illustrissimi Comitis Ladislai Toldalagi Simeon Sándor Aor circit. . . . 63.
3. Colonus Illustrissimi Comitis Samuelis Gyulai Michaël Libek Aor circiter. . . . . 66.
4. Colonus Illustrissimi Comitis Ladislai Toldalagi Gabriel Groza Aor circit. . . . 60.
5. Colonus Spectabilis Domini Petri Szeredai Johannes Todor Aor circit. . . . . 60.
6. Colonus Illustrissimi Comitis Adami Bethlen Theodorus Sziderjás Annor circit. . . . 50.
7. Colonus Illustrissimi Comitis Ladislai Toldalagi Lazarus Buda Aor circiter . . . . . 60.
8. Colonus Illustrissimi Comitis Quondam Sigismundi Korda Theodorus Krista Aor circiter . . . 62.

Martorii conscripției de la 2 mai 1798

[76] Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători*, Ed. Eminescu, București, 1987, pag.422-423.

Deci, după abolirea regimului iosefin, în 1790, a urmat o epocă în care nivelul de trai al iobăgimii înregistrează indici la fel de scăzuți ca dinainte de Horea, care vor determina redeschiderea luptei revoluționare antifeudale din primăvara anului 1848, vizând și reușind să înlăture relațiile de dependență, specifice orânduirii feudale. *Fondul familial Teleki de Szék* conține un document important pentru noi, și anume, *Conscripția, din 2 mai 1798*, a posesiunilor contelui Francisc Teleki și la Șoimușul Român, comitatul Târnava[77]. Conscripția se făcea în prezența reprezentanților satului *Logofătul-notar Matei Vojla* și a primarului-*judelui Lazăr Buda,* iar jurătorii *martorii*, mărturisitorii, erau:

1. *Theodorus Moldovan,* de 70 de ani, colon al d-lui Szabó Danielis;
2. *Simeon Sandor,* de 63 de ani, colon al contelui Ladislau Toldalagi;
3. *Michael Libeg,* de 66 de ani, colon al contelui Samueli Gyulai;
4. *Gabriel Groza,* de 60 de ani, colon al contelui Ladislau Toldalagi;
5. *Johannes Todor,* de 60 de ani, colon al d-lui Petri Szerendai;
6. *Theodorus Sziderjas,* de 50 de ani, colon al contelui Adam Bethlen;
7. *Lazarus Buda,* de 60 de ani, colon al contelui Ladislau Toldalagi;
8. *Theodorus Krista,* de 62 de ani, colon al contelui Sigismundi Korda[78].

Au fost puse și zece întrebări[79]. Am selecționat câteva răspunsuri consemnate mai jos. La întrebările 1-2 privind o reședință nobiliară a familiei, se mărturisea că în acest sat nu a existat niciodată așa ceva, de nici un fel. Întrebarea 3. de natură economică privind valoarea unor produse, prin jurători o aflăm: „… o căruță de lemne 60 de bani, o căruță de fân 2 forinți, o găleată de vin 42 bani." (fila 154, verso). La întrebarea 4, sunt înșirate proprietățile familiei în intravilan-în mijlocul satului, o jumătate de sesie a iobagului Moldovan Simon și o sesie locuită de jelerul Șandor Simon, la care se include extravilanul, pentru care plătește anual 8 forinți, având și 2 boi și 1 vacă[80].

Sunt menționate în extravilan sesiile proprietate. Erau prielnice cultivării alternative a grâului:

Hotarul de Sus

1. *În Lunci* un loc de 1 Mierță (=1/2 iugăre), loc bun de grâu, între locul sesia *colonului Gheorghe Libek* al grofului Mikes Antal și sesia *colonului Gheorghe Buda,* al grofului Toldalagi László;

2. *La Podișel* un loc de 3 Mierțe (1 iugăr 1/2), loc de mijloc pentru grâu, între locurile lui Ioan Buda, colonul grofului Toldalagi László, și locul colonului Gheorghe Libek, al grofului Mikes Antal;

3. *În Kinelye (Cânepiști)* un loc de 2 Mierțe (1 iugăr), loc de mijloc, între locul lui *Todor Moldovan, colonul* d-lui Szabó Dániel, și locul *lui Gheorghe Sándor, colonul* grofului Széki Teleki Mihály;

[77] D.G.A.S.Mure, *Fond: Familia Teleki*, Fascicola 27, nr. 6.
[78] *Ibidem*, fila 154.
[79] *Ibidem*, fila 1-10.
[80] *Ibidem*, fila 161.

4. *La Gruj* un loc de 3 Mierțe (1 iugăr 1/2) între locul lui *Gheorghe Libek,* colonul grofului Mikes Antal, și locul Comunității (Entes); Loc slab, pentru cultivarea orzului;

5. *La Tsonka* un loc de 2 Mierțe (1 iugăr), între locul lui *Gavrilă Groza*, colonul grofului Toldalagi László, și locul omului grofului Mikes Antal.

În total 3 Cub 2 Mierțe.

Hotarul de Jos, pământuri prielnice cultivării *porumbului și cânepii,* în fiecare an putându-se folosi, se specifica:

1. *În Ritu gyin Zsosz* un loc de 1/2 Mierță, mărginit dintr-o parte de locul omului comunității *Iuon Borza*, iar pe de altă parte, mărginit de locul lui *Gheorghe Bota,* colonul văduvei grofului Gyulai Josef;

2. Tot *în Ritu gyin* Zsosz un loc de 1/2 Mierță al omului comunității Iuon Borza, iar pe de altă parte, locul lui Gheorghe Bota, omul văduvei grofului Gyului Josef;

3. Tot în *Ritu gyin Zsosz* un loc de 1/2 Mierțe, de o parte mărginit de locul lui Gheorghe Bota, omul văduvei grofului Gyulai Josef, iar pe de altă parte, locul omului comunității Simon Moldovan.

Prin alternanță, pământuri bune de cultivat grâu erau:

4. *Szub Zsie* un loc de 2 Mierțe, pe de o parte mărginit de locul lui Gheorghe Bota omul văduvei Gyulai Josef, iar pe de altă parte, locul lui *Kriszta Pétru,* omul grofului Kornis Gáspár;

5. *În Seszu Beszerits,* un loc de 2 Mierțe, deținut *de Iuan Fodor,* omul d-lui Szeredai Péter, iar pe de altă parte, *de Pap Mihály,* omul grofului Gyulai Samuel; Pământuri de mijloc;

6. *În Gruj,* loc de 1 1/2 Mierțe, învecinat pe de o parte de *Kriszta Simon* omul grofului Kornis Gáspár, iar pe de altă parte, *Mihály Afflát,* omul grofului Toldalagi László; Pământuri slabe, pentru orz;

7. *Dupe Gruj,* loc de 2 Mierțe, mărginit de locul lui Gheorghe Bota, omul văduvei grofului Gyulai Josef, iar pe de altă parte, de locul lui Péter Kriszta, omul grofului Kornis Gáspár;

8. În *Poján,* loc de 1 Cub (1 iugăr), dintr-o parte mărginit de locul lui *Szimyon Moldovan,* omul comunității, iar pe de altă parte, de locul lui Gheorghe Bota, omul văduvei grofului Gyulai Josef;

9. Tot *în Poján,* loc 1/2 Mierțe, mărginit dintr-o parte de locul lui Gheorghe Libek, omul grofului Mikes Antal, iar pe de altă parte, de locul lui *Mihály Czente,* omul d-lui Sepsi József. Total suma locurilor 4 Cub 1/2 Mierțe.

În *Hotarul de Mijloc*, locuri bune prin alternanță, pentru cultivarea grâului erau:

1. *La Krutse Domboje,* loc de 3 Mierțe, pe de o parte mărginit de locul lui *Todor Sziderjas,* omul văduvei grofului Bethlen Ádám, iar pe de altă parte, în vecinătatea sesiei lui *Todor Moldovan,* omul d-lui Szabó Dániel;

2. *În Söszű Vántsi,* loc de 3 Mierțe, în vecinătatea pământului lui Petru Kriszta, omul grofului Kornis Gáspár, iar pe de altă parte, a locului lui Mihály Czente, omul d-lui Sepsi József;

3. *În Dosz,* loc de 1 Cub 1 Mierță, locul lui Gheorghe Libek, omul grofului Mikes Antal, iar pe de altă parte, învecinat de pământul lui Todor Moldovan, omul d-lui Szabó Dániel;

4. *În Vurvu Gyaluruj,* loc de 1 Cub 1/2 Mierță, de o parte mărginit de Îngrăditură de vie, iar pe de altă parte, de locul grofului Korda;

5. *La Dilma Doszuluj,* un loc de 1 Mierță, învecinat de locul lui *Vaszilia Balmáz,* omul D-nei grofului Nemes Ghéréfia, iar pe de altă parte, de locul lui Mihály Czente, omul d-lui Sepsi Jóseff;

6. Tot *La Dilma Doszuluj,* loc de 1 Mierță, pe de o parte în vecinătatea pământului lui *Márián Borza,* omul grofului Toldalagi István, iar pe de altă parte, în vecinătatea pământului lui *Simo Afflát,* omul părții lui Gyárfás;

7. Pe *Gyalu Retse,* loc de 2 Mierțe, în vecinătatea locului lui *Todor Fretzile,* omul d-lui Horváth Mihály, iar pe de altă parte, în vecinătatea pământului arabil al lui Simo Kriszte, omul grofului Kornis Gáspár;

8. Tot pe *Gyalu Retse,* loc de 2 Mierțe, în vecinătatea pământului lui *Dávid Szőts,* omul respectatului Domn Horváth Dániel, pe de o parte, iar pe de altă parte, a locului lui *Ioan Komorzán,* omul nobilului;

9. Pe *Rozoru,* loc de 2 Mierțe, pe de o parte locul lui *Iuon Sándor,* omul d-lui Szeredai Péter, iar pe de altă parte, locul lui Gheorghe Libek, omul grofului Mikes Antal. Suma locurilor 6 Cubi 1/2 Mierțe.

Locuri bune de coasă în Hotarul de Sus în fiecare an putând fi cosite, măsurate în Căruțe și Port:

1. *În Parotz,* loc de 1 Car, mărginit de cositorul lui Todor Sziderjás, omul văduvei grofului Bethlen Adám, iar pe de altă parte de cositorul lui Gheorghe Libek, omul grofului Mikes Antal;

2. *Peszte Zagarie,* loc de 10 Port, mărginit de cositorul lui Gheorghe Libek, omul grofului Mikes Antal, iar pe de altă parte, mărginit de cositorul lui Todor Fratsile, omul lui Horváth Miklós;

3. *În Lungsore (*În Lunci), loc de 1 Car, mărginit de cositorul lui *Gheorghe Sándor,* pe de o parte, omul grofului Széki Teleki Mihály, iar pe de altă parte, de cositorul lui Simon Kriszta, omul grofului Kornis. *Iosaguri de mijloc de Cositor.*

4. *Peszte Zagarie,* loc de 1 Car, mărginit de cositorul lui Gheorghe Libek, omul grofului Mikes Antal pe de o parte, iar pe de altă parte, de cositorul lui Gheorghe Bota, omul văduvei grofului Gyulai Sámuél;

5. Tot *Peszte Zagarie,* loc de 1 Car, mărginit de cositorul lui Todor Sziderjás pe de o parte și pe de altă parte, de cositorul Gheorghe Libek, amândoi oamenii grofului Mikes Antal. *Slabe locuri de cosit.*

6. În Ritu aluj Sandru, loc de 1/2 Car, *Iuon Sziderjás,* omul văduvei grofului Bethlen Adám, iar pe de altă parte, locul de cositor a lui Gheorghe Libek, omul grofului Mikes Antal. Suma locurilor de coasă 4 1/2 Car 10 Port.

În *Hotarul de Jos* locuri bune de cositor, în fiecare an folosite-cosite:

1. *În Ritu gyin Zsosz*, loc de 5 Car, mărginit de cositorul lui Simon Moldovan, omul comunității, iar pe de altă parte, de *Iuon Sándor*, omul d-lui Seredai Péter. Suma locurilor 5 Care.

În *Hotarul de Mijloc* nu sunt fânețe. Locuri cultivate cu *Vie de mijloc*, măsurate în Urne și Cupe:

1. *În Dumbrava,* loc de 6 Urne, dintr-o parte mărginit de via lui Gheorghe Bota, omul grofului Gyulai Sámuel, iar pe de altă parte, via lui Gávrilla Groza, omul Preacinstitului nobil;

2. Tot în *Dumbrava,* loc de 6 Urne, mărginit dintr-o parte de locul lui Szinyion Kriszta, omul grofului Kornis Gáspár, iar pe de altă parte, de locul *lui Togyer Moldován*, omul d-lui Szabó Dániel;

3. Tot *La Dumbrava*, loc de 5 Urne, dintr-o parte mărginit de locul lui Iuon Kriszta, omul lui Kornis Gáspár, iar pe de altă parte, de via lui *Arquim Bota*, omul grofului Gyulai;

4. Tot *în Dumbrava,* loc de 6 Urne, de o parte via lui Szinyion Moldován, omul lui Apafi, iar din altă parte, Szinyion Pap, omul d-lui Szabó Dániel. Se menționează că în acest hotar s-a pregătit un loc de vie ce urma a se planta cu speranța unei recolte de 6 Urne.

Suma suprafețelor de vie: 23 Urne.

La întrebarea nr. 4, privind și fertilizarea, se precizează în răspuns că „pământul dorește îngrășământ". La întrebarea nr. 5, privind morile, în răspuns se precizează că nu sunt Mori (Nihil).

La întrebarea nr. 6, privind Cârciumile, în răspuns se spune că nu sunt, dar cui îi place este liber să vândă, poate crâșmări tot timpul.

Întrebarea a 7-a privea pădurea, menționându-se că aceasta a fost împărțită. Pământ arabil și Fâneață comune nu sunt. Pășune nu este, ci în locuri de Pădure sunt sesiuni de pășunat:

1. *În Tufe* un loc mărginit de-o parte de locul lui Gheorghe Libek, omul grofului Mikes Antal, iar din altă parte, de Iuon Fodor, omul d-lui Szeredai Péter, în apropierea Pădurii;

2. *Tot în acelaș loc,* un loc mărginit de sesia lui Gheorghe Libek, omul grofului Mikes Antal, iar pe de altă parte, locul lui Todor Szöts, omul d-lui Szeredai Péter în apropierea Pădurilor;

3. *În Seis*, un loc mărginit de sesia lui Szinyon Moldovan, omul lui Apafi, iar pe de altă parte, de locul lui Gheorghe Bota, omul grofului Gyulai, în apropierea Pădurilor;

4. Tot *În Seis* loc mărginit de-o parte de Gheorghe Bota, omul grofului Gyulai, iar pe de altă parte, mărginit de locul lui Gheorghe Libek, omul grofului Mikes Antal, în apropierea Pădurilor lor;

5. *În Dosz* loc mărginit de-o parte de locul lui Gheorghe Bota, omul grofului Gyulai, iar pe de altă parte, de locul lui Gheorghe Libek, omul grofului Mikes Antal în apropierea Pădurilor lor;

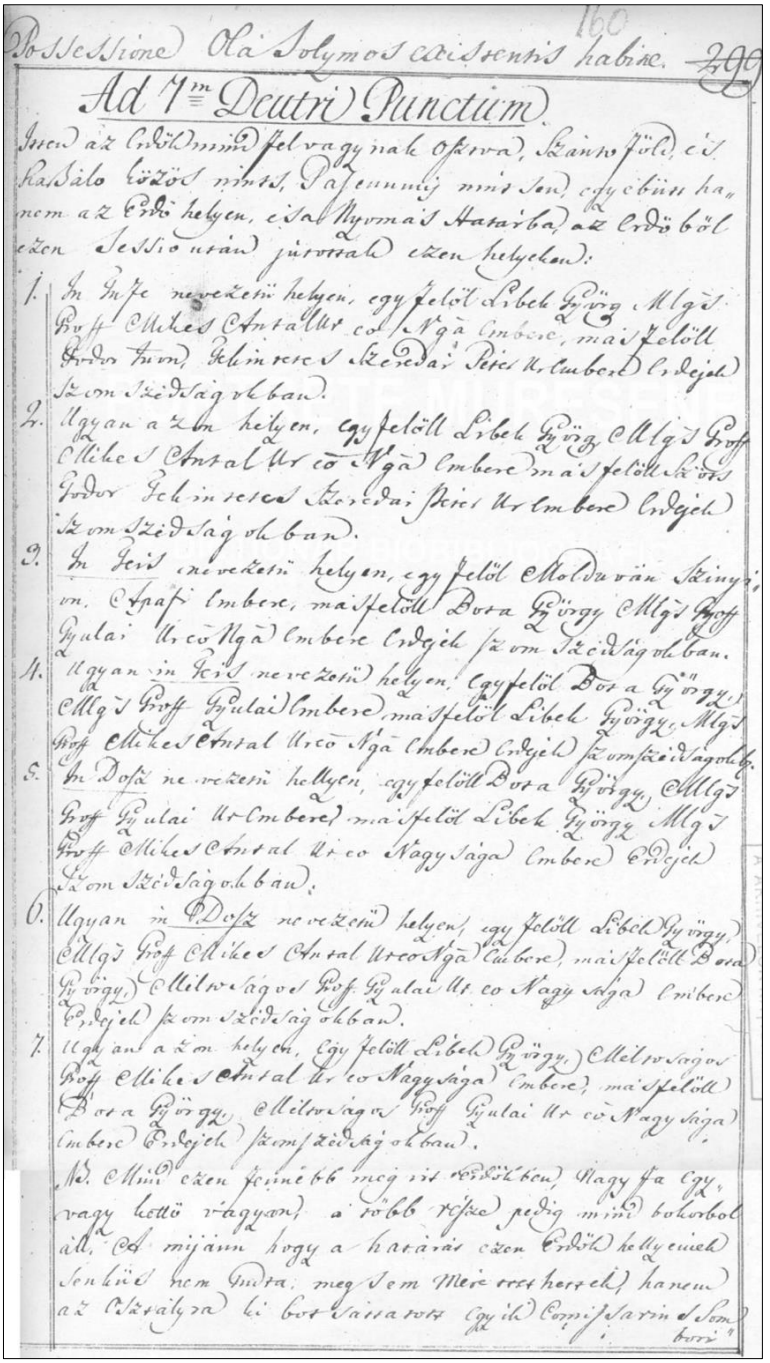

Răspunsul la întrebarea nr. 7

6. Tot *În Dosz* loc mărginit de sesia lui Gheorghe Libek, omul grofului Mikes Antal, iar pe de altă parte, de locul lui Gheorghe Bota, omul grofului Gyulai în apropierea Pădurilor lor;

7. Tot *în același loc*, o sesie mărginită pe de-o parte de locul lui Gheorghe Libek, omul grofului Mikes Antal, iar pe de altă parte, mărginit de locul lui Gheorghe Bota, omul grofului Gyulai în apropierea Pădurilor lor.

Nota scribului, faptul că la înscrisul *Pădure* aceasta abia poate fi definită ca atare pentru că în ea sunt doar 2-3 copaci mari restul fiind boscheți, comisarul a clasificat și măsurat în necunoștință de cauză, în urma unei plângeri a d-lui Sombori Samuel.

8. Se face o descriere a Hotarului comunei Șoimuș: „Hotarul se împarte în trei părți*: Hotarul de Sus, Hotarul de Mijloc și Hotarul de Jos.* Pământul în care se seamănă grâu au obișnuit să-l are de trei ori. După un semănat de 1 Mierță au obișnuit să obțină o producție medie de 2 Clăi. 1 Claie de grâu obișnuia să sloboadă-să lase 1 Mierță de grâu. 1 Claie de orz lasă 2 Mierțe de orz. Alac și arpacaș nu au obișnuit să semene. Piață-târg era la trei ore de aici, vânzând din producție, dacă puteau rupe din ea, la Târgu-Mureș sau la Dumbrăveni.

Locuitorii din acest sat după Taxe pe Vin, Miei, Porci, au obișnuit să și vândă, dar anual și din grâu, porumb. De asemenea, dădeau Domnului de pământ 6 Mierțe de grâu, iar din porumb întodeauna 2 Mierțe, și Găina de Crăciun, ouă, Ovăzul de Crăciun, țesătură.

La punctul 9, cu referire la locuitorii satului, se întreba dacă se știe de moșteniri, vânzări s-au zălogiri de sesii în sat sau alte sate, răspunzându-se că de așa ceva nu se auzise și nu se știa[81].

Doresc să menționez că din punct de vedere al *toponimiei* hotarului după cum apare în document: În Lunci, În Podisel, La Gruj, La Tsonka, În Ritu gyin Zsosz, Szub Zsie, În Szeszu Beszerits, Dupe Gruj, În Poján, La Krutse Domboje, În Söszű Vántsi, În Vurv Gyaluruj, La Dilma Doszuluj, pe Gyalu Retse, pe Rozoru, În Parots, Peszte Zagarie, În Ritu aluj Sándru, În Dumbrava, În Tufe, În Seis etc. toate sunt românești, desemnate de autohtoni și preluate de nou-veniți, coloniști, de autorități, de stăpânii de pământ-nobili, de maghiari de la autohtoni, și nu invers adaptate limbii române.

[81] D.G.A.S. Mureș, *Fondul familial:Teleki de Szék, Seria: Posesiunile contelui Francisc Teleki,* Fascicola 27 nr. 6, filele 154-161.

Șoimuș până la mijlocul secolului al XIX-lea (1801-1850)

La sfârșitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea Curtea de la Viena nu se mai arăta grăbită de reglementarea urbarială a relaţiilor feudale, de teama mişcărilor sociale sub influenţa Revoluţiei franceze (1789-1799) şi apoi, a războaielor napoleoniene (1799-1815), Imperiul Habsburgic implicându-se contra Franței burgheze.

Situația economico-socială

Din această periodă s-a păstrat în Arhiva de Stat Mureș, *Procesul-verbal al Adunării generale a Domnilor de pământ din Șoimușul Român,* comitatul Târnava, desfășurată între *6-10 martie 1815,* la Coroisânmărtin, privind împărțirea pădurii, a loturilor de pădure, constituind Composesoratul de pădure din Șoimușul Român. (Asociația posesorilor de pădure). Având în vedere starea documentului, acesta a fost filmat aflându-se în Colecția de microfilme Rola 574-Conscripții 1820, fiind pusă la dispoziția publicului în sala de studiu a Arhivelor Naționale de Stat Mureș din Târgu-Mureș. Documentul este scris în limba maghiară, în limbajul specific epocii, respectând rangurile nobiliare ale Domnilor de pământ și care nu-și au corespondent în limba română.

Studiind Procesul-verbal, am constatat că Adunarea generală a fost precedată de o Circulară oficială, Convocator, inițiată în anul 1814 de Groful de Fântânele Bethlen Ádam și soția sa, circulară adresată Composesorilor de pădure din Șoimușul Român, menționându-se distrugerea pădurii datorită pășunatului, tăierii unor specii de arbori. Circulara sublinia necesitatea luării de măsuri folositoare pentru dezvoltarea pădurii, pentru aceasta impunându-se reîmpărțirea loturilor-parcelelor săgeată de pădure. Circulara oficială solicita prezența personală sau a unui reprezentant oficial în Șoimușul Român la Notarul satulu, Ladislau Mihály, omul de încredere al Grofului Bethlen Ádam și al soției sale.

Urmează lista celor prezenți la Adunarea generală:

1. Din partea Grofului Bethlen Ádam și a soției, Domnul Inspector superior Tordai Pető Josif;

2. Din partea Domnului Grof Bethlen Samuel și a soției, Domnul Inspector Isia Iosif;

3. Din partea mai tânărului Domn Grof Teleki Mihály de la Târgu-Mureș, administratorul său, Domnlul Kis Nicolae;

4. Din partea mai vârstnicului Domn Grof Teleki Mihály, Domnul Mártonfi Iosif;

5. Din partea Domnului Grof Mikes János,Domnul Kendei Andrei;

6. Din partea Doamnei Bartuai Ábráhám, născută Grof Bethlen Susana,Domnul Jánosi Ioan din Zagăr;

7. Din partea Domnului Baron Kemény Lajos, Domnul Inspector Viski Iosif;

8. Din partea Domnului Grof Lázár Ștefan, moștenitorul sau Grof Kornis Anna, Domnul de încredere Jakob Iuliu;

9. Din partea Preacinstitului Domn Horváth Daniel, Domnul Andrási Antal și Domnul Pásztor Gheorghe;

10. Din partea Preacinstitului Maurer Alexandru, „cine împarte moșiile noastre";

11. Din partea Preacinstitului Domn Ats Samuel, Domnul Andrási Antal;

12. Din Miercurea, din partea Preacinstitului Csakoi Gabriel, Domnul de încredere;

13. Din Gyarfas, unul din oamenii de încredere;

14. Din Abafine, cetatea Goganului, unul din ofițeri.

Citind acest tabel nominal remarcăm marile familii nobiliare din Transilvania, care posedau loturi de pădure în Șoimușul Român, dăruite de-a lungul vremii pentru serviciile aduse Regalității Ungare, Familii precum: Bethlen, Teleki, Mikes, Kemény, Horváth.

Din Procesul-Verbal aflăm că Circulara invitație și Circulara plan era semnată și întărită cu peceta (sigiliu) personal de toți Domnii de pământ, posesori de alodiu (moșie) în Șoimuș, prin care își exprimau acordul pentru măsurile ce urmau a fi luate cu ocazia Adunării generale. Era prezentată starea de degradare a Pădurii, pădure distrusă prin tăieri, defrișări, pășunat, rezultând pentru Coposesorat 5-6 bucăți de parcele de pădure, ba chiar 12 bucăți.

Se preciza despre comunitate că deținea numeroase animale și, deși interzis pășunatul în pădure, a continuat să-l practice. Se preciza că și păzitul parcelelor era dificil, astfel că, pentru urmași rezulta dispariția pădurii. Se indica și soluția cu sprijinul unui specialist sau cu Inspectorul de Pădure al comitatului Târnava, prin urmare, măsurarea și împărțirea în două hotare egale a suprafețelor de pădure, iar apoi în cele două hotare fiecare Domn de pământ, în funcție de de mărimea și numărul sesiilor intravilane deținute, urmând a primi câte o parcelă în cele două hotare, sau o singură bucată de pădure cu un paznic de pădure, și cu o interdicție de pășunat severă pentru 5-6 ani, până când pădurea s-ar fi refăcut pentru urmași și pentru iobagii acestora. Cine n-ar fi respectat interdicția și s-ar fi împotrivit planului, urmând să folosească pădurea după bunul plac, tăieri de pădure pentru industrie, pășunat, desțeleniri, urma fără scăpare să dea seama Composesoratului în martie 1816, în anul următor, personal trimisului Inspectorului de Păduri însărcinat cu refacerea acesteia.

Se preciza că soția Grofului Bethlen Ádam, Grof Gyulai Kata, propunea ca loturile de pădure cu șesuri să fie măsurate și împărțite pentru refacere după clasă-calitate.

Adunarea lua oficial la cunoștință următoarele:

1. Hotarul Șoimușului era catalogat astfel:

a)-din prima clasă-calitate făcea parte Pădurea din *„Dos",* în general tăiată, necesitând măsuri severe de întreținere pentru refacere cu o întindere de 205.472 stânjeni pătrați, satul deținând o bucată de pădure în partea de est, de 10892 stânjeni pătrați;

b)-în continuarea Pădurii din *„Dos”,* de clasa-calitatea a II-a era numita Pădure din *„Spini ”* cu tufișuri și câmpuri cu o suprafață de 401.660 stânjeni pătrați;

c)-de clasa-calitatea a III-a, cuprinzând stepa cu pășune, compusă din două părți era așa-numita *„Dumbrava” și „Dealu Rece”.*

Dumbrava era neîmpărțită, ținută ca pășune comunală, având o suprafață de 285051 stânjeni pătrați. Partea a doua, „Dealu Rece”, fusese împărțită între iobagii Șoimușului ca pământ arabil, dar se specifica că acea bucată de hotar era mai potrivită de pădure fiind un loc slab, de aceea șoimoșenii nu l-au arat, folosindu-l doar ca pășune, având o suprafață de 133.191 stânjeni pătrați. Rezulta, conform documentului, o suprafață totală de pădure de 1.025.374 stânjeni pătrați. Recunoaștem cu toții toponimia locurilor transmisă din moși strămoși până în zilele noastre*: Dos, Spini, Dumbrava, Dealul Rece,* dovadă a continuității românești pe aceste meleaguri, toponimie-terminologie preluată de cuceritorul ungur, de Domni de pământ și consemnată ca atare fără nici o adaptare lingvistică maghiară.

2. Procesul-verbal al Adunării coposesorilor menționa că din prima clasă-calitate de hotar și din a doua clasă-calitate de hotar să se împartă fiecărui Domn de pământ câte un lot de pădure. Lotul din prima clasă urma să fie ținut sub restricție severă 5-7 ani chiar 10 ani, pentru refacerea pădurii, iar a doua bucată de lot de clasa a doua prin împădurire, prin însemănare sau plantare să se refacă cui și cui, o pădure frumoasă cu pășuni pentru animale.

3. Din clasa-calitatea a III-a de hotar, respectiv *„Dumbrava”* și *„Dealul Rece”,* urma să rămână ca atare timp cât se refăcea pădurea în hotarele de calitatea întâia și a doua, între 6-7 ani și chiar 10 ani, iar apoi pășunatul putea fi reluat și urma apoi să se refacă pădurea din hotarul de clasa-calitatea a III-a. Astfel, în timp, un Domn de pământ urma să aibă trei bucăți de pădure, încât după fiecare sesie intravilană să-i revină 10.803 stânjeni pătrați de pădure, se preciza în document.

Din Procesul-verbal rezultă că au fost întrebați bătrânii satului pentru stabilirea numărului sesiilor străvechi, apartenența lor, ca în baza acestora Posesorii împreună să stabilească ce lot-parte de pădure să primească. La întrunirea *din 8 martie 1816* s-a citit Protocolul prin care s-a adus la cunoștință prin comisarii stabiliți numărul străvechi, 94 de sesii, după cum urmează din tabelul următor:

Tabelul nr. 27
Domni de pământ și numărul sesiilor

Nr. crt.	*Numele Domnilor de pământ*	Nr. sesiilor
1.	Preaînalta Grofoaică Bethlen Ádamné	26
2.	Preaînaltul Grof Bethlen Ádám	2
3.	Preaînalta Grofoaică Samuelné	8
4.	Preaînaltul Grof Teleki și partea Toldalagi	22

Nr. crt.	*Numele Domnilor de pământ*	Nr. sesiilor
5.	Preaînaltul Grof mai învârstă Teleki Mihály	1 1/2
6.	Preaînaltul Baron Kemény Lajos	5
7.	Preaînaltul Glis consilierul Grofului Mikes János	1
8.	Preaînalta Burtsai Abrahamné Grofoaică Bethlen Susana	3
9.	Preaînalta Grofoaică Kornis Anna, succesorii	2
10.	Preaînaltul Maurer Alexandru	3
11.	Preaînaltul Horváth Daniel	6
12.	Preaînalta Abafi Ignatzné	2
13.	Preacinstitul Csakoi Gabriel	1
14.	Partea Sárosi	1
15.	Partea Gyárfás	1 1/2
16.	Partea Sepsi	5
17.	Preacinstitul Balla Mihály, succesorii	4
	TOTAL	94

Analizând Tabelul, remarcăm că familiile Grofilor Bethlen, Teleki și Toldalagi, împreună, dețineau aproximativ 61% din totalul sesiilor intravilane, urmând ca și pădurea deținută în Șoimușul Român să le aparțină în aceeași proporție. Specificăm că nici un Domn de pământ nu-și avea Curtea-Curia în Șoimușul Român.

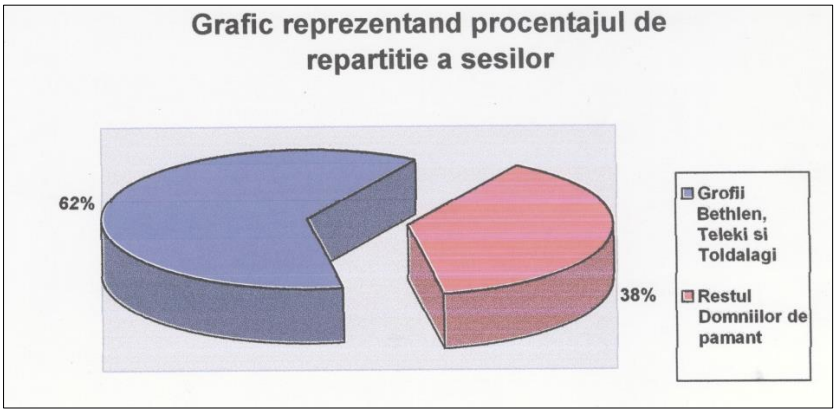

Graficul nr. 2. Procentajul sesiilor intravilane

În ceea ce privește hotarele *„Dos” și „Spini*” de clasa a II-a, loturile săgeată urmau să fie împărțite de la est spre vest din hotarul Zagărului și să se sfârșească în hotarul *„Dumbrava”* și „*Dealul Rece*”, urmând ca pentru refacerea pădurilor să se țină cu cheltuială comună trei paznici de pădure, precizându-se că pentru a păzi fiecare lot de pădure s-ar fi cheltuit prea mult. De asemenea, se specifica că localității îi revenea în *„Dos”*, în partea nordică lângă părău 20.064 stânjeni pătrați, hotar în parte cu tufișuri și în parte pustiu, urmând ca prin Inspectorul de Păduri al comitatului să fie obligată comunitatea satului să planteze arbori, iar partea cu tufișuri să se lase să crească pădurea. Hotarul *„Dos”* se împărțea de la *„Mica Vie”*, din vest spre sud-est, după cum urmează din tabelul de mai jos.

Tabelul nr. 28
Suprafețe cu loturi de pădure în „Dos ”

Nr. crt.	Numele Domnilor de pământ	Lungime	Lățime Sus-Jos	Stânjeni pătrați
1.	Sárosi	118	14,3/6/20,4/6	2070
2.	Csakoi Gábor	118	14,3/6/20,4/6	2070
3.	Sepsi	123	68/100,1/6	10350
4.	Maurer Alexandru	165	31,1/6/44,1/6	6210
5.	Bartsai Abrahamné	186	33,2/6/33,2/6	6210
6.	Bethlen Ádam cu soția Bethlen Samuel și soția	198 285 285	137/265 34/93 64/94	57960 16500
7.	Teleki Mihaly senior	282	10/12	3105
8.	Succesorii lui Balla Mihály	286	26/32	8280
9.	Kemény Lajos	287	32/40, 1/2	10350
10.	Urmașii lui Kornis Anna	244	18/16	4140
11.	Gyárfás	244	13,3/3/12,00	3105
12.	Horváth Daniel	234	66/40,1/6	12420
13.	Toldalagi și Tekeki Mihály Jun.	222	167/232,4/6	45540
14.	Abafi Ignatzné	190	23/23	4140
15.	Consilier Glis a Grofului Mikes	170	12/13	2070

În document se specifica, de asemenea, că Domnii de pământ lăsaseră la capătul de N-E al locului săgeata de pădure a Grofului Mikes János 9892 stânjeni pătrați. Se consemna începerea lucrărilor de împărțire a hotarului de clasa a doua, hotar împărțit în două, lucru continuat în ziua de 10 martie 1816.

Din Procesul verbal aflăm că din cauza urmașului lui Balla Mihály, Balla Jozsef, lucrările au fost întrerupte pentru că se împotrivise intării în brazda lui cea veche pe care o arase cu iobagul său, pentru o reîmpărțire-redistribuire a lotului său, pe care îl considera loc bun de cultivat. Balla Joszef amenința cu vărsare de sânge, astfel că Domnii de pământ având în vedere că pădurile nu mai puteau fi plantate, iar așezarea paznicilor de pădure putea crea pagube au întrerupt lucrările adunării.

La sfârșitul lunii aprilie 1816, Procesul-verbal este reluat și din care aflăm că după întreruperea lucrărilor de împărțire a pădurii Șoimușului, Groful Bethlen Ádám cu ceilalți asociați-composesori s-au adresat Ișpanului șef al comitatului Târnava, Groful Bethlen Imre, pentru a judeca și a decide în ceea ce privește pe Balla Jozsef cu patru sesii intravilane. Pe baza investigațiilor și cercetărilor Ișpanul șef a hotărât să trimită pe asesorii Blenesi Alexa și Szökefalvi Nagy Andrei ca să sfârșească atribuirea loturilor de pădure cu unele modificări în hotarul *„Spini”,* în parte arabil, în parte cu pădure, ca loturi de pădure „ odată pentru totdeauna”.

Rezultă din cele mai de sus că rezolvarea situației se făcea în detrimentul iogagilor cărora le era luat lotul defrișat, devenit arabil, din hotarul „ Spini”, atribuindu-li-se un alt lot într-un alt hotar. Domnii de pământ urmau a stăpâni hotarul „Spini”, iar urmașul lui Balla Mihály rămânea cu lotul anterior, de pe vechea poziție, desțelenit de iobagul său.

Tabelul nr. 29
Prima tablă dinspre Zagăr

Nr. crit.	Numele Domnilor de pământ	Lungime	Lățime Sus/Jos	Stânjeni pătrați
1.	Partea Domnilor Sarosi și Csakai	333	19/52	8456
2.	Partea Sepsi	333	52,2/6/125	21140
3.	Maurer Alexandru	333	31,3/6/75	12684
4.	Doamna Bartsai Agrahamne	333	31,3/6/75	12684
5.	Grof Bethlen Adam și soția	575	227,4/6/180,3/6	117384

Tabla a doua

6.	Soția Grofului Bethlen Samuel	298	113,2/6/113,2/6	33824
7.	Teleki Mihaly Sen.	298	21,2/6/21,2/6	6342
8.	Urmașii lui Balla Mihaly	298	56,4/6/56,4/6	16912
9.	Kemeny Lajos	298	70,5/6/70,5/6	21140
10.	Urmașii lui Kornis Anna	298	28,2/6/28,2/6	8456
11.	Gyarfas	298	21,2/6/21,2/6	6342

12.	Urmașii lui Horvath Daniel	298	85/85	25368
13.	Tekeki Mihaly Jun.	298	-/155,5/6	46508
14.	Toldalagi	227	-/-	46508
15.	Abafi Ignatz	227	24,6/-	-
16.	Glis consilierul lui Mikes Janos	227	26,2/6/11	4228
17.	Eclesia Șoimusului	227	26,2/6/11	4228

Încheierea Procesului verbal era datată la *30 aprilie 1816*, prin semnătura și sigiliul lui András Antal. Exista o consemnare datată 30 mai 1848 de către Gordeni Pál la curtea Grofului Bethlen Ádám din Bahnea săsească specificându-se că: Inspectorul de Pădure Mártonfi Jozsef din comitatul Târnava a citit Procesul-verbal care corespunde adevărului în toate. Ultima secvență a documentului nu a mai putut fi citită datorită vechimii documentului. În concluzie, Composesoratul pădurii Șoimușului lua măsuri de refacere a Pădurii Șoimușului pentru beneficii, câștiguri pentru ei și urmașii lor, inclusiv pentru folosul Comunității locale alcătuite din iobagi. Dar aceste măsuri nu au fost respectate, avându-se în vedere actuala stare a acestor hotare, care astăzi reprezintă pășune comunală în *„Dumbrava”,* fâneață și arabil cu prea puțină pădure plantată în *„Dealul Rece”*, iar *„Spini”* pământ arabil.

Imperiul Habsburgic se confruntase cu Napoleon Bonaparte. O reglementare urbarială a relaţiilor senioriale ar fi condus la o dislocare masivă de obişnuinţe cu grave consecinţe economice, creşterea sarcinilor iobăgeşti, scăderea resurselor vitale, foamete, migraţii în acei ani şi aşa grei ca urmare a războaielor napoleoniene. Reluarea problemei reglementării urbariale are loc abia în 1820, cuprinzând întreaga ţară, numită *Conscripţia Cziráky* după numele Preşedintelui cameral, ungurul Anton Cziráky, ajutat de 3 comisari, ea a început în primăvara anului 1820 şi s-a încheiat în toamna aceluiaşi an din însărcinarea împăratului Francisc I[82]. *Conscripția urbarială* a satului *Șoimuș* s-a realizat între 14-20 mai 1820. Conscriptorii au fost: Sováradi Nagy József și Szente Pál-asesori ai scaunului Mureș.

Sătenii au fost întrebați:

1. După ce *urbariu* își fac slujbele și de când?
2. Dacă nu urbariul reglementează slujbele, slujesc după contract sau după obicei, și de când?
3. A fost mai înainte un alt contract sau urbariu și dacă da, ce fel? Dacă nu e nici urbariu nici contract, care e slujba în obicei și de când?
4. Care sunt *beneficiile* locului, așezare, bunuri și drepturi comunale, alte izvoare de câștig? Care *răutățile*?
5. Care e mărimea sesiei întregi, de câte câble vieneze e un iugăr? Dacă se poate cosi și otava?
6. Câtă e *robota în zile*, și cu câte vite în jug se face? Li se socotește și mersul și venitul?

[82] David Prodan, *op. cit.* pag. 308.

7. *Dijma,* nona de când și din ce dau oamenii slujitori? Sunt în uz și în alte părți ale jurisdicției? Dau și alte daturi?

8. Câte *sesii pustii* sunt în sat, de când și de ce sunt pustii, cine le folosește?

9. Din *pădurea lor* țăranii pot tăia liber și pentru negustorie? Pot folosi pădurea doamnei și de pe alte hotare?

10. În sfârșit pot să-și vândă, să-și cumpere liber sesiile?[83]

Efectuarea Conscripției s-a desfășurat în perspectiva unei reglementări urbariale și chiar a unei rectificări fiscale și, astfel, părțile vizate, țăranii aserviți și stăpânii de pământ au căutat să procedeze după interesul lor, și anume, în vederea unei impozitări mai reduse. Conscripția ne înfățișează un tablou complex și mai concret asupra urmatoarelor aspecte: stăpânii de pământ și stratificarea lor; populația aservită; pământul și animalele de jug aferente în posesie și proprietate; stratificarea juridică și economică după pământul arabil deținut; obligațiile față de stăpânul de pământ și față de stat; tehnologia cultivării pământului, sistemele de cultivare a pământului, sistemele de culturi, de refacere a fertilității solului; uneltele și atelajele utilizate în cultivarea pământului, recolta obținută, exploatarea fânețelor, a intravilanului, a pășunilor, a pădurilor, a fântânilor de apă sărată; resursele de venituri bănești ale țăranilor aserviți; morile, meseriile țărănești, ocupațiile suplimentare ale aserviților. Conscripția Cziráky a rămas un vast act informativ asupra raporturilor urbariale, un izvor de informație, dar o reglementare a relațiilor feudale, nobilime-țărănime aservită, dintre nobilime-putere nu a reușit să facă...

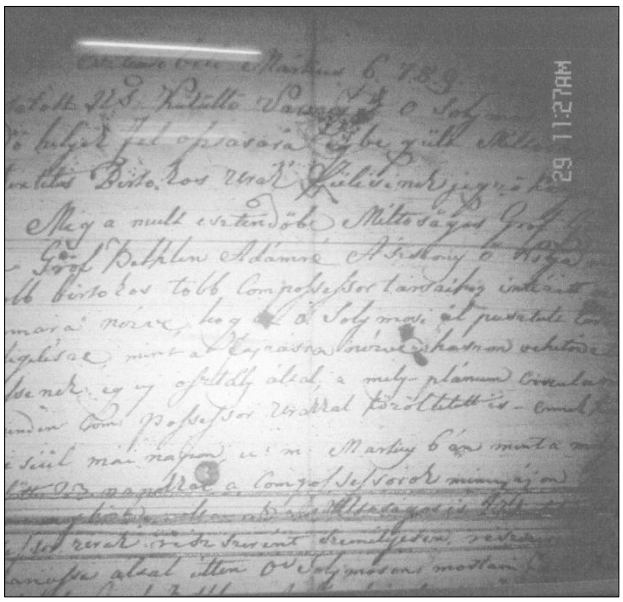

Rola Cziráky privind Șoimușul Român

[83] David Prodan, *op. cit*. pag. 308.

Obligațiile militare persistă, cu precădere cele în produse, dar și în bani, mult reduse față de perioada războaielor napoleoniene. Remarcăm apariția asistenței medicale a vaccinului, vaccinarea copiilor contra varicelei-pojarului. Nu surprinde că predomina sărăcia.

După moartea împăratului Iosif al II-lea (1790), se revine la o veche structură fiscală dinainte de anul 1786 numită „Comisariatul Suprem Provincial din Transilvania". După votarea în Dieta Transilvaniei a cuantumului impozitelor, acestea au fost repartizare pe comitate, scaune, districte și în cadrul acestora pe comune (sate).

Astfel, s-au născut *Tabelele de impunere pe localități,* așa-zisele „Tabella Rectificationis Anni Militaris..." Pe foaia de titlu se menționează numele localității „Pagi O. Sollymos" (Satul: Șoimușul Român), numele autorității administrativ-teritoriale „Cottus Küküllő Circuli Superioris" (Comitatul Târnava-Cercul Superior), „Processus Suplac" (Plasa Suplac), apoi numele Perceptorului regesc zonal „Regi Perceptoratus, Spectabiles Dl Ludovic Belenjesi" (1818-1830), iar apoi „Dl Alexandri Pekri" (1831-1846).

Remarcăm, de asemenea, clasificarea dată localității din punct de vedere al calității pământului-fertilității: „Classis Secundae" (Clasa a II-a). S-au păstrat *Tabelele de impunere* ale satului din perioada *1818-1846,* deci, pe un interval de 28 de ani, prin intermediul lor putem observa evoluția impozitului după venitul anual estimat al fiecărui gospodar în intervalul amintit.

Capul de Tabel cuprinde următoarea rubricatură:

1. Nr. Contribuabilului;
2. Categoria socială-Numele;
3. Religia-uniți-u, desuniți-d-ortodocși);
4. Arabil-suprafața în Cubi;
5. Fâneață-suprafață în Car fân;
6. Vie-suprafață în Urne de vin;
7. Deducere din veniturile activității private;
8. Numărul animalelor: Boi, Vaci, Juninci, Oi-Capre, Porci, Albine;
9. Venitul estimat;
10. Taxă pe serviciu, Capitația;
11. Contribuția pe anul 1819;
12. Observații.

Din acest cap de tabel am selecționat câteva aspecte pe care le utilizez în tabelul de mai jos. Fac precizarea că la Suma estimată a venitului impozitat am făcut + Taxa pe profesie-servici+Taxa numită capitația (1 Rfl. sau 2 Rfl.) = Impozitul pe An. În ceea ce privește unitățile de măsură folosite: 1 Cub=1/2 jugăr arabil; 1 Car fân=1/2 jugăr fâneață; 1 Urnă (austriacă) vin= 40 de cupe vin.

Neoganus=Nou gospodar-tînăr căsătorit fiind scutit de taxa pe venit și de Capitație în primul an de căsătorie; Celib.=Celibatar;

Tabelul nr. 30
Domeniile care formează impozitul pe anul fiscal 1818
(?-deteriorat documentul)

Categorie socială NUMELE PRENUMELE	Arabil Cubi	Fânaț CAR	Vie Urne	Boi Nr.	Vaci Nr.	OI Nr.	Suma pe venit Rfl./xr.	Impozit An 1818 Rfl./xr.
LIBERTINI								
1. Popa Kretsun -d	8	2 1/2	30	-	1	4	4/25	(18) 4/43
2. Popa Mihaila-u	8	2 1/2	62	-	-	-	3/6	3/6
3. PopaVasy diac-u	-	-	-	-	-	-	-	(18) 1/18
COLONI								
1. Moldovan-Iuon-clopotarul uniților	6 1/4	8	12	2	1	-	4/36	(18)4/ 53
2. Pap Petruj-d	51/2	7 1/2	16	2	2	8	4/48	6/23
3. Pap Iuon-d	51/2	71/2	16	3	1	-	4/23	6/23
4. SztojkaGyőrgye-d	61/2	8	23	-	-	-	4	6
5. Libeg Győrgye-d	61/2	8	24	-	-	-	3/28	5/28
6. Balmuty Mihailla	51/2	61/2	21	2	-	-	3/53	5/53
7. Libeg Mihailla-d	61/2	8	16	-	3	-	3/13	5/13
8. Szederjás Győrgye-?	?	4	2	-	2	-	1/59	3/59
9. Bota Juon-?	?	?	16	2	-	2	4/15	6/15
10. Buda Győrgye-?	?	?	10	-	-	-	2/36	4/36
11. BudaJuon-d	6	?	22	1	-	-	3/41	5/41
12. Sandor Juon-u	51/2	71/2	12	2	-	-	3/27	5/27
13. Buda Juon sztop-d	-	-	-	-	-	-	-	2
14. Krisztya Juon-d	31/2	4	3	-	2	-	2/2	4/2
15. Bota Simon-d	51/2	71/2	2	-	1	-	2/24	4/24
16. Kriszta Simon-d	31/4	4	3	-	-	-	1/32	3/32
17. Sztojka Simon-d	51/4	61/4	26	1	-	-	3/19	5/19
Szűts David-Miser	mort	-	-	-	-	-	-	-
18. Buda Juon jun.-d Celebi(tar)	6	7 1/2	13	-	-	-	2/45	4/45

Categorie socială NUMELE PRENUMELE	Arabil Cubi	Fânaț CAR	Vie Urne	Boi Nr.	Vaci Nr.	OI Nr.	Suma pe venit Rfl./xr.	Impozit An 1818 Rfl./xr.
19. Szűts Juon-u	6 1/2	8	10	-	-	-	3/1	5/1
20. Pop Dumitru-d	5 1/2	7 1/2	12	-	2	-	3/19	5/19
21. Buda Gzőrgye-d	5	7 1/2	18	-	-	-	3	5
22. Moldován Szonya-u	5	7	-	-	-	-	1/53	3/53
23. BudaGyőrgye-d	-	-	-	-	-	-	-	2
24. Buda Juon-j.-u	6	7 1/2	16	-	2	-	3/24	5/24
25. Buda Juon medior-d	6	7 1/2	18	2	1	-	4/28	6/28
26. Szederjás Győrgye-d	6 1/2	8	2	2	-	-	3/15	5/15
27. Moldván Juon-u	3 1/4	4	22	2	-	-	3/7	5/7
28. Pop Simon-d	6 1/2	8	6	2	-	-	3/42	5/42
29. Kriszta Nyéla-d	6 1/2	8	16	-	-	-	3/9	5/9
30. Kriszta Juon-d-	jude	-	-	-	-	-	-	2
31. Kriszta Mihail-d	6 1/2	8	22	-	-	-	3/27	5/27
32. Aflát Nyéla-d	6	7 1/2	14	2	1	-	4/1	6/1
33. Libeg Juon-d	5 1/2	7 1/2	8	2	-	-	3/15	5/15
34. Aflát Simon-d	6 1/2	8	18	-	-	-	3/10	5/22
35. Aflát Győrgye-d	-	-	-	1	-	-	-/24	2/24
36. Czente Juon-d	5 1/2	6 1/2	16	-	-	-	2/42	4/42
37. Buda Juon-d	6	7 1/2	14	-	1	-	3/8	5/8
38. Libeg Todor-d	5 1/2	7 1/2	16	2	1	-	4/14	6/14
39. KomorzánNyéla-d	-	-	-	-	-	-	-	2
40. Komorzán Juon-d	5 1/2	6 1/2	22	-	-	-	2/59	4/59
41. Sándor Petru-d	-	-	-	-	-	-	-	2
42. SándorGyőrgy-d	6 1/2	8	24	-	-	-	3/28	5/28
43. PapBuda Juon-d	6	7 1/2	18	2	1	4	4/45	6/45
44. BudaNiyisztor-d	-	-	-	-	-	-	-	2
45. Buda Simon-d	6	7 1/2	22	1	-	-	3/36	5/36

Categorie socială NUMELE PRENUMELE	Arabil Cubi	Fânaț CAR	Vie Urne	Boi Nr.	Vaci Nr.	OI Nr.	Suma pe venit Rfl./xr.	Impozit An 1818 Rfl./xr.
46. Buda Mihaila-d	6	7 1/2	18	2	-	2	3/59	6/18
47. BudaGyőrgye-d	6	71/2	17	-	-	-	3/27	5/27
48. Libeg Győrgye-d	-	-	-	-	-	-	-	2
49. Libeg Juon-d	5	7 1/2	10	4	1	8	4/58	6/58
50. Pap Todor-d	5 1/2	7 1/2	9	-	-	-	2/25	4/25
51. SándorGyőrgy-d	5 1/2	7 1/2	6	-	-	-	2/16	4/16
52. MoldvánGyőr.-d	6 1/2	8	16	-	-	-	3/4	5/4
53. Bota Szonya-u	5 1/2	7 1/2	8	1	-	-	2/46	4/46
54. Buda Nyistor-d	-	-	-	-	-	-	-	2
55. Buda Simon-d	jd.	-	-	-	-	-	-	2
56. Buda Simon ju.-d.-Neoganus	(6)	(7 1/2)	(13)	-	-	-	-	-/18
57. Buda Juon-d	6	7 1/2	6	2	-	2	3/23	5/23
58. Libeg Győrgye-d	6 1/2	8	6	2	1	4	4/4	6/4
59. Denes Juon-d	6 1/2	8	12	2	1	2	4/6	6/6
60. Bota Győrgye-d	5 1/2	7 1/2	6	-	-	-	2/16	4/16
61. Moldván Szonya-d	-	-	-	-	-	-	-	2
62. Moldván Györ.-d	6 1/2	8	10	2	-	-	3/59	5/59
63. Sándor Nyéla-u	5 1/2	7 1/2	4	-	-	-	2/10	4/10
64. Vantsa Simon-d	6 1/2	6 3/4	4	2	1	4	3/53	5/53
65. Czente Juon j.-d	6 1/2	8	8	-	1	-	3	5
66. Sándor Todor-d	s.-	-	-	-	-	-	-	2
67. Sándor Todor j. -d	6 1/2	8	18	-	1	-	3/40	5/40
68. Sztojka Todor-d	6	7 1/2	10	-	-	-	2/36	4/36
69. Aflát Vaszij-d	6	7 1/2	18	-	-	-	3/20	5/20
70. Aflát Györgye-d	6	7 1/2	14	2	1	4	4.13	6/13
71. Aflát Petru-d	6	7 1/2	16	-	-	-	2/54	4/54
72. Aflát Todor-d	6	7 1/2	14	-	1	-	3/8	5/8
73. Pap Mihaila-d	5 1/2	7 1/2	12	-	2	-	3.43	(18)6/1

Categorie socială NUMELE PRENUMELE	Arabil Cubi	Fânaț CAR	Vie Urne	Boi Nr.	Vaci Nr.	OI Nr.	Suma pe venit Rfl./xr.	Impozit An 1818 Rfl./xr.
74. Vonitska Jgnát-u	5 1/4	6 1/2	28	2	-	-	4/7	6/7
75. Vonitska Szonya-u	5 1/4	6 1/2	16	-	-	-	2/53	4/53
76. Sándor Györgye-d	6 1/2	8	14	-	-	-	3/33	5/33
Bota Atyim	mort	-	-	-	-	-	-	-
77. Itt Nyéla-d	5 1/2	7 1/2	7	-	-	-	2/19	(12)4/31
Balmuty Vaszij	mort	-	-	-	-	-	-	-
78. Balmuty Juon-d	5 1/2	6 1/2	10	-	-	-	2/24	4/24
79. Vantse Györ.-d	5 1/2	7 1/2	13	-	-	-	2/37	4/37
80. Moldován Simon-d	6 1/2	8	22	-	1	-	3/47	5/47
Sándor Todor	mort	-	-	-	-	-	-	-
81. Szederjás Juon-d	-	-	-	-	-	-	-	2
82. Szederjás Petru-d	6 1/2	8	4	4	1	2	4/30	6/30
83. Sándor Györ.Celeb.-d	5 1/2	7 1/2	4	-	-	-	2/10	4/10
84. Balmutj Nyéla-d	6	7 1/2	10	-	-	-	2/45	4/45
85. Buda Györ.-d	6	7 1/2	10	-	-	-	2/36	4/36
Buda Juon Moldov.	mort	-	-	-	-	-	-	-
86. Libeg Simon-d	5 1/2	7 1/2	8	-	-	-	2/22	4/22
87. Bota Györ.-d	s.-	-	8	-	-	-	-	2
88. Szűts Juon-d	6 1/2	8	26	-	-	-	3/34	5/34
89. Szűts Nyéla-d	6 1/2	8	20	-	-	-	3/21	5/21
90. Buda Simon-d	6	7 1/2	12	-	-	-	2/47	4/47
91. Buda Todor-d	6	7 1/2	12	2	1	3	4/4	6/4
92. Moldován Szonya-u	3 1/4	4	4	-	-	-	1/20	3/20
93. Moldován Todor-d	3 1/4	4	8	2	-	-	2/25	4/25
94. KrisztaLázár-Celeb.d	6 1/2	8	4	-	-	-	2/28	4/28
95. Sztojka Juon-d	61/2	8	12	-	-	-	2/52	4/52
96. Moldván Juon-d	6 1/2	8	13	2	1	-	4/8	6/8
97. Szederjás Todor -d	6 1/2	8	6	2	-	-	3/22	5/22

Categorie socială NUMELE PRENUMELE	Arabil Cubi	Fânaț CAR	Vie Urne	Boi Nr.	Vaci Nr.	OI Nr.	Suma pe venit Rfl./xr.	Impozit An 1818 Rfl./xr.
98. Sándor Petru-u	5 1/2	7 1/2	8	-	-	-	2/22	4/22
99. Jamg Marika Juon-	5 1/2	7 1/2	2	-	-	-	2/4	2/4
100. Szűts Áron-d	6 1/2	8	8	2	1	-	3/53	5/53
101. Bota Szonya-d	6 1/2	8	10	-	-	-	2/46	4/46
102. KomorzánVaszile-d	5 1/2	6 1/2	22	-	1	-	3/20	5/20
103. Libeg Juon-d	5 1/2	7 1/2	4	-	-	-	3/20	5/20
104. Pap Simon-d	6 1/2	8	14	-	-	-	3/33	5/33
105. Pap Todor-d	5 1/2	7 1/2	18	2	1	-	4/10	6/10
106. KrisztaPetru-d	6 1/2	8	28	-	1	-	4/5	6/5
107. BudaGyőr.-d	3 1/4	4	5	-	1	-	1/43	3/43
108. Sándor Győr.Neog-d	(6 1/2)	(8)	(13)	-	(2)	-	-	(18)/18
109. Sztojka Juon Celeb.-d	6 1/2	8	16	-	-	-	3/4	5/4
110. Komorzán György-Ediony	-	-	-	-	-	-	-	2
Văduve de Colonos								
Pap Nyékulájné	mort	-	-	-	-	-	-	-
1. Bota Simoné-d	-	-	-	-	-	-	-	(1)1
2. Sándor Mikailá né-d	-	-	-	-	-	-	-	(1)1
3. Aflát Győrgyné-d	-	-	-	-	-	-	-	(1)1
4. Komorzán Simoné-d	-	-	-	-	-	-	-	(1)1
5. Buda Andrásné-d	-	-	-	-	-	-	-	(1)1
6. Buda Todorné-d	-	-	-	-	-	-	-	(1)1
7. Sándor Juoné-d	-	-	-	-	-	-	-	(1)1
8. Pap Győrgyné-d	-	-	3	-	-	-	-/9	(1) 1/9
9. Pap Juon Krisztané-d	6 1/2	8	4	2	-	-	3/16	(1) 4/16
10. Sztojka Győrgyné-d	6 1/2	8	22	-	-	-	3/22	(-) 3/22
11. Sándor Todorné-d	6 1/2	8	20	-	-	-	3/16	(1) 4/16
12. Zsido Jozsef-jud.	em.....	Prove	ntus	pri	vati	10	1 Rfl.	(6) 7

Categorie socială NUMELE PRENUMELE	Arabil Cubi	Fânaț CAR	Vie Urne	Boi Nr.	Vaci Nr.	OI Nr.	Suma pe venit Rfl./xr.	Impozit An 1818 Rfl./xr.
Inquilini (jeleri)								
1. Rátz Simon-d	3 1/2	4	2	-	1	-	1/35	(18+3 C) 4/56
Trif Simon	mort	-	--	-	-	-	-	-
2. Trif Simoné vidua -d	5 1/4	6 1/2	10	-	-	-	2/20	(12+1 C)3 /32
3. Vojla Mátéj-d	merc	enar	-	-	-	-	-	(18)-/18
4. Vojla Todor-d	6	7 1/2	10	-	1	-	2/56	(2) 4/56
5. Aflát Andrej-d	3 1/2	4	6	-	-	-	1/26	(2) 3/26
6. Czente Nyela Celeb. Neo -ganus-d	(5 1/4)	(6 1/2)	(12)	-	-	-	-	(18) -/18
7. Muresán Jrimie-d	6 1/2	8	12	2	1	-	4	(2) 6
8. Vonitska Győr.-d	5	6	-	-	-	-	1/44	(2) 3/44
9. Muresán Simon	-venit	-	-	-	-	-	-	-advenia
TOTAL	594	740	1374	74	41	55	580 Rfl. 36 xr.	

Conscriptorul-perceptor precizează că venitul satului a crescut din activitatea evreului venit în sat, ocupându-se cu adunatul fructelor și fiertul pălincii, altfel om sărac. Se menționează că satul a fost afectat de grindină și inundație, care au culcat iarba de coasă. Animalele mari afectate de boală „met" (tuberculoză), iar oile și porcii de „zsir" au fost tăiate. *Libertini (Popa Kretsun-ortodox, Popa Mihaila-greco-catolic, Popa Vasy-diac greco-catolic, decedat în 1821)* reprezintă fețele bisericești, respectiv preotul ortodox, preotul unit-greco-catolic și diacul greco-catolic.

Colonii-iobagii (liberi a se muta după îndeplinirea obligațiilor) al căror număr a variat de-a lungul timpului în funcție de decese, noi familii, plecări). *Jelerii*-oameni liberi săraci, cu sau fără sesie, trecuți la coloni sau plecați. *Văduve(i)* în funcție de decedații coloni. În tabelul de mai jos prezint evoluția celor patru grupuri sociale trăitoare în satul nostru în intervalul menționat. Curialiștii reprezintă slugile de curte în tabelul de mai jos.

Tabelul nr. 31
Evoluția socială 1818-1846

Anul	Libertini	Coloni	Jeleri	Văduve(i)
1818	3	110	9	12
1819	3	118	7	4
1820	3	115	5	3
1821	2	115	-	6
1822	2	120	-	6
1823	2	117	-	5
1824	2	115	-	3
1825	2	110	-	5
1826	2	110	-	5
1827	2	105	-	6
1828	2	107	-	7
1829	2	112	-	7
1830	2	122	-	5
1831	2	123	-	7
1832	2	121	-	4
1833	2	119	-	6
1834	2	118	-	6
1835	2	117	-	8
1836	2	115	4 (curialist)	7
1837	2	116	5 (curialist)	9
1838	2	114	3 (curialist)	13
1839	2	114	6 (curialist)	12
1840	2	114	5 (curialist)	10
1841	2	114	5 (curialist)	7
1842	2	110	4 (curialist)	9
1843	2	115	5 (curialist)	7
1844	2	117	4 (curialist)	7
1845	2	117	5 (curialist)	6
1846	2	113	5 (curialist)	6

Am remarcat, de asemenea, în colțul drept sus al paginii de titlu, al *Tabelelor de impunere* din intervalul *1841-1846*, o listă a juraților comunității, prin care se întărea autenticitatea consemnărilor. Exemplificăm: *-1841 Moldován Iuon, Buda Szimyion, Sándor Györgye, Buda Nyihaila, Sándor Györgye Szd., Pap Györgye, Szederias Petru;-1842 Buda György, Moldován Iuon, Buda Todor, Sándor György,*

Szöts György, Krisua Szonya, Moldován Flora;-1843 Moldován Iuon, Buda Szimion, Libek Iuon, Pap Szimion, Kriste Miheila, Ráduj Ignát, Pap Iuon;-1844 Szöts György, Sándor György, Papp Szimion, Libek Szimion, Buda Miheila, Papp György, Sztojka Vaszi;-1845-fără a consemna jurații;-1846 Sziderias Todor, Moldován Szimion, Moldován Petru, Sándor György, Buda Todor, Kriszte Nyheila, Ráduly Gy. it., Sziderias Iuon.

Exemplificăm mai jos și o diferențiere socială în rândul colonilor-iobagilor ca și o fluctuație a impozitului anual, în funcție de venitul estimat, condiționat de fenomene naturale ca: inundații, secertă, grindină și boli la animale-mortalitate, tăieri.

Tabelul nr. 32
Variabile sociale în rândul iobăgimii 1818-1844

Anul	Iobagi	Arabil Cub.	Fâneț Car/fân	Vie Urne	Impozit An/Rfl.xr.
1818	Moldovan Iuon	6 ½	8	12	4,53
	Buda Iuon	6	7 ½	13	4,53
	Pap Dumitru	5 ½	7 ½	12	5,19
	Siderias Gheorghe	6 ½	8	2	5,15
	Aflat Simion	6 ½	8	18	5,22
	Libeg Gheorghe	5 ½	7 ½	10	6,58
1824	Moldovan I.Simion	6 ½	8	12	6,38
	Buda Iuon	3	3 ¾	11	3,36
	Pap Dumitru	5 ½	7 ½	4	4,35
	Siderias Gheorghe	6 ¾	8	4	6.50
	Aflat Vasi-Neoganus	3 ½	4	11	0,18
	Aflat Ignat-Neoganus	3 ½	4	11	0,18
	Libeg Gheorghe	6 ½	8	6	6,40
1834	Moldovan I.Simion	6 ½	8	12	6,40
	Pap Buda Gheorghe	6	8	18	7,20
	Văduva Pap Dumitru	5 ½	7 ½	4	3,5
	Siderias Gheorghe	-	-	-	0,18
	Aflat Vasi	4 ¾	6	14	4,22
	Aflat Ignat	5	6	14	5,14
	Libeg Gheorghe	6 ½	6	6	6,16
1844	Moldovan I.Simion	6 ½	8	12	5,50

Anul	Iobagi	Arabil Cub.	Fâneț Car/fân	Vie Urne	Impozit An/Rfl.xr.
	Văduva Pap Dumitru +Pap Gheorghe-Neog.	5 ½	6 ½	13	4,33
	Aflat Vasi	4 ¾	6	14	4,22
	Aflat Ignat	5	6	14	4,59
	Libeg Gheorghe	5 ½	7 ½	10	4,50

Analizând tabelul de mai sus, am remarcat diferențierea economică și, deci, socială a membrilor comunității: Moldovan I.Simion, Libeg Gheorghe, Sideriaș Gheorghe în vârful comunității prin câble de cereale, care de fân, urne de vin, (număr de boi), deținute, plătind un impozit anual mai mare peste 6 Rfl. 50 xr. La capătul opus, Buda Iuon (1824) cu câble și care de fân reduse, *cu mult vin*, fără animale de jug, plătește un impozit anual cu aproximativ cu 50 % mai redus.

Am observat că Neoganus (tineri căsătoriți, gospodari) plătesc o taxă simbolică de doar 0,18 xr. Remarcăm, de asemenea, pe Sideriaș Gheorghe în 1834, care plătea un impozit anual simbolic de doar 0,18 xr., datorită scutirii prin funcția lui în folosul comunității. Având în vedere importanța creșterii animalelor mari și mici într-o gospodărie ca mijloc de muncă și transport, sursă de hrană și îmbrăcăminte, pentru vânzare ca sursă de bani necesari plătirii impozitelor și taxelor, pentru alte cumpărături necesare gospodăriei, voi prezenta mai jos efectivele de animale din localitate în intervalul știut.

Tabelul nr. 33
Efective de animale 1818-1846

Anul	Boi Nr.	Vaci Nr.	Juninci Nr.	Total=Boi+ Vaci+Juninci	Oi Nr.	Porci Nr.	Observații
1818	74	41	21	136	55	54	-
1822	135	76	30	241	140	97	An de vârf
1824	123	43	25	191	169	87	-
1830	126	46	13	185	116	36	Inundații
1834	92	40	10	142	-	12	-oi vândute
1838	80	46	5	131	56	13	-boi vânduți -boală la oi
1842	44	60	16	120	49	30	-
1846	48	65	15	128	98	43	-

Analizând efectivele de animale, observăm anul de *vârf 1822 cu 241 de animale mari*, gospodari ca Bota Ioan, Libeg Ioan, Buda Todor și Sideriaș Petru având câte 4 boi, Moldovan Simion, Sideriaș Gheorghe având câte 3 boi, iar Suciu Aron, Pap Teodor, Vancea Simon, Aflat Gheorghe, având câte 2 boi, dar erau *și 51 de capi de familie fără boi sau vaci, aproximativ 42 % din gospodari* nu aveau animale mari.

Apoi, efectivele la boi scad la 120-128 în 1842-1846, datorită noii tehnici de lucru, boii sunt înlocuiți la jug cu vaci, iar 54 de familii erau fără animale mari. Creșterea oilor era deficitară, în general, datorită inundațiilor ce înnămoleau fânețele, pășunilor reduse, bolii- tuberculoză în general.

În 1818 doar 5 gazde aveau aproximativ 52 % din efectivul de oi al satului. Remarcăm anul 1834 fără oi, cu observația, oi vândute pentru plata impozitelor, dar apoi treptat efectivul de oi a crescut din cumpărări și fătări. Creșterea porcilor asigura slănina, unsoarea, carnea, cârnații, necesare hranei, susținerii puterii de muncă la hotar (arat, cosit etc.).

Perceptorul menționează scăderea efectivelor datorită tăierilor. La finele *Tabelului de impunere*, în unii ani, perceptorul face aprecieri la starea economică, starea vremii, starea de sănătate a țăranilor impozabili, starea civilă a populației, inclusiv cea religioasă, la creșterea sau scăderea impozitului anual al localității. În rândurile de mai jos voi pezenta câteva asemenea relatări.

-1818: „Oameni săraci sunt în acest sat...”

-1820: „Au cumpărat diferite animale pe care le-au crescut astfel crescând și taxa anuală...”

-1824: „Hotarele acestui sat au fost inundate aproape în întregime de apele Târnavei și s-au înnămolit aproape toate fânețele, animalele mari, oile, au murit de Metely (tuberculoză)...”

-1828: „«Summa Facultatum» a scăzut pentru că a crescut numărul familiilor netaxabile (Neoganus), decedații, fânul a fost puțin, animalele mari le-au vândut și tăiat, în locul lor au cumpărat animale tinere...”

-1832: „Numărul animalelor de jug și al vacilor a scăzut fiind vândute pentru a se plăti dările și pentru a se cumpăra cereale, au fost vândute unele animale mici, la oi au murit de boală, iar numărul porcilor a scăzut prin tăieri. A scăzut numărul impozabililor datorită morților și plecărilor...”

-1836: „Câblele la cereale, carele de fân, urnele de vin, au rămas, au rămas animalele de jug, a crescut numărul de juninci prin vânzarea animalelor mici, iar la oi și porci a crescut numărul lor prin fătări, a crescut impozitul anual...”

-1840: „... a scăzut impozitul anual al satului din cauza scutiților-neoganus, curialiștilor (slugi la curte), a morților, a plecaților...”

Pentru următorii ani nu mai sunt alte consemnări din partea perceptorului.

Voi prezenta în tabelul de mai jos evoluția impozitului anual în intervalul amintit.

Tabelul nr. 34
Impozitul anual în intervalul 1818-1846

Anul	Impozit Rfl. Xr.		Observații
1818	515	16	
1819	563	3	
1820	613	49	-datorită creșterii de animale mari
1821	596	47	
1822	601	36	-tineri gospodari
1823	592	54	
1824	564	4	-inundații
1825	573	56	
1826	556	18	-inundație afectând grânele,decese
1827	558	15	
1828	532	49	-neoganus,decese,cornute tăiate
1829	563	36	-vaci omorâte, viței tăiați
1830	570	39	
1831	557	59	
1832	533	15	-neogani,morți,scutiți
1833	557	46	
1834	553	39	
1835	544	43	
1836	569	-	-a crescut venitul și deci impozitul
1837	560	30	
1838	552	17	
1839	541	18	
1840	539	59	
1841	544	41	
1842	539	43	
1843	542	27	
1844	548	16	
1845	548	14	
1846	546	55	

Seceta din 1847-1848 a determinat, o criză alimentară și o creștere a prețurilor pe piață, adâncind fondul de nemulțumire sufletească, astfel că ideile progresiste de eliberare din iobăgie și de obligațiile iobăgești găsesc teren prielnic la Șoimuș, susținute și de preoții din sat-protopopiat (Seleuș, Zagăr, Vamoș Odrihei, Coroisânmărtin, Coroiu, Laslăul Mic, Suplac, Căpâlna), *protopopul ortodox Ioan Fechetici* și *preotul greco-catolic Mihail Popovici*.

Mișcarea socială și națională de la mijlocul secolului al XIX-lea

Anul 1848 supranumit „primăvara popoarelor" are o semnificație deosebită pentru istoria modernă a Europei, declanșarea revoluțiilor burghezo-democratice în cadrul lor afirmându-se dorința de emancipare socială și națională în cadrul unor state burgheze moderne. „Au sosit anul epocal, anul speranței, anul libertății și a egalei îndreptățiri naționale, anul 1848, care prin evenimentele întâmplate prin el, va cuprinde o pagină neagră în istoria Transilvaniei"[84].

Până la 1848 Târgu-Mureș fusese centrul tinerilor din Transilvania pentru că găzduia reședința „Tablei Regești" (Tribunalul Suprem al Principatului Transilvania), tinerii cei mai înzestrați se adunau aici la Tribunalul suprem al țării pentru a câștiga experiență și cunoștințe în domeniul juridic, numiți canceliști. Dintre tinerii români se aflau aici: Avram Iancu, Ioan Oros Rusu, Al. Papiu-Ilarian, Ioan Buteanu, S. Poruțiu, Ioan Bologa etc. Prin prezența lor și a celorlalți tineri maghiari, germani, în primăvara anului 1848, Târgu-Mureșul „ocupă o pagină de frunte în istoria noastră națională"[85]. Prin colindarea satelor românești din jurul Târgu-Mureșului Avram Iancu și ceilalți tineri au avut posibilitatea de a cunoaște nemijlocit situația insuportabilă a țăranilor iobagi din Câmpie și aspirațiile lor. Discuțiile lor cu preoții satelor, Ioan Fechetici preot ortodox, relatările presei românești, le-au întărit hotărârea de a lupta pentru emanciparea neamului lor, pentru libertatea lui socială și națională[86].

La 13 martie 1848 izbucnea revoluția la Viena, împăratul recunoscând egalitatea naționalităților din imperiu, apoi se retrăgea la Innsbruck pregătind contrarevoluția.

La 15 martie 1848 la Budapesta a izbucnit revoluția având loc o mare Adunare, care votează o moțiune (program) cuprizând 12 puncte:

1. Minister maghiar independent și responsabil;
2. Desființarea cenzurii;
3. Dietă anuală la Budapesta;
4. Libertate religioasă și egalitate în fața legii;
5. Îndepărtarea din țară a miliției străine și înființarea armatei naționale;
6. Armata va depune jurământ pe constituție;

[84] Ioan Oros, alias Rusu Ioan, *Memorii*, București, 1989, pag. 30.
[85] În memoriam Avran Iancu, Târgu-Mureș, 1972, pag. 41.
[86] *Ibidem*, pag. 45.

7. Gardă națională maghiară;
8. Eliberarea deținuților politici;
9. Libertatea instrucțiunii;
10. Înființarea curții cu juranți;
11. Despărțirea Cancelariei Aulice și a Locotenenței;
12. Unirea Transilvaniei cu Ungaria.

Această moțiune a fost adusă la Târgu-Mureș de Gh. Urházi, cancliștii maghiari de la Tabla Regească convocând o Adunare la 25 martie 1848 și invitându-i și pe cancliștii români și germani[87].

Tinerimea maghiară a formulat o Petițiune către Guberniul de la Cluj, conținând cele 12 puncte ale Moțiunii de la Budapesta, cerându-se convocarea de urgență a Dietei Transilvaniei pentru a vota Unirea Transilvaniei cu Ungaria. Cancliștii sași-germani în frunte cu Theodor Fabini, după lungi dezbateri, nu participă la Adunarea din 25 martie.

În „Memorii" Ioan Oros-Rusu, citându-l și pe Alexandru Papiu Ilarian, mărturisește că tinerimea română, cancliștii, de pe lângă Tabla Regească, participantă la adunare „după mai multe dezbateri pro și contra în urmă se învoiră și participând la acea conferință, ar subscrie petițiunea tinerimii maghiare, însă numai sub condițiunile următoare:

a) să se șteargă iobăgia fără nici o desdăunare nici din partea țăranilor nici din partea statului, căci după dreptate țăranii ar avea drept de a pretinde dezdăunare de la aristocrații unguri pentru nedreptățile din secole prin care le-au uzurpat drepturile neînstrăinate omenești;

b) se vor respecta și garanta toate naționalitățile și limbile din Ungaria și Transilvania;

c) se va realiza o egalitate deplină politică și civilă"[88].

La *25 martie 1848* își redactează proclamația către români Simion Bărnuțiu prin care chema pe românii transilvăneni la luptă pentru drepturi naționale: „Românilor! ascultați voi până acum ați fost morți politicește, numai pe unguri îi cunoaște legile țierei, iar nu alte nații vii politicește. Voi dar un milion și trei sute de mii mai bine de români nu sunteți pe lume ca națiune. Încă odată fraților! Astăzi este ziua învierei dreptului nostru, vrem dar să răsturnăm piatra de pe mormânt, să dezlegăm înfășurăturile nații române cele de zece sute de ani, ca să iasă din groapă și să trăiască în veci.... să se șteargă iobăgia, că de vreo zece sute de ani ați plătit pământul..."[89]

La 26 martie 1848 teologul Nicolae Bârlea, trimis de profesorii de la Blaj ca să ia contact cu cancliștii (practicanți în advocatură) români, soseșe la Târgu-Mureș, consfătuirea ținându-se la locuința lui Avram Iancu. Erau anunțați despre ținerea Adunării de la Blaj fixată pe data de 18/30 aprilie 1848, Duminica Tomii, adunare ce urma să hotărască asupra „atitudinilor ce trebuie să aibă în acele vremuri de mari prefaceri istorice"[90].

---

[87] Traian Popa, *Monografia orașului Târgu-Mureș*, Tg. Mureș,1932, pag. 145.
[88] Ioan Oros-Rusu, *op. cit.*, pag. 31.
[89] Ștefan Pascu, V. Cherestești, *Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania*, vol. I, București, 1977, pag. 91-92.
[90] *Ibidem*, pag. 33.

Profesorul blăjean Aron Pumnul a redactat un Manifest răspândit în întregul Ardeal de elevii „școalelor care tocmai plecau acasă în vacanța Paștilor... e datoria fiecărui protopop, preot sau mirean a să învoi fără întârziere ca să se adune pe Duminica Tomii în Blaj. *Toți protopopii câte cu doi preoți și câte cu doi oameni din tot satul românesc, fie unit fie neunit*, tot atât îi, căci toți sânt români”[91].

Vasile Moldovan, din Chirileu, cutreieră satele de pe Târnava Mică: Bernadea, Lepindea, Daia, Laslău*, Șoimuș*, Odrihei, Vaudacuta, Tirimia Mare. (Memorii) Guvernatorul Transilvaniei, Contele Teleki Iosif, prinzând de veste de propaganda desfășurată prin sate românești pentru participarea românilor în număr cât mai mare la Adunare, ordonă prefecților inclusiv prefectului Comitatului Mureș-Târnava, la 18/30 aprilie, să împiedice cu orice mijloace plecarea protopopilor, a preoților și a celor doi delegați de fiecare sat la Adunarea din Blaj, pe care o interzicea.

Ordinul guvernatorului este urmat și de o circulară a episcopului unit, Ioan Lemeni, către toți preoții „ca nu cumva oameni să meargă la adunare”[92]. Nu știm, cu siguranță, dacă din *Șoimuș* a participat cineva la Adunarea din Duminica Tomii din 18/30 aprilie 1848, prima Adunare a românilor, care a chemat la o nouă Adunare pentru ziua de 3/15 mai 1848 aprobată de autorități.

Despre adunarea de la Blaj, din Duminica Tomii, Vasile Moldovan scria în „Memorii”: „sărbătoare măreață care ne-a răpit în regiunile fericirii”. Episcopul Ioan Lemeni cerea guvernatorului să dispună eliminarea din seminarul teologic a clericilor Nemes din Poiana și a lui *Todoran din Șoimuș,* considerând ca de la următoarea întrunire să fie îndepărtați toți aceia care s-au prezentat la *Adunarea* din *18/30 aprilie, din Duminica Tomii*, și s-au străduit să strângă poporul. Îl nemulțumea profund faptul că aceștia lansaseră zvonuri mincinoase și amăgeau poporul cum că el ar fi solicitat aducerea armatei, că ar fi trădător al națiunii. Raportul judelui nobiliar Tolnai Elek oglindește atmosfera dominantă la adunarea românilor de la Blaj, desfășurată contrar ordinului de interzicere a ei decretată de Gubern, la care au participat mai multe mii de români[93].

Tinerii elevi blăjeni cutreieră satele îndemnând pe țărani să meargă la Adunarea de la Blaj, din *3/15 mai*. „Cancelistul Ioan Oros-Rusu colindă românii din valea Nirajului, pe valea Târnavei Mici merge teologul Vasile Moldovan din Chirileu, teologul Petru Boantă din Șăușa cutreieră valea Mureșului, teologul Vasile Pop, feciorul popii din Nazna s-a abătut la românii de pe Câmpie.”[94]

Țăranii români din fiecare comună erau îmbrăcați în haine de sărbătoare și împodobiți cu frunză verde, cântând cântece haiducești și având în frunte un drapel albastru purtat de teologul Vasile Moldovan din Chirileu pe care era inscripția „1848 Trăiască românii”[95].

[91] V.Cheresteșiu, *Adunarea Națională de la Blaj*, Ed. Politică, Buc. 1966, pag. 218.
[92] *Ibidem*, pag. 104.
[93] Peter Moldovan, *op. cit.,* pag. 42.
[94] Traian Popa, *op. cit.,* pag. 154.
[95] Traian Popa, *op. cit.,* pag. 150.

Se aflau în rândul participanților și șoimoșenii, alături de cei din celelalte comitate. Românii setoși de libertate treceau „pe sub furcile înalțate în fiecare comună pe câte un deal pentru ai înspăimânta".

Un contemporan, Mészáros Károly, se arată adânc impresionat de Adunarea de la Blaj: „Cât privește aspectul exterior al acestei mărețe adunări populare, așa ceva n-a prea văzut Europa. O masă populară fantastică cu trăsături accentuate, caracteristice, ușor de recunoscut ale canceliștilor români, oferea spectatorului în tumultul salbatic, tălăuzitor al patimilor politice un tablou extraordinar de interesant și zguduitor. Din blocurile agitate de furtună se desprindeau ici pâlcuri de oameni cu ismene groase, cu căciuli mițoase în cap, dincolo cățărați pe butoaie și pe mese, popi, avocați și profesori... Pentru a cuprinde cu privirea adunarea ne-am urcat pe o înălțime. O imensă mulțime de popor se întindea trândavă și întunecată înaintea ochilor noștri ca o tabără mare, având forma unei stele. Trebuie să mărturisim că aranjarea acestui castru avea ceva impresionant. Din centru, unde era construită o tribună, se desprindeau prin masele dese de popor, mai multe drumuri în formă de raze, astfel totul oferea un aspect într-adevăr copleșitor"[96].

Numărul participanților era de 40.000 de români. Punctele (16) *Petiției Naționale* elaborate de conducătorii Adunării de la Blaj au fost citite și explicate de profesorul August Treboniu Laurian, punctele fiind următoarele:

„1) Națiunea română, răzimată pe principiul libertății, egalității și frăției, pretinde independența sa națională în respectul politic, ea să figureze în numele său, ca națiune română să-și aibă reprezentanții săi la Dieta țării în proporțiune cu numărul său, să-și aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceiași proporțiune, să se servească de limba sa în toate trebile ce se ating de dânsa, atât în legislație cât și în administrație. Ea pretinde în tot anul o Adunare Națională generală;

2) Națiunea română pretinde ca biserica română fără distincțiune de concesiu - ne, să fie și să rămână liberă, independentă de la ori care altă biserică, egală în drepturi și foloase cu celelalte biserici din Transilvania. Ea cere restabilirea mitropoliei române și a sinodului general anual după vechiul drept în care sinod să fie deputați bisericești și mirenești. În acelaș sinod să se aleagă și episcopi românești, liber, prin majoritatea voturilor, fără candidațiune;

3) Națiunea română ajungînd la conștiința drepturilor individuale românești, cere fără întârziere desființarea iobăgiei fără nici o despăgubire din partea țăranilor iobagi atât în comitate, cât și în districte, scaune și granițe militare. Cere totodată desființarea dijmelor ca a unui mijloc de contribuire împiedicător economiei;

4) Națiunea română poftește libertatea industrială și comercială, cu ridicarea țehurilor și a privilegiilor și a tuturor piedicilor și stavilelor comerțului în țările vecine, de care se ține desființarea vămilor la graniță;

[96] Vasile Cherestesiu, *op. cit.,* pag. 439-440.

5) Națiunea română poftește ca dajdea (darea) ce s-a pus de un timp încoace asupra vitelor, care din pricina strâmtorii hotarelor gromiale se țin și se pasc în țările vecine cu mari cheltuieli, nespusă greutate și însuși cu pericolul vieții, așa vederata piedică a industriei și a comerțului activ, să se șteargă cu totul și tratatele care s-au încheiat între Înalta Casă austriacă, Poarta Otomană și Principatele Române, pentru economia vitelor, să se păzească cu toată scumpătatea;

6) Națiunea română cere desființarea dijmei, adică a zeciuielii metalelor create în patria aceasta, care dijmă e o adevărată piedică pentru lucrarea minelor. La toți proprietarii de fedini (mine) fără osebire între urburarii (propietari de mine) și metalurgi, să li se dea aceleași drept în privința măsurei hotarului hodinei;

7) Națiunea română cere libertatea de a vorbi, de a scrie și a tipări fără de nici o cenzură, prin urmare pretinde libertatea tiparului pentru orice publicare de cărți, jurnale și de altele fără sarcina cea grea a cauțiunii, care să nu se ceară nici la jurnaliști, nici de la tipografi;

8) Națiunea română cere asigurarea libertății personale, nimenea să nu se poată prinde sub vreun pretext politic cu acestea dimpreună cere libertatea adunărilor ca oamenii să nu cadă la nici un prepus (banuială) dacă se adună numai să vorbească și să se înțeleagă în pace;

9) Națiunea română cere înarmarea poporului sau gardă națională spre apărarea țării înlăuntru și din afară. Miliția română să-și aibă ofițerii săi români;

10) Națiunea română cere tribunale de jurați cu publicitate, în care procesele să se facă verbale;

11) Națiunea română cere denumirea unei comisiuni mixte compusă din români și alte națiuni transilvane pentru cercetarea cauzelor de mezuime (hotărnicie) a moșiilor și pădurilor, de ocupare a pământului comun și a sesiunilor colonicale (sesii iobagesti) și altele ce se țin de categoria aceasta;

12) Națiunea română cere dotarea clerului român întreg din casa statului întocmai ca clerurile celorlalte națiuni;

13) Națiunea română cere înființarea școalelor române pe la toate satele și orașele, a gimnaziilor, institutelor militare și tehnice și a seminarelor preoțești, precum și a unei universități române, dotată din casa statului, în proporțiunea poporului contribuant, în dreptul deplin de a-și alege directorii și profesorii și de a sistematiza învățăturile după un plan scolastic și cu libertatea de a învăța (de a ține cursuri);

14) Națiunea română pretinde purtarea comună a sarcinilor publice după starea și averea fiecăruia și ștergerea privilegiilor;

15) Națiunea română poftește să se facă constituțiune nouă pentru Transilvania, prin o adunare constituantă a națiunilor țării, care constituțiune să se întemeieze pe principiile dreptății, libertății, egalității și fraternității, să se lucreze codice noi și civile, penale, comerciale tot după acele principii;

16) Națiunea română cere ca conlocuitoarele națiuni nici decum să nu ia în dezbatere cauza uniunii cu Ungaria, până când națiunea română nu va fi națiune constituită și organizată cu vot deliberativ și decisiv în camera legislativă.

Iar din contră, dacă Dieta Transilvaniei ar voi totuși a se lăsa la pertractarea aceleași uniuni, de noi fără noi, atunci națiunea română protestează cu solemnitate."[97]

[97] V. Cheresteșiu, *op. cit.* pag. 459-465.

Adunarea a acceptat cu entuziasm și unanimitate cele propuse, jurând credință pe Petiția Națională. S-a jurat credință împăratului. S-a strigat „Vrem să ne unim cu Țara!"

La *8 mai 1848, la Sibiu*, era publicat articolul de presă „Keine Union" *(„Nu Uniunii")* scris de *Theodor Fabini* aducând argumente contra uniunii Transilvaniei cu Ungaria: „... Când a voit ungurul cu adevărat binele sasului, când a fost prietenia sa către sas sinceră? Numai atunci când el s-a aflat în pericol, atunci când el se refugia îndărătul zidurilor cetăților săsești? ... nu avem voie să ne expunem la pericolul ca niște străini neaveniți să poată delibera și dispune asupra sorții națiunii"[98].

Dieta Transilvaniei și-a deschis lucrările la 29 mai 1848, la Cluj, în prezența Comisarului regesc, Anton Puchner, comandantul suprem al armatei împărătești din Transilvania.

S-a dat citire celor 7 puncte ale ordinii de zi și „... or statorit că înainte de toate să se ia la dezbatere propoziținea a treia despre Unire".

În ziua urmatoare, la 30 mai, s-a proclamat Unirea necodiționată cu Ungaria... În sala Dietei și în afară sub ferești s-a strigat mereu „Uniune sau moarte" și de aceea „nimeni n-a cutezat a vorbi în contra uniunei"[99].

La 6 iunie 1848, Dieta votează legea desființării iobăgiei, iar la 18 iunie, intră în vigoare legea care proclama încetarea iobăgiei în toată Transilvania. Iobagii devin oameni liberi, iar *robota și dijma se desființează,* pământurile urbariale-nobiliare rămân în proprietatea foștilor iobagi, vechiul proprietar urmând a fi despăgubit de stat.

În ședința Dietei, din 20 iunie, s-au pertractat petițiunea Adunării Naționale Române din 3/15 mai 1848, stătătoare din 16 puncte, însă fără rezultat, zicându-se că „după ce uniunea Transilvaniei cu Ungaria e decretată, toate dorințele drepte ale românilor sunt îndeplinite prin legile Ungariei din 1848, care prin uniune au valoare și pentru Transilvania"[100]. „De aceea credem că de atunci a luat naștere lupta purtată în timpul Revoluției de la 1848-1849 fără să poată de fapt, rezolva conflictul lor."[101]

„De acum căile celor două popoare se despărțiră cu desăvârșire. Românii în lupta de apărare a limbii și credinței strămoșești s-au găsit alături de Împărat, dușmanul ungurilor. Aceștia, la rândul lor, purtau războiul pe două fronturi, de o parte împotriva Împăratului, iar de alta contra naționalităților, care nu voiau să se lase înghițite de poporul dominant."[102]

---

[98] M. Ardelean, *Istoria altuia în apărarea eului*, Ed. University Press,Târgu-Mureș, 2009, pag. 86-87.

[99] Oan Oros alias Rusu Ioan, *op. cit.*, pag. 45.

[100] *Ibidem*, pag. 47.

[101] Silviu Dragomir, *Studii privind istoria Revoluției române de la 1848*, Cluj-Napoca, 1989, pag. 159.

[102] *Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, 1918-1928*, Ed. Cultura Națională, Buc., 1929, pag. 85.

Mulți din cei ce luaseră parte la Adunarea de la Blaj, reîntorcându-se acasă se fac apostolii hotărârilor luate acolo. Se refuză efectuarea obligațiilor iobăgești. Țăranii lămuriți de conducătorii lor încep a se pregăti de luptă, ascuțindu-și coasele și pregătindu-și lăncile la faurii satului[103].

La *8/20 mai 1848,* sub adresa nr. 6003, pentru a pune capăt mișcărilor și tulburărilor care amenințau siguranța personală și proprietatea, Guberniul ardelean introducea și în comitatul Târnava legea statarială (marțială) pentru o perioadă de trei luni. În comitatul Târnava s-au constituit două tribunale de judecare rapidă: cercul de sus; membri: Kispál Albert, notar, Kása Zsigmond, Thuróczi György, Beregszászi Imre-președinte; cercul de jos; membri: Dániél Mihály, Réz Samuel, Szabó László, Pataki Farkas-președinte. În împrejurările respective autoritățile comitatului au fost anunțate, ca imediat și fără întârziere, în toate localitățile să se anunțe introducerea legii statariale.

La *11 mai 1848,* în prezența juzilor, notarilor și a locuitorilor a fost anunțată introducerea statariului în satele: Suplac, Odrihei, Târnăveni, Coroi, *Șoimușul Român,* Seleușul Mic, Zagăr, Domald, Viișoara, Ernea, Sântioana Săsească, Ormeniș, Laslăul Săsesc, Laslăul Românesc etc. Știri alarmante soseau din localitățile *Șoimuș,* Odrihei, Coroi, Seleușul Mic, Suplac, Căpâlna, unde populația era agitată, răspândindu-se știrea că secuii vor năvăli peste ei, ocupându-le satele. Sentimentul general care predomina în această perioadă era frica: frica autorităților de mișcările românești și a românilor față de represaliile din partea autorităților ungurești.

În 22 mai, delegații sașilor convocați la *Senereuș* pentru adunare s-au risipit la vestea că 80.000 de maghiari înarmați ar fi distrus localitățile Seleuș, Domald și Viișoara. Pentru a liniști țăranii de pe valea Târnavelor, autoritățile fac apel la sprijinul preoților. Jelerii din Coroisânmărtin (Cucuț Nicolaie, Munteanu Niculai, Sentea Simion) locuiau pe pământul-alodiul nobilului, Bethlen Ádám. După decretarea slobozeniei ei au continuat să-și presteze slujbele până la 16 iulie. Ducându-se unii dintre ei la *preotul ortodox din Șomușul Român, Ioan Feketics,* pentru al ruga să-i lămurească dacă mai sunt sau nu datori a efectua robota, acesta le-a spus că din dispoziția regelui, nimeni nu mai este dator a presta slujbe, deoarece slobozenia este valabilă pentru toți, fără excepție. Protopopul a îndemnat poporul să nu mai aibă încredere în dregători, căci dispozițiile lor nu sunt valabile, ci valabilă este dispoziția deținută de ei și care este semnată de rege. *Ioan Feketics* le-a arătat jelerilor sosiți la el urmele degetelor regelui pe actul deținut. Le-a dezvăluit că acolo stă scris că numai argații cu convenție sunt obligați să iasă la robotă în continuare. „*Voi de acum sunteți soldați",* le-a spus parohul jelerilor[104].

[103] Traian Popa, *op. cit.*, pag. 156.

[104] Peter Moldovan, *Război și pace. 1848-1849 în Transilvania centrală, Mișcările revoluționare și Războiul civil,* Ed. Presa Universitară, Cluj-Napoca, 2008, pag. 38, 58; D.G.A.S. Mureș, Fond: Comitatul Târnava, Acte politico-administrative, nr. act 2009/1848, fila 299.

Protopopul și parohul *Ioan Feketics* era supărat pe protopopul greco-catolic din Corosânmărtin, acesta i-a informat că el însuși a fost prezent în biserica din satul învecinat, Odrihei, atunci când protopopul greco-catolic din Tirimia le-a citit exact aceeași dispoziție pe care și dregătorii au citit-o satului.

Parohul ortodox Ioan *Feketics* era ținut dinainte sub observație, fiind bănuit că incita pe români și că ar ține sfat secret cu preoții din satele învecinate. A fost începută o anchetă în care s-a implicat Comitele suprem, baronul Bánffy János. Preotul *Feketics* a susținut că nu a dat nimănui sfaturi în probleme urbariale, ci i-a îndrumat pe cei interesați către comitele suprem. Confruntat cu declarațiile martorilor, a revenit asupra declarațiilor mărturisind că nu a știut că există vreo deosebire între jeleri și curialiști, crezând că cele două categorii sunt identice[105].

Comisia de anchetă i-a acordat în aceste condiții circumstanțe atenuante acceptând că protopopul a dat sfaturi eronate din ignoranță, și nu în mod premeditat-intenționat și l-a atenționat doar cu mustrare[106]. Și preotul *unit Mihail Popovici* le-a spus că numai cei care au convenție sunt datori a efectua robotele[107].

Au fost arestați pentru agitație, tulburarea ordinii publice și refuzul efectuării robotelor: Rat Ioan și Boilă Frimu din Gogan, Zogoran Dumitru din Șomoștelnic, *Cioară Ioan din Șoimușul Român*, Crețan Iacob din Lăscud, Cioca Toader din Suplac etc. și pedepsiți cu bătaia, 25 de lovituri[108]. Are loc incidentul de la Mihalț de la sfârșitul lunii mai și iunie.

La sfârșitul lunii mai în special, autoritățile au considerat că în unele cazuri lucrurile au degenerat în așa măsură, încât se impunea trimiterea unor trupe militare pentru restabilirea ordinii legale. *Comitatul Târnava* ducea lipsă în continuare de forță militară, pe teritoriul său aflându-se doar o companie de cavalerie alcătuită din 58 de călăreți. Autoritățile au solicitat trimiterea a cel puțin 6 companii de infanterie, care să vină în ajutorul cavaleriei. Guberniul a intervenit pentru deplasarea a două companii din Regimentul II secuiesc de infanterie staționat la Mediaș. Deplasarea acestor companii spre Târnăveni la *22 mai*, fără informarea prealabilă a satelor a provocat o adevărată groază în rândul comunităților. Locuitorii din *Șoimușul Român,* Coroi, Seleuș, Suplac, Idrifaia și Căpâlna au fost cuprinse de o spaimă grozavă, pentru că în rândul lor s-a răspândit zvonul că secuii au pornit să atace și să ocupe aceste sate, mulți s-au refugiat în păduri. S-au liniștit abia când au primit asigurări din partea judelui nobiliar al plășii Dumbrăveni venit în mijlocul lor.

La 1 septembrie 1848, în Transilvania s-a trecut la recrutări. Conform Conscripției pentru recrutare, Transilvania urma să ridice 60.000 ostași pentru luptă[109]. Când legea recrutării a fost promulgată de guvernul de la Budapesta satele românești din Transilvania se aflau în cea mai aprigă luptă pentru pământ, contra robotelor pretinse de nobili.

---

[105] *Ibidem*, fila 299.
[106] Peter Moldovan , *op. cit.*, pag. 59.
[107] Ana Hancu, *op. cit.*, pag. 112.
[108] Ana Hancu, *op.cit.*, pag. 108.
[109] Ela Cosma, *Cronologia anilor 1848/1849 în Transilvania*, în Anuarul Institutului de istorie, tom XLVI, Cluj-Napoca, 2009, pag. 330-354.

Execuțiile din sate, bătăile și umilințele din luna august au adus țărănimea la marginea răbdării. De aici, rezistența față de recrutare, ca o reacție normală de apărare. La opoziția țărănimii au contribuit și autoritățile austriece, nemulțumite de tendințele separatiste ale revoluționarilor maghiari. Sunt menționate unele cazuri în care ofițeri austrieci răspândeau zvonuri că recrutările se fac de către nemeșii unguri cu scopul de a reintroduce, împotriva voinței „bunului împărat" iobăgia[110].

Autoritățile austriece aveau tot interesul să ascundă faptul că în timpul verii anului 1848, au acordat asistență militară nobililor maghiari pentru a teroriza satele, mai ales cele românești. Comandantul militar austriac a furnizat arme și muniție gărzilor naționale maghiare. „Prea Bunul Împărat" era prezentat acum ca izbăvitorul țărănimii. Era tactica specifică Curții de la Viena „Divide et impera" (Dezbină și stăpânește).

La 15 septembrie 1848, comisarul regal Vaj Miklós îi cerea deja cu insistență ministrului de interne sistarea recrutărilor, argumentând că întâmpină dificultăți nu numai cu românii, dar că acestea „chiar și în secuime pot da naștere la o cumplită răscoală. Mi s-a raportat că sași și valahi înarmați se adună cu miile la Blaj"[111].

Tensiunea crescândă, prin neaplicarea desființării iobăgiei de către nobilime, și refuzul îndeplinirii obligațiilor iobăgești de către țărănimea aservită, jaf, bătaie, foc, a dus la convocarea celei de-a III-a Adunări de la Blaj la care au participat 60.000 români, pe data de *15 septembrie 1848,* protestându-se împotriva unirii Transilvaniei cu Ungaria, hotărându-se organizarea armată a românilor, cerându-se guvern al Transilvaniei format pe baze naționale proporționale, reglementarea problemei agrare, încetarea terorii. Românii au trecut la introducerea administrației proprii, Transilvania fiind organizată în 18 prefecturi. „Prefectura a III-a, Cetatea de Baltă, prefect Vasile Moldovan (n. 1824 la Chirileu) cuprindea satele românești de pe Târnava Mică, începând de la Căpâlna de Jos până la Laslăul Român, *Șoimuș*, Sângiorgiu de Pădure și de pe Mureș dintre Vidrasău și Iernut."[112]

Paralel cu organizarea Prefecturii s-a procedat la organizarea Legiunii. În Memoriile sale, Vasile Moldovan mărturisea: „Mi-am numit vice-prefect pe Florian Lăscudeanu din Cucerdea, de tribuni pe Iosif Tămașiu, ginerele preotului din St. Marghita, Iacob Olteanu din Vaideiu, Alexandru Pop din St. Paul, Petru Bonta din Șeușa. Apoi, în toate satele mi-am numit centurion (căpitan), tot la a 10 casă mi-am numit câte un caporal."[113]

Locuitorii satelor au răspuns cu însuflețire chemării tribunilor, încât încă din prima jumătate a lunii octombrie 1848, Legiunea a III-a a ajuns la 5000 de luptători, dar apoi numărul a scăzut până la 3000 de luptători datorită faptului că Prefectura a suferit reorganizări, iar luptătorii părăseau tabăra și plecau acasă ori de câte ori credeau de cuviință. Alexandru Papiu Ilarian mărturisește:

[110] Ana Hancu, *Drama Ardealului 1848-1849*, Ed. Nico, 2012, Târgu-Mureș, pag. 57 și 120.
[111] I. Oltean, *op. cit.*, pag. 170.
[112] Google: Vasile Mărculeț, Considerații asupra organizării Prefecturii și Legiunii a III-a a Târnavelor în 1848.
[113] V. Moldovan, *Memorii din 1848-1849*, Brașov, 1895.

„Consiliul Național Român (Sibiu), în aceste împrejurări critice, împărțind pe toți Românii din Transilvania în 15 legiuni de gardă națională română care împreună făceau un număr de 195.000... Dar arme de abia dete 1200 bucăți și acestea rele... Așa bieții oameni se mângâiau cu armele care le căpătau în bătaie de la rebeli, până atunci cu lănci și furcaie”[114].

La 16-17 octombrie 1848, la Lutița (Agyagfalva) are loc o Adunare a secuilor, peste 50.000 de participanți, care a declarat solemn că în cadrul secuimii se desființează orice deosebire între persoane; că se anulează orice deosebire cu caracter feudal, de rang și stare; că secuii sunt hotărâți să apere drepturile constituționale ale tuturor, fără deosebire de limbă, religie și naționalitate; secuimea își va organiza armata revoluționară; nu va începe și nu va purta război de atac împotriva nimănui, dar nu se va lăsa subjugată de nimeni; din bărbați de 18-50 ani se vor organiza trupe de apărare conduse de propriul lor comandant suprem; se desființează cârmuirea militară imperială; declară neavenite dispozițiile gubernului, organul suprem al voinței populare secuiești este adunarea secuilor; toți locuitorii secuimii sunt obligați să răspundă la convocări, sub sancțiunea pedepsei capitale[115].

Organizarea armatei revoluționare secuiești a avut loc concomitent cu Adunarea secuimii pentru că generalul austriac Anton von Puchner decretase stare de asediu. Secuii au văzut în lupta lui Iosif Bem asigurarea libertăților lor, a existenței lor naționale, care au hotărât să pornească împotriva imperialilor austrieci și implicit contra românilor și sașilor. Astfel, pornind pe Târnave (Mare și Mică) în jos au fost prădate satele Șard, Săcel, Coroi, Târnăveni, Laslăul Român, Vidacutul Român, Jacodu Român, Nadeșul Săsesc, Hetiur; la Bahnea au fost uciși aproape 100 de oameni; la Băișoara, Veseuș, Zagăr, *Șoimușul Român* au murit 30 de persoane[116].

A rămas în memoria comunității șoimoșene până astăzi, faptul că *Todor Voila cantorul,* urcându-se în turnul bisericii pentru a semnaliza prin trasul clopotului plecarea trupelor secuiești, a cavaleriei, sătenilor ascunși în împrejurimi, un husar secui s-a întors a urcat în turn și găsindu-l acolo pe Toader Voileanu l-a aruncat prin fereastra turnului-clopotniță jos, acesta găsindu-și sfârșitul, fiind înmormântat mai apoi lângă biserică, pe dreapta[117].

Spre sfârșitul lunii octombrie 1848, judele sătesc din Zagăr, Peter Krastel, a convocat toți bărbații satului la reședința comandantului militar. Acolo a avut loc, cu contribuția preotului luteran local, Müller, conscrierea tuturor celor apți să poarte arme în batalionul săsesc de vânători.

---

[114] Alexandru Papiu-Ilarian, *Istoria românilor din Dacia superioară,* vol. III, Ed. Ansid, Târgu-Mureș, 2007, pag. 111.
[115] *Studii de istorie a naționalităților conlocuitoare din România*, București, 1976, pag. 246.
[116] Ana Hancu, *op.cit.,* pag. 8.
[117] I. Rogozan, Șoimuș, nr. 34.

În acest timp, la fața locului au sosit doi români din Șoimuș, care escortau un husar „Kossuth" îmbrăcat în straie ungurești. Strajele l-au predat judelui sătesc împreună cu o scrisoare, conform căreia acel prizonier trebuia escortat mai departe, prin Domald, în tabăra de la Hoghileag.

În momentul predării, obrazul și cămașa prizonierului erau pătate cu sânge. Românii străjeri nu au mai putut fi depistați. Pentru escortarea prizonirului au fost desemnați Johann Ordos senior și Hening Istok. Prizonierul n-a ajuns la destinație. A avut loc o anchetă a autorității ungare[118]. „Ca să-și poată cititorii închipui vandalismul acestor secui retipărim aici corespondența din Gazeta (Transilvania), Nr. 87, „... Pe satul Șard l-au jefuit și au mâncat toată averea oamenilor, pe satul Andrásfalva, l-au jefuit și prădat ungurii de acolo. La Fejérháza (Ferihaz), după ce au ars vreo câteva sate intrară în biserica română, despuiară altarul de cele sfinte și prețioase, spurcară toată biserica, pușcară în crucifix... În urmă băgară caii în biserică, folosind-o ca grajd. Oláhhidegkut (Vaidacutul român), Oláhandrasfalva (Sâcel), O. Zsákod (Jacodul român), Szásznádos (Nadeșul săsesc), Hetur, Bonyha (Bachnea), Kisbánya (Bâișoara), Szászvessős (Vesăuș), Zágor (Zagăr), *Oláhsolymos (Șoimușul român),* unde omorâră vreo 30 de români, Korod (Coroi), Szentmárton (Târnăveni), Oláhlázló (Laslăul român), le-au jefuit de tot și le-au ars. La N. Buny (Boiul mare), au prins pe popa și după ce i-au smuls părul și barba, îl osândiră la furci... Asemenea barbarii făcură mai cu seamă pe Câmpie și pe Mureș."[119]

„Siebenbürger Bote" Nr. 116, din 25 octombrie, mai amintește între satele arse de secui: „… Zagăr, Senereuș, Șard, Hașfalău, Boturile, Coroi, *Șoimușul Român* și Sânmărtin... amenințând Mediașul și Blajul"[120].

Din „Memorii" aflăm de la V. Moldovan că „Lagărul meu, care forma Legiunea a III-a, a fost expus în tot timpul războiului civil din octombrie (1848) până în februarie (1849), la o mulțime de neajunsuri. Mai mare ca toate era lipsa de munițiune și de arme. Din nici o parte nu aveam ajutor și la repetitele ursori (cereri) ce am făcut pe la diferiții comandanți de trupe austriece de a-mi veni în ajutor cu arme și munițiune, mi s-a răspuns cu tăcerea și nepăsarea. Afară de aceasta am fost mereu șicanat și hărțuit de inamic, care preponderea în mare măsură trupa mea, atât în ce privește numărul, cât și echipamentul"[121].

„La Ațintiș și Cecălaca secuii, la 31 octombrie, au fost izbiți de legiunea lui Roman (Constantin Vivu). De data asta gloatele române smulseră învingerea completă și săcuii decimați s-au retras în debandadă. Trei atacuri ale secuilor înfrânte.

[118] Peter Moldovan, *op. cit.*, pag. 196.
[119] Alexandru Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia superioară*, vol. III, Ed. Ansid, Târgu-Mureș, 2007, pag. 113-115.
[120] *Ibidem*, pag. 119.
[121] V. Moldovan, *Ibidem.*

La 3 noiembrie întreaga coloană a secuilor se retrage în fugă spre Iernut și Târgu-Mureș, lăsând în mâna românilor o imensă pradă, tot rodul jafurilor barbare, iar la 5 noiembrie, când gloatele de pe Tîrnava Mică de sub conducerea tribunilor Bianu și Nicolae Pop sprijinite de câteva detașamente de soldați regulați reunite cu Legiunea a XII-a, îi înconjoară la Iernut și Cuci, brigada secuiască a fost complet distrusă."[122]

A dus lupte cu secuii la Iernut, Sânpaul și Chirileu. A participat la luptele de la Sântioana și Reghin, alături de generalul Carol Urban, care conducea Regimentul român de graniță de la Năsăud, fiind rănit în luptă.

La 31 octombrie 1848, lăncierii lui *Vasile Moldovan* au participat la cea mai sângeroasă ciocnire la Sântioana. Nedeprinși cu luptele, înspăimântați la primele focuri de armă, lăncierii români s-au retras determinând degringolada întregii trupe a lui Urban cu pierderi uriașe[123].

În fața superiorității trupelor secuiești, colonelul Carol Urban a fost obligat să se retragă la 1 noiembrie 1848, abandonând Reghinul secuilor, comisarului Berzenczei, care a impus o dare de război de 50.000 florini și a permis incendierea, jaful și uciderea unor cetățeni[124].

La 5 noiembrie trupele secuiești sunt înfrânte la Târgu-Mureș de armata austriacă transilvană condusă de generalul Puchner. Cu ordinul Nr. 388, din 19 noiembrie 1848, Comitetul Național Român din Sibiu, încunoștința pe protopopul greco-catolic din Mediaș, Ștefan Moldovan, că a fost numit de către comandantul general militar din Sibiu, generalul Puchner, de reprezentant din partea Românilor pe lângă administratorul militar, căpitanul în pensiune Carol Comendo, la conducerea județului Cetății de Baltă. Din partea Sașilor fusese numit în aceeași calitate pastorul evanghelic luteran din Moșna, Ștefan Ludwig Roth. Și-au făcut instalarea în ziua de 26 noiembrie la Cetatea de Baltă.

La 4 decembrie s-a constituit adunarea municipală a comitatului, alegând funcționarii necesari, în locul ungurilor și secuilor, care trecuseră de partea lui Kossuth, devenind rebeli la adresa Împăratului de la Viena. După cum relatează Ștefan Moldovan în ziarul său autobiografic „întru propunerea în ordine a comitatului, partea cea mai grea căzu asupra mea, din acea cauză pre cât am petrecut în Cetatea de Baltă, niciodată mai înainte de miezul nopții nu m-am putut culca, iară dimineața mă sculam pe la patru ore."

În 30 decembrie 1848, Ștefan Moldovan a părăsit Cetatea de Baltă și a apucat drumul pribegiei, prin Muntenia, retrăgându-se dinaintea oștirii învingătoare a ungurilor, condusă de vestitul tunar polon, generalul Bem[125].

La 27 noiembrie 1848, prefectul Vasile Moldovan și-a stabilit tabăra la Cetatea de Baltă formată din oameni adunați din toată prefectura. Alte tabere de lăncieri au

[122] Traian Popa, *op.cit.*, pag. 140-186.
[123] Ioan Olteanu, *Revoluția de la 1848 în Câmpia Transilvaniei*, Ed. Arhipelag XXI,Târgu-Mureș, 2014, pag. 216.
[124] Ana Hancu, *op. cit.*, pag. 157.
[125] Coriolan Suciu, *Județul Târnava Mică. Schiță monografică*, Blaj, 1943, pag. 24-26.

fost instalate la Bobohalma, Veseuș și Silea care formau o linie peste dealul dintre Târnava Mică și Mureș, unde începea Legiunea a XIII-a condusă de prefectul Nicolae Vlăduțiu. Vasile Moldovan se deplasează între tabere interesat de aprovizionare, instrucție, disciplină. În ianuarie 1849 Vasile Moldovan prefectul legiunii a III-a își concentră lagărul la Cetatea de Baltă, popa Vlăduțiu din Aținтiș la Iernut, iar oastea împărătească, cu 10 tunuri, trecând de la Mediaș peste Boian, își fixa cartierul general la Jidvei.

În ziua de 15 ianuarie 1849, oștile imperiale se ciocniră cu revoluționarii unguri la Gănești, iar la 16 și 17 ianuarie la Seuca, Diciosânmărtin (Târnăveni), Șomoștelnic și Velț. Prefectura a ajuns pe mâna ungurilor, care au continuat atrocitățile începute în toamnă de secui la adresa românilor.

Astfel, au executat prin împușcare sau spânzurătoare: la Iernut 35 inși, la Ogra 15, la Cipău 24, la Șăulia 5, la Diciosânmărtin 31, la Găiești 75 etc. A fost prins de unguri și apoi executat prin împușcare, la Cluj pe Cetate, și preotul Ștefan Ludwig Roth, care n-a vrut să urmeze sfatul lui Ștefan Moldovan, de a se refugia dinaintea ungurilor, ci „a reflectat colegului său, că el consideră și cunoaște națiunea maghiară cu mult mai nobilă, decât să-și păteze numele său cu omorârea unui popă săsesc ca el, însă pentru mine (Ștefan Moldovan) nu se poate lega, căci el știe că maghiarii sunt foarte cătrăniți pe români, iară cu sașii au fost pururea frați”[126].

Sub presiunea trupelor secuiești și maghiare sunt înfrânți și pierzând și legătura cu Nicolae Vlăduțiu și alte legiuni românești, Vasile Moldovan hotărăște dizolvarea Legiunii a III-a și cu 12 colaboratori apropiați merge în Munții Apuseni la Avram Iancu[127].

La 1 decembrie 1848, Kossuth Lajos numise pe generalul Iosif Bem în funcția de comandant al armatei revoluționare ungare în Transilvania, iar la 13 decembrie acesta declanșează ofensiva și, la 25 decembrie, ocupă Clujul. Prefectul Constantin Romanu-Vivu ocupă și pacifică prefectura a XII-a a Reghinului și la 24 decembrie vine la Târgu-Mureș, pacificându-l ca și satele din jur, o parte a populației maghiare refugiindu-se. Colaborează cu imperialii, cu generalul Gedeon. La vestea victoriilor generalului Iosif Bem, prefectul Constantin Romanu-Vivu, la *1 ianuarie 1849*, părăsește orașul fără luptă plecând în pribegie cu imperialii[128].

Nicolae Vlăduțiu prefectul Legiunii a XIII-a „Câmpia” așează tabăra la Iernut, apoi la Luduș, iar la 5 ianuarie 1849 la Aținтiș, marchează ultima rezistență a glotașilor săi în Câmpie, refugiindu-se apoi în Munții Apuseni la Avram Iancu în apărarea pământului moților[129].

---

[126] Coriolan Suciu, *op. cit.*, pag. 26.
[127] Google: Vasile Mărculeț, *Considerații asupra organizării Prefecturii și Legiunii a III-a a Târnavelor în 1848.*
[128] Traian Popa, *op. cit.*, pag. 26.
[129] *Profiluri mureșene*, vol. II, 1972, pag. 26.

La 14 ianuarie 1849, generalul Iosif Bem transmitea autorităților ordinul de recrutare pentru armata regală a tinerilor cuprinși între vârsta de 17-25 de ani. La începutul lunii *februarie 1849,* comunele Odrihei, Coroi, *Soimuș*, Bunești se adresau colonelului Heydle cu rugămintea de a curăța aceste sate de tâlharii maghiari, *care în Șoimuș au ucis un om (cantorul Todor Voila)* și au stârnit pretutindeni teama[130].

Destrămarea Legiunii a III-a și retragerea prefectului său Vasile Moldovan în Munții Apuseni nu a însemnat desființarea mișcării revoluționare, românii s-au adunat în tabăra de la Vaidacuta, *în pădurile Șoimușului* și Tirimiei, întreaga zonă se afla sub influența preotului și tribunului Vasile Rotaru din Sângiorgiu de Pădure[131].

Menționăm și apelul Guvernului ungar la ajutorul populației, în primăvara anului 1849, prin rugăminți sau prin ordine privind procurarea de resurse materiale pentru purtarea războiului fiind vizate produse din cositor, plumb, sau din bronz utile pentru confecționarea de tunuri și muniție. Astfel, până la data de 23 mai, la nivelul comitatului Târnava au fost colectate *clopote* de la confesiunea greco-catolică 54, confesiunea greco-orientală 13, confesiunea reformată-calvină 15, confesiunea reformată-luterană 8, confesiunea unitariană 4, confesiunea catolică 2.

Din corespondența comitelui Bánffy János cu judele Szilágy Lajós la 17, 19 aprilie 1849 aflăm că Alexandru Pop, fiul preotului din Sânpaul este cercetat sub delictul de agitator fiind tribun în Cuștelnic și Bălăușeri, iar *la 25 mai a fost arestat și tribunul din Șoimușul Român, Ioan Popovici.* Comitele Bánffy János reclama conducerii militare a Transilvaniei agitația din satele românești și săsești și incapacitatea închisorii comitatului Târnava de a primi noi deținuți, care nu puteau fi prinși fără ajutorul armatei. În concepția autorităților, atitudinea antimaghiară a locuitorilor sași, era influențată și susținută de preoții luterani, care, asemenea preoților români, trebuiau arestați. La 13 mai, preoții din Zagăr și Cund sunt arestați. Interogatoriul efectuat de scaunul de judecată din Târnăveni asupra lui Molnár András din Țigmandru demonstrează implicarea preoților Müller din Zagăr și Jung Johann din Domald (Viișoara) în organizarea adunării din toamna anului 1848, a celor 13 sate săsești, la Zagăr cei doi preoți sunt acuzați de faptul că au chemat locuitorii români, maghiari și sași să vină înarmați cu pistoale și lănci pentru a-i omorî pe maghiari și a prăda curțile grofilor Kemény, Kenderffy și Jakabosj János etc.[132]

S-a acționat zonal, regional, fără a se uni forțele populare într-o armată națională românească sub o singură comandă și o alianță militară cu sașii, dușmanul fiind comun-nobilimea maghiară. La 31 iulie 1849, armata revoluționară maghiară comandată de generalul Iosif Bem este înfrântă de armata contrarevoluționară rusă, condusă de generalul A.N. Lüders în bătălia de la Albești-Sighișoara.

La 13 august 1849, prin capitularea armatei revoluționare maghiare, comandată de generalul Görgéy Arthur, *la Șiria-Arad se sfârșea Revoluția de la 1848/1849 din* Transilvania și Ungaria.

[130] Ana Hancu, *op. cit.*, pag. 175.
[131] Ana Hancu, *op. cit.*, pag. 203.
[132] Ana Hancu, *op. cit.*, pag. 201-203.

„Paguba suferită de poporul român din Ardeal în cursul Revoluției din anul 1848-1849 este evaluată la 29.260.000 Florini de către Avram Iancu în raportul către împărat[133]. Sacrificiul românilor nu a fost în zadar, deoarece la finalul revoluției, principalele obictive propuse de revoluționari au fost îndeplinite: desființarea *iobăgiei,* respingerea „uniunii" Transilvaniei cu Ungaria și stoparea maghiarizării românilor (cel puțin până la instaurarea dualismului austro-ungar).

Românii - scria George Barițiu în articolul „Un apel pentru cei morți" - își apărară libertatea națională, pentru ca să nu fie prefăcuți în maghiari, își apărară patria ca Mare Principat, pentru ca aceia să nu fie desființată și prefăcută în alt stat, în care ei nu mai puteau spera vreun viitor. „Monarhul s-a limitat să afirme că va lua în considerare revendicările românilor" dar, la 8 iunie 1867, Franz Joseph se va încorona ca rege al Ungariei. Prin sancționarea Legii XII era fixat sistemul de stat dualist austro-ungar, Imperiul Austro-Ungar. Transilvania dispărea ca entitate politică autonomă[134].Românii transilvăneni au sprijinit material și financiar Războiul de Independență *al* României *din anii* 1877-1878, prin intermediul bisericii, organizându-se colectări de bani (420 florini, 18 șfanți, 12 franci, 4 galbeni, 14 taler), bandaje, scame, lenjerie de corp și de pat, ștergare, pânzărie[135].

Un neadevăr înscris pe un Monument ce comemorează eroii, este la Bărdești-Sântana de Mureș. La insistențele familiei pe lângă inițiatorul monumentului, fără documentare, pe motiv „că s-a păstrat în familie", a fost înscris pe monument Ștefan Mureșan, ca participant la Războiul de independență a României și decedat în august 1877 la Plevna/Bulgaria. În documentarea realizată de mine pentru cartea „Bărdești. Însemnări monografice" l-am descoperit pe respectivul în „Registrul de stare civilă" al parohiei greco-catolice Bărdești, fila 87-88, aliniatul 5 ca decedat la 16 februarie și înmormântat la 18 februarie 1877 în cimitirul bisericii din Bărdești de către preotul spiritual și al înmormântării Vasiliu F. Saltelechi, cauza decesului: tifos[136].

Am depus la Primăria comunei Sântana de Mureș o Cerere din partea Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria", Filiala Mureș, pentru ștergerea de pe Monument a acestui neadevăr.

Aici trebuie să fac precizarea că nici arhivistul Alexandru Câmpean din Chinari, nr. de casă 20, nici Lucica Puni din Sântana, strada Bisericii Maghiare, nr.de casă 108, nici noul proprietar de casă, profesor dr. în istorie Liviu Boar din Curteni, nr. de casă 183 A, fost director al Arhivelor Statului-Mureș în perioada 1990-2017, nu au studiat vreun document privind participarea nominală a românilor mureșeni-sântăneni (bărdășeni) la Războiul de Independență a României din 1877/1878. A fost sprijinită financiar, prin biserică și mișcarea Memorandistă transilvăneană din 1892-1894. Generațiile următoare au fost constrânse să continue lupta care nu s-a terminat cu succes decât în urma Primului Război Mondial (1914-1918-1919) Tratatul de Pace de la Trianon-Paris, din 4 iunie 1920.

---

[133] Traian Popa, *op. cit.*, pag. 186.

[134] *Anuarul arhivelor mureșene*, Târgu-Mureș,2003, pag. 163-164.

[135] Ioan Chioreanu, *Contribuții mureșene la războiul de independență*, în Marisia, vol. VI, 1976, pag. 358-363.

[136] D.G.A.S. Mureș, Fond: *Registre de stare civilă*, Bărdești, nr. 57, fila 87-88.

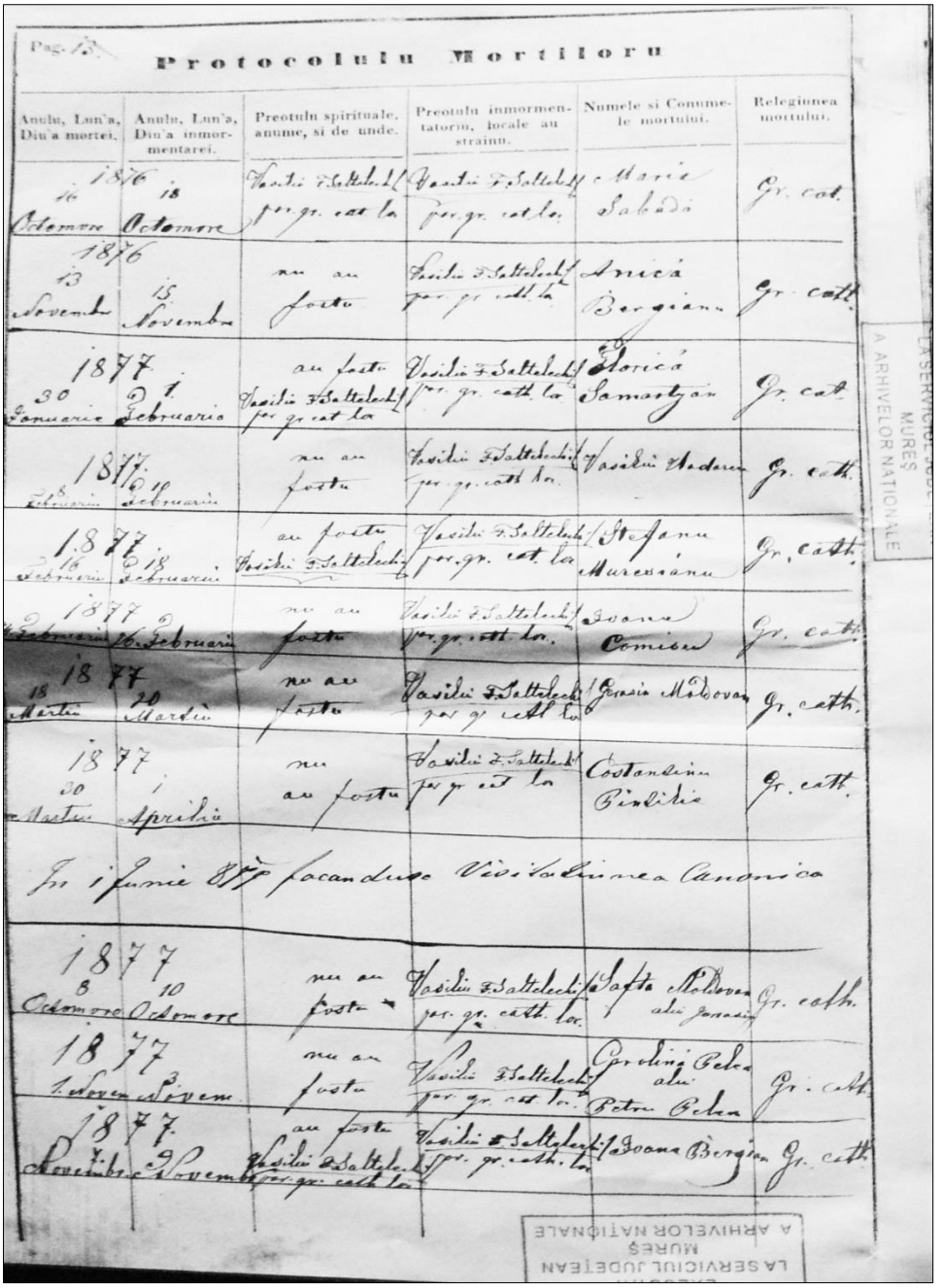

Pag. 13.

Protocolulu Mortiloru

Anulu, Lun'a, Diu'a mortei.	Anulu, Lun'a, Diu'a inmormentarei.	Preotulu spirituale, anume, si de unde.	Preotulu inmormentatoriu, locale au strainu.	Numele si Conumele mortului.	Relegiunea mortului.
1876 16 Octomvre	18 Octomvre	Vasiliu F. Saltelechi par. gr. cat. lor.	Vasiliu F. Saltelechi par. gr. cat. lor.	Maria Sabadă	Gr. cat.
1876 13 Novembr	15 Novembre	nu au fostu	Vasiliu F. Saltelechi par. gr. cath. lor.	Anică Bergianu	Gr. cath.
1877 30 Ianuarie	1 Februarie	au fostu Vasiliu F. Saltelechi par. gr. cat. lor.	Vasiliu F. Saltelechi par. gr. cath. lor.	Florică Samartyan	Gr. cat.
1877 8 Februariu	10 Februariu	nu au fostu	Vasiliu F. Saltelechi par. gr. cath. lor.	Vasiliu Hodarcu	Gr. cath.
1877 16 Februariu	18 Februariu	au fostu Vasiliu F. Saltelechi	Vasiliu F. Saltelechi par. gr. cat. lor.	Stefanu Muresianu	Gr. cath.
1877 4 Februariu	16 Februariu	nu au fostu	Vasiliu F. Saltelechi par. gr. cath. lor.	Ioanu Comisu	Gr. cath.
1877 18 Martiu	20 Martiu	nu au fostu	Vasiliu F. Saltelechi par. gr. cath. lor.	Gerasiu Moldovan	Gr. cath.
1877 30 Martiu	1 Aprilie	nu au fostu	Vasiliu F. Saltelechi par. gr. cat. lor.	Costantinu Pintilie	Gr. cath.
In 1 Iunie 877 facandusa Visitatiunea Canonica					
1877 8 Octomvre	10 Octomvre	nu au fostu	Vasiliu F. Saltelechi par. gr. cath. lor.	Safta Moldovan alu Gerasiu	Gr. cath.
1877 1 Novem	3 Novem	nu au fostu	Vasiliu F. Saltelechi par. gr. cat. lor.	Carolina Pelea alu Petru Pelea	Gr. cath.
1877 7 Novembr	9 Novembr	au fostu Vasiliu F. Saltelechi par. gr. cath. lor.	Vasiliu F. Saltelechi par. gr. cath. lor.	Ioana Bergian	Gr. cath.

LA SERVICIUL JUDEȚEAN MUREȘ A ARHIVELOR NAȚIONALE

Registrul de stare civilă al parohiei greco-catolice Bărdești, registru care include și Protocolul morților, fila 87, aliniatul 5

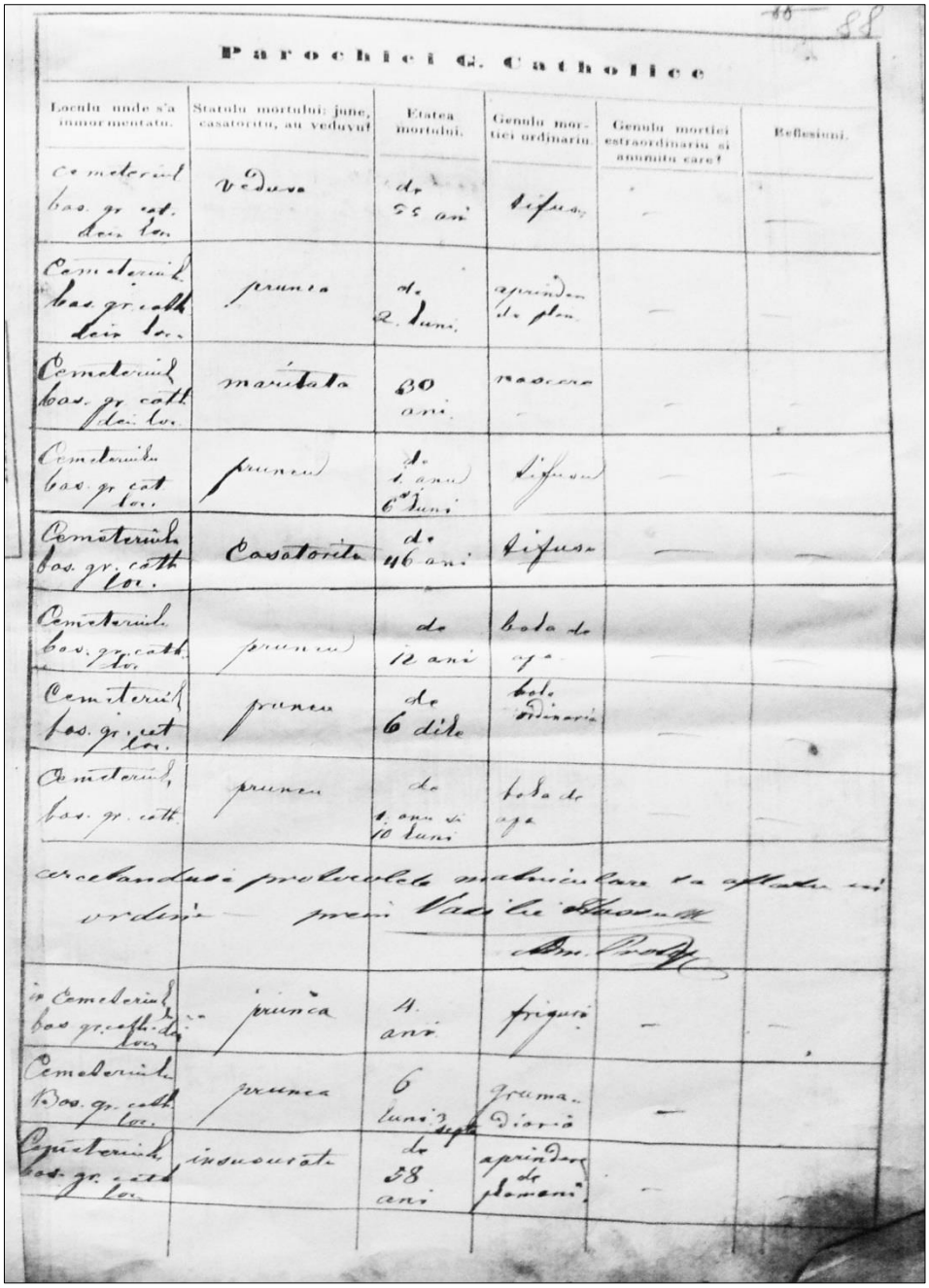

88

Parochiei G. Catholice

Loculu unde s'a inmormentatu.	Statulu mortului: june, casatoritu, au veduvu?	Etatea mortului.	Genulu mortiei ordinariu.	Genulu mortiei estraordinariu si anumitu care?	Reflesiuni.
Cemeteriul bas. gr. cat. dein loc.	vedusa	de 55 ani	tifusu	—	—
Cemeteriul bas. gr. cath. dein loc.	prunca	de 2 luni	aprinderea de plan.	—	—
Cemeteriul bas. gr. cath. dein loc.	maritata	30 ani	nascere	—	—
Cemeteriul bas. gr. cat. loc.	pruncu	de 1 anu si 6 luni	tifusu	—	—
Cemeteriul bas. gr. cath. loc.	Casatorita	de 46 ani	tifusu	—	—
Cemeteriul bas. gr. cath. loc.	pruncu	de 12 ani	boala de apa	—	—
Cemeteriul bas. gr. cat. loc.	pruncu	de 6 dile	boala ordinaria	—	—
Cemeteriul bas. gr. cath.	pruncu	de 1 anu si 10 luni	boala de apa	—	—
Cercetandusi protocolele matriculare sa aflatu in ordine — prin Vasilie [illegible] Adm. Prot.					
in Cemeteriul bas. gr. cath. dein loc.	prunca	4 ani	friguri	—	—
Cemeteriul Bas. gr. cath. loc.	prunca	6 luni 3 septe	gruma diaria	—	—
Cemeteriul bas. gr. cath. loc.	insusurata	de 58 ani	aprinderea de plamani	—	—

Registrul de stare civilă al parohiei greco-catolice Bărdești, registru care include și Protocolul morților, fila 88, aliniatul 5

III. Dezvoltarea localității în a II-a jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Epoca modernă

Din punct de vedere politic sunt anii, 1863-1864, în care au avut loc lucrările Dietei de la Sibiu, cu o majoritate românească: 48 deputați români, 44 deputați maghiari și 33 deputați sași, aleși prin vot. Dieta votează legi importante privind bazele economice și politice ale Principatului autonom al Transilvaniei. Deosebit de importantă a fost legea referitoare la egala îndreptățire a națiunii române, prin care aceasta era pusă pe picior de egalitate cu celelalte națiuni ale principatului și legea referitoare la egala îndreptățire a folosirii limbii. În 1865, Dieta de la Sibiu este dizolvată, iar noua Dietă întrunită la Cluj dominată de unguri, votează unirea Transilvaniei cu Ungaria. Urmează protestele românilor care adresează împăratului Franz Jozeph actul numit „Petițiunea" (cu 1493 de semnături și 37 de plenipotențe) prin care se cerea să refuze sancțiunea uniunii Transilvaniei cu Ungaria, menținerea autonomiei Transilvaniei și aplicarea legilor votate de Dieta de la Sibiu. Petiția a fost prezentată împăratului la 31 decembrie 1866. Monarhul s-a limitat să afirme că „va lua în considerare revendicările românilor", dar la 8 iunie 1867 se va încorona ca rege al Ungariei.

Prin Legea XII, era fixat sistemul de stat dualist austro-ungar, statul numit Imperiul Austro-Ungar, Principatul autonom al Transilvaniei dispărea ca entitate politică. Românii răspund prin acțiuni de protest culminând cu „Pronunciamentul de la Blaj", din 15 mai 1868, elaborat cu ocazia Adunării de la Blaj, din 3-5 mai 1868, la care au participat peste 60.000 de români din toate părțile Transilvaniei, cuprinzând revendicările fundamentale ale poporului român. Credem că printre cei 60.000 participanți la adunare s-au aflat și șoimoșeni. A fost sprijinită financiar, prin biserică și mișcarea memorandistă transilvăneană de la 1892-1894. Generațiile următoare au fost constrânse să continue lupta care nu s-a terminat cu succes decât în urma Primului Război Mondial 1914-1918, Tratatul de Pace de la Trianon-Paris din 1920.

Dezvoltarea economico-socială

„Am fost în Dietă când, la 19 iunie 1848, baronul Nicolau Weselényi (zis „Orbul"), pe baza prepoziției regești/a 4 a/au propus ștergerea robotelor pe lângă dezdăunarea domnilor proprietari; tot atuncea au propus și ștergerea dijmelor și fiindcă după finirea propunerii corpul dietal și publicul, numai printr-o strigare nădușită și scurtă, așa zicînd prin o mârâitură de „să trăiască" au dat expresiune bucuriei sale silite, Weselényi s-a iritat și le-a zis urmatoarele:

„Onorată Casă am cugetat ca când s-a pronunțat în cazu ăsta noul cuvânt sfânt «Să trăiască» ștergerea robotelor, de însuflețire și strigătul cel mare și neîncetat, «Trăiască ștergerea robotelor și dijmelor» îmi vor crăpa urechile, însă cu părere de rău am observat că aceia numai prin o mârâitură lină ați exprimat-o din care trebuie să conchid că și în viitor ați voii a susține robotele."

După aceste cuvinte aruncate în fața Dietei, care voia a se arăta în fața lumii liberală, luând cuvintele lui Weselényi de vătămătoare și-au exprimat neplăcerea prin un murmur de dezaprobare; propunerea s-a primit și robotele împreună cu dijmele s-or șters, susținându-se restanțele/încă/neîmplinite până la 18 iunie[137].

Se desființa șerbia, obligațiile feudale legate de pământul urbarial aflat în folosința țăranului din domeniul feudal-seniorial. Foștii „domni de pământ" se resemnau foarte greu cu ideea că trebuie să renunțe pentru totdeauna la pământul urbarial ce se desprindea de trupul moșiei lor ce rămânea intact. Fostul țăran iobag-șerb își apăra din răsputeri libertatea câștigată. Țăranul-jeler de pe alodiu-pământ seniorial se împotrivește sarcinilor ce deveneau din ce în ce mai apăsătoare întrucât rămânea să suplinească muncile îndeplinite până atunci de iobagii-șerbi. Se crease o stare tensionată, publicații oficiale și ordonanțe provizorii au încercat să liniștească spiritele.

Situației de provizorat pentru Transilvania i s-a pus capăt la *21 iunie 1854 prin Patenta imperială* care „statornicea dispoziții amănunțite pentru traducerea în fapt a desființării legământului urbarial și a degrevării pământului" reglementa raporturile între foștii stăpâni și foștii lor supuși și stabilea reciprocele relații dintre aceștia. Patenta imperială extindea emanciparea de sub dependența feudală și asupra jelerilor. Subjelerii, țiganii șătrari erau eliberați fără despăgubire. Legea acorda atenție deosebită și grupării la un loc a proprietății sau a comasărilor printr-o serie întreagă de forme, de comisii și măsurători[138].

Punerea în aplicare a Patentei la *Șoimuș* a fost ușurată de faptul că în luna *aprilie 1851,* s-au realizat măsurătorile privind întinderea hotarelor localității spre localitățile învecinate, fiind descris acest hotar în punctele limită, în prezența reprezentanților satului membrii aleși ai Comisiei comunale, ca în toată Transilvania. Din păcate această descriere și măsurare de hotar nu s-a păstrat. Nobilimea-nemeșimea a pierdut munca aservită-robota gratuită, dar a câștigat proprietatea absolută asupra alodiilor-moșiilor și era despăgibită de stat, circa 70.000.000. de florini, pentru pământul (intravilan și extravilan) cu care au fost împroprietăriți țăranii și care urmau să-l plătească în rate la stat. Grofii din zona noastră, Bahnea, Mica, Sângiorgiul de Pădure, și-au modernizat conacele, au mai ridicat un etaj etc. După realizarea dualismului austro-ungar din 1867, Imperiul Austro-Ungar, se decreta prin Legea III din 1869, în Ungaria sincronizat cu cel din partea austriacă, de autoritatea ungurească, *Recensământul populației și Animalelor de la sfârșitul anului 1869.* Datele erau culese pe fișe individuale.

[137] Ioan Oros alias Rusu Ioan, *Memorii,* București, 1989, pag. 46.
[138] *Din istoria Transilvaniei*, București, 1962, pag. 140-141.

„Fișă de recensământ", fișa începea cu date despre locuință și anexe. În rubricile următoare s-au înregistrat pentru fiecare persoană, informații privind sexul, anul nașterii, religia, starea civilă, ocupația, locul de muncă, cetățenia (autohton, străin), dacă este prezent, sau dacă este plecat temporar (mai puțin de o lună), sau pentru o perioadă mai lungă, gradul de cultură (citește, citește și scrie). În final, la rubrica Observații s-au consemnat eventuale handicapuri fizice și psihice, situația militară, pentru cei plecați, locul de ședere. Pe dosul fișei s-a notat numărul animalelor mai importante. Din păcate, nici acest recesământ nu s-a păstrat la noi.

În concluzie, pământul devine obiectul cumpărării și vânzării, transformării din proprietate feudală, în proprietate capitalistă.

Participarea la Primul Război Mondial (1914-1918) și la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918.

La 15 iulie 1914 începea Primul Război Mondial dintre cele două blocuri politico-militare, Puterile Centrale, adică Imperiul German, Imperiul Austro-Ungar, pe de o parte și Antanta, respectiv Franța, Anglia și Imperiul Rus, pe de altă parte, prin declarația de război a Austro-Ungariei făcută Serbiei. Pierderile armatei austro-ungare în oameni și materiale, mult mai slab pregătită decît armata germană au început încă din primele luni de război. Țărănimea satelor suferea cel mai mult: bărbații erau la armată, ajungîndu-se astfel la lipsa brațelor de muncă, pământurile trebuind să fie cultivate de cei de acasă, conform Ordonanțelor guvernamentale[139].

Rechiziționările de alimente, cereale, animale, hrana pentru animale, furaje, erau obligatorii. Ordinele de mobilizare sunt răspândite în toate satele, românii, maghiarii și sașii recrutați îndreptându-se spre Târgu-Mureș, Sibiu etc, unde se aflau: Regimentul 62 infanterie, 3 batalioane din Regimentul 51, Regimentul 22 husari, 9 cavalerie și 5 artilerie; Mediaș Regimentul 21 cavalerie; Cluj Regimentul 51 infanterie; Alba Iulia Regimentul 50 infanterie; Sibiu Regimentul 32 infanterie etc., unde se regăsesc și recruții din Șoimuș (vezi la capitolul VIII Monumentul eroilor).

Din iulie 1914 până în octombrie 1918, cele 19 cercuri de recrutare din Transilvania au expediat pe front peste 650.000 de soldați, subofițeri și ofițeri. Românii înrolați în armata austro-ungară reprezentau 53 % din totalul combatanților transilvăneni, ungurii însemnau 26 %, germanii 9 %, iar celelalte naționalități 10 %, înregistrându-se din rândul românilor 82.588 de morți și dispăruți, 63.304 răniți, invalizi și bolnavi, rămânând 79.226 orfani, 38.630 văduve.

Medicul brașovean Pompiliu Nistor aprecia că în timpul luptelor din Galiția (Polonia) contra armatei rusești, românii" și-au făcut fiecare datoria brută de soldat, luptând fără însuflețire, fără a avea ochii asupra altui ideal, decât ca, prin jertfele noastre să dovedim ungurilor că meritǎm o altă soartă mai bună și că prin aceste jertfe se va răscumpăra dreptatea pentru neamul nostru"[140].

---

[139] D.G.A.S.-Mureș, *Fond: Protopopatul greco-catolic Târgu-Mureș*, nr. act 1123/1915, fila 52-53.

[140] Google: Ioan Șerban, *Românii în armata austro-ungară în anii Primului Război Mondial,* pag. 206-208.

Armata austro-ungară a fost înfrântă, în decurs de 18 zile de luptă pierderile se ridicau la 250.000 de morți și răniți, și peste 100.000 prizonieri. Armata este retrasă din șes pe aliniamentul Carpaților (Nistru-Siret-Prut) începâd un război de poziție. Evenimentele din cursul anului 1917 din Rusia, finalizate cu instaurarea dictaturii comuniste a lui Lenin, au condus la retragerea unor regimente și transferarea lor pe frontul italian-Alpii tirolezii-și luptele de acolo soldându-se cu înfrângerea Asiago.

La 28 octombrie 1918, au pornit spre casă[141]. Veniseră și la Șoimuș înștiințările de deces pentru: Aflat Gheorghe, Bota Ioan Andron, Bota Nicolae, Buda Ioan, Buda Gheorghe, Comerzan Dumitru, Comerzan Ioan, Cristea Petru, Libeg Dionisie, Moldovan Teodor, Pop Nicolae, Pop Ioan, Popoviciu Nicolae, Sideriaș Gheorghe, Stoica Teodor, Șandor Teodor, Șuteu, Gheorghe, Șuteu Zosim, Sabău Ioan, Țentea Nicolae, Voileanu Teodor, Voileanu Zosim, Pop Niculae la săpat de tranșee.

Țărănimea satelor, supraviețuitorii, eroi de fiecare zi, femei, vârstnici, copiii, sufereau cel mai mult: bărbații erau la armată, ajungându-se astfel la lipsa brațelor de muncă. Pământurile trebuiau să fie cultivate de cei de acasă, cotele de cereale predate conform Ordonanțelor guvernamentale. Situația țărănimii s-a înrăutățit considerabil de-a lungul anilor de război. Înrăutățirea situației era cauzată de militarizarea tuturor sectoarelor economice legate de aprovizionarea frontului. Au fost create Centralele sau Oficiile economice pe ramuri de producție. O astfel de centrală economică a apărut la Târgu-Mureș, Dumbrăveni, Mediaș, Sibiu, Cluj etc. în frunte cu un Comisar guvernamental.

Centralelor le-au urmat Comisiile comitatense, de plasă și comunale (Șoimuș). Cea comunală era formată din notarul-primar, preot, învățător și țărani înstăriți vârstnici, având ca sarcini: stabilirea suprafețelor ce trebuiau cultivate de fiecare gospodărie, rechiziții, fixarea și strângerea impozitelor, acordarea ajutoarelor de război, trimiterea membrilor familiilor țărănești la corvezi militare sau la munci forțate pe pământurile moșierilor etc. Contradicției de natură socială i se adaugă cea de oprimare națională pe care o exercitau reprezentanții aparatului de stat austro-ungar, oprimare suportată numai de români. Rechizițiile de cereale au fost introduse în 1915 și au început să se execute faptic din 1916. Un ordin guvernamental, din 30 mai 1916, trimis Prefecturii din Tîrnăveni preciza că la viitoarea recoltă urma să se lase producătorilor direcți doar 18 kg de grâu, orz sau secară pe lună și numai acelor persoane care trăiau în gospodăria aceea. Totodată atenționa că partea ce depășea nevoile casei și ale gospodăriei nu se putea înstrăina decât prin intermediul Socității Anonime Haditermény (Producție de război), fie sub forma vânzării-cumpărării, fie în alt mod.

În anul 1917, cantitatea de cereale ce putea fi reținută de producătorii direcți s-a redus la 15 kg pe lună pentru cei trecuți de 15 ani și la 12 kg pentru copiii sub această vârstă. Reducerea a fost și mai accentuată în primăvara anului 1918.

[141] Nagy István, *Erdelyi ezredek a világhaborúban*. Marosvásárhelyi 22 Honvédgyalogezred, 1942, pag. 107-123.

Acum, rația lunară era de 12 kg pentru bărbatul trecut de 15 ani, la 10,5 kg pentru femei și la 9 kg pentru copil. Referitor la recolta pe 1918, ziarul „Pesti Hirlap" informa în numărul din 13 iulie, că Ministerul Agriculturii a impus Comitatul Mureș-Turda „cu 1500 de vagoane cereale". Rechiziția s-a efectuat de astă dată extrem de sever „direct de la batoză". De la cereale, rechizițiile s-au extins treptat asupra furajelor, paielor, cânepii, slăninii, laptelui, pieilor brute, porcilor, cailor și vitelor cornute.

După evenimentele din toamna anului 1917 din Rusia, Revoluția bolșevică-comunistă, și încheierea păcii cu Puterile Centrale, dorința încheierii războiului devine tot mai pregnantă. Erau familii îndoliate. Datorită accentuării crizei statului dualist prin prelungirea războiului, noul Împărat Carol I, încă din 1917, a permis reluarea activităților politice, ceea ce va conduce la afirmarea neîngrădită a năzuințelor de ordin național, la izbucnirea revoluției de la Viena și Budapesta. La 18 octombrie 1918, deputatul român Alexandru Vaida-Voievod citește în Parlamentul ungar Declarația de independență a românilor cuprinși în ținuturile Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului față de Imperiul Austro-Ungar, care fusese redactată la 12 octombrie 1918 în casa avocatului Aurel Lazăr din Oradea, și care „*....proclama dreptul națiunii române din Transilvania și Ungaria de a hotărî singură asupra soartei sale la viitorul congres de pace"*.

La sfârșitul lunii octombrie 1918, s-a ajuns la separarea Austriei și Ungariei, la înlăturarea monarhiei. În zilele revoluției de la Budapesta, la sfârșitul lunii octombrie 1918, s-a format *Consiliul National Român Central,* care și-a asumat rolul de reprezentant suprem al năzuințelor românilor transilvăneni, stabilindu-și ulterior sediul la Arad. La Budapesta se afla și sântăneanul Ioan Chinezu, student în litere la Universitatea budapestană, numărându-se printre conducătorii Societății studențești „Petru Maior". Este tânărul înflăcărat care, în ședința din 22 octombrie 1918, afirma „vrem să ne desfășurăm toate forțele, tot tezaurul etnic de care dispunem...vrem independență, libertate, vrem viață" și care aprobă *Apelul* redactat de Dumitru Antal de loc din Toplița, președintele Societății studențești, „... dreptul de a voi să trăim liberi,...între noi și vechi stăpânitori, rupem orice formă comună de viețuire, declarându-ne în masă cu toții că ne considerăm de dezrobiți, dobândind dreptul de liberă dispunere asupra sorții noastre ca popor".

Ștefan Cicio Pop, Iuliu Maniu, Teodor Mihali, Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voievod, Aurel Vlad cărora le fusese prezentat Apelul, hotărăsc ca pentru realizarea rolului său de pregătire al populației românești pentru Marea Unire, studenții români din Budapesta, împreună cu cei din Viena, Cluj, precum și de la institutele teologice din Blaj, Sibiu, Oradea, Lugoj, Arad și Caransebeș, să se organizeze în echipe și să cutreiere (ca la 1848) fiecare ținutul său de baștină aducând la cunoștința poporului conținutul apelului. Cei dintâi soli aleși de a pleca la Cluj au fost Dumitru Antal și Ioan Chinezu[142].

[142] Ioan Silviu Nistor, *Contribuții mureșene la Marea Unire din 1918*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1981, pag. 58-59.

Revoluția în Transilvania s-a declanșat la 31 octombrie 1918. Lipsurile constatate de țăranii-soldați întorși acasă cu sufletele încrâncenate de cele văzute și auzite pe front, găsindu-și familiile despuiate de bunuri, zbătându-se în neajunsuri, a exacerbat spiritul de revoltă în lumea satelor. Fruntașii români din *Târnăveni* și împrejurimi, adunați în ziua de *1 noiembrie 1918*, au constituit Comitetul Național Român, iar *Ioan Pădureanu* este ales membru în acest comitet, era preot greco-catolic în Șoimuș.

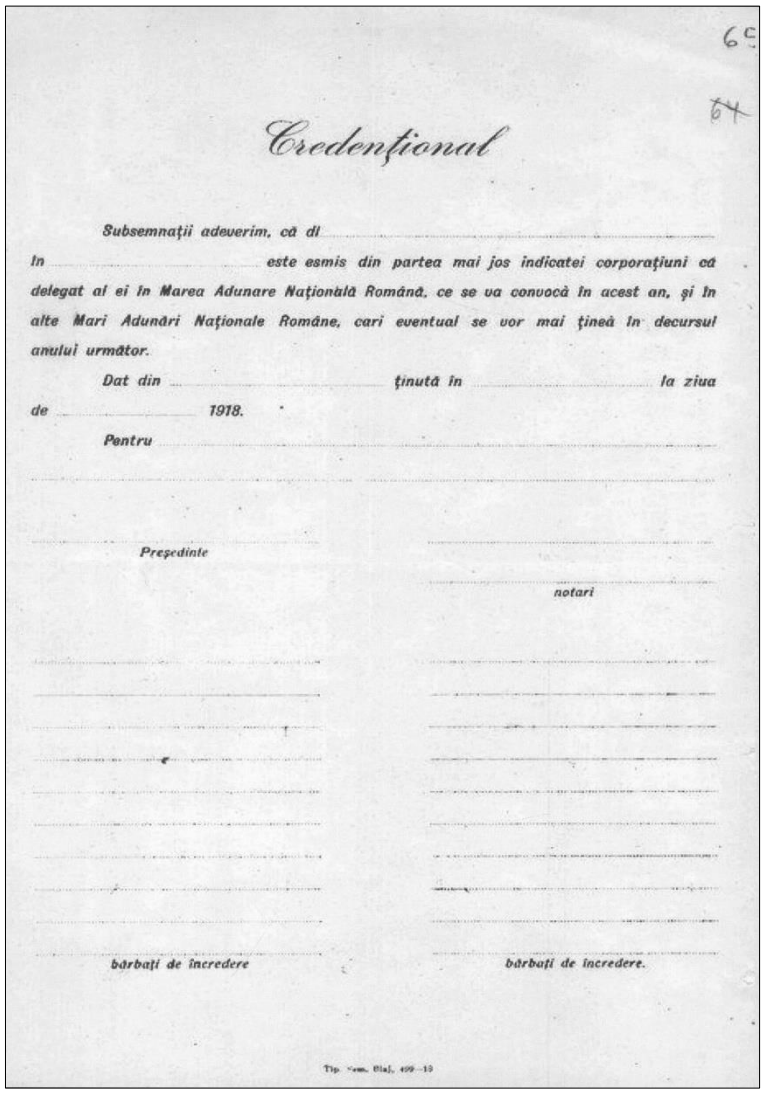

Credenţional

Subsemnaţii adeverim, că dl ..... în ..... este esmis din partea mai jos indicatei corporaţiuni că delegat al ei în Marea Adunare Naţională Română, ce se va convocă în acest an, şi în alte Mari Adunări Naţionale Române, cari eventual se vor mai ţineă în decursul anului următor.

Dat din ..... ţinută în ..... la ziua de ..... 1918.

Pentru .....

Preşedinte

notari

bărbaţi de încredere

bărbaţi de încredere.

Formular de Credențional

Cu această ocazie s-a dat Proclamația către poporul român din comitatul Târnava Mică: „Românii din comitatul Târnava Mică, ca neclintiți aderenți ai Partidului Național Român din Ungaria constată și declară solemn că stau pe baza declarațiunii făcute în numele Comitetului Național Român de către deputatul Alexandru Vaida în Parlamentul ungar. Iau la cunoștință constituirea Consiliului Național Român și preluarea din partea acestuia a puterii publice, prin urmare, iau la cunoștință și constituirea comitetului local pentru Comitatul Târnava Mică, ca exponentul acelui Consiliu, declară că atitudinea lor față de acest Consiliu vor fixa-o după sosirea îndrumătorilor de la conducerea centrală a Partidului Național Român, și până atunci românii din comitatul Târnava Mică constată că susținerea și asigurarea ordinii publice, față de orice evenimente care pot urma este interesul tuturor, deci, și a românilor. Pentru executarea acestor hotărâri și pentru a prelua conducerea faptică a românilor din comitatul Târnava Mică, alege un *Comitet național român pentru comitatul Târnava Mică”*.

Președintele comitetului a fost ales protopopul Laurențiu Pascu, vicepreședinți: Emil Pop și Ioan Radeș, iar secretar, dr. Zaharia Boilă. Se organizează Gărzile naționale române din județul Târnava Mică, pentru menținerea ordinii publice, a siguranței și a avutului comunității, pe Plase și comune.

La 6 noiembrie 1918, Ștefan Ciceo-Pop lansa națiunii române un *apel*: „Fiecare soldat român, dezlegat de jurământul dat împăratului, are libera voie să între în garda națională română să poarte simbolul mândru al suveranității naționale «*Tricolorul*» și este supus numai și numai Consiliului Național Român...susțineț ordinea, apărați viața și avutul oamenilor...”

Recrutarea s-a făcut pe bază de voluntariat, dar aceste gărzi naționale au avut o pronunțată structură militară, deoarece în compunerea lor au intrat în majoritate oameni veniți de pe front... În Plasa Dumbrăveni, comuna Șoimuș, Garda națională a fost formată din următorii cetățeni:

Tabelul nr. 35
Tabel nominal cu membrii Gărzii[143]

Nr. crt.	Numele și prenumele	Gradul avut	Anul nașterii	Numele părinților	Purtarea
1.	Codrea Ioan	caporal	1892	Ioan, Susana	Bună
2.	Pop Gheorghe Sand	caporal	1893	Ioan, Ana	Bună
3.	Pop Nicolae	fruntaș	1900	Ioan, Anica	Bună
4.	Sedereiș Ironim	fruntaș	1896	Teodor, Maria	Bună

[143] D.G.A.S.Mureș, *Fond: Comitetul Național Român Târnava Mică, Dosar nr. 18, fila 5*; Peter Moldovan, *Gărzile naționale române din județul Mureș*, Ed. MEGA, Cluj-Napoca, 2018, pag. 235.

Nr. crt.	Numele și prenumele	Gradul avut	Anul nașterii	Numele părinților	Purtarea
5.	Rogozan Zaharie	soldat	1895	Ștefan, Maria	Bună
6.	Sederiaș Alexandru	soldat	1891	Petru, Ana	Bună
7.	Buda Gheorghe	soldat	1894	Simion, Ana	Bună
8.	Buda Ioan	soldat	1895	Andronic, Domnica	Bună
9.	Libeg Ioan Gros	soldat	1895	Gheorghe,Ana	Bună
10.	Libeg Gheorghe -pădurar	soldat	1898	Teodor, Maria	Bună
11.	Buda Andreiu	soldat	1883	Andreiu, Veronica	Bună
12.	Popovici Teodor	soldat	1894	Ioan, Varsavia	Bună
13.	Pop Ioan Susani	soldat	1894	Dumitru, Floarea	Bună

În adunarea electorală a *Cercului electoral Bălăușeri* din comitatul Târnava Mică, ținută la *25 noiembrie 1918,* a fost *ales* delegat supleant *Ioan Pădureanu* pentru a participa la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Credenționalul de participare a fost semnat de Dr. Romul Boilă președintele adunării și Nicolae Grigore Deac, notarul adunării. De menționat că, *Ioan Pădureanu* a primit și din partea *comunei Șoimuș* un Atestat (Credențional) de participare. Atestatul preciza că *delegați la adunarea de la Alba Iulia merg Ioan Pop a Ionichi* și *Vasile Libeg sub conducerea parohului Ioan Pădureanu,* fiind semnat de *Elie Ioanoviciu, preotul ortodox al Șoimușului,* președinte și Ioan Pădureanu secretar[144].

La *1 Decembrie 1918,* la Alba Iulia, Marea Adunare Națională formată din cei 1228 de delegați aleși cu credențional, reprezentând pe toți românii din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș a elaborat *rezoluția* prin care se decreta *unirea* lor și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu *România*. Pe actul unirii figurează și semnăturile celor 3 reprezentanți ai locuitorilor din Șoimuș aleși cu credențional: *parohul Ioan Pădureanu, plugarul Vasile Libeg și plugarul Ioan Pop a Ionichii.*

La acest măreț și istoric eveniment de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, județul Mureș a fost reprezentat de 102 delegați aleși și de drept, au reprezentat populația acestui județ. Acești delegați se înscriu fără îndoială în rândul luptătorilor cu rol istoric[145].

[144] Traian Bosoancă, *Mureșenii și Marea Unire*, Ed. Ardealul, 2000, Târgu-Mureș, pag. 124, 171-172 și 176.

[145] Traian Bosoancă, *Mureșenii și Marea Unire*, Ed. Ardealul, 2000, Târgu-Mureș, pag. 6, 8.

Actul de la 1 Decembrie 1918 este dovada unei voințe unanime nu numai prin votul unanim al celor 1228 de delegați, ci și prin susținerea celor peste 100.000 de români strânși pe „Câmpul lui Horea". La 2 decembrie este aleasă Delegația formată din episcopii Miron Cristea și Iuliu Hossu, Al. Vaida-Voievod, Vasile Goldiș, Caius Brădiceanu și Mihai Popovici, ce urma să prezinte Actele Unirii Regelui Ferdinand I (1914-1927).

La 14 decembrie, în Sala Tronului este predat Actul Unirii, iar la 24 decembrie, Regele Ferdinand I îndeplinește actul constituțional al Decretării Unirii. La 29 decembrie 1919, Primul Parlament al României Unite primește Decretul Unirii, dându-i putere de lege prin votul deputaților și senatorilor, veniți la București. La 8 ianuarie 1919, sașii, într-o Adunare lărgită la Mediaș, au recunoscut Unirea, iar șvabii, la 10 august 1919, într-o Adunare de la Lugoj.

În 1922, la Târgu-Mureș Partidul National Maghiar recunoaște Unirea, după ce Ungaria, la 4 iunie 1920, a semnat Tratatul de pace de la Paris-Trianon[146]. *Conferința de Pace* de la Paris-Versailles s-a desfășurat între 18 ianuarie 1919-iunie 1920, recunoscând prin tratatele încheiate actul Unirii. În timpul lucrărilor, marile puteri învingătoare-Antanta (S.U.A., Marea Britanie, Franța) au cerut României să intervină militar în Ungaria, unde, la 21 martie 1919, se proclamase Republica Sovietică, pentru înlăturarea puterii comuniștilor lui Béla Kun.

La 16 aprilie 1919, începe intervenția militară a Antantei, inclusiv a României. Printre militarii armatei române era *și șoimoșanul Nicolae Șuteu zis „Costan",* făcând parte din Regimentul de la Târgu-Mureș, ca și voiniceneanul Suciu zis „Volintirul" și sîntăneanul Ioan Buja, aflați pe Tisa, învingând Armata Roșie-comunistă, participând la ocuparea Budapestei. *Badea Costan* ne povestea că în armata română se pedepseau aspru infracțiunile împotriva ordinii publice, care știrbeau onoarea armatei române „25 cu vâna de bou pe fundul gol". A avut o drăguță unguroaică Mariska. Românii s-au retras în decembrie 1919 din Budapesta, a văzut opinca atârnând pe turnul Parlamentului ungar. (mi-a declarat Eugen Libeg, n. 1950, domiciliat în Șoimuș, nr. 113).

La 1 august 1919, Republica Sovietică Ungară este înfrântă, începea „teroarea albă a armatei nationale" a amiralului Miklos Horthy[147]. Impresionată de romanul „Carnetul din port-hart" al scriitoarei Ileana Vulpescu, privind campania militară din 1919 a armatei române contra armatei roșii ungare, redau mai jos din însemnările eroului principal, Băncilă Dumitru, ofițer de carieră:

„Văzând cât se poate conta pe aliați, Armata Română pornește ofensiva împotriva Ungariei la 16 Aprilie 1919. Comandantul forțelor armate române din Transilvania este Generalul Mărdărescu George, șef de Stat Major al Armatei a II-a în 1916–1918. *Ungaria ne atacă la 15* și 16 Aprilie. Izbutim să îi respingem. Pe 17 și 18, lupte crâncene ale noastre contra lor pentru a forța defileurile de la Ciucea și de la Cinci. Spargem frontul ungar.

[146] Marcel Știrban, *Din istoria României, 1918-1921*, Cluj-Napoca, 1987, pag.65, 79, 92.
[147] M. Știrban, *op. cit.*, pag. 94-95.

Poarta de intrare în Crișana e în mâinile noastre. Lupte puternice se dau la Beiuș, care este eliberat de Armata Română, în frunte cu batalionul ardelean Beiuș, care și-a depus jurământul pe drapelul românesc la Țebea, în fața mormântului lui Avram Iancu. Trupele ocupă la rând Huszt, Sătmarul, Careii-Mari, Oradia-Mare. Contele Kalmán Tisza, fratele marelui nostru dușman Tisza, cere protecția Armatelor Române împotriva propriilor armate care se dedau la acte banditești, ne cer ajutor și ungurii din Oradea. Până la venirea trupelor române în Oradea, românii ori stăteau ascunși, ori în frunte cu vicarul Ciorogaru fuseseră duși între baionete la Primărie spre a fi executați. Îi salvează căpitanul de poliție, gândindu-se la ce le-ar putea face românii când aveau să vină în Oradea. La 23 aprilie ocupăm Debreținul. La 28 aprilie, românii predau trupelor cehești orașul Munkács, alungând armata ungară. Ocupăm toate trecerile peste Tisa și izbutim să încercuim divizia de Secui, armată regulată și nu improvizată, care dovedește vitejie și pricepere. Se predau trupelor noastre. Sunt 10.000, cu important material de război.

Se dau lupte crâncene pentru cucerirea localității Bochis-Ciaba, unde sunt masate puternice forțe ungurești. La 30 Aprilie, Brătianu e chemat de Pichon, Ministrul Afacerilor Externe al Franței, spre a îi spune ca nu cumva trupele române să meargă spre Budapesta, neînțelegând Aliații că răul trebuie curmat de la rădăcină, adică, la Budapesta, de unde începe anarhia. Cu tot respectul față de Aliați, noi nu renunțăm ca Tisa să fie hotarul între noi și unguri. În seara zilei de 1 mai, românii ocupă tot malul stâng al Tisei, aruncând pe unguri pe malul drept.

La 2 mai, Béla Kun propune pace Guvernului Român, care nu se încrede în promisiunile cuiva pe care îl socotește un aventurier. Comandantul militar român din Transilvania comunică intenția unui Armistițiu cu anumite condiții. Regele și Regina străbat Ardealul în lung și în lat, asistă la defilările sătenilor de diferite neamuri, în diferitele lor straie. Peste tot primesc omagiile autorităților, ale locuitorilor și ale preoțimii.

Între Aliați sunt divergențe. Foch propune zdrobirea lui Béla Kun și a dezordinii din centrul Europei, cu trupe franceze, cehoslovace, sârbești și românești. Tergiversările Aliaților și neînțelegerile dintre ei îi dau curaj lui Béla Kun, care pornește un atac împotriva proaspăt alcătuitei Cehoslovacii, armata cehoslovacă fiind în curs de organizare. El conta pe ajutorul Rușilor (conduși de Lenin), care ne trimit două ultimatumuri... Ungurii îi bat pe cehoslovaci, care cer ajutor românilor. Încercăm să îi ajutăm, dar ei fiind foarte slabi pierd legătura cu trupele române. Românii trebuie să se apere spre Tisa, spre Maramureș unde intră în legătură cu Armata Poloneză. Mergem prin Pocuția, până ocupăm Colomeea și înaintăm spre Stanislau împiedicând astfel posibile legături între Unguri, Ruși și Ukraineni. În timpul ăsta, la Paris funcționează Conferința Păcii. Consiliul Suprem, altfel zis Consiliul celor patru (Clemenceau, Lloyd-George, Wilson, Orlando), împarte țările în țări mari, cu interese mari, și în țări mici, cu interese mici. Noi cei mici, trebuie să ne pledăm tot timpul cauza față de acești mari, care ne asvârl firimituri de la masa lor...Clemenceau îl ceartă pe Béla Kun că a atacat Cehoslovacia, ceea ce acesta neagă, și îl poftește la Conferința Păcii de la Paris.

Clemenceau nu uită să ne învinuiască de dezordinea din Ungaria. Chipurile, Guvernul Karolyi ar fi demisionat fiindcă noi nu am respectat linia de demarcație între noi și Unguri, stabilită de Aliați.

Când de fapt, Karolyi fusese înțeles cu Béla Kun cum printr-o revoluție în mijlocul Europei să îi sperie pe aliați.

După cum se vede Conferința Pacii se îmbată cu apă rece. Brăteanu, calm, spune că Tisa e singura graniță de oarecare siguranță între România și Ungaria. Dacă am fi stat neutri până în ultima clipă a Răsboiului, nu ne-ar fi tratat mai prost marii noștri Aliați. În urma somațiunii lui Clemenceau, Ungaria încheie, pe 23 iunie 1919, armistițiu cu Cehoslovacia. Noi ne retragem trupele din Slovacia și din Pocuția. Ungurii proclamă Timișoara republică socialistă. Sârbii îi gonesc și ocupă ei Banatul. Nu se ține seama, că Aliații, în 1916, ne-au recunoscut nouă Banatul.

Sârbii deportează țăranii bănățeni la muncă în Serbia, terorizează restul populației. La numeroasele noastre proteste la Consiliul Suprem al Aliaților de la Paris, se hotărăște că partea de Răsărit a Banatului să fie a Românilor, cealaltă a Sârbilor, partea de răsărit fiind ocupată de trupe franceze, iar Sârbii să se retragă de acolo. Sub ochii binevoitori ai Francezilor, ungurii se înarmează împotriva noastră. La Arad, subt ochii Generalului francez Gondrecourt, prieten al ungurilor, se formează un guvern naționalist ungar prezidat de Karolyi Iuliu. Generalul Gondrecourt interzice Românilor ocuparea Ardealului, ceea ce noi facem când Aradul e pus subt comanda Generalului Tournade, binevoitor Românilor. Să fii la cheremul unor caprițuri de cătană străini, cu alte cuvinte. Frumos se mai scrie Istoria! Pe 2 Iulie Generalul Franchet d'Espérey rezolvă conflictul româno-francez, recunoscând prefectul român și refuzând să primească vreo delegație unguréscă.

Și ziceam că odată cu terminarea Războiului va fi liniște și pace! Soarta granițelor unui popor să țină de hachițele unui general sau de ale mai știu eu cui! Asta este imparțialitatea politicii... Marilor Puteri! Primim două ultimatumuri din partea Rușilor să ne retragem din Basarabia și din Bucovina. Atacurile lor prin trecerea Nistrului sunt tot mai numeroase. Încearcă fraternizarea cu trupele franceze din Basarabia aruncând manifeste din aeroplan. Noi întărim paza armată pe toată lungimea frontierei, având și trupe de rezervă în spate. La somația Consiliului Suprem de la Paris, Românii răspund că se retrag de pe Tisa doar dacă ungurii dezarmează. Ceea ce aceștia nu fac. În fața amenințării lui Béla Kun, care se înarmează permanent pentru a reface vechile granițe ale Ungariei, și după o tentativă comunistă de a pune mâna pe putere la Viena, Consiliul Interaliat ține, la 11 Iulie, o conferință la care Mareșalul Foch propune o acțiune militară împotriva Ungariei și ocuparea Budapestei, unde e rădăcina neorânduielei. Armata aceasta trebuie să fie formată din francezi, cehi, slovaci, sârbi și români (84.000 de oameni). Mareșalul Foch apelează la Generalul Prezan, care e întru totul de acord. Cehii, slovacii și sârbii n-au acceptat propunerea lui Foch. Bela Kun la 17 iulie, începe atacul împotriva românilor. Are o armată organizată de ofițeri de carieră, controlată de comisari politici. Are brigăzi de lucrători însărcinați cu reprimarea oricărei acțiuni contra-revoluționare și brigăzi formate din prizonieri de război.

Béla Kun speră în izbucnirea revoluției în România și în intrarea Armatei Ruse peste noi. Superiori numeric, dar mai ales ca armament, ungurii ne fac să ne retragem de pe un teritoriu de 80 km lățime și 60 km adâncime.

Presa Aliaților își învinovățește guvernele de nepăsare față de România. Pe bună dreptate! Iar guvernele nu mai pot! Le podidește plânsul de mila noastră... Roata norocului se întoarce: ungurii sunt înconjurați. Înfrânți, se retrag în debandadă și asvârle armele în urma lor. Armata Română, înaintând, nu întâlnește altceva decât armament abandonat. Asta se întâmplă pe 26 iulie. Ungurii aruncă în aer podul de la Szolnok, de peste Tisa. Noi izbutim să trecem Tisa pe un pod de vase de la Tisza Bő, în fața M.M.L.L. Regele și Regina, care se aflau pe malul stâng al rîului. Ioan Brăteanu se află de asemenea de față și privește cum se taie nodul gordian.

Marii diplomați de la Paris, până acuma numai bețe în roate ne-au pus. După ei, am fi rămas în fața Tisei până în Ziua de Apoi... La 2 august, Béla Kun fuge cu un tren special la Viena, cu bani, cu bijuterii, cu argintărie și cu obiecte de artă „agonisite" în 4 luni de conducere... Se instalează un nou guvern, președinte fiind Peydl.

Aliații neîncrezători în noul Guvern Ungar, roagă România să își oprească trupele pe liniile pe care le ocupau în acel moment. La 3 august, în pustă, cele 3 grupuri ale Armatei Ungare sunt înconjurate de Români. Trupele ungare se predau ori aruncă armele și se risipesc în grupuri mici... Pe 4 august 1919, Colonelul Rusescu în frunte cu 400 de Cavaleriști, cu 2 tunuri și cu două grupuri de mitraliere, încălcând ordinul pe care îl primise de a se duce spre sud, în direcția Kecskemét, intră în Budapesta. O delegație guvernamentală ungară vrea să îi vorbească. El o trimite spre Tisa la Cartierul General Român. I se spune că în Budapesta sunt peste trei regimente cu 7000 de ostași. El joacă tare și spune că dacă într-un ceas tratativele nu sunt încheiate, Artileria Română bombardează orașul. Ungurii cedează. Rusescu telegrafiază și seara intră în Budapesta detașamentul Cavaleriei române. Bravo Rusescule! I-ai pus cu botul pe labe, băiatule! Guvernul ungar, o delegație franco-engleză venită de la Viena, oficial îl roagă pe Colonelul Rusescu să părăsească Budapesta. În particular Francezii îi spun să stea tare pe poziție, timp în care grosul Armatei Române pătrunde în oraș. În 4 August 1919, Armata Română defilează pe marele Bulevard Andrássy din Budapesta. Erau răzbunați 1000 de ani de obidă și de umilințe. Deasupra Parlamentului ungar fâlfâie *Steagul nostru tricolor*. Și de prăjină, atârnă o opincă la sugestia unui sergent! Românii pacifică toată Ungaria și dau la Budapesta de mâncare săracilor..."[148]

Tratatul de pace cu Ungaria, din 4 iunie 1920, de la Paris-Trianon, a recunoscut unirea Transilvaniei cu România, frontierele noului stat Ungaria cu vecini: Austria, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (ulterior Iugoslavia), România și Cehoslovacia.

Mă simt datoare să prezint câteva informații despre cei 3 delegați cu Credențional care au reprezentat și *Șoimușul Român* la Marea Adunare Națională a Românilor, din 1 decembrie 191, de la Alba Iulia.

[148] Ileana Vulpescu, *Carnetul din port-hart,* Ed. Tempus, Ploiești, 1996, pag. 256–264.

Libeg Vasile, econom, țăran gospodar, născut în 1862, la Șoimuș-decedat la 4 septembrie 1945, la Șoimuș. Părinții: Libeg Teodor și Libeg Maria. Soție era Libeg Tatiana. A urmat 4 clase primare în sat. Ocupația de bază agricultor.

Pop Ioan a Ionichii, econom, țăran gospodar, n. la 20 iunie 1880, la Șoimuș și decedat la 26 septembrie 1951, la Șoimuș. Părinții: Pop Ioan și Pop Oana. A urmat 7 clase. Atestatul a fost semnat de Elie Ioanovici președintele Comitetului național român (din Șoimuș) și Ioan Pădureanu secretar. În urma dizolvării Consiliului comunal (1929), a fost numit președintele comisiei interimare a comunei Șoimuș (1929-1931). Ocupația de bază agricultor.

Pădureanu Ioan, preot greco-catolic, preot ortodox, om politic. Născut la 17 aprilie 1880, la Coroi, decedat la 24 octombrie 1958, la Senereuș. Părinții: Pădureanu Teodor și Pădureanu Anica. A urmat Gimnaziul superior greco-catolic din Blaj și apoi Institutul teologic greco-catolic tot în Blaj. A fost hirotonit la 30 iunie 1907 și numit administrator parohial în Șoimușul Român (azi Șoimuș, comuna Coroisânmărtin). Prin decretul nr. 8991, din 26 decembrie 1911, a fost promovat preot la Șoimuș. În toamna anului 1918 se implică în evenimentele revoluționare din zonă. Fruntașii români din Târnăveni și împrejurimi, adunați în ziua de 1 noiembrie 1918, au constituit Comitetul național român.

A fost ales membru în acest Comitet alcătuit din 20 de membri. Cu acea ocazie s-a dat Proclamația către poporul român din comitatul Târnava Mică. În adunarea electorală din cercul electoral Bălăușeri, din 25 noiembrie1918, a fost ales delegat supleant pentru a participa la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. După Unire și-a continuat activitatea de preot greco-catolic. Din anul 1927 a trecut la cultul ortodox, ca marea majoritate a credincioșilor din Șoimuș. În perioada anilor 1926-1938 a fost consilier de drept în Consiliul comunal Șoimuș. A fost membru al Partidului Național Liberal și membru în Comitetul județean Târnava Mică. În alegerile locale din februarie 1934 a fost ales consilier județean pentru perioada 1934-1937.

A participat la alegerile locale din iulie 1937, fiind ales consilier județean. Va deține această funcție până în februarie 1938, când Consiliul județean a fost dizolvat și numit un nou consiliu. Ca membru în conducerea organizației județene liberale, a participat la alegerile parlamentare din decembrie 1937. De pe lista liberală (Gheorghe Cipăianu, Corneliu Ghimbășeanu, Ioan Pădurean, dr.Alfred Ambrosi) a fost ales doar Gheorghe Cipăianu. Dar Parlamentul nu s-a mai întrunit din cauza instaurării regimului de autoritate monarhică, de dictatură, a lui Carol al II-lea. A contribuit cu suma de 500 lei la fondul pentru ridicarea de școli în județul Târnava Mică. A fost membru în Comitetul de censori și apoi în Consiliul de administrație, din anul 1924, la Banca Comercială industrială din Valea Târnavei cu sediul în Târnăveni. De numele lui se leagă ridicarea unei noi biserici greco-catolice în Șoimuș. A fost răsplătit cu medalia «Răsplata muncii pentru biserică" clasa a II-a. După pensionare se retrage la Senereuș unde a și decedat. După 10 ani a fost deshumat și reînhumat în Șoimuș (1968), acolo unde a păstorit aproape o jumătate de veac[149].

[149] Traian Bosoancă, *op. cit.,* pag. 124, 171-172, 176.

IV. Șoimuș de la Marea Unire până în zilele noastre. Epoca contemporană

Dezvoltarea economico-socială

Sfârșitul războiului a condus la destrămarea Monarhiei Austro-Ungare, la actul de la 1 Decembrie 1918, Unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România, pe plan politic.

Anul 1919 a început, pe plan economic, sub semnul aplicării și în județul Târnava Mică, a măsurilor inițiate de Consiliul Dirigent-guvern al Transilvaniei, organism desemnat la 2 decembrie 1918 (4 aprilie 1920) de Marele Sfat Național, ales, la rândul său, de Adunarea Națională de la Alba Iulia, avându-l ca președinte pe Iuliu Maniu. Sediul a fost stabilit la Sibiu desfășurând intense activități pentru înlăturarea rănilor pricinuite de Primul Război Mondial. Avem în vedere arendările forțate inițiate de Consiliul Dirigent, care au influiențat pozitiv viața satului, dezvoltarea agriculturii.

„Toate teritoriile ce formează proprietatea statului sau a corporațiilor și a proprietarilor particulari absenți sau fără reprezentanți la fața locului, întrucât nu s-au luat măsuri și nu se vor lua de către noi alte măsuri-sunt de a se da imediat în arendă, în temeiul și conform ordonanței nr. 82 A" se arăta în circulara 516/a din 12 martie 1919 a Consiliului Dirigent.

Arendările forțate s-au aplicat în perioada 16 aprilie-5 mai 1919, rezultând în perioada 1919-1921 creșterea suprafeței cultivate și, deci, a producției cerealiere, iar numărul de animale, în cea mai mare parte a lui, a fost refăcut, atingându-se situația de dinainte de război. În primăvara anului 1920 s-au întocmit pe comune și plăși, Tablouri cu moșiile propuse a fi expropriate[150].

Tabelul nr. 36
Tabloul proprietarilor de moșii în comuna Șoimușul român

Nr. crt.	Numele și prenumele proprietarului	Arător Jug./Stj.	Fâneață Jug./Stj.	Pășune Jug./Stj.	Total Jug./Stj.
1.	Biserica evanghelică luterană *Senereuș*	173/302	-	166/945	339/1247
2.	Sermul Ilu și soțul	5	-	-	5

[150] Traian Rus, *Problema agrară și situația țărănimii în județul Mureș-Turda,în perioada 1919-1921*, în Marisia, vol. VII, Târgu-Mureș, 1977, pag. 267.

Nr. crt.	Numele și prenumele proprietarului	Arător Jug./Stj.	Fâneață Jug./Stj.	Pășune Jug./Stj.	Total Jug./Stj.
3.	Urmașii, gróf Vay Abrahám (n. Kozma Kata)	-	-	-	18
4.	Tollas József	-	2/832	-	2/832

Biserica evanghelică luterană din Senereuș mai avea în proprietate *Pomet-430 stânjeni pătrați, Pădure-571 stânjeni pătrați și Neproductiv-12 iugăre 830 stânjeni pătrați*[151].

Biserica fortificată din Senereuș
Sursa foto: https://ro.m.wikipedia.org/wiki/Fi%C8%99ier:Biserica_evanghelica_din_Senereus_(6).JPG

La ordinul Comisiei județene pentru Reformă Agrară a județului Târnava Mică din 5 aprilie 1921, sub Nr. 318/1921, dregătorii comunei Șoimușul român au afișat *Tabloul de împroprietăriți* ai comunei Șoimuș în ziua de 5 octombrie 1920 până la 6 noiembrie 1920, se precizează în Procesul-verbal avansat Comisiei județene de Reformă Agrară, act semnat la 19 august 1921 de *primarul comunei, Șandor George*[152].

Din păcate, *nu* s-a păstrat la dosar Tabloul împroprietăriților din Șoimușul român. S-au păstrat câteva cereri de includere pe Tabloul de împroprietăriți, și redau câteva cereri, conținutul acestora:

[151] D.G.A.S.-Mureș, *Fond: Comisia Județeană de Reformă Agrară din 1921, județul Târnava Mică*, Dosarul 265, Tablourile propietarilor de moșii, fila 34, 32, 9.
[152] D.G.A.S. Mureș, *Fond:Comisia Județeană pentru Reformă Agrară a județului Târnava Mică*, Nr. act 243, Șoimușul român, fila 2.

„Recurs Către Primăria locală Ieu subscrisul cer ca să fiu luat în Tabloul de împroprietărire cererea mi bazez prin următoarele. Am familie un tată bătrân, am familie și 4 copi pământ am 2 iugăre și sunt în stare de a lucra loc și mai mult deci mă rog la onorată Comisie județeană să fiu luat la întregire barăm până la 5 iugăre. Sperând că cererea mi se va asculta. Șoimușul român 30 iunie *1920 Ioan Comărzan* scriitoriu Vasile Libeg”[153];

sau

„Către Primăria locală Ieu Subscrisa cer ca să fiu luată în Tabloul de împroprietărire. Cererea mio bazez prin următoarele Am 4 copi, iar pământ am numai 2 iugăre și am 2 vite bune de jug așa încât aș putea lucra și mai mult loc și a fi în stare de al și plăti așa cred și cererea mi se va împlini. Șoimușul român 30 iunie 1920 *Veronica Comărzan* prin *Vasile Libeg”*[154];

sau

„Către Primăria locală Ieu Subscrisa cer ca să fiu luată în Tabloul de împroprietărire. Cererea mio bazez prin următoarele. Am un copil orfan rămas fără tată, iar pământ am numai 1 Jugăr și nici casă de locuință dar sunt în stare dea lucra și mai mult loc, așa cred că cererea mi se va împlini. Șoimușul român 30 iunie 1920 *Agrifina Comărzan* prin Vasile Libeg”[155].

În baza de date s-a păstrat un *Proces-verbal,* încheiat la *5 octombrie 1920,* în Ibașfalău (Dumbrăveni) la Comisia agrară formată din dl Ioan Roman judecător, Ludovic Toader secretar cercual, George Șandor primarul comunei și delegații *satului Nicolae Suciu și Ilie Libeg,* din care aflăm pe cei care au depus Cerere de recurs privind împroprietărirea:

„a) se primește recursul Veronicei Comarzan și se induce în calitatea VI feciorul *Dumitru Comarzan* dispărut;

b) se primește recursul lui Ioan Comărzan și se induce în calitatea IV, fiind dispărut;

c) se primește recursul lui *Ioan Centea* și de induce în calitatea IV;

d) se respinge recursul lui Vasile Libeg din motivul că are aproximativ 5 jugăre cal. conform datelor cărților fund.;

e) se respinge *Simeon Suciu* din motivul că are etatea de circa 60 de ani n-are copii, moșia pe care o are e corespunzătoare pentru trai;

f) se respinge *Anna Pop* măritată cu *George Buda (părău)* din motivul că numita nu e împreună cu bărbatul ei, care se află în America, au aproximativ 5 jugăre pământ;

g) se respinge recursul Agrifinei Comarzan, fiindcă bărbatul acesteia s-a indus în urma recursului, în numele său, sub poziția IV... Comitetul local a fost somat ca Tabloul să-l afișeze din nou”[156].

S-a păstrat Cererea lui *Moldovan Nicolae* de împroprietărire și înscriere pe Tabloul împroprietăriților, din 9 decembrie 1920.

[153] *Ibidem,* fila 13.
[154] *Ibidem,* fila 14.
[155] *Ibidem,* fila 19.
[156] *Ibidem,* fila 8-9.

„... Om sărac, care n-am absolut nici un petecuț de pământ, care în anul trecut la conscrierea celor lipsiți de pământ nefiind în comună am rămas fără pământ, dar acum fiind așezat și căsătorit în comuna Șoimușul român din 1 ianuarie 1920, îmi cer voie a vă ruga să binevoiți a îndruma Comisiunea locală a-mi face și mie rost de ceva pământ. Fiind născut în comuna Laslăul român adeveresc prin subscrierea delegaților acelei comune, că acolo n-am fost împărtășit cu pământ. Subscrișii delegați adeverim că *Nicolae Moldovan* de 39 de ani născut în Laslăul român domiciliat în Șoimușul român n-a fost împărtășit cu pământ în comuna noastră. (Semnau) Sabin Jors, Iosiv Florea delegați."[157]

Legea de Reformă Agrară pentru Transilvania a fost publicată în Monitorul Oficial,la 30 iulie 1921. Fac precizarea că Legea de Reformă Agrară prevedea despăgubirea expropriaților de către stat, iar apoi în rate anuale împroprietăriții urmau să plătească statului valoarea lotului cu care au fost împroprietăriți. Din Dosar 77 b/1922-Reforma Agrară aflăm despre „Exproprierea intravilanului lui *Gheorghe Libeg Stejarul*-Șoimușul român" pentru local de școală.

„Comisia județeană pentru expropriere și împroprietărire-Târnava Mică recomanda continuarea lucrărilor în acest caz la 18 septembrie 1925, având în vedere că surorile*, Anica și Maria Libeg* și un nepot de soră *Toader Pop*, au depus Apel pentru a scăpa de exproprierea intravilanului declarând că Gheorghe Libeg Stejarul se găsește în America de 17 ani, nu este căsătorit și nu are copii, procură sau mandat de la Gheorghe Libeg nu au.

Comisia considera că în Comună, Școală de stat nu este, că apelanții nu sunt proprietarii intravilanului expropriat și nici plenipotență din partea propitarului nu au de a apela... pe baza articolului 40 din legea A.N. se reprimă apelul.30 iulie 1927."[158]

Din același Dosar, fila 13, aflăm că și Biserica greco-catolică din sat a fost expropriată de un teren din sat pentru împroprietărirea celor îndreptățiți cu locuri de casă, 4 iugăre, care s-au defalcat începând de la Cimitirul bisericii, paralel cu drumul ce duce la comuna Laslău „adâncimea acestei suprafețe fiind cât este necesar pentru ca locurile de casă să aibă pe cât este potrivit proporței de 1/3 între lățimea și lungimea locurilor de casă, lăsându-se drum potrivit la terenul rămas neexpropriat...", fixându-se prețul de 5000 lei pe fiecare Jugăr, admițându-se și un apel din 4 mai 1928 etc.[159]

Reforma agrară din 1921, cea mai mare din istoria modernă și contemporană a României, a lovit puternic marea proprietate. Ea a avut urmări benefice pentru țărănime, contribuind la reorganizarea gospodăriilor țărănești, a cultivării pământului primit în proprietate întărind și mai mult legătura țăranului cu pământul. Se accentuează tot mai mult pătrunderea relațiilor capitaliste în sat, determinând formarea unei pături de proletari-muncirori agricoli din rândul țărănimii sărace.

Mulți țărani neavând cu ce să-și plătească pământul primit au fost nevoiți să-l vândă, ajungând din nou la mâna celor avuți. *Anuarul României pentru industrie, comerț, meserii și agricultură din anul 1925/1926*, pentru *Șoimuș* menționează pe lângă agricultorii majoritari, existența și altor ocupații...

[157] Ibidem, fila 7.
[158] Ibidem, fila 12.
[159] Ibidem, fila 14-41.

Reforma agrară din martie 1945

„Deciziunea Nr. 2/1945

Noi Buda Ioan președintele Comitetului local de Reformă agrară a comunei Șoimuș, Sideriaș Petru, Libeg Gheorghe, Pop Gheorghe, Popovici Zaharie, Moldovan Ioan, praizu, Buda Zaharie, Pop Teodor, Libeg Gheorghe, Țânțăreanu Nicolae, Sideraș Gheorghe, Suciu Viorica, Popovici Ani, membrii comitetului. Având în vedere articolul 12 din decretul lege pentru înfăptuirea Reformei Agrare Decidem: Articolul 1 Se împroprietăresc agricultorii notați mai jos locuitorii din comuna Șoimuș....."

Lista definitivă a împroprietăriților:

Cap de tabel:
-1. Nr. curent;
-2. Numele și prenumele;
-3. Domiciliul;
-4. Se bucură de îndreptățire;
-5. Neam, origine etnică;
-6. Membrii de familie-Sub 14 ani -Peste 14 ani;
-7. Are casă;
-8. Suprafața ce posedă înainte de Reforma agrară din 1945;
-9. Terenul suprafața cu care a fost împroprietărit;
-10. Arabil-hectare/arii;
-11. Fost fâneață-hectare/arii;
-12. Total;
-13. Animale-Boi, Vaci, Cai, Oi, Porci (b.v.c.o.p.);
-14. Unelte-Plug, Grapă (p.g.).

În tabloul de mai jos, selectiv, prezint lista împroprietăriților din satul nostru.

Tabelul nr. 37[160]
Împroprietăriții din primăvara anului 1945

Nr. crt.	Numele și prenumele	Membrii familiei sub 14 ani și peste 14 ani	Supr. posedată ha/arii	Sup. cu care a fost împropiet. ha/arii	Animale b.v.o.p.	Unelte-p.g.
1.	Sideraș Gheorghe	- -	1,44	1,73	1 v 2 oi 1 p	1 p 1 gr
2.	Bota Todor	5 1	0,58	2,02	2 v 101 p	1 p 1 gr
3.	Suciu Todor	- 1	3,17	1.73	1 cal	1 p 1 gr
4.	Rogozan Ioan	- -	-	1,73	-	-
5.	Stoica Ioan	2 1	1,15	1,73	1 v	1 p 1 gr
6.	Șuteu Augustin	- -	-	1,73	2 boi 1 p	1 p 1 gr
7.	Sideraș Zaharie	1 1	1,15	1,73	1 v 1 p	1 p 1 gr
8.	Țânțărean Niculaie	- 1	1,15	1,73	-	-
9.	Popovici Gheorghe j.	- -	-	1,73	-	-
10.	Cristea Todor	- -	-	1,73	2 v 1 oi 1 p	1 p 1 gr
11.	Sideriaș Teodor	2 1	3,74	0,58	-	-
12.	Manda Stan	2 1	0,28	1,73	-	-
13.	Stoica Teodor	- -	-	1,73	-	-
14.	Sabău Ioan	- -	2,02	1,44	2 v 1 oi 1 p	1 p 1 gr
15.	Sideriaș Todor dim	2 1	0,58	1,73	-	-
16.	Stângaci Iosif j.	1 1	-	1,73	-	-
17.	Mocanu Ioan	1 1	2,02	1,73	2 v 4 oi 2 p	1 p 1 gr
18.	Aflat Niculaie Luca	1 1	1,44	1,73	2 v 2 oi 1 p	1 p 1 gr
19.	Buda Toader	4 1	2,88	1,15	1 v	1 p 1 gr
20.	Buda Ioan muntean	3 1	2,88	1,44	2 b 3 oi 2 p	1 p 1 gr
21.	Aflat Niculaie	1 1	1,73	1,73	2 oi 1 p	1 p 1 gr
22.	Buda Ghe. Nistor	- -	-	1,73	-	-

[160] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Reforma agrară 1945-Târnava Mică*, Nr. act 242, Șoimușul Român, vol. I, file 1-49.

Nr. crt.	Numele și prenumele	Membrii familiei sub 14 ani și peste 14 ani	Supr. posedată ha/arii	Sup. cu care a fost împropiet. ha/arii	Animale b.v.o.p.	Unelte-p.g.
23.	Pop Simion j.	1 1	1,15	1,73	1 v 1 c 2 o 1	1 p 1 gr
24.	Șandor Mihai	1 -	0,87	1,73	1 v	1 p 1 gr
25.	Sideraș Ioan	2 -	1,73	1,73	1 v	1 p 1 gr
26.	Buda Traian	2 1	1,15	1,44	-	-
27.	Sideraș Ioan	4 1	2,59	1,73	2 v 2 oi 1 p	1 p 1 gr
28.	Țentea Victor	2 1	2,02	1,73	1 v	-
29.	Popovici Ioan	1 1	0,58	1,73	2 v	1 p 1 gr
30.	Pop Gheorghe	1 1	2,30	1,73	2 v 2 oi 2 p	1 p 1 gr
31.	Țente Todor	- -	1,15	1,73	-	-
32.	Sideraș Todor	1 -	0,87	1,73	-	-
33.	Libeg Niculaie	2 1	0,58	1,73	1 v	1 p 1 gr
34.	Sideraș Anica	1 1	0,87	1,73	2 v 2 oi	1 p 1 gr
35.	Libeg Gheorghe sepu	2 2	1,73	1,44	2 v	1 p 1 gr
36.	Libeg Gheorghe sovu	2 2	0.29	2,02	2 v 2 oi 1 p	1 p 1 gr
37.	Aflat Ioan dinu	2 1	1,73	1,44	2 v 2 oi	1 p 1 gr
38.	Comarzan Gheorghe	2 1	2,30	1,15	2 b 2 o 1 p	1 p 1 gr
39.	Comarzan Ioan	- 2	1,73	1,44	1 v 2 oi	1 p 1 gr
40.	Buda Todor itu	4 1	2,59	1,15	2 v 1 c 2 oi	1 p 1 gr
41.	Sideraș Gheorghe	4 1	0,58	2,02	1 v	-
42.	Popovici Zaharie	2 1	1,73	1,73	2 v 1 c 2 oi 3 p	1 p 1 gr
43.	Țentea Ioan	- 2	0,29	1,73	1 v 2 oi-	1 p 1 gr
44.	Șandor Lazăr	3 2	1,73	1,44	2 v 3 oi 2 p	1 p 1 gr
45.	Moldovan Vasile	4 3	4,32	0,58	2 v 6 oi	1 p 1 gr
46.	Nicoară Augustin	- 4	-	1,73	-	-
47.	Pop Todor nichi	1 2	2,30	1,15	2 b 3 oi 1 p	1 p 1 gr
48.	Popovici Aurel	4 2	2,02	1,44	2 v 2 oi 1 p	1 p 1 gr
49.	Sideraș Petru	1 1	0,87	1,73	2 v	1 p 1 gr

Nr. crt.	Numele și prenumele	Membrii familiei sub 14 ani și peste 14 ani	Supr. posedată ha/arii	Sup. cu care a fost împropiet. ha/arii	Animale b.v.o.p.	Unelte-p.g.
50.	Pop Ioan jun.	- -	-	1,73	-	-
51.	Pop Teofil	1 3	2,30	1,15	2 v 2 oi 2 p	1 p 1 gr
52.	Șandor Teofil	4 1	1,15	1,73	2 v 2 oi-	1 p 1 gr
53.	Sideraș Ghe. sonichivi	2 1	1,44	1,15	2 v 2 oi 1 p	1 p 1 gr
54.	Tânțărean Todor	2 1	-	1,73	-	-
55.	Buda Ghe, jun.	-	-	1,73	-	-
56.	Moldovan Gheorghe	1 1	0,58	1,73	1 v 2 oi-	1 p 1 gr
57.	Buda Ironim	3 3	2,59	1,15	- 1 cal-	1 p 1 gr
58.	Șandor Ironim	3 1	1,73	1,15	2 v 3 oi 1 p	1 p 1 gr
59.	Pop Ioan lepinzan	- 1	2,02	1,15	2 v -1 p	1 p 1 gr
60.	Moldovan Ioan	4 1	1,15	1,15	1 v	1 p 1 gr
61.	Libeg Todor chimu	- 1	1,15	0,87	2 v-2 oi-	1 p 1 gr
62.	Libeg Ghe. chimu	3 2	1,15	1,44	2 v 2 oi-	1 p 1 gr
63.	Buda Niculaie murg	1 2	2,59	0,87	-	-
64.	Furnea Simeon	3 2	1,73	1.15	1 v 2 oi-	1 p 1 gr
65.	Sideraș Todor catcat	2 1	1,44	1,44	2 v 3 oi	1 p 1 gr
66.	Sideraș Todor catosit	4 5	2,88	1,15	2 v	1 p 1 gr
67.	Sideraș Todor jun.	-	-	1,73	-	- -
68.	Hoportean Victor	5 4	1,15	1,73	1 v	1 p 1 gr
69.	Șandor Gh. cămătaș	2 2	2,88	0,58	2 v 2 oi 1 p	1 p 1 gr
70.	Șandor Ioan	2 5	2,02	1,44	2 v 5 oi 1 p	1 p 1 gr
71.	Comorzan Todor	- 3	-	1,44	-	-
72.	Libeg Todor fost Polițist	5 1	1,73	1,15	2 v	1 p 1 gr
73.	Jors Ioan	2 1	0,87	1,15	1 v	1 p 1 gr
74.	Libeg Alexandru	4 3	2,02	1,15	-	-
75.	Rogozan Zaharie	2 3	3,17	0,58	2 v	1 p 1 gr
76.	Libeg Ioan grosu	1 3	1,73	1,15	2 b	1 p 1 gr

Nr. crt.	Numele și prenumele	Membrii familiei sub 14 ani și peste 14 ani	Supr. posedată ha/arii	Sup. cu care a fost împropiet. ha/arii	Animale b.v.o.p.	Unelte-p.g.
77.	Moldovan Ioan	- 1	1,15	0,58	2 v	1 p 1 gr
78.	Popovici Țărean Gh.	5 3	2,59	0,87	1 v	1 p 1 gr
79.	Balaș Gavrilă	2 1	-	0,58	-	-
80.	Cristea Ilie	- 2	1,15	0,58	2 v	1 p 1 gr
81.	Furnea Neculaie	2 1	1,15	1,44	2 v	1 p 1 gr
82.	Radu Ioan	1 1	0,58	1,15	2 v	1 p 1 gr
83.	Pop Gheor. suciu	5 3	2,88	0,87	2 v 2 oi	1 p 1 gr
84.	Moldovan Ioan prozu	3 3	3,74	1,15	2 v 2 oi	1 p 1 gr
85.	Buda Gheor. antonie	3 4	2,88	1,15	2 b 6 oi 2 p	1 p 1 gr
86.	Buda Nicu. andronic	1 4	2,30	1,44	2 v 3 oi 1 p	1 p 1 gr
87.	Buda Niculaie itu	- 1	1,44	0,87	-	-
88.	Buda Ioan oni	4 6	2,88	1,79	2 b 6 oi 3 p	1 p 1 gr
89.	Buda Zaharie minor	2 4	1,15	1,44	1 v	-
90.	Pop Teodor lini	4 3	2,88	0,87	1 v	1 p 1 gr
91.	Stângaci Iosif sen.	5 2	-	1,44	-	-
92.	Sâtă Gheorghe	6 2	0,87	1,73	2 v	1 p 1 gr
93.	Aflat Ilie	2 1	0,58	1,44	2 v 1 cal	1 p 1 gr
94.	Pop Ioan Lini sen.	1 4	2,88	0,58	2 v	1 p 1 gr
95.	Bota Ioan sita	4 4	2,30	1,15	2 v	1 p 1 gr
96.	Bota Ioan	4 3	1,15	1,73	2 v	1 p 1 gr
97.	Popovici Victor	4 2	1,73	1,79	1 v 1 oi	-
98.	Țentea Dumitru	2 1	1,15	1,79	2 v	1 p 1 gr
99.	Pop Gheorghe	3 1	-	1,15	-	-
100.	Moldovan Ioan	- 1	1,73	0,58	2 v 2 oi 1 p	1 p 1 gr
101.	Codrea Ioan sen.	3 5	2,30	1,15	2 v	1 p 1 gr
102.	Codrea Ioan j. Coloniz	at Zagăr	-	-	-	-
103.	Pop Ioan măisoie	5 2	2,59	1,15	2 v	1 p 1 gr

Nr. crt.	Numele și prenumele	Membrii familiei sub 14 ani și peste 14 ani	Supr. posedată ha/arii	Sup. cu care a fost împropiet. ha/arii	Animale b.v.o.p.	Unelte-p.g.
104.	Buda Gheor. nistor	1 3	1,15	1,15	2 v	1 p 1 gr
105.	Moldovan Todor meri	1 1	1,73	0,58	1 v	1 p 1 gr
106.	Moldovan Niculaie mi	1 4	1,46	1,15	2 b 2 oi	1 p gr
107.	Libeg Victoria	- 2	1,15	1,15	-	-
108.	Pop Simion Peste	limită	-	-	2 v 1 ca 1 p	1 p 1 gr
109.	Pop Iosif	- 2	0,87	1,15	2 v	1 p 1 gr
110.	Șandor Todor sen.	- 4	2,02	1,15	2 v	1 p 1 gr
111.	Suciu Nicolaie	6 3	1,14	1,15	2 v	1 p 1 gr
112.	Suciu Todor	- 3	2,02	1,15	2 v 2 oi	1 p 1 gr
113.	Cristea Niculaie Peste	limită	-	-	2 v	1 p 1 gr
114.	Șuteu Gheorghe	- 2	0,87	0,68	1 cal	-
115.	Țânțărean Susana	- 1	0,87	0,58	1 v	1 p 1 gr
116.	Libeg Gheorghe	4 2	2,59	0,58	2 v	1 p 1 gr
117.	Bota Ioan	2 1	1,45	-	-	-
118.	Buda Gherasim	- 2	1,15	0,58	2 v	1 p 1 gr
119.	Comerzan Ioan sen.	- 3	1,44	1,15	2 v	1 p 1 gr
120	Pușcaș Dumitru	- -	1,15	0,58	2 v	1 p 1 gr
121.	Bota Gheorghe	- 5	1,73	1,15	2 b 2 v	1 p 1 gr
122.	Pop Ioan nelăr	1 3	1,73	1,15	1 v	-
123.	Sideriaș Elisabeta	PESTE	LIMITĂ	-	1 v	-
124.	Sâtă Maria	- -	0,29	0,58	-	-
125.	Șandor Todor	1 2	3,45	0,29	1 v	-
126.	Libeg Eusevia	4 2	0,87	1,15	1 v	1 p 1 gr
127.	Bota Ana	- 2	0,87	0,58	1 v	-
128.	Etveș Antonie	- 4	2,59	0,58	2 v	1 p 1 gr
129.	Sideraș Ioan Listros	1 3	3,45	0,58	2 v 2 oi 2 p	1 p 1 gr
130.	Buda Ioan tu	2 2	3,45	0,58	2 v 2 p	1 p 1 gr

Nr. crt.	Numele și prenumele	Membrii familiei sub 14 ani și peste 14 ani	Supr. posedată ha/arii	Sup. cu care a fost împropiet. ha/arii	Animale b.v.o.p.	Unelte-p.g.
131.	Buda Zaharie	2 2	4,61	0,58	2 v 4 oi 3 p	1 p 1 gr
132.	Popovici Todor vasili	2 5	3,47	0,87	2 v 2 oi 1 p	1 p 1 gr
133.	Sideraș Todor ghireu	6 1	4,32	0,58	2 b 2 oi 3 p	1 p 1 gr
134.	Sideriaș Ana n. Buda	- -	4,32	0,58	1 v 2 oi	-
135.	Croina Zosim	- 1	2,30	0,58	2 v 3 oi	1 p 1 gr
136.	Moldovan Gheorghe	- 3	2,59	0,58	2 v	1 p 1 gr
137.	Moldovan Gherasim	- 2	1,79	0,29	2 v	1 p 1 gr
138.	Libeg Teodor chiru	- 1	1,15	0,29	-	-
139.	Suciu Ioan	Dezertor	din ar	mată	trecut	În.....
140.	Pușcaș Malvina	0 2	1,15	0,58	-	-
141.	Suciu Petru	1 1	1,44	0,58	2 v 2 oi 2 p	1 p 1 gr
142.	Lazăr Gheorghe	1 2	2,30	0,58	2 v 2 oi 2 p	1 p 1 gr
143.	Buda Gheorghe șița	3 5	2,30	0,58	2 v 1 oi-	1 p 1 gr
144.	Pop Gheorghe fii	1 1	4,35	0,29	2 v 6 oi 3 p	1 p 1 gr
145.	Buda Petru	- 1	1,73	0,29	1 v	1 p 1 gr
146.	Suciu Ioan cât	- 3	1,73	0,29	1 v 1 cal	1 p 1 gr
147.	Bruslea Gheorghe	- 1	-	0,29	-	-
147*	Buda Ioan Bostoc	- 3	3,45	0,29	2 b 1 v 2 c 2 oi 2 p	1 p 1 gr
148.	Aflat Ion Isidor	- -	0,73	0,29	1 v 1 oi 1 p	1 p -
149.	Pop Ion Susanii	- 3	1,73	0,29	1 v 1 oi 1 p	1 p gr
150.	Maria Hădăncilă n. Hopârtean	1 -	-	0,58	-	-
151.	Moldovan Maria pt. dispărutul Ioan	Zgr.- -	-	0,58	1 v 1 p	-
152.	Florica Ioanichie pt. Dispărutul Gheorghe	4 1	1,73	0,58	1 v 1 p	1 p 1 gr

Din Procesul-verbal de încheiere a lucrărilor de împroprietărire, din 4 februarie 1946, al comisiei comunale Șoimuș:

„I. Moșii expropriate. Numărul moșiilor expropriate: *Senereuș, Zagăr, Filitelnic, Coroiu și Seleuș.* Suprafața totală expropriată: *Arabil* 128 ha 51 ari, Foste *Fâneațe naturale* 64 ha 54 ari, *Păduri* 24 ari;

II Împroprietăriri Nr. îndreptățiților 150, *Nr. îndreptățiților pe moșiile expropriate* în raza acestei comune: 150. *Mărimea lotului de împroprietărire* stabilit în această comună *1 ha 73 m* pătrați *Suprafața atribuită împroprităriților-Arabil:* 129 ha 09 ari, *Foste Fânețe naturale* 64 ha 54 metri pătrați *Total* 193 ha 64 ari..."[161]

Primar al comunei era Pop Gheorghe. Analizând Tabloul împroprietăriților am remarcat că, din 152 de înscriși, 7 persoane din diverse motive nu au fost împroprietărite, deci, 145 au fost împroprietăriți, iar dintre aceștia 3 persoane au fost împroprietărite cu 2,02 ha, 9 persoane au fost împroprietărite cu doar 0,29 arii, 41 de persoane au fost împroprietărite cu 1 ha 73 de arii-lot stabilit de comisie-, 31 persoane au fost împroprietărite cu 0,58 arii, 34 de persoane au fost împroprietărite cu 1 ha 15 arii, iar 17 persoane au fost împroprietărite cu 1 ha 44 arii, etc. Ne putem întreba ce criterii au stat la baza stabilirii lotului cu care unii și alții au fost împroprietăriți. Cu siguranță că au fost și nemulțumiți. O mică analiză a tabloului în urma recenzării animalelor din gospodăriile celor conscriși arată următoarea situație.

Tabelul nr. 38
Efectivul de animale

Boi	Vaci	Cai	Oi	Porci
20	178	11	134	64

Remarcăm că aproape fiecare gospodărie avea animal de tracțiune, vacă în general, care asigura și hrană familiei, iar prin întrajutorare și munca câmpului. De asemenea, în general toate gospodăriile dețineau principalele unelte de lucru a pământului arabil:

Tabelul nr. 39
Efectivul de principale unelte

Pluguri	Grape
109	108

[161] *Ibidem* file 162-163.

Au rămas în tradiția orală a comunității următoarele versuri privind reforma agrară:

„Petru Groza să trăiască,
Că ne-o dat pământ și casă.
Petru Groza și soția
Le-o luat la sași moșia.”
„Petru Groza și soția
Ne-o dat ș-un purcel
Ș-a doua zi
O venit după el.”

A urmat acapararea puterii politice de către Partidul Comunist Român, sprijinit de ocupația sovietică. Pe plan extern, la *10 februarie 1947,* au fost semnate *Tratatele de Pace* de la Paris dintre Aliați (S.U.A., Marea Britanie, Franța, U.R.S.S.) și statele Axei (Germania, Italia, Ungaria, România, Finlanda). A urmat spolierea României ca despăgubire de război, și în principal, a Uniunii Sovietice. Lumea satului nu a uitat *cotele* direct de la batoză în grâu, porumb, și cote de carne, lapte, ouă etc. Pentru că ne-a interesat când a apărut creșterea bivolițelor, bivolilor la Șoimuș am găsit în arhivă documentul de mai jos.

Recensământul animalelor de la 1-4 ianuarie 1953

Menționez că, lângă numele gospodarului se specifică numărul membrilor familiei și, unde este cazul, dacă acesta este singur (sing.) s-au absent (abs.).

Tabelul nr. 40
Efectivul de animale în gospodării

Numele și prenumele	Nr. casă	Sup. ag. ha/arii	Vaci/Jun Nr.	Bivoli Nr.	Cai Nr.	Porci Nr.	Oi Nr.
1. Libeg Gherasim-4	3	3/40	2/1	-	-	-	5
2. Popovici Gheorghe-4	5	3/56	1/-	-	-	-	3
3. Popovici Teodor-4	6	4/20	1/1	-	-	2	2
4. Moldovan Ioan-3	7	1/45	-/1	2	-	2	3
5. Țânțărean Ion-2 Țânțărean Sana-4	8	0/58 2/16	-/1 -	- 2	- -	- 1	- -
6. Țânțărean Nicolae-4	9	3/14	1/1	-	-	3	-
7. Țânțărean Teodor-4	10	3/40	-/1	-	-	3	1

Numele și prenumele	Nr. casă	Sup. ag. ha/arii	Vaci/Jun Nr.	Bivoli Nr.	Cai Nr.	Porci Nr.	Oi Nr.
8. Șandor Teodor-5	13	4/35	-	-	-	-	3
9. Libeg Ioan-4	14	3/10	-/3	-	-	-	2
10. Buda Zaharie -1	14	-	-/2	-	-	2	1
11. Fechetici Gheor.-4	15	3/02	-/2	-	-	1	2
12. Buda Gheorghe-3	16	2/41	-/3	-	-	-	3
13. Șuteu Gheorghe-3	17	1/76	-/2	-	-	-	-
14. Cristea Ilie-3	20	2/94	1/1	-	-	3	2
15. Suciu Teodor-3	25	2/78	1/1	-	-	2	2
16. Suciu Nicolae-3	26	2/83	1/-	1	-	-	-
17. Stoica Ioan-4	27	3/46	1/-	1	-	2	2
18. Rogozan Ioan-3	29	2/25	-	2	-	2	-
19. Rogozan Zaharie-4	30	3/47	-/2	-	-	4	3
20. Șandor Teodor-3	31	1/45	-	1	-	1	3
21. Șandor Antonie-4	31	2/21	1/1	-	-	1	3
22. Suciu Teodor-5	32.	5/26	-	3	-	-	2
23. Libeg Saveta-4	33	2/72	-/1	-	-	-	1
24. Libeg Zaharie-1 (abs.)	33	-/-	-/1	-	-	-	-
25. Aflat Ioan-5	34	4/68	-	3	-	2	4
26. Libeg Ioan-2	35	0/58	-	2	-	-	-
27. Pop Florea-2	36	0/51	-	-	-	1	1
28. Șuteu Nicolae-3	37	1/90	1/-	-	-	1	3
29. Jors Ivan-4	38	2/72	-/1	-	-	-	3
30. Buda Maria-3	39	1/54	1/1	-	-	-	1
31. Libeg Teodor-4	41	3/46	1/2	-	-	-	3
32. Moldovan Gheras.-5	42	5/63	-/-	2	-	5	6
33. Țentea Teodor (abs.)	42	-	-/-	1	-	-	-
34. Bota Ana-3	43	1/75	-/1	-	-	-	-
35. Bota Teodor-4	44	2/83	-/-	1	-	1	-
36. Buda Ioan-4	45	2/80	1/1	-	-	2	1
37. Petri Teodor-2	48	0/25	2/2	-	-	2	1
38. Sideraș Teodor-5	49	4/93	-/3	-	-	3	8

Numele și prenumele	Nr. casă	Sup. ag. ha/arii	Vaci/Jun Nr.	Bivoli Nr.	Cai Nr.	Porci Nr.	Oi Nr.
39. Comărzan Teodor-1	50	-	-/2	-	-	2	3
40. Șandor Ioan-5	51	4/44	1/2	-	-	4	6
41. Șandor Teodor-5	52	5/66	1/3	-	-	4	6
42. Buda Gherasim-5	53	5/09	2/-	-	-	2	8
43. Șandor Gheorghe	54	4/24	2/2	-	-	2	3
44. Libeg Teodor (abs.)	54	-	-/-	-	-	-	3
45. Hopârtean Victor	55	3/53	-/1	2	-	-	2
46. Hopârtean Ana (sing)	55	1/65	-	-	-	-	1
47. Pop Nicolae	56	4/56	2/1	-	-	4	3
48. Libeg Gheorghe	57	3/46	2/2	-	-	2	1
49. Sideriaș Teodor	58	5/40	2/-	-	-	1	5
50. Sideriaș Teodor	59	3/65	1/2	-	-	2	3
51. Frunză Simion	60	3/45	1/1	-	-	-	3
52. Libeg Teodor	61	1/63	-	-	-	1	1
53. Sideriaș Ironim	62	1/76	-/2	-	-	-	3
54. Libeg Gheorghe	63	2/95	-	1	-	-	-
55. Sideraș Gheorghe	64	3/89	-/2	-	-	1	2
56. Buda Nicolae (sing.)	64	-	-/3	-	-	1	1
57. Sideraș Gheorghe	64	3/89	-/2	-	-	1	2
58. Sideraș Ion	65	2/40	1 bou/-/	-	-	1	3
59. Sideraș Ilarie	65	3/89	1/1	-	-	2	1
60. Pop Simion sen.	66	1/84	1/-	-	-	2	-
61. Pop Simion jun.	66	2/86	-/2	-	-	2	2
62. Libeg Gheorghe-4	67	2/35	-/3				1
63. Libeg Teodor-4	68	2/67	-	2/1	-	1	4
64. Sideraș Ana-4	69	2/02	1/1	-	-	-	-
65. Sideraș Valeria-11 (sing.)	70	2/93	-	-	-	-	-
66. Moldovan Nicolae-4	72	2/31	-	2	-	-	2
67. Moldovan Ioan-4	73	2/82	1/2	-	-	-	2
68. Moldovan Teodor-4	74	2/59	1/2	-	-	1	4
69. Buda Zaharie-5	76	5/64	-	2/1	-	4	6

Numele și prenumele	Nr. casă	Sup. ag. ha/arii	Vaci/Jun Nr.	Bivoli Nr.	Cai Nr.	Porci Nr.	Oi Nr.
70. Grigoraș Nicolae-1	76	-	-	-	-	1	-
71. Stoica Gheorghe-3	78	1/85	-	1/1	-	1	-
72. Stoica Ioan-4	78	3/45	-	1/1		3	4
73. Buda Gheorghe-4	79	2/76	1/1	-	-	1	3
74. Pop Ioan-4	80	3/60	1/2	-	-	-	5
75. Pop Teodor-4	81	2/52	1/-	-	1	-	2
76. Sideraș Gheorghe-5	82	4/52	-/2	1/1	-	2	3
77. Șandor Maria -4 (sing.)	83	2/45	-/3			2	-
78. Moldovan Teodor-4	84	2/72	1/1	-	-	2	2
79. Moldovan Ion-4	85	2/56	-/2	-	-	1	2
80. Codrea Ioan-4	86	3/37	-	1	-	-	3
81. Buda Petru-4	87	2/69	1/1	-	-	2	3
82. Rogozan Dionisie-5	88	4/47	1/2	-	-	2	2
83. Libeg Victoria-4	89	2/96	-/2	-	-	2	-
84. Șuteu Augustin-4	90	2/02	-	-	-	-	1
85. Jors Margareta-5	91	5/65	-/2	-	-	1	2
86. Popovici Teodor-5	92	4/57	1/2	-	-	4	5
87. Libeg Maria-3	93	1/64	-	2	-	1	1
88. Moldovan Ion-4	94	2/61	-	2	-	7	4
89. Șandor Teofil-4	95	3/59	1/2	-	-	2	1
90. Cristea Teodor-5	101	4/58	1/1	-	-	-	-
91. Librg Gheorghe-4	102	2/15	1/1	-	-	-	-
92. Pop Teofil-5	103	5/67	1/1	-	-	3	3
93. Sideraș Alexandru-4	104	3/12	1/2	-	-	2	2
94. Aflat Maria-3	105	1/84	1/-	-	-	1	-
95. Aflat Nicolae-4	105	3/39	1/1	-	-	3	2
96. Pop Ion-4	106	3/79	1/-	-	-	1	3
97. Buda Ion-4	107	2/53	1/-	1	-	1	3
98. Sideraș Petru-4	108	2/77	1/2	-	-	2	2
99. Bruslea Gheorghe-3	109	1/49	-	-	-	-	-
100. Moldovan Gheor.-3	110	1/79	1/2	-	-	1	1

Numele și prenumele	Nr. casă	Sup. ag. ha/arii	Vaci/Jun Nr.	Bivoli Nr.	Cai Nr.	Porci Nr.	Oi Nr.
101. Gloaba Maria-11	112	0,88	-	-	-	-	-
102. Nicoară Ion-3	112	1,48	-	2/1	-	2	-
103. Țentea Dumitru-4	113	3,69	0/1	2/-	-	9	4
104. Țentea Maria-3	114	1,34	-	-	-	1	-
105. Popovici Aurel-5	115	4,34	4/3	-	-	1	4
106. Șandor Gheor.-1	115	-	-	-	-	1	-
107. Popovici Anica-3	116	3,17	1/2	-	-	2	4
108. Ötvös Aurica-4	117	3.02	1/1	-	-	-	1
109. Bota Ion-4	118	2,81	1/-	-	-		3
110. Buda Ion-5	120	5,84	-/3	-	-	2	4
111. Buda Ana-2	121	1,51	-	-	-	-	3
112. Buda Ironim-4	122	2,92	1/1	-	-	2	-
113. Buda Floarea-4	122	2,54	-	-	-	-	-
114. Șandor Ironim-4	123	3,59	2/2	-	-	2	4
115. Craina Zosim-4	124	2,83	-/1	2/1	-	4	2
116. Buda Ion-4	125	3,14	-	1/1	1	3	4
117. Buda Ion-4	126	3,76	1/1	-	-	1	2
118. Pop Gheorghe-5	127	5,60	1/1	-	-	1	2
119. Pop Ioan-1 (abs.)	127	-	1/-	-	-	1	2
120. Buda Florea-5	128	4,63	-/2	-	-	1 capr.	-
121. Moldovan Anton-3	129	1,13	-/1	-	-	2	2
122. Sideraș Ioan-4	132	2,81	-/1	1/1	-	3	4
123. Aflat Nicolae-5	133	4,57	2/1	-	-	4	3
124. Siderșș Zaharie-4	134	3,59	1/1	-	-	1	2
125. Pop Teodor-5	135	4,38	-	2/1	-	2	2
126. Virca Victoria-2	135	0,67	1/-	-	-	2	3
127. Pop Ion-4	136	2,03	1/-	-	-	2	-
128. Pop Teodor-5	138	4,96	-/1	1/1	-	5	5
129. Aflat Ilie-4	139	2,34	-	2/1	-	2	4
130. Sâtă Gheorghe-4	140	3,04	-	1/2	-	2	2
131. Sâtă Ghe. -1 (abs.)	140	-	-/2	-	-	-	-

Numele și prenumele	Nr. casă	Sup. ag. ha/arii	Vaci/Jun Nr.	Bivoli Nr.	Cai Nr.	Porci Nr.	Oi Nr.
132. Buda Gheorghe-4	141	3,76	1/2	-	-	2	5
133. Libeg Gheorghe-3	142	1,43	-/1	-	-	1	3
134. Buda Indrei-2	143	0,68	-/1	-	-	1 capr.	-
135. Stângaciu Iosif-3	146	1,68	-	-	-	1 p 2 ca	1
135. Sâtă Maria-11	145	0,74	-	-	-	1 capr.	-
136. Radu Gheorghe-11	144	1,24	-	-	-	2 p 1 ca	-
137. Stângaci Iosif-4	149	3,71	1/1	-	-	1	2
138. Moldovan Gheor.-4	151	2,37	1/2	-	-	2	3
139. Nicoară Augustin-4	152	2,67	1/-	1/1	-	2	5
140. Aflat Maria-3	153	1,83	-	-/1	-	-	-
141. Sideraș Ana-5	154	4,14	1/-	-	-	2	1
142. Pop Gheorghe-4	155	3,10	-/1	-	-	2	2
143. Pop Teodor-4	156	3,73	-/2	-	-	-	-
144. Mocan Ioan-5	157	4,44	1/2	-	-	2	4
145. Moldovan Vasile-4	158	3,69	2/-	-	-	1	3
146. Popovici Maria-3	159	1,92	-	-	-	2 capr.	1
147. Pop Gheorghe-5	160	4,96	-/2	-	-	-	-
148. Sideraș Maria-5	161	6,01	-/2	1/-	-	-	5
149. Comărzan Victor-3	161	1,52	-	-	-	-	-
150. Pop Gheorghe-4	161	2,29	-	-	-	-	2
151. Turnovean Mih.-11	161	0,25	-	-	-	-	-
152. Șandor Lazăr-5	162	4,99	-/1	2/-	-	3	5
153. Sideraș Teodor-4	164	3,61	1/3	-	-	2	5
154. Buda Ion-4	166	2,56	-	2/-	2	3	2
155. Moldovan Ghe.-2	165	0,51	-	-	-	-	4
156. Țentea Ion-4	167	3,43	-	2/-	-	1	3
157. Comărzan Ghe.-4	168	3,53	2/1	-	-	1	3
158. Libeg Teofil-2	169	0.62	-/1	-	-	2	-
159. Rad Ivan-4	170	2,11	2/1	-	-	1	3
160. Libeg Gheorghe-2	171	0,65	-	-	-	1 capr.	2
161. Furnea Nicolae-4	175	2,84	-/1	1/1	-	-	2

Numele și prenumele	Nr. casă	Sup. ag. ha/arii	Vaci/Jun Nr.	Bivoli Nr.	Cai Nr.	Porci Nr.	Oi Nr.
162. Libeg Ion-4	176	2,78	-/2	-	-	1	2
163. Moldovan Maria-2 (sing.)	178	0,97	-	-		1 capr.	-
164. Buda Ioan-3	179	1,29	-	-/2	-	1 capr.	2
165. Cristea Ilie-3	180	1,83	-	2/-	-	2	1
166. Bota Ioan-3	181	1,89	-	2/-	-	2	-
167. Aflat Teodor-3	182	1,71	-	2/-	-	-	3
168. Moldovan Fira-2 (sing.)	182	0,99	-/1	-	-	-	-
169. Moldovan Ion-5	183	4,34	1 taur	2/-	-	1	1
170. Pop Ghe.-5	184	4,84	-/2	-	-	2	3
171. Pușcaș Malvina-3	186	1,77	1/1	-	-	-	3
172. Pușcaș Dumitru-3 (sing.)	186	1,80	1/-	-	-	1	2
173. Sideraș Teodor-5	187	4,15	-/3	-	-	-	3
174. Comârzan Măr... -3	188	2,24	-/1	-	-	-	2
175. Pop Ghe.-1	188	-	-/1	-	-	1	2
176. Codrea Ghe.-3	189	1,72	-	2/-	-	-	2
177. Buda Teodor-4	191	2,72	2/2	-	-	4	2
178. Șandor Aurel -4	191	2,15	-	2/-	-	2	3
179. Sideraș Fira-5	192	4,24	-/1	1/-	-	3	3
180. Buda Zaharia-3	194	2,99	-/2	-	-	-	1
181. Buda Ioan-5	195	5,75	1/2			2	3
182. Suciu Petru-4	196	3,42	-/2	1/-	-	1	3
183. Popovici Maria-4	197	3,95	-	2/-	1	3	4
184. Pop Ioan-4	198	3,23	-	2/-	-	3	2
185. Sabău Ioan-4	201	3,26	1/1	-	-	2	3
186. Buda Teodor-5	202	5,97	2/1	-	-	-	2
187. Stoica Teodor-4	203	3,56	-	2/-	-	2	-
188. Stoica Simion-2	204	0,94	-	-	-	-	-
189. Popovici Nicolae-4	205	2,49	-/1	-	-	2	1
190. Buda Miron-4	201	2,98	-/2	-	-	-	-
191. Șandor Ioan-4	206	2,17	-	-	-	1	-
192. Stoica Ionichie-4	207	2,46	-	2/-	-	-	1

Numele și prenumele	Nr. casă	Sup. ag. ha/arii	Vaci/Jun Nr.	Bivoli Nr.	Cai Nr.	Porci Nr.	Oi Nr.
193. Stoica Ghe.-4	207	2,96	-	-	-	1	-
194. Pop Teodor-5	208	4,65	2/2	-	-	2	4
195. Pop Ghe.-5	209	4,84	1/1	-	-	3	3
196. Buda Emilia-4	210	2,56	-	-	-	-	-
197. Șandor Ana-4	211	4,00	1/-	-	-	2	6
198. Jors Tiberiu-4	212	2,43	1/1	-	-	1	4
199. Ștefănescu Mari-11	212	0,83	-	-	-	-	-
200. Sideraș Octavian-4	213	2,18	1/1	-	-	2	-
201..Buda Nicolae-4	214	2,81	2/1	-	-	3	5
202. Sideraș Frusina-4	215	2,03	1/1	-	-	1	2
203. Buda Valeria-5	216	5,15	-/2	-	-	2	1
204. Buda Teodor-5	217	4,75	1/1	-	-	2	1
205. Buda Nicolae-4	218	3,36	1/1	1/-	-	2	5
206. Sideraș Saveta-2	219	0,91	-	-	-	2	-
207. Sideraș Olimpia-11	219	2,01	-	-	-	-	-
208. Manda Stan-4	220	3,61	1/2	-	-	2	1
209. Sideraș Ghe.-5	221	4,16	1/1	-	-	2	4
209. Sideraș Ghe.-4	222	3,11	1/1	-	-	2	2
210. Sideraș Antonie-3	222	2,00	1/1	-	-	2	2
211. Pop Ioan-4	223	2,81	1/-	-	-	2 p 1 ca	5
212. Pop Ghe.-5	224	4,83	1/1	2/-	-	-	4
213. Bucur Nicolae-11	224	0,58	-/1	-	-	-	-
214. Bota Ghe. sen-4	225	2,23	1/1	-	-	-	4
215. Bota Ghe. jun.-3	225	1,89	1/1	-	-	1	4
216. Șandor Ghe.-5	226	5,61	1/1	-	-	1	4
217. Șandor Victoria-4	227	3,28	1/1	-	-	4	4
218. Lazăr Ghe.-5	228	4,64	1/1	-	-	3	1
219. Buda Ghe.-5	229	4,50	1/2	-	-	3 p 1 ca	3
220. Buda Teodor-5	230	4,73	-	2/-	1	1	2
221. Fediuc Aurel-1	232	-	-	-	-	2	4
222. Suciu Eugen-11	233	-	-	-	-	-	-

Numele și prenumele	Nr. casă	Sup. ag. ha/arii	Vaci/Jun Nr.	Bivoli Nr.	Cai Nr.	Porci Nr.	Oi Nr.
223. Suciu Aurelia-3	233	1,76	1/-	-	-	2	2
224. Suciu Aurel-3	233	1,67	1/1	-	-	2	2
225. Comărzan Ion-4	234	3,46	1/1	-	-	-	3
226. Pop Ioan-1	235	-	-	-	1	1	-
227. Pop Florica-3	235	1,46	-	-	-	-	2
228. Pop Anica-11 (abs.)	236	9,24	-	-	-	-	-
229. Voina Ioan-1	236	-	-	-	-	2	-
230. Nagy Paul-11	236	-	-	-	-	-	-
231. Popovici Ghe.-4	238	2,77	-	1/-	-	1	3
232. Balaș Gavril-2	239	0,58	-	-	-	1	-
233. Stângaci Tatiana-1	240	-	-	-	-	-	-
234. Buda Ghe.-3	242	1,85	1/1	-	-	1	2
235. Moldovan Ioan-2	243	0,50	1/1	-	-	2	2

Tabelul nr. 41
Efectivul de animale pe sat în 1953

Boi	Tauri	Vaci/jun.	Bubaline	Porci	Oi	Capre	Cai
1	1	120/107	90/19	317	491	15	5

Comparativ cu anul 1945-când încă nu se sfârșise Al Doilea Război Mondial, recensământul din 1953, oglindește o creștere a efectivelor la cornute mari de la *140* (vaci, boi) la *336* (vaci, viței, bivolițe, viței). Am remarcat introducerea creșterii bivolițelor, mai ușor de întreținut decât vacile, chiar dacă cantitatea de lapte zilnică era mai redusă, dar un lapte mai gras și dulce.

A crescut efectivul de oi de la 134 de capete la 491 de capete și a porcilor de la 64 la 317, chiar dacă suntem după Ignat și tăierile avuseseră loc. Prin cooperativizarea agriculturii, încheiată în 1962, șoimoșenii fiind printre ultimii forțați să se înscrie în G.A.C., și-au predat pământurile, animalele de tracțiune, plugurile, grapele, semănătorile, carele etc. A fost o mare lovitură și durere sufletească pentru gospodarii care munciseră și chivernisiseră ca să le aibă, nu și pentru cei ce nu aveau nici de unele și care tocmai de aceea se înscriseseră printre primii în gospodăria colectivă.

V. Evoluția demografică

Acest hotar a fost locuit din timpuri străvechi, dovadă descoperirile întâmplătoare și perigheza arheologului Valeriu Lazăr. Pentru secolul X-XI se estima de cercetătorii medievaliști o populație de 20 de famili (x3=60 de suflete) după cum am mai arătat. Până prin secolele XV-XVII, aproape în toate părțile Transilvaniei, satele erau în general mici, în rare cazuri numărând 100 de familii, iar în *majoritate, 50 de famili (x5=250 locuitori)*, deci și Șoimușul Român la acea dată.

Datorită condițiilor nesigure de viețuire a populației autohtone, ea trăia în vâlcele și depresiuni, în locuri retrase din calea migratorilor. Așa s-au extins șoimoșenii în aceste locuri apărate din trei părți de dealuri împădurite și lunci cu păduri și poiene, locuri cu șoimi, ferite de principalele căi de circulație. Ritmul de creștere a populației a cunoscut fluctuații. Factori naturali au influențat sporul natural al populației din localitate, prin cele două componente, mortalitate și natalitate. Voi prezenta, de-a lungul secolelor, asemenea factori.

Pentru anul 1220 se consemnează o vară și toamnă foarte ploioasă cu repercusiuni asupra recoltei. În perioada 1348-1349, în Transilvania a bântuit „o nemaipomenită ciumă" care a secerat viața unui număr mare de oameni, ciumă răspândită în toată Europa[162].

Pentru anul 1473, se specifică mare secetă. În 1603, datorită luptelor pentru putere în Transilvania, a jafurilor, izbucniște o criză de cereale, țăranii își potolesc foamea cu carne de câine și de pisică și pâine de ghindă. Semănăturile se usucă de secetă, vitele pier de boli, iar oamenii sunt seceraţi de holeră[163].

În 1658, ploi mari au provocat mari inundații. Se consemnează pentru anul 1718, din aprilie până în noiembrie, secetă mare, că în Ardeal datorită secetei și temperaturii ridicate, semănăturile, iarba, pretutindeni s-au uscat, încât locuitorii s-au risipit în împrejurimi, lăsând satele pustii, scria Bod Peter. În 1818, după exact 100 de ani, din nou, cronicarii dau de știre despre mari nenorociri, că nu s-a ieșit la semănat din cauza reducerii numărului de animale de tracțiune.

Pentru 1870 sunt înregistrate mari inundații, iar pentru 1878, vară ploioasă, muncile câmpului fiind rămase în urmă. La 12 august 1896, se înregistrează vreme mare cu grindină distrugând culturile dintr-o parte a hotarului. Pentru 1904, se înregistrează mare secetă. În 1906, inundație, iar pentru 1911-1912, vreme nefavorabilă, ploioasă, și să nu uităm inundațiile din 1970 și din 1975 care au condus la regularizarea Târnavei Mici de la Sângiorgiu de Pădure până în aval de Bălăușeri[164].

---

[162] *Documente privitoare la Istoria României*, veacul XIV, C. Transilvania, vol. IV, Ed. Academiei, 1955, pag. XII.

[163] Mărioara Rogozan, *Bărdești. Însemnări monografice*, Ed. Veritas, Târgu-Mureș, 2017, pag. 30.

[164] Péterffy László, *Bonyha és egyháza*, Odorhei, 2000, pag. 19.

Primele date oficiale despre populația din Șoimuș le avem de la 1733-*70 de familii* (X 5=350 de suflete, toate greco-catolice) după Șematismul veneratului cler greco-catolic pre anul 1900..., Blas, pag. 358.

La *1784*-1787, după primul recensământ al Ungariei, populația de drept a Șoimușului era de *591 locuitori,* plecați 9, străini 5, populație prezentă 587. Numărul total al bărbaților 291, din care, 171 necăsătoriți. Numărul total al femeilor 300. Număr *case 100.* Numărul de familii 122. Iobagi 79. Jeleri 25[165].

În *1805*-Șoimușul român, 155 familii (x5=775 suflete)[166].

Recensământul din *1850* înregistrează o populație de drept 627, străini 1, *populație prezentă 628;* nr. de *case 126 și* 154 de locuințe. *Bărbați 323,* din care, necăsătoriți 181, căsătoriți 136, văduvi 6. *Femei 304*, din care, necăsătorite 139, căsătorite 136, văduve 29. Români 627. Ortodocși 504, greco-catolici 123. Au fost recenzate și animalele de tracțiune: 6 cai și 140 bovine[167].

După decretul imperial de la 1854, are loc Recensământul din anul 1857. Populația a fost înregistrată și pe grupe de vârstă și sex, iar în final, după ocupație. Bărbați: 0-5 ani 56; 6-13 ani 50; 14-23 ani 65; 24-39 ani 82; 40-59 ani 45; 60 ani> 24. Femei: 0-5 ani 44; 6-13 ani 53; 14-23 ani 47; 24-39 ani 88; 40-59 ani 44; 60 ani> 26. Rezultă un total de 624 locuitori. Populația, după ocupație, se clasifica astfel: 2 preoți, 2 funcționari, *120 proprietari de pământ-gospodari,* 2 comercianți, 81 muncitori agricoli, 6 slugi, 11 zilieri, femei și copii sub 14 ani 392. Erau *144 case* și 169 de locuințe. Populația, după religie: ortodocși 499, greco- catolici 116, izraeliți 143. După starea civilă: bărbați necăsătoriți 174, căsătoriți 143, văduvi 5; femei necăsătorite 130, căsătorite 144, văduve 28. Știu carte aproximativ 8 locuitori, am apreciat eu[168].

La *1870,* se înregistrează *716 locuitori* și *157 case*. Recensământul din *1880,* înscrie *595 locuitori,* din care, 520 greco-orientali (ortodocși) 68 greco-catolici, 3 romano-catolici, 4 izraeliți. Erau *154 case*[169].

După limba maternă, erau: 561 români, 2 maghiari, 5 germani, alte naționalități 3, limbi necunoscute 24. Alfabetizați 22[170]. La *1896*-Protopopiatul Dumbrăvenilor (Ibasfalău), Sioimusiu (O. Solymmos) comitatul Târnava-Mică, cercul, gara, telefon și perceptorat la Dumbrăveni. Născuți 4, morți 2, cununați 1. Confesional în Matricolă: greco-catolici 84, greco-orientali 511, luterani 1, reformați 10. Instruiți 30[171].

Recensământul din *1900* înregistrează: Suprafața de 1853 jugăre, *case 162,* din care, 5 de cărămidă și 157 din lemn sau altceva. Acoperișul casei era din țiglă la 69 case, șindrilă 1 casă, și trestie sau paie 92 de case. Populație civilă de *668* locuitori. Români 635, unguri 14, germani 19. Știu ungurește 61.

---

[165] *Az első Magyarországi népszámlálás 1784-1787*, Cluj-Napoca, 1996, pag. 344, poz. 173.
[166] Matei Voileanu, *Contribuții la istoria Bisericii din Ardeal*, Sibiu, 1928.
[167] *Recensământul de la 1850,* Cluj-Napoca, 1996, pag. 236.
[168] *Studia Censualia Transilvanica, Recensământul de la 1857*. Transilvania, Ed. Staff, 1997, pag. 372-373.
[169] *A magyar korona országaiban az 1881 év elején...*, vol. II, Budapesta, 1882, pag. 169.
[170] *Studia Censualia Transilvanica, Recensământul din 1880,* Ed. Staff, 1997, pag. 250-251.
[171] *Siematismul veneratului Cleru… de la 1896*, Blasu, pag. 145.

Știu carte 154. Populația, după vârstă: 0-5 ani 114, 6-11 ani 99, 12-14 ani 41, 15-19 ani 48, 20-39 ani 179, 40-59 ani 144, 60> ani 43. Confesiunea: greco-ortodocși 529, greco-catolici 106, romano-catolici 8, reformați 7, evanghelici, 3, izraeliți 15[172].

În tabelul de mai jos vă prezint succint evoluția numărului de locuitori și numărul de case de-a lungul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, pe baza unor recensăminte oficiale.

Tabelul nr. 42
Locuitori și case

Anul	1733	1784	1805	1850	1870	1900
Nr. locuitori	350	591	755	628	716	668
Nr. case	-	100	-	126	157	162

Recensământul de la *1910*-consemna o suprafață de 1852 jugăre, *714* locuitori, *173 de case* și 187 de gospodării. După limba maternă: 674 română, 26 maghiară, 14 alte limbi (țigănească). După religie: ortodocși 515, greco-catolici 176, romano-catolici 3, reformați 5, unitarieni 2, izraeliți 13. Scrie și citi 175, știe ungurește 77. Populație după vârstă: 0-5 ani 115, 6-11 ani 93, 12-14 ani 39, 15-19 ani 64, 20-39 ani 193, 40-59 de ani 158, 60:52 ani. Populație, pe sexe: 355 bărbătesc, 359 feninin. Populația, după starea civilă: necăsătoriți 366, căsătoriți 303, văduvi 45. Pereții casei din cărămidă 10, din chirpici sau pământ 17, din lemn 146. *Acoperișul* casei *din țiglă 104*, din trestie *sau paie 69*[173].

[172] Ioan Russu-Sirianu, *Românii din statul ungar Ardeal*, 1904, București, pag. 69, poziția 225 și *Recensământul din 1900 Transilvania*, Ed. Staff, București, 1999, pag. 138, 440.

[173] *Studia Censualia Transilvanica, Recensământul din 1910*, Ed. Staff, București, 1999, pag. 420-421.

Case vechi de la 1906

O sursă de informare o reprezintă și *„Protocolul Bunei învoiri”* al parohiei greco-ortodoxe Șoimușul-român, începând cu 4 ianuarie 1906, și încheiat în 18 ianuarie 1921. Este un registru de stare civilă, al căsătoriților, având 40 de file, respectiv 80 de „Protocolul bunei învoiri”, (Certificat de căsătorie), încheiate de parohul locului Elie Ioanoviciu.

Primul certificat de la fila 1, este Protocolul dintre Ștefan Stângaciu din Zagăr și Virsavia Stângaciu din Seleușul-mic, și ultimul certificat de la fila 40 (verso), Protocolul dintre „junele Teodor Popoviciu de 26 ani din Șoimușul român și juna Maria Libeg din Șoimușul-român de 16 ani”. Din 2 februarie 1908, era înregistrată și vârsta mirilor, fila 10 (verso). Am remarcat că tinerele-june în general se căsătoreau după 20 de ani împliniți, iar tinerii-juni se căsătoreau în general după 25 de ani împliniți. Erau rare tinere-june măritate la 16-17 ani, Finia Buda. A fost un singur caz când junele de 28 de ani, Todor Pop, se căsătorea cu juna de 38 de ani, Floarea Fogoaroași. Am notat și câteva nume de botez, care astăzi nu se mai practică: Virsavia, Elisaveta, Lucreția, Floarea, Samfira, Agaftia, Fevronia, Eusevia, Olimpia, Eufrosina, Titiana, Agrifina, Safta, Finia, iar la băieți: George, Gerasim, Năftănăil, Zaharie.

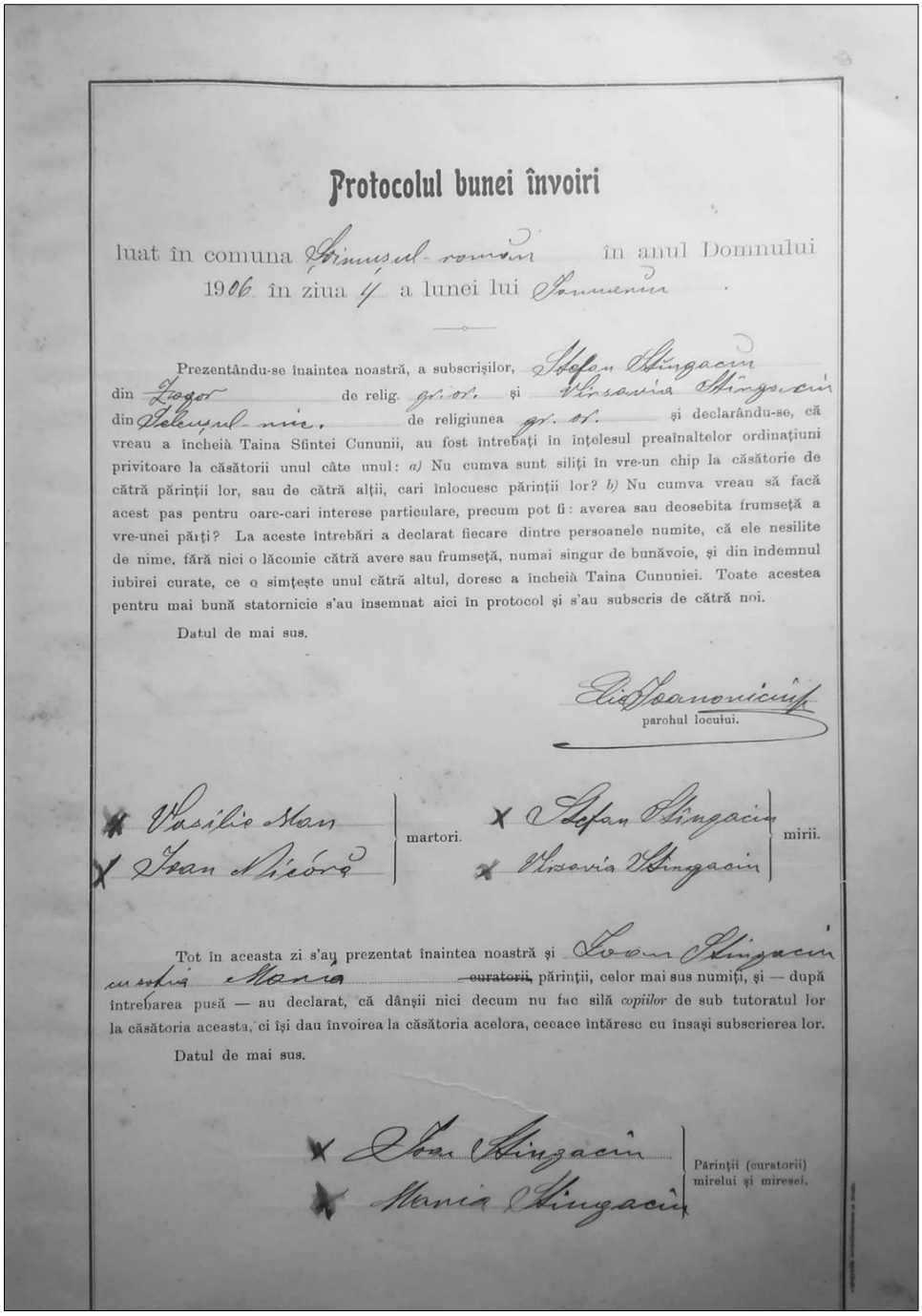

Protocolul bunei învoiri

luat în comuna Șoimușul-român în anul Domnului 1906 în ziua 4 a lunei lui Ianuarie.

Prezentându-se înaintea noastră, a subscrișilor, Stefan Stîngaciu din Zagor de relig. gr. or. și Vîrsavia Stîngaciu din Teleușul-mic. de religiunea gr. or. și declarându-se, că vreau a încheià Taina Sfintei Cununii, au fost întrebați în înțelesul preaînaltelor ordinațiuni privitoare la căsătorii unul câte unul: *a)* Nu cumva sunt siliți în vre-un chip la căsătorie de către părinții lor, sau de către alții, cari înlocuesc părinții lor? *b)* Nu cumva vreau să facă acest pas pentru oare-cari interese particulare, precum pot fi: averea sau deosebita frumseță a vre-unei părți? La aceste întrebări a declarat fiecare dintre persoanele numite, că ele nesilite de nime, fără nici o lăcomie către avere sau frumseță, numai singur de bunăvoie, și din îndemnul iubirei curate, ce o simțește unul către altul, doresc a încheià Taina Cununiei. Toate acestea pentru mai bună statornicie s'au însemnat aici în protocol și s'au subscris de către noi.

Datul de mai sus.

Elie Ioanoviciu
parohul locului.

Vasilie Man
Ioan Nicóră
martori.

Stefan Stîngaciu
Vîrsavia Stîngaciu
mirii.

Tot în aceasta zi s'au prezentat înaintea noastră și Ioan Stîngaciu cu soția Maria ~~curatorii~~, părinții, celor mai sus numiți, și — după întrebarea pusă — au declarat, că dânșii nici decum nu fac silă *copiilor* de sub tutoratul lor la căsătoria aceasta, ci își dau învoirea la căsătoria acelora, ceeace întăresc cu însași subscrierea lor.

Datul de mai sus.

Ioan Stîngaciu
Maria Stîngaciu
Părinții (curatorii) mirelui și miresei.

Un protocol de bună învoire

După Primul Război Mondial și realizarea Marii Uniri, în *1920* se recenzează la Șoimuș o populație de *602 locuitori*: 594 români, 6 unguri, 2 țigani; *176 case*[174]. Realizarea României Mari a condus la recensământul din *1930,* când se înregistrează în sat *689 locuitori:* 672 români, 12 maghiari, 5 evrei. *Clădiri 193*, număr gospodării 187, plasa Dumbrăveni, județul Târnava Mică[175].

Am remarcat scăderea populației din cauza mortalității din vremea războiului, dar apoi, o creștere a populației datorită natalității până la 1930 și în continuare, până la Al Doilea Război Mondial. Coriolan Suciu, pentru *1941,* înregistrează în cazul nostru *786 (*771 români, 6 unguri, 4 germani, 2 evrei, 2 alții-țigani, 9 refugiați)[176].

Urmează după război, epoca comunistă, cooperativizarea agriculturii încheiată în 1962 și recensământul din *1966,* consemnând *944* locuitori, din care, 455 de sex masculin, necăsătoriți 211, căsătoriți 232, văduvi 11 și 489 de sex feminin, din care, 210 necăsătorite, 232 căsătorite și 46 văduve[177].

Pe plan economic se produce așa-numita industrializare socialistă, iar în agricultură munca percepută ca fiind grea și neplătită determină pe părinți să-și orienteze copiii spre școli profesionale și apoi munca în fabrică la oraș, considerată mai bine plătită decât munca pe ogor. După 8 ore de lucru, urma timpul liber. S-a produs treptat depopularea satului.

După 22 ani de la așa-zisa revoluție, Recensământul din *2011* consemna la Șoimuș *405 locuitori și un număr de 233 case, la această situație a contribuit și emigrația, cu precădere în Germania .*

Tabelul nr. 43

Evoluția demografică de-a lungul secolului al XX-lea și începutul sec al XXI-lea

Anul	1910	1920	1930	1941	1966	1992	2002	2011
Locuitori	714	602	689	786	944	503	469	405
Case	173	176	193	-	-	228	233	233

Arhivele mureșene dispun de o colecție de Registre de stare civilă, ale confesiunilor din județ, printre care și cele ale bisericii ortodoxe și greco- catolice din Șoimuș, câteva s-au păstrat, din intervalul 1827-1937, și din care voi spicui câteva informații.

Pe cei doritori să-și cunoască strămoșii îi invit la Arhivele Statului-Mureș, strada Crizantemelor, nr. 8 pentru a le cerceta și a-și descoperi arborele genealogic al familiei, istoria familiei. Registrul de stare civilă intitulat „Protocolul cununaților".

[174] *Dicționarul Transilvaniei Banatului și celorlalte ținuturi alipite*, Cluj, 1921, pag. 250.
[175] *Recensământul general al populației României la 1930*, vol. II, București, 1939.
[176] *Coriolan Suciu, Județul Târnava-Mică. Schiță monografică*, Blaj, 1943, pag. 62.
[177] *Recensământul populației de la 1966*, București, pag. 70 și 93.

Tomul I începe la 1851 și sfârșește la 1921, având 41 de file cu următoarea rubricatură: Nr. ordine; Anul, luna, ziua cununiei; Numele, porecla, relația, starea, caracterul, vârsta, locul nașterii și al locuinței mirelui; Numele, porecla, relația, caracterul, vârsta, locul nașterii și al locuinței miresei; Numele și porecla nașului și al nașei; Numele și porecla parohului cununătoriu; Întâia, a doua sau a treia căsătorie; Când au făcut vestirile; Când sau făcut încredințarea sau tocmeala.

Exemplificăm*: fila 1 verso*. 1.1851 februarie 2 Buda Lazăr, greco-oriental, plugar de 27 de ani, din Șoimuș; Pop Salomia greco-orientală, de 20 ani, din Șoimuș; Ioan Popovici și Ioana; Ioan Feketits; I-a; în 28, 30 ianuarie, 2 februarie; în 20 ianuarie.

Ultima cununie din volum: *fila 39 verso*. 1921 noiembrie 20; Junele Ioan Veres de 25 ani, greco-catolic din Coroi cu Juna Lucreția Pop de 17 ani, greco-orientală din Șoimușul român; Mihail Nilca și soția Eliza din Coroiu; Elie Ioanovici; I-a; 6,13 și 20 XI 1921; 7 XI 1921.

Am consemnat faptul că, la 26 ianuarie 1852, Ioanilie Feketits cunună prima dată după decesul tatălui său, preot și protopop Ioan Feketits. Etapele căsătoriei erau bine stabilite de preceptele bisericești: mirii se mărturiseau și se cuminecau, li se făcea o creștinească învățătură despre datoriile căsătoriților, părinții se învoiau și ei la căsătoria logodiților, la cununie mirii își exprimau acordul rostind cuvintele: „*Îmi place"* la întrebarea preotului, se vestea căsătoria de trei ori în biserică cu scopul ca cine știa vreo împiedicare s-o spună de îndată…

În societatea ardeleană tradițională, mariajul a reprezentat cea mai importantă cale de transmitere a patrimoniului familial, pământul cu precădere, de la o generație la alta. Principalul semn al bogăției și puterii, pământul, reprezenta averea cea mai de preț a țăranilor. Pentru el trudeau din zi în noapte, îl lucrau, îl îngrijeau și îl „iubeau ca pe mama și ca pe tatăl lor".

În Transilvania, vârsta minimă pentru căsătorie era de 18 ani la fete și 22 de ani la băieți, cu dispensă se putea ajunge la 15 ani sau la 16 ani la fete. Cei mai Vârstnici miri la Șoimuș au fost: *„Văduvul Alecsa Voilean* de *63 ani* din Șoimușul român ortodox și văduva *Virsavia Popoviciu*, născută Buda, *de 60 ani* din Șoimușul român religie ortodoxă"[178].

Principiul „sărac se căsătorește cu sărac" și „bogat se căsătorește cu bogat" a funcționat[179].

[178] D.G.A.S. Mureș, *Registru de căsătorii 1922-1939*, nr. 1096, Șoimuș, fila 5 verso.

[179] Daniela Deteșan, *Comportamente matrimoniale în Transilvania 1850-1910*, în Anuarul Arhivelor Mureșene, serie nouă, Nr. IV (VIII), Târgu-Mureș, 2015, pag. 156-157.

Pentru familia noastră este important că la *fila 24 verso* am găsit consemnat pe străbunicul soțului: 1.XI.1893; Văduvul *Ștefan Rogoz* greco-catolic, de 33 de ani, econom din Cerghid; Văduva Maria Voilean, greco-orientală din Șoimușul român; Ioan Pop și soția Maria din Șoimușul român; Nicolae Aron; antâia; 31 X, 7 XI, 8 XI; 31.X.1893. Tot important pentru familie am găsit la fila 38 verso: 8 februarie 1920, Junele *Zaharie Rogozan* de 25 de ani, greco oriental din Șoimușul român; Juna Floarea Sideriaș de 24 de ani greco-orientală din Șoimușul român; George Suciu și soția Ana; Elie Ioanovici; Întâia; 19. I, 1. II, 8.II.1920; 30.I.1920., iar la fila 39 verso: 25 sept. 1921; Văduvul Zaharie Rogozan de 26 de ani greco oriental din Șoimușul român; Juna Ana Buda de 21 de ani greco-orientală din Șoimușul român; George Suciu și soția Ana Suciu; Elie Ioanovici; Întâia; 18, 21 și 25 IX. 1921; 17.IX.1921.

M-am oprit asupra Registrului de stare civilă Șoimuș, Religia ortodoxă, nr. 850, b. (botezați), de 42 file, din perioada 1850-1870, cu următoarea rubricatură: Nr. ordine; Anul, luna, ziua; Pruncu sau Prunca; Din tată legiuit sau nelegiuit; În botezu, când i s-a dat nume; Numele, porecla relația, caracterul părinților; Locul… unde locuiesc părinții; Numele preotului botezător; Numele, porecla, starea și locul locuinței nașului sau nașei; Numele și porecla *Moașei*; Oltuitu (vaccinat) sau? Când prin cine? Și care preot au fost de față? Eu m-am oprit asupra câtorva aspecte: Moașa în general a fost Savina Buda (1850-1857) și Irina-Justina (1858-1870), în general, dar au fost și nașteri neasistate. Am notat și câteva nume date pruncilor: Ana, Maria, Petru, George, Isaia, Toader, Ioana, Gheorghe, Ioan, Elisaveta, Nicolae, Nonu, Iudita, Rahila, Simion, Teodora, Elena, Sofia, Matei, Vasile, Sanfira, Andronic, Veronica, Catalina, Iuliana, Ștefan, Iacob, Paraschiva, Aron, Radu, Ignatie, Măruța, Isidoru, Sofroniu, Augustin etc.

De asemenea, am remarcat numărul mare al deceselor la minori: fila 4 verso 32 nașteri, la 1853, și 13 decese de minori, fila 16 +17 verso 47 nașteri/20 decese, sau fila 39 verso 1870- 30 nașteri și 18 decese de minori. În final, mă opresc și la Registrul de stare civilă, nr. act 851 al bisericii ortodoxe, m. (morți) din perioada 1850-1889 de 40 de file cu următoarea rubricatură: Nr. ordine; Anul, luna, ziua morții/îngropării; Numele, porecla, relația, starea, caracterul, vârsta, locul nașterii și al locuinței mortului; Numele preotului îngropător; A fost mortul îngrijit sufletește sau nu? (împărtășit); Felul morții. Am observat că în perioada 1850-aprilie 1853 a fost preot îngropător Ioan Feketits, iar la fila 3 verso este consemnat decesul acestuia: *Ioan Feketits protopop* în Solymus de *64 de ani* (n. 1789), preot îngropător George Roznuy din Hundorf. A urmat ca preot ortodox în Șoimuș Ioanilie Feketits (până în 1892 și Feketits-i aveau casa pe Cotcorovei, unde stă azi Gheorghe Lazăr).

La cauza decesului, în general, preotul nota „îndătinatu", rar de tuse, de tifos, boală de rând, aprindere de plămâni, boală uscată, de Hlctia-Basedow. Din 19 octombrie 1876, fila 27 verso, până în martie 1877, fila 29 verso, am constatat o epidemie „de grumaz"* care a provocat un mare număr de decese în rândul copiilor-minorilor: din 14 cazuri de deces, 9 erau cauzate „de grumaz" (fila 27 verso), din 17 cazuri de deces, 15 cazuri erau cauzate „de grumaz" (fila 28), din 15 cazuri de

deces, 13 cazuri erau cauzate „de grumaz” (fila 28 verso), din 15 cazuri de deces, 6 cazuri erau „de grumaz” (fila 29), minori între 1 an și 13 ani.

Alte cauze de deces consemnate: la 15 ani „căzut în perete la Conie... și lau omoritor”; la 45 de ani „au murit bătutu”; la 3 ani „înecat în apă”; la 32 de ani „avea labele unflate”; la 57 de ani „spânzuratu de bine”; la 30 de ani „la naștere de fiu”.

În concluzie, să realizăm arborele genealogic al familiei.

Vedere dinspre biserică

*„de grumaz”=gifteritis= un virus care printr-o membrană formată în gât blochează respirația.

VI. Mărturii, amintiri Șoimoșene

Perioada interbelică, din vremea celui De-al Doilea Război Mondial și până astăzi o prezint pe baza amintirilor. Fac doar precizarea că acest interval de timp al epocii contemporane a cunoscut în cea mai mare parte diferite forme ale dictaturii:

a) - dictatura regală februarie 1938 - august 1940;

b) - dictatura militară a mareșalului Ion Antonescu, august 1944;

c) - dictatura militară- sovietică, octombrie 1944-1946;

d) - dictatura comunistă a lui Gh. Gheorghiu-Dej, până în martie 1965;

e) - dictatura comunistă națională ceaușistă cu cea mai mare dezvoltare economică, deși forțată, a României, aprilie 1965–decembrie 1989;

f) – „democrația originală românească”-1990-2020.

1. Saveta Libeg, n. 24 decembrie 1923 (înregistrare, 1924) la Șoimuș, Ulița Școlii nr. 113.

Saveta Libeg

Tata Ioan Libec n. în 1889. Bunica din partea tatii Visarvia Buda, căsătorită Libeg, își amintea că năvăleau secuii, ultima dată s-au refugiat cu căruța trasă de cai în Pădurea Dos. Tot satu a fugit. De 2-3 ori a prins bunica năvala secuilor. Prădau tot ce găseau, bucate. Mama Anica Sideriaș, n. 1893, avea o soră. Tata a fost pe front în Primul Război Mondial și s-a întors bolnav, 5 ani a lucrat, îl luau amețelile de cap-inconștient, la 48 de ani a murit, în 1937. Au avut 3 copii: Toader n. 1915, Maria n. 1919, Saveta n. 1923. Sora Maria a trăit până la 72 de ani. Fratele a luptat în Al II-lea Război Mondial pe frontul de est contra soviticilor, iar apoi contra nemților (august 1944) până în Munții Tatra, rănit s-a întors acasă. A trăit până la 72 de ani. Cine ar fi crezut că eu apuc, anii ăștia, 95 de ani. Clasele I-VII, le-am făcut la Șoimuș. O fost o singură școală, ortodoxă, dincolo de pod și monument, pe Ulița Mare, Căminul cultural vechi o fost casa parohială a greco-catolicilor, acolo o locuit popa Pădureanu care, în 1936 a renovat biserica greco-catolică, a făcut Halta C.F.R.-ului la Șoimuș, a făcut fântâna sătească cu Badea Vasile Libeg a lui Dimion, strămoș care a fost la Adunarea de la Alba Iulia. Am avut învățătoare din Moldova, Miorița Dorda. Casele IV-V le-am făcut cu Jors Gherasim de loc din Laslău, căsătorit aici la noi. Clasele VI-VII le-am făcut cu Ieșanu. Am primit Premiul I în toate clasele. Era examen la fiecare sfârșit de an școlar. La sfârșit de clasa a VII-a, la serbare am recitat o poezie pe care mi-o amintesc și azi: *„Cartea vieții românești”*

Este o carte groasă mare
Scrisă în 20 de secoli
Dintr-a Daciei hotare
Unde spune de Traian
I-o scrisoare aurie
Și-i așa de tare scrisă
De-a trecut și prin hârtie
Pare scrisă pare ștearsă
De la Radu Negru încoace
De la Dragoș din Moldova
Iar se luminează cartea
Iar se lămurește slova.
Sunt și pagini aurite
Mircea, Ștefan și Mihai
Cei ce au unit Românii
Și săreau pe 7 cai
Dar nici ei n-avură norocul
Să păstreze ce scrisese
Apoi vin iar file rupte
File rupte multe, multe.
Spun strămoșii că pe-atuncea
Să ascunsese toți la munte
Și barbarii ne mânjiră
Sfânta carte cu mult sânge
Neavând lacrămi s-o șteargă
Neavând cine-o plânge
Până când Cuza Vodă
Mâni curate și creștine
Au scris sfânta unire
Tot în litere latine
În latină sau creștină
Este-o carte începută
Și romană sau română
Au tot scris și-a fost cusută
Mai era însă furată
De vecini câte-o bucată
Era cartea noastră mare
Și-ar fi vrut s-o ardă toată!

La terminarea Școlii era examen (de capacitate) la Bahnea, absolvenți adunați de pe 7 sate, am luat locul I cu media 9,99. La Bahnea era centrul de plasă: Primărie, Poliție, Tribunal, Notariat. La 21 de ani m-am căsătorit cu Gheorghe Libeg (21-22 de ani). Am fost căsătoriți de preotul Ioan Pădureanu, ortodox (din 1927). Soțul povestea din copilăria lui când a fost slugă la sasul „vighitor" (paznic de vie) între 15 august și octombrie (culesul viei), mulți ani, și care avea lance, pistol, ciocan cu pucioasă pe care o detona prin lovirea de un nuc (din vie), zgomotul fiind mare alunga graurii, ziua păzea sluga-soțul (tata) fără pistol. Revenind, popa Pădureanu, o stat unde era vechiul cămin cultural. Preotul ortodox Elie Ianovici o făcut o fetiță cu Aurelia, văduvă de război, fiind mutat disciplinar la Feldioara, iar Ioan Pădureanu devine preot ortodox (1927). Soția lui era săsoaică, Hermine, îmbolnăvindu-se a murit în spital la Târgu-Mureș fiind adusă aici, de la școală ne-au dus și înșirat de-a lungul drumului. A fost înmormântată în cimitirul nostru. Au avut doi băieți. Primul a ajuns Ministru la GAZ, al Doilea avocatul Regelui, și a vrut să arunce în aer Comitetul Central când au venit comuniștii la putere, dar unul din conjurați de teamă a trădat, au fost prinși, judecați și condamnați, la 15 ani de închisoare la Aiud. Popa Pădureanu a fost scos din Șoimuș din cauza a doi oameni, care i-au cerut să plece din sat că de nu îl dau pe mâna Securității. A primit post la Bălăușeri, apoi la Senereuș, unde după plecarea sașilor în 1945/46 fiind colonizați moți din Munții Apuseni și-au pornit parohia ortodoxă Senereuș. Inițial Pădureanu a făcut slujba într-o casă și apoi cu credincioșii au ridicat biserica. A decedat la Senereuș (1958), iar după 10 ani (1968) familia l-a reînhumat în cimitir la noi, lângă soție. La noi în Șoimuș a venit de preot ortodox Toader Petri (copiii, Adinel și Geta). Reîntorcându-ne la noi, soțul n-a făcut armata. Fetele s-au căsătorit cu din ăștia mai tineri fără armată făcută. Și-n război l-au amânat. Nu l-au încorporat. Cei încorporați puși la *pază* la Târnăveni și Cetatea de Baltă. După război, în toamna anului 1945, sașii au fost duși în lagăr la muncă în Rusia dincolo de Volga și în Siberia, cei capabili de muncă. Au rămas acasă bătrânii, copiii. Au fost colonizați la Zagăr, Seleuș, Senereuș, Filitelnic, moți din Munții Apuseni, români.

Din Șoimuș 15 familii tinere, căsătorite în februarie 1947, noi Libeg, Ioan Rogozan… la Seleuș ne-a repartizat-colonizat Primăria. În casa unde am fost repartizați noi, erau 11 copii de la 3 familii săsești deportate în lagăr de muncă, ținuți de o familie de bunici. Autoritățile le-au dat tinerilor căsătoriți-români, camera din față. Avutul familiei săsești s-a împărțit jumătate/jumătate cu colonistul român. Noi am beneficiat de nutreț. Moții au împărțit jumătate/jumătate grâul și porumbul. Și animalele le-au împărțit. Și în Seleuș au colonizat familii de moți, 100, provenite din Bedei-Munții Apuseni.

În 1947, soțul, a fost încorporat la grăniceri, Oradea, ajungând șef de pichet. Povestea „Costan"-Șuteu Nicolae că fiind în târg la Bălăușeri s-a întâlnit cu Primul ministru al țării, Petru Groza, care a oprit dând mâna cu oamenii-târgoveții printe care și cu el făcând și poză, pe care „Costan" o ținea la loc de cinste în casă. Noi am avut 2 copii, în 1950 pe Eugen, care a absolvit liceul din Târnăveni, iar apoi Politehnica din Timișoara, ca inginer mecanic, iar în 1955 pe Toader, care a absolvit liceul (Electromureș) la Târgu-Mureș, Facultatea de Teologie de la Sibiu, actualmente fiind starețul mănăstirii de la Sânmărtinul de Câmpie. Soțul o lucrat la Uzina electrică din Târnăveni, ca fochist.

În G.A.C. oamenii nu au vrut să între, în final în 1962, activiștii comuniști au amenințat că vor fi dați afară din fabrici, dacă nu se înscriu în colectiv. Securitatea avea misiunea „bate să spună ce vrea el (securistul)". Gogea, fratele lui Ieronim Buda chemat, bătut, i-a fost frică să mai meargă acasă. Primarul era un bețiv. Mi-amintesc de bunicul Ioan Libeg, agricultor, îi plăceau târgurile. Avea 4 boi, cu 2 boi mergea la târg, iar cu 2 boi se lucra acasă.

De bunicul Vasile Sideriaș mi-amintesc că citea ziarul „Foaia" cu oamenii adunați la poarta lui, Duminica. A plecat la lucru în America, după Primul Război Mondial, unde a și murit. Bunicul Libeg Gheorghe în Al Doilea Război Mondial cu regimentul de la Târgu-Mureș a ajuns la Stalingrad-Cotul Donului, o rămas o grupă de 10-12 oameni din pluton, locotenentul murise, sergentul major comanda, făcuse școală militară în Germania, a oprit o mașină germană, care i-a luat pe toți sus, salvându-i astfel, a fost norocul lor.

Între 1946-1955, a fost vremea cotelor când ne luau bucatele chiar de la arie, oamenii se întorceau de la arie cu furca și sacii goi. Au fost cu cota de grâu, orz, porumb, cartof, la Baza de la Bahnea sau Bălăușeri. Ne asociam 2-3 și dădeam cota la porc, vacă. Cotele mergeau la ruși (în contul despăgubirii de război). Dacă nu dădeai cota îți luau pernele, cuverturile, hainele mai bune, până achitai cota. Cam prin 1950, am vândut vacile și am cumpărat din târg o ghiboliță și un vițel, era mai ușor de ținut, dădea lapte mai gras, mai dulce, se împerecheau în ciurdă, fătau în fiecare an, erau mai puternice, vacile erau mai sensibile.

În C.A.P., între 1965-1975, n-a fost rău. Greul a venit după 1980, când au băgat „contractul de porc" (patru se asociau), „cotă de ouă" la cumpărarea unui produs industrial, „cotă de vin" 200 de litri, au amenințat, dar nu au luat din pivniță de la om, interdicția de a tăia viței etc. A trecut.

2. Gheorghe Lazăr, n. 26 octombrie 1946, la Șoimuș, Ulița Cotcorovei, nr. 22. Tata Gheorghe Lazăr n. 1923, a trăit până la 52 de ani, nu a făcut armata și nu a fost pe front. A făcut 7 clase, a fost perceptor, i-o plăcut să bea și să fumeze, făcând cancer la gât. Mama, Cornelia Suciu, n. 1922, a murit la 81 de ani (2003). Au avut 7 copii: doi au murit de mici și 5 trăim: 2 fete Mărioara și Cornelia, 3 băieți Toader, Ioan și Gheorghe. Eu am VIII clase pe hârtie. Clasele I-IV la Șoimuș cu d-na Tenzi, clasa a V-a la Târnăveni, rămânând corigent la Română și Geografie nu m-am prezentat la examenul de corigență, am rămas repetent. Mi-amintesc de profesorul de matematică, Medeșan Aurel, acolo eram al II-lea pe clasă, dacă nu-ți făceai temele te bătea, îi știam de frică. M-am înscris în clasa a VI-a la Bahnea, eram la internat. A venit o profesoară să mă ducă în clasa a V-a. Am venit acasă. Comuniștii în acțiunea de alfabetizare cereau 8 clase. M-au înscris la fără frecvență și după nu știu câți ani am primit actul de 8 clase. Acasă la agricultură, caii mi-au plăcut cel mai tare. Pe 1 vacă de la unchiul, erau tare ieftine vacile, am luat 2 cai. În 1963, după o școală de 3 luni de tractorist-mecanic agricol, am intrat pe tractor la Zagăr, repartizat apoi la Coroisânmărtin. Timp de 7 ani am lucrat pe tractor fără cabină, după aia au apărut cabinele transparente. Am luat și categoria „B" de șofer și categoria „C" (camion) și am lucrat D.A.M.B.- Târgu-Mureș până la desființare. Am venit la S.M.A. Bahnea. Președintele, Șandor Aurel, mi-a cerut să urc pe combină, n-am vrut, m-a dat afară. M-am dus la Zagăr la C.A.P. până la desființare, în 1990. Am lucrat cu patronul Bleahu Aurel, 7 ani pe camion. La 55 de ani (2001) am ieșit la pensie.

Între 1997-2018 am fost *cantor* la biserica noastră, aproximativ 21 de ani. Eu am învățat de la Sideraș Alexandru „Malaxa" de cantor. Am fost cantor pe lângă preoții: Bogdan Nicolae (1979-2001), Moldovan Mircea (2001-2006), Albu Emilian (2009-2010), Oltean Aurel (2011-2018).

Gheorghe Lazăr

3. Ioan I. Rogozan, n. la 3 decembrie 1949 la Șoimuș, tata Ioan Rogozan (9 decembrie 1923) și mama Eusevia n. Pop (20 mai 1923). Bunicul Zaharie Rogozan, născut la 1895 povestise lui tata că bunicul lui, Andruța, a plecat de la Vidrasău în vremea foametei de dinainte de Revoluția de la 1848. Prima soție a lui bunicu Zaharie a fost Floarea Sideriaș, care a murit de tânără la naștere, iar bunicul s-a recăsătorit cu Ana, care obișnuia să spună „că-i odată cu secolul...", iar ei au avut împreună patru copii: Ioan (tata), Dionis, Gheorghe și Fimia. Bunicii dinspre mama au fost: Simion Pop „a Măisoai" și Maria Pop. Bunicu Simion a lucrat ca portar la Spitalul din Sibiu rar venind acasă „ca să facă copii" o rămas vorba, astfel că gospodaria a rămas pe bunica, o femeie mărunțică, dar iute și aspră la vorbă.

Familia bunicilor Pop Simion și Maria a Măisoaiei.
Dinspre stânga copiii: Ioan, Maria, Doinița și Ana

O rămas o vorbă a bunicii Măisoaie „… scol' mă Simioane că Gheorghiță merge cu gunoiul la hotar, la care Simion i-o spus «Marie, numai curvele și hoții se scoală cu noaptea-n cap». Bunicu a dus la Sibiu, cred, la Mitropolie înscrisurile lui Voileanu. Tata a fost concentrat la București, în 1943, soldat, dar datorită evenimentelor de pe frontul de est, înfrângerea de la Stalingrad a germanilor și a românilor, a retragerii, tata nu a ajuns pe front. La începutul anului 1947 s-a căsătorit cu mama, Eusevia; și au avut-o pe sora Maria, născută în noiembrie 1947, la Seleușul Mic, pe vremea când sașii au fost duși în lagăre de muncă pentru reconstrucție în Rusia (femei între 18 și 30 de ani și bărbați între 17 și 45 de ani rămași neîncorporați), iar tinere familii din Șoimuș au fost colonizate în gospodăriile săsești din Seleușul Mic. În aceeași curte săsească au fost așezați trei șoimoșeni: Rogozan, Țăreanu și Libeg. La tata și mama nu le-a plăcut și când o venit acasă sașii (1949), și ei au revenit la Șoimuș, ridicând casă pe Cotcorovei în spatele casei părintești, în aceeași curte. Pe vremea propagandei comuniste a activiștilor de la Târnăveni, bade Gherasim a Țenti a spus unuia «Bă, da deștept mai ești, să-mi dai 25 % din suta mea, când io pot să-mi țin suta mea» În G.A.C.-C.A.P. primii s-au înscris cei săraci fără pământ sau cu pământ puțin și cu mulți copi, apoi ceilalți constrânși, amenințați etc. Părinții au intrat cu 4 ha. de pământ. Tata a lucrat pentru scurt timp la Târnăveni la Fabrica de Geamuri, apoi la Combinat cu lopata la încărcat-descărcat, la Vinalcol, pentru perioade scurte de timp, că nu i-a plăcut la program și mai intra și în perioade de beție.

A lucrat la C.A.P., la grajduri și la câmp, ca brigadier. Mama a lucrat cu carul tras de ghiboli și de boi, suplinindu-l pe tata.

Mama-tata lui Rogozan I. Ioan

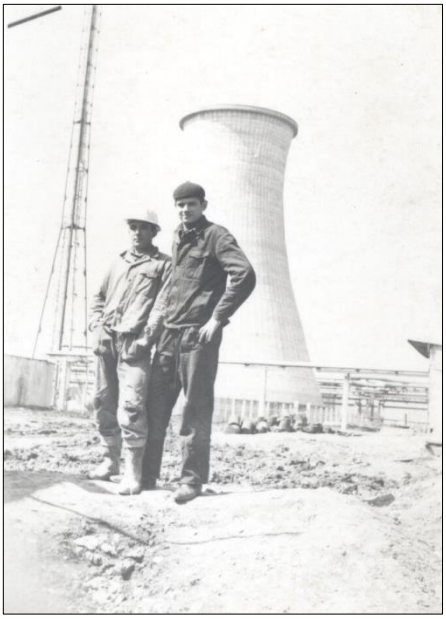

Poza pe Șantier

Moșu Simion, om calm fumând pipă, venea să mă grijească când mama lucra cu carul, obișnuind să zică când era întrebat pe drum unde se duce «mă duc la Rogozan Ion» și la întoarcere «vin de la Ion Rogozan», eram cuminte, nu plângeam, aștepta om să mă grijească cât timp își făcea nevoile. Pe sora n-o grijea, că era smiorcăită.

După absolvirea școlii generale din sat, am urmat Școala profesională de chimie-sudură de la Târnăveni, după absolvire am fost repartizat pe șantier, bine plătit, contribuind la «industrializarea socialistă», la Valea Călugărească, Victoria, Râmnicu-Vâlcea."

Sora și-a amintit cum Fanfara săsească a Seleușului la una din sărbătorile de peste vară străbătea Șoimușul cântând, ca semn de mulțumire că puteau trece prin satul nostru la Târnavă pentru scăldat, spălatul covoarelor, hainelor etc.

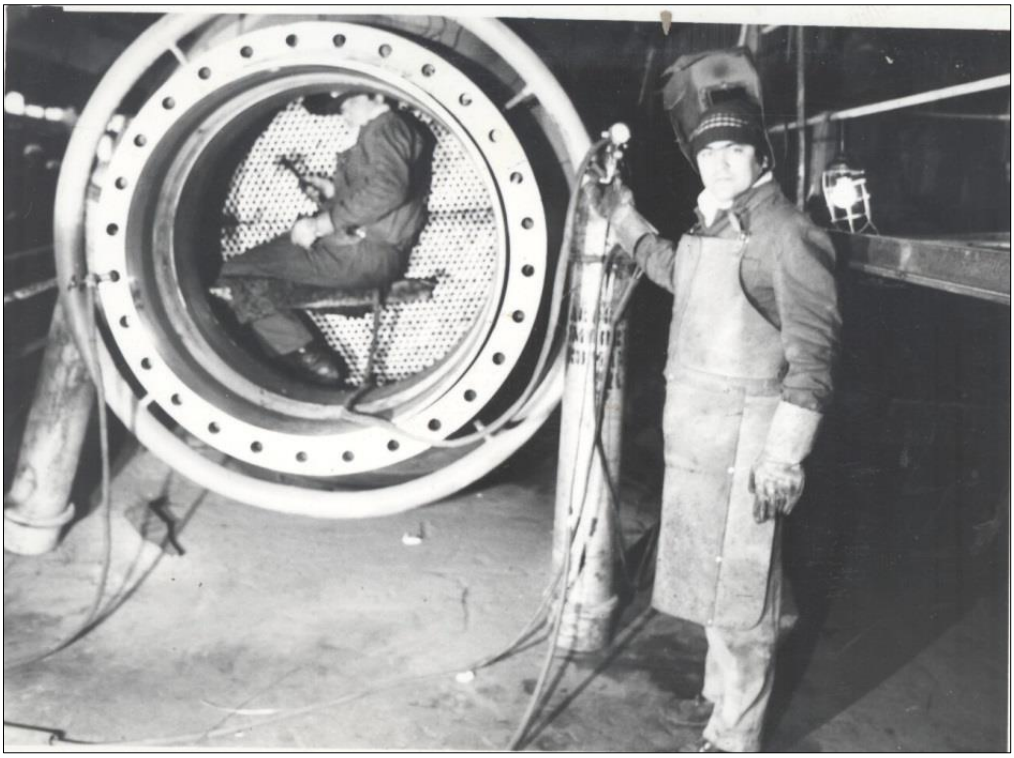

Poza pe Șantierul „Azomureș”

4. Teofilia Pop n. Nenciu (tata Nicolae la 1901 și mama Emilia la 1912) la 26 mai 1950, în comuna Bran, sat Șimon, județul Brașov, căsătorită cu Constantin Pop (n. 1947) din Șoimuș, devenită fiică a satului fiind și profesoară de matematică și directoarea școlii din sat, în legătură cu toate familiile în baza diverselor activități desfășurate.

„Am urmat Școala generală de 8 ani din satul natal și Liceul de cultură generală din Predeal. Am fost admisă la Universitatea din Brașov-Facultatea de matematică-informatică, la absolvire fiind repartizată la Școala generală de 8 ani Șoimuș din comuna Coroisânmărtin, în anul 1973. În primul an de învățământ am stat în gazdă la familia Buda Ioan și Reta, la «Tușa Retă» cum era cunoscută în sat. O familie de oameni gospodari cu animale (bivoli), car tras de bivoli, pământ arabil în câmp-C.A.P., iar «Tușa Retă» ocupându-se și de zugrăvit în tot satul, era zugravul satului cu 3-4 lucrări începute, mergând de la una la alta, zugrăvea cu tiparul și rolul. Era bucătăreasă la nunți. Buda Ion era agricultor și era cu paharul.

Primul cules de vie din viața mea l-am avut la Șoimuș

La școală era director profesorul de istorie, Aurel Almășan, și un colectiv de cadre didactice, tinere, calificate: Sămărtean Anca-limba română; Valerica Cosma-biologie; Ioan Lup-limba rusă; Magyarosi Erzsébet-fizică și chimie; Octavian Stoica-geografie.

Poza de cununie Pop Constantin și Teofilia, 1974

Învățătorii erau Dumitru și Silvia Savin, Gheorghe Pop, (din sat), iar educatoare era Aurora Cârneci. Toate cadrele erau navetiste cu excepția mea și a directorului, dar erau puctuale venind cu trenul și pe jos, „ora era oră”.

Bakter-ul satului-Fiica

Duminica, pe bancă la poartă

Eu fiind localnică am participat la activitățile culturale de la Căminul cultural al satului: Brigadă artistică, Piese de teatru, Montaj literar, Dansuri populare, Șezătoare populară, alături de tinerii din sat familiști sau nefamiliști. La sărbătorile creștine ortodoxe participam cu tinerii satului la diverse manifestări: Colinde, Horă țărănească. Colindul începea la Turnul bisericii, apoi la Casa parohială și, pe rând, la toți din grup. Cu această ocazie, l-am cunoscut pe Constantin Pop, care, în anul următor, 1974, mi-a devenit șoț."

„Am locuit în sat pe ulița Seleușului, nr. 90 până în 1982, când ne-am mutat la bloc la Coroisânmărtin, soțul Constantin Pop devenind Primarul comunei. Avem doi copii, Elena Daniela n. 1975 și Constantin Eugen n. 1986. Soțul provenea dintr-o familie numeroasă: tata Ioan Pop, n. în 1901 (d. 1969) muncitor la C.F.R., citea ziarul nu punea plugul în car, și mama Maria, n. în 1905 (d. 1977) agricultoare la C.A.P. era cu lucrul câmpului. Au avut 7 copii: Victoria n. 1932, Eugenia (Genica) n. 1934, Florica n. 1936, Elena (Lena) n. 1940, Ioan n. 1945, Constantin n. 1947, Emanoil n. 1947."

Poza de familie Pop Constantin și Teofilia și copii Daniela și Eugen

Socrii și-au îndrumat copiii spre școală, spre carte. Victoria s-a stabilit la Deva, ajungând inspector de asigurări A.D.A.S.; Florica a absolvit Liceul Chimic Târnăveni s-a stabilit la Hunedoara, lucrând ca laborantă la Combinatul siderurgic; Elena-Lena a absolvilt Liceul industrial Sighișoara-țesătoare, apoi a devenit activistă de partid, a urmat și o școală de partid, și datorită soțului Bleahu, secretar 2 la Primăria Sighișoara și secretar cu probleme sociale la județul Sibiu; Ion a urmat o Școală

profesională, liceul la seral, iar apoi o Școală militară avansând până la gradul de colonel la U.M. Cincu; Emanoil a făcut Școală profesională de mecanică auto, Liceul la seral apoi Școală tehnică de maiștri la Deva. Genica cu 7 clase, a rămas în sat. S-a căsătorit la 14/15 ani. Când veneau nuntașii după ea, Genica, cu voalul pe cap, se dădea pe gheață pe „Vale".

Genica la a doua căsătorie cu Ioan Pop

Constantin a terminat Școala din sat, Liceul din Deva, Școala de impiegați de mișcare din Timișoara, a lucrat la Combinatul chimic Târnăveni ca impiegat de mișcare C.F.R. A făcut o Școală de partid la Cluj, iar în 1982 a devenit Primar la Coroisânmărtin. După revoluție, decembrie 1989, în cursul anului 1990 s-a transferat la I.A.S. Albești ca magazioner, făcând naveta, iar apoi cumpărându-ne casă în Apold-Șaeș ne-am mutat acolo. Între 1973-1982 (9 ani), am lucrat la Școala Generală de 8 ani Șoimuș, unde am avut tangență cu elevii și familiile lor în calitate de dirigintă, iar apoi de director 1976-1982 (ciclul II s-a desființat), iar eu am fost transferată la Școala generală de 8 ani, din Suplac.

Făcând vizite la domiciliul elevilor am constatat că gospodăriile erau bine puse la punct, dovadă a hărniciei gospodarilor.

La fiecare familie, în general, soțul lucra la Târnăveni făcând naveta, iar soția se ocupa de treburile casnice și lucrul la câmp-C.A.P. ajutate și de soț și de copii.

Fiecare părinte se străduia să asigure cele necesare copiilor orientându-i spre meserii, școli profesionale și licee pentru că munca câmpului era grea, neapreciată și neplătită. Pot menționa foști elevi care au devenit cadre didactice: Buda Letiția, Buda Maria, Sideriaș Cornelia, Moldovan Maria; cadre medicale: Popovici Rodica, Pop Felicia, Aflat Adela; cadre militare: Libeg Pavel, Sideriaș Ilarie; lucrători-activiști în

politică: Sabău Aurel, Moldovan Ion, Furnea Aurel; ingineri: Libeg Eugen, Buda Todor; jurist Aflat Ioan, care a dat examen de admitere la Drept Cluj de 13 ori până a reușit, ajungând avocat și șeful Baroului Târgu-Mureș; teolog Libeg Teodor starețul mănăstirii Sânmărtinul de Câmpie etc.

Mulți au urmat școli profesionale, au îmbrățișat diferite meserii la întreprinderi din Sighișoara, Târnăveni, Mediaș, Sibiu, Brașov, Târgu-Mureș etc. Au rămas în sat foarte puțini, cei care nu au avut posibilitatea să se așeze la oraș. Sâmbăta după masa se făcea curățenie în curte, în fața porții până în mijlocul drumului. Duminica și la Sărbători familia mergea la Biserică. După ce se servea masa de prânz se ieșea la poartă pe băncuță, se formau grupuri: bărbații jucau cărți și depănau amintiri din cătănie, iar femeile împărtășau rețete de mâncare-prăjitură, țesături, cusături. Nu am să uit că din acest sat s-a înălțat și Buda Ieronim, ajus Primar la Târnăveni, iar după inundația din 1977, Primar la Târgu-Mureș ca și Sideriaș Ana, ajunsă la U.T.C. Mureș, apoi Primarul Sighișoarei între 1982-1986, și în final director, la Fabrica de mătase Sighișoara.

Teofilia Pop cu diriginta Mady Marinescu și elevii

Pe scena Căminului cultural, 1981

Primul cules de vie din viața mea l-am făcut la Șoimuș, într-o duminică din octombrie, a fost programat culesul strugurilor „La vii”. A fost pregătit carul cu tot ce trebuia: o butie de lemn în care urmau să se pună strugurii culeși, coșuri și găleți în care fiecare aduna ciorchinii de struguri, și coșul cu mâncare: ouă fierte, slănină, brânză, cârnați, carne friptă, pâine de casă, țuică (fiecare trebuia să bea un păhărel să n-aibă diaree). Ne-am urcat cu toții în car și ne-am deplasat „La vii”. Pentru mine, născută și crescută la munte, la Bran, a fost ceva deosebit. Nu văzusem cum crește vița pe un par, cum se leagă să nu cadă de pe par sub povara ciorchinilor. Am cules cu toții, iar mai pe seară ne-am întors acasă cu butia plină de struguri, obosiți, iar eu foarte fericită că am participat la un asemenea eveniment.

Familia lui Ioan Pop, muncitor navetist. În imagine și Eugenia cu copiii: Valeria, Mioara, Eugen și Eugenia

Tăierea porcului

Poză de familie din primăvara anului 1927 Dinspre stânga, pe scaune Mihai și Vîrsavia Moldovan(născută Voileanu)bunicii tatii, picioare Maria de 5 ani sora tatii, pe mijoc Toader-tata, de 1 an și jumătate, iar sus, din dreapta, Ana și Ioan Moldovan-părinții tatii, și Maria sora bunicului

*5. Marioara T. Mașca***,** născută Moldovan, la 28 februarie 1955, la Șoimuș, ulița Seleușului, nr. 96. Părinții au fost Toader (1925) și Maria (1930) Moldovan. Am o soră Rodica, născută la 5 noiembrie 1961, căsătorită Codarcea. Am locuit cu bunicii din partea tatei, Ioan (1893) și Ana (1900) Moldovan, moșu și mama (bunica), pe ulița Seleușului. Ca în orice familie din sat, părinții plecau la lucrul câmpului și unul dintre bunici rămânea acasă cu nepoții. Cei rămași acasă se ocupau de gospodărie, curte, grădină, animale, implicând și nepoții la treburile mai ușoare.

Vrând-nevrând, se țeseau povești în jurul activităților efectuate. Iarna, când stam mai mult în casă, poveștile aveau alți eroi, erau cei plecați din Șoimuș: frații bunicului, *Romul*, avocat la Arad *și Victor*, proprietar de magazine la Sibiu. Legătura cu ei se ținea prin scrisori. Corespondența era un adevărat ceremonial. Compunerea scrisorii implica întreaga familie. Fiecare avea de anunțat ceva, plus noutățile din sat. Pereții casei cu fotografiile de familie erau o adevărată carte de vizită

Poza a fost făcută cu ocazia onorării invitației făcute de fratele străbunicii Vîrsavia, Matei Voileanu, asesor consistorial al Mitropoliei de la Sibiu. Ni se povestea și de străbunicul lui Matei Voileanu, care, după ce în 1742, studiază și traduce la București texte slavone, în 1743, se stabilește la Viișoara, iar în 1761, se mută la Șoimuș la îndemnul soției sale, Măriuca, originară din Șoimuș. Tot la îndemnul soției Măriuca scrie, în 1768, cartea „Frumoasa poveste a înțeleptului Archirie, cu nepotul său Anadam". Nu vom uita povestea tristă a unui nepot de-al grămăticului Voileanu, care la Revoluția de la 1848 a fost aruncat din turla bisericii din Șoimuș de către luptătorii din trupele maghiare (secui). Despre strămoșii mai îndepărtați știu mai puține. Cunosc arborele genealogic din partea tatei începând cu străbunicii*: Mihai Moldovan*, născut în 1863, și decedat la 5 august 1932, singurul cântareț în biserică (cantor) cu Școala de Cântăreți la Blaj, greco-catolic, pe valea Târnavei Mici și *Vîrsavia* Moldovan, născută la 1865, Voileanu și decedată la 1943, ortodoxă, strănepoată a grămăticului (și logofătului) Matei Voileanu și sora istoricului (și asesorului consistorial) Matei Voileanu. Copiii lor: *Romul* Moldovan (1890-1964), absolvent al Facultății de Drept de la Budapesta, practică avocatura la Jimbolia, Bistrița, Cluj, Arad.

Este deportat la Fetești, pentru că era proprietarul a 150 ha pământ, soția lui, Victoria, decedată în 1966, provenea din Banatul Sârbesc. Fiul lor, Romul Moldovan, decedat în 1999, inginer agronom Jimbolia și Ocnele Mari, locuia la Sibiu, soția lui, Nușa, a fost și ea inginer agronom. Ei au avut două fete, Oana născută în 1960, și Natalia, născută în 1965; *Maria* Moldovan, fiica, căsătorită cu Gheorghe Șandor, decedată în 1935, la Șoimuș*; Ioan* Moldovan, fiu, 1893-1967, bunicul meu, Șoimuș, agricultor și soția lui *Ana,* 1900-1980. Fiica lor *Maria,* 1928-1994. căsătorită cu Zaharie Buda, 1913-1994, iar fiul lor a fost Eugen și soția acestuia Irma și copilul lor, Cornel, căsătorit cu Olivia. Strănepoții fiicei Maria: Ovidiu, Cristina, Raluca, Marius. *Toader* Moldovan, fiul lor, 1925-1989, tata, contabil C.A.P.Șoimuș, agent fiscal la Primăria Coroisânmărtin, gestionar la Combinatul chimic Târnăveni, căsătorit cu *Maria* Pop, mama,1930-2007, fiica lor *Marioara,* căsătorită cu Ioan Mașca.

Rodica Codarcea, născută Moldovan, sora mea, nepoată, căsătorită cu Ioan Codarcea, strănepoții fiului Toader: Diana, Dan, Ioan, Oana. Victoria Fekete, născută Moldovan, fiică, decedată în 1960, căsătorită cu Ioan Fekete, fiica lor Eleonora căsătorită cu Ioan Buda, Ieronim Buda, nepotul lor. Eva Buda, soția nepotului Ieronim Buda. Victor Moldovan, decedat în 1974, fiu, proprietar de magazine la Sibiu, căsătorit cu Iuliana, decedată în 1977 etc.

La loc de cinste, pe credenț, era Biblia. Nu știam atunci că era Biblia lui Andrei Șaguna. Era o carte mare, cartonată, scrisă cu litere chirilice. Moșul ne citea mereu din ea. Mă străduiam și eu să citesc, dar mi se părea greu. Abia începusem să învăț la școală limba rusă. În fiecare duminică după slujba de la biserică, moșu lua Biblia și mergea la vărul său Zaharia lui Lazăr, care era paralizat, și-i citea. Greutățile nu i-au ocolit, dar credința i-a ajutat. Moșul a fost în Primul Război Mondial, când a fost rănit, rămânând schiop de la 23 de ani. A muncit pământul și a crescut animale pentru a-și întreține familia.

Vă prezint *fotografia* unei descrieri a anului 1932 de către bunicul, la 21 ianuarie 1933. An greu, 1932, cu zăpadă, cu inundații, cu ploi, scrisă de moșu pe o carte.

Halta Șoimuș

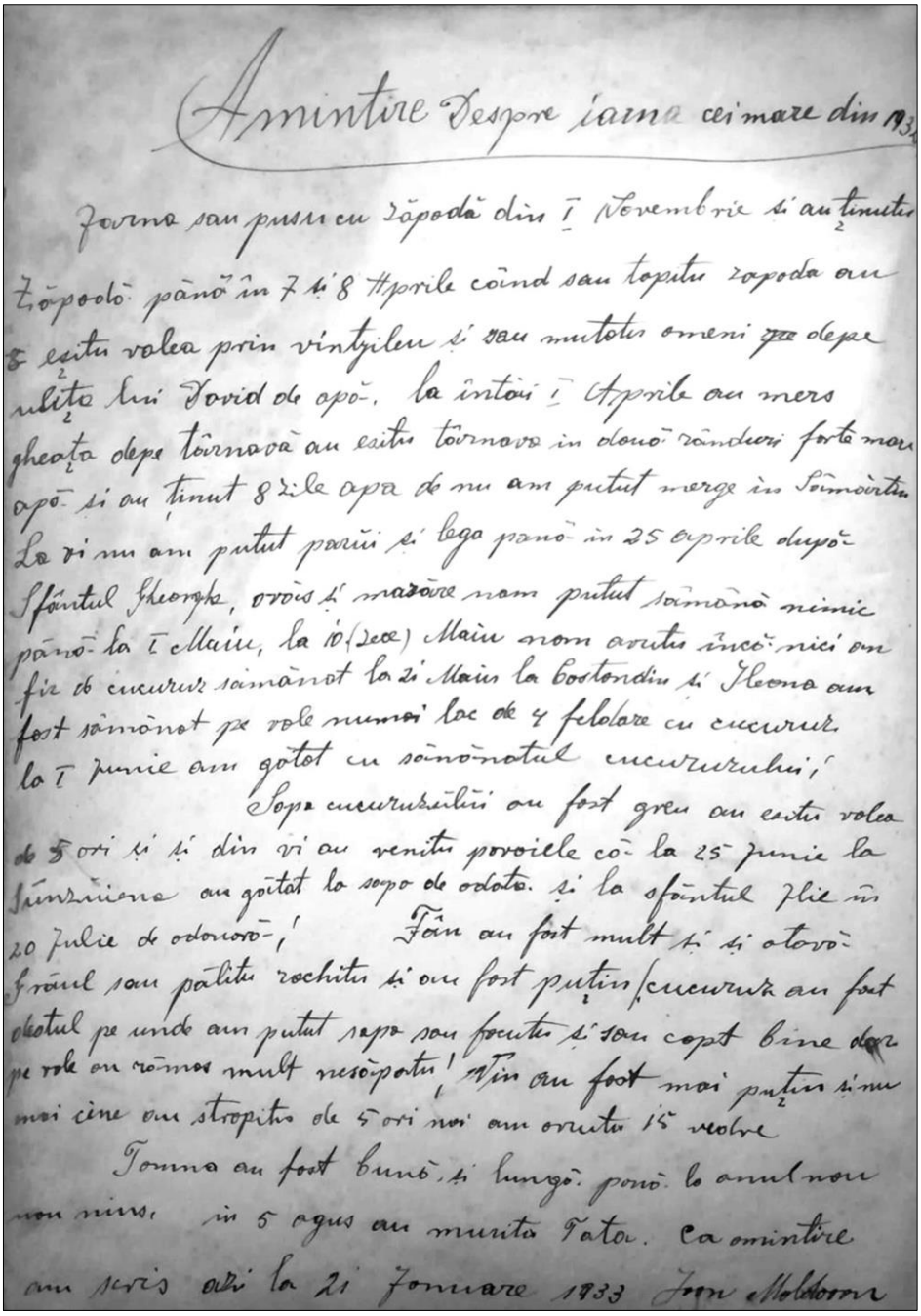

Amintire Despre iarna cei mare din 193

Iarna sau pusu cu zăpodă din 1 Novembrie și au ținutu
zăpodă până în 7 și 8 Aprile când sau topitu zapoda au
eșitu valea prin vintjileu și sau mutatu omeni depe
ulița lui David de apă. la întâi 1 Aprile au mers
gheața depe târnavă au eșitu târnava in două rânduri forte mare
apă și au ținut 8 zile apa de nu am putut merge în Sâmărtin
La vi nu am putut parui și lega pană în 25 aprile după
Sfântul Gheorghe, ovăs și mazăre nam putut sămănă nimic
până la 1 Maiu, la 10 (zece) Maiu nam avutu încă nici an
fir de cucuruz sămănat la 21 Maiu la Costandin și Ileana am
fost sămănat pe vale numai lac de 4 feldare cu cucuruz
la 1 Iunie am gătat cu sănănatul cucuruzului;
Sapa cucuruzului au fost greu au eșitu valea
de 5 ori și și din vi au venitu povoiele că la 25 Iunie la
Sânziiena au gătat la sapa de odată. și la sfântul Ilie în
20 Iulie de odonară; Fân au fost mult și și otavă
Grâul sau pălitu rochitu și au fost puțin, cucuruz au fost
deatul pe unde am putut sapa sau facutu și sau copt bine dar
pe vale au rămas mult nesăpatu; Vin au fost mai puțin și nu
mai cine au stropitu de 5 ori noi am avutu 15 vedre
Tomna au fost bună și lungă până la anul nou
nou nins. in 5 agus au murita Tata. Ca amintire
am scris azi la 21 Ianuare 1933 Ioan Moldovan

Descrierea anului 1932

„Iarna s-au pusu cu zăpadă din 1 noiembrie până în 7 și 8 aprilie când s-au topitu zăpada și eșitu Valea prin Vinghileu și s-au mutatu oamenii spre ulița lui David, de apă. La 1 aprilie au mersu ghiața de pe Târnavă, au ieșitu Târnava în două rânduri și au ținut opt zile apa de nu am putut merge în Sânmărtin.

La Vi nu am putut părui și lega până în 25 aprilie după Sfântu Gheorghe, ovăz și mazăre nu am putut semăna nimic până la 1 Maiu. La 10 Maiu nu am avut încă nici un fir de cucuruz semănat la zi. Maiu nu am aratu încă. La Constantin și Ilona (25 mai) am fost semănatu pe Vale numai un loc de 4 feldere cu cucuruz, la 1 iunie am gătat cu semănatu cucuruzului. Sapa cucuruzului a fost grea, am săpat de 5 ori,... la 25 iunie de Sânziene am gătat la sapă odată și la Sfânti Ilie, la 20 iulie, de a doua oară. Fân am făcut mult și otavă. Grâul s-au pălit roghit și au fost puținu. Cucuruzu au fost destul pe unde am putut săpa, s-au făcutu și s-au coptu bine, dar pe Vale au rămas mult nesăpatu. Vin au fost mai puțin și numai cine au stropitu de 5 ori, noi am avut 15 vedre. Toamna a fost bună și lungă până la Anul Nou. În 5 august au murit tata. Ca amintire am scris azi 21 ianuarie 1933. Ioan Moldovan.” Mama-bunica ne povestea că în vara anului 1944, în vremea celui de Al Doilea Război Mondial, rușii ajunși în sat au instalat bucătăria în șură la noi. Șura era plină de fân și snopi de grâu. Multă lume din sat s-a refugiat. Bunicii au trimis copiii, pe tata și sora lui, Maria, cu rudele în refugiu, ei rămânând ca să aibă grijă de gospodării. Bunicii tremurau de frică că rușii vor aprinde șura de la bucătăria instalată acolo. Rușii s-au comportat frumos cu bunicii, le-au cerut să se roage și pentru ei și cei rămași acasă în Rusia din Biblia cu litere chirilice, deci, Biblia impunea respect și pentru ei. Sfârșitul războiului a adus alte mutații-schimbări în sat. Au început mai întâi zvonurile despre schimbările care vor veni în organizarea țării. Spaima cea mai mare era cauzată de desființarea proprietății private asupra pământului.

În primăvara anului 1958, a început în Șoimuș Întovărășirea, formă de comasare a pământului ce a precedat Colectivizarea. Primii care s-au înscris au primit teren de lucru în apropierea satului, urmând ca proprietarul de drept să primească teren mai departe de sat. Întrucât terenul era semănat din toamnă (1957) de proprietar, astfel că cei din Întovărășire urmau să facă lucrările în funcție de modul cum propritarul de drept culegea ce a semănat. Din toamnă (1958) urma ca întovărășiții să lucreze pământul primit. Atunci a început drama bunicului meu, tatăl mamei mele, Toader Pop. Era absolvent al Școlii de Contabilitate din Arad. A lucrat ca revizor contabil în zona Sângeorgiul de Pădure-Dumbrăveni până în 1957. Bunicul avea în proprietate un pământ care era pe terenul Întovărășirii, bunicul nefiind înscris în Întovărășire. În iunie 1958, s-a dus să cosească lucerna semănată în toamna anului precedent. Acolo a găsit două persoane care și-au băgat vacile la păscut lucernă pe proprietatea de drept a bunicului. Supărat, bunicul le-a făcut observație, spunând că el venise să cosească lucerna, întrucât aceasta îi aparținea. Are loc un schimb de replici. A doua zi, cele două persoane l-au denunțat pe bunicul la Miliție. Începe o anchetă. Bunicul e chemat în repetate rânduri să dea declarație. În luna august 1958, este ridicat noaptea de acasă și dus în arest la Târnăveni, Târgu-Mureș, apoi la Codlea.

Procesul s-a desfășurat la Tribunalul Militar, sub acuzația „… uneltire contra orânduirii sociale, împotriva formei de guvernământ a R.P.R…”.

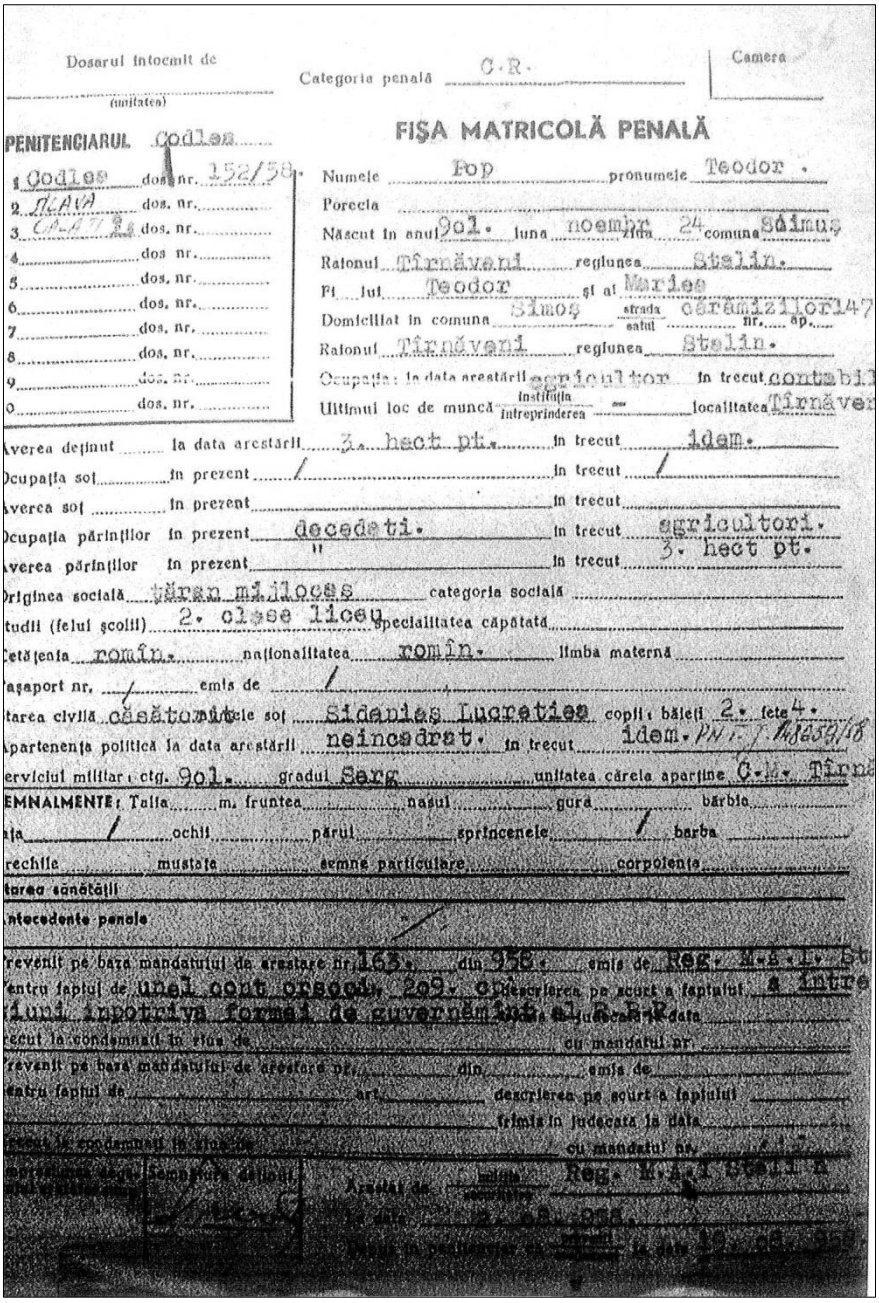

Dosarul întocmit de
(unitatea)

Categoria penală C.R.

Camera

FIŞA MATRICOLĂ PENALĂ

PENITENCIARUL Codlea

1 Codlea dos. nr. 152/58
2 DEVA dos. nr.
3 CAMPIA dos. nr.
4 dos. nr.
5 dos. nr.
6 dos. nr.
7 dos. nr.
8 dos. nr.
9 dos. nr.
0 dos. nr.

Numele Pop pronumele Teodor

Porecla

Născut în anul 901 luna noembr ziua 24 comuna Sâmuş

Raionul Tîrnăveni regiunea Stalin.

Fiul lui Teodor şi al Maries

Domiciliat în comuna Simoş satul strada ceramiziilor nr. 147 ap.

Raionul Tîrnăveni regiunea Stalin.

Ocupaţia: la data arestării agricultor în trecut contabil

Ultimul loc de muncă instituţia întreprinderea localitatea Tîrnăveni

Averea deţinut la data arestării 3. hect pt. în trecut idem.

Ocupaţia soţ în prezent / în trecut /

Averea soţ în prezent în trecut

Ocupaţia părinţilor în prezent decedaţi. în trecut agricultori.

Averea părinţilor în prezent în trecut 3. hect pt.

Originea socială ţăran mijlocaş categoria socială

Studii (felul şcolii) 2. clase liceu specialitatea căpătată

Cetăţenia romîn. naţionalitatea romîn. limba maternă

Paşaport nr. / emis de /

Starea civilă căsătorit soţia Sidonias Lucretiea copii: băieţi 2. fete 4.

Apartenenţa politică la data arestării neîncadrat. în trecut idem. PNŢ

Serviciul militar: ctg. 901. gradul Serg unitatea căreia aparţine C.M. Tîrn

SEMNALMENTE: Talia m. fruntea nasul gura bărbia

faţa / ochii părul sprîncenele / barba

urechile mustaţa semne particulare corpolenţa

Starea sănătăţii

Antecedente penale /

Revenit pe baza mandatului de arestare nr. 163. din 958. emis de Reg. M.A.I. St

Pentru faptul de unei copii crescuţi, 209. descrierea pe scurt a faptului a intre
ţiuni ilegale formaţi de guvernămînt a

Trecut la condamnaţi în ziua de cu mandatul nr.

Revenit pe baza mandatului de arestare nr. din emis de

Pentru faptul de art. descrierea pe scurt a faptului

trimis în judecată la data

Trecut la condamnaţi în ziua de cu mandatul nr.

Arestat de Reg. M.A.I. Stalin

la data ora

Fişa matricolă penală a deţinutului Toader Pop, pagina 1

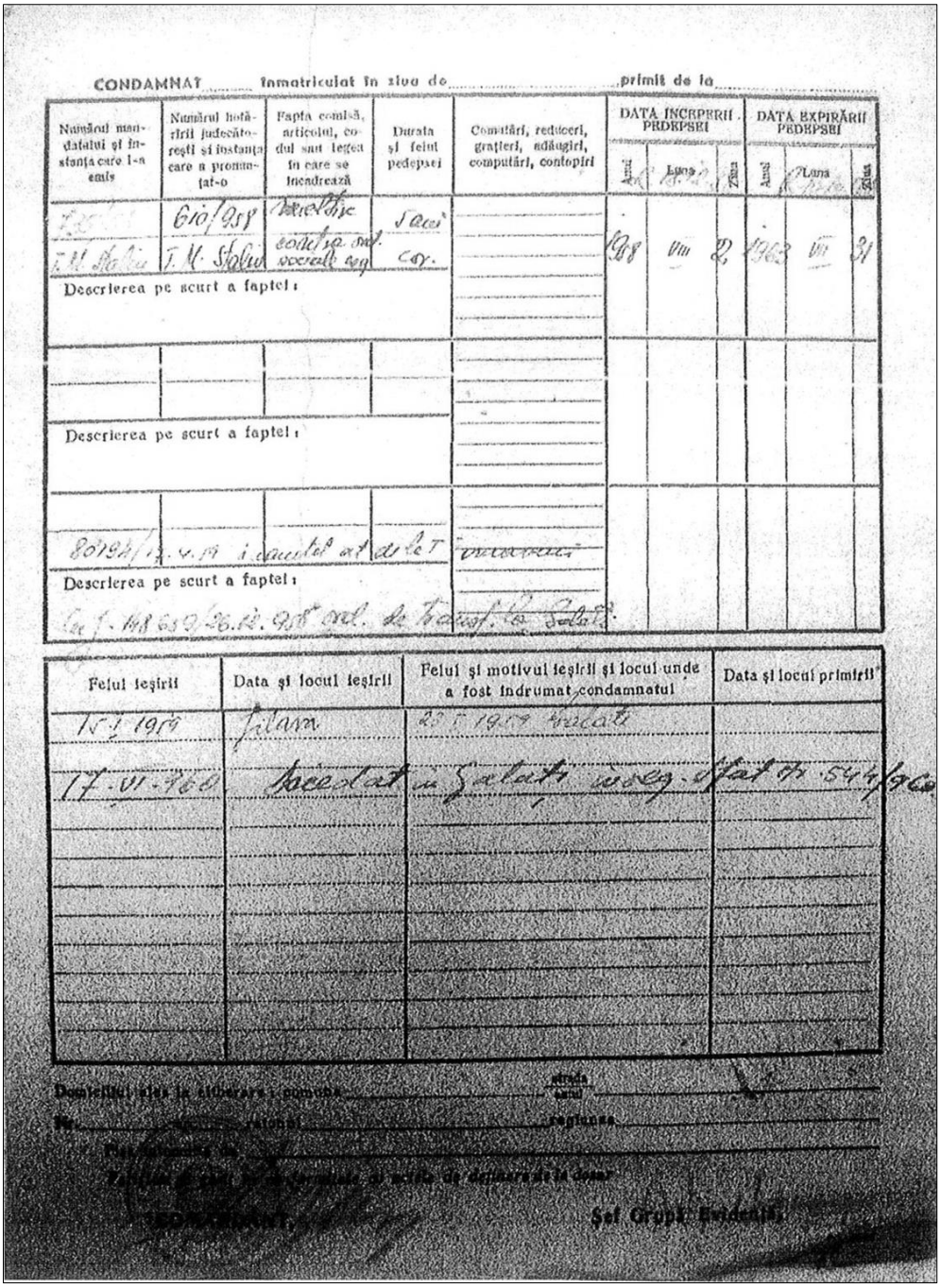

CONDAMNAT ..... înmatriculat în ziua de ..... primit de la .....

Numărul mandatului și instanța care l-a emis	Numărul hotărîrii judecătorești și instanța care a pronunțat-o	Fapta comisă, articolul, codul sau legea în care se încadrează	Durata și felul pedepsei	Comutări, reduceri, grațieri, adăugiri, computări, contopiri	DATA ÎNCEPERII PEDEPSEI Anul	Luna	Ziua	DATA EXPIRĂRII PEDEPSEI Anul	Luna	Ziua
[illegible]	610/958	[illegible]	5 ani		1958	VIII	2	1963	VIII	31
T.M. Stalin	T.M. Stalin	contra ord. sociale reg.	cor.							
Descrierea pe scurt a faptei:										
Descrierea pe scurt a faptei:										
80194/17.4.59 i [illegible]										
Descrierea pe scurt a faptei:										
Cu f. 148.659/26.12.958 ord. de transf. la Galați										

Felul ieșirii	Data și locul ieșirii	Felul și motivul ieșirii și locul unde a fost îndrumat condamnatul	Data și locul primirii
15.I.1959	filam	23.I.1959 Galați	
17.VI.960	Decedat în Galați în reg. [illegible] 544/960		

Domiciliul ales la eliberare: comuna ..... strada / satul .....

Nr. ..... raionul ..... regiunea .....

Pieș [illegible] de .....

Partiții [illegible] de la dosar

COMANDANT, Șef Grupă Evidență

Fișa matricolă penală a deținutului Toader Pop, pagina 2

După un an, în august 1959, primește *sentința* 5 ani de detenție și confiscarea averii. Face recurs, care se judecă la Cluj. Sentința rămâne definitivă. Este încarcerat la Codlea, Jilava și Galați, unde moare în 17 iunie 1960. După câteva luni, bunica Lucreția Pop, născută Sideriaș, a primit un pachet cu hainele bunicului. Bunica cu cei șase copii: Victoria, Maria, Zaharie, Lucreția, Toader și Ana, organizează înmormântarea creștinească a bunicului. Noi, nepoții, Teodor, Marioara, Teodor, Aurelia, Zaharie, Rodica, Teodor, Dorel, Maria, Felicia am fost martorii suferinței și revoltei trăite în familia noastră. Cei mai mari au trăit și drama înscrierii în Colectiv. Frica îi însoțea permanent pe părinții noștri. În urma acestui proces se încheia Întovărășirea și începea Colectivizarea. Bunicul a fost exemplul care trebuia dat, pentru ca ceilalți, care ezitau, să intre în Colectivă.

6. Eugen I. Moldovan, n. 28 februarie 1973, la Târnăveni, locuiește pe Ulița Cotcorovei, nr. 39. Tata, Ioan Moldovan, născut 1939, decedat în 1990, a lucrat la Fabrica de Geamuri Târnăveni și mama, Aurelia Moldovan, n.1941 septembrie 17, trăiește și astăzi, de 78 de ani, a fost ceapistă-cu munca câmpului, are pensie de ceapistă și o pensie de „mamă eroină ” pentru că a adus pe lume și a crescut zece copii.

Mama, Aurelia Moldovan, n. 1941

Au fost dăruiți cu 10 copii: *Cornel,* n. la 1964,mecanic, azi are o fermă de creștere a găinilor la Sălcud; *Viorel,* n. la 1966 mecanic, azi lucrând în Germania la o fabrică de automobile; *Sorin,* n. la 30 decembrie 1967, locuind cu mama, lucrează cu ziua; *Ioan,* n. la 9 septembrie 1969, tâmplar, azi lucrând în *agricultură în Spania; Aurel,* n.12 august 1971-decedat în 1997; *Eugen,* n. la 28 februarie 1973, la Târnăveni, mecanic agricol, azi fermier zootehnist *; Felicia,* n. la 6 ianuarie 1974, croitorie, căsătorită Pop, azi casnică, la Târnăveni; *Cristinel,* n. la 10 august 1975, mecanic, azi lucrează ca șofer; *Alin,* n. la 7 octombrie 1976, mecanic, azi lucrează în agricultură în Spania; *Călin,* n. la 11 ianuarie 1980, tâmplar, azi lucrează ca paznic.

Mirii Moldovan Eugen și Liliana

Eu, Genu cum mi se zice, după absolvirea școlii de 8 ani din sat am continuat clasele IX-X la Suplac (era generalizat învățământul obligatoriu de 10 ani) și, în final, 2 ani la Iernut la Școala agricolă-mecanică agricolă, în 1991 absolvind. Am început să lucrez la Gostat-Zagăr. În 1994/1994 am făcut armata la tancuri, la Roman. După liberare am revenit la Gostat-Zagăr până în februarie 2000. M-am căsătorit la 5 septembrie 1998 cu Liliana Moldovan din Coroisânmărtin, n. la 1 iunie 1979, absolventă a Școlii profesionale-M.I.U. din Sighișoara.

La 30 decembrie 1998, venea pe lume RAUL și în februarie 1999 am vândut mașina și am cumpărat 2 vaci, un car și fân. Am plănuit dezvoltarea unei ferme de creștere a vacilor. Astfel, *în mai 2000,* am mers pentru 3 luni la lucru în agricultură, în Germania, și am făcut-o timp de 17 ani. Câștigul l-am investit în fermă cumpărând vaci, tractoare, mașini agricole. La 12 octombrie 2000, a venit *Paul*. Pământ arabil am luat în arendă 18 ha, proprietarilor dându-le grâu și porumb după înțelegere și am luat în concesiune, de la Primărie, 21 ha de pășune. Azi avem 24 de vaci cu vițele. Familia mi-a fost alături, soția și copiii după cum au crescut, de asemenea dintre frați, veri, socrii Moldovan Clara, n. la 28 aprilie 1944, în Văleni (Acățari) și Moldovan Ioan, n. la 2 martie 1945, la Deleni-decedat la 26 martie 2019, locuind la Coroisânmărtin, când era nevoie. Raul a absolvit Liceul tehnologic Târnăveni, secția electro-mecanică în 2017, la 10 ani în brațe la tată-său conducea tractorul, lucrează cu plăcere în ferma noastră fără a fi împins de la spate. L-am dus în vara când a absolvit liceul la lucru în Germania, nu i-a plăcut, nu mai vrea să repete experiența. Paul, în acest an a terminat liceul, a dorit să meargă la lucru în Spania cu vărul, locuind la o mătușă, nici lui nu i-a plăcut, după o lună a venit acasă, lucrează la ferma noastră.

Eugen I. Moldovan și Liliana la recoltat, cu copii Paul și Raul

Soția, Lili, îl însoțește pe tractor, la muls, la predarea laptelui, ține pe calculator veniturile, cheltuielile etc**.**

7. Gheorghe Cristian Pop, n. la 22 august 1991, la Șoimuș, ulița Seleușului, nr. 72. Tata, Gheorghe S. Pop, n. la 14 iulie 1946, a trăit până în ianuarie 2006, inginer agronom. Mama, Maria Gh. Pop, n. la 7 iulie 1955, contabilă, decedată în 2003.

Au fost dăruiți cu patru copii: Ofelia, n. la 22 martie 1976 (Cluj), Radu, n. la 25 septembrie 1977 (Târnăveni), Cristian, n. 22 august 1991 (Șoimuș) și Ioan, n. la 28 august 1994 (Târnăveni). Bunicul, Simion S. Pop, n. la 3 aprilie 1920 din stăbunicul Simion Pop (1880?)-fost paznic la Spitalul din Sibiu (venind acasă periodic făcând copii, glumesc unii) și străbunica Maria (189...) vestită prin apelativul „Buna Măisoaie”. Bunica Maria Pop „Mama Gilu”, născută Sideriaș, la 1 octombrie 1924, și Bunicul Simion, întors de pe front fără ochiul drept la sfârșitul anului 1942, în ianuarie 1943 s-au căsătorit.

„Mama Gilu” povestea că a avut drag la suflet pe alt fecior din sat, dar nefiind sigură că se va întoarce din război, fiind criză de feciori, ea a acceptat cererea lui Simion.

A mai fost un Gheorghe a Gheorghiței, dar el n-a acceptat-o că era săracă și orfană de tată. A învățat multe ale gospodăriei pentru că a fost slujnică la sașii din Seleuș de la 13 ani până s-a căsătorit, la 19 ani.

Bunicii au avut trei copii: Oravița (1943)-Vița, gospodină; Gheorghe (1946) inginer agronom; și Virgil (1953)-Gilu, miner în valea Jiului. Tata, Gheorghe, a absolvit 7 clase în sat, apoi Școala profesională de petrol gaze de la Ploiești, la absolvire fiind repartizat la Combinatul Chimic Târnăveni. A început să joace rugby la „Chimica" Târnăveni, iar la seral a făcut și Liceul, apoi transferat cu sportul la „Universitatea"Cluj, a urmat Facultatea de agronomie devenind inginer agronom.

A fost repartizat la C.A.P. Viișoara, iar apoi s-a transferat la C.A.P. Șoimuș. Revenind la poveștile bunicii „Mama Gilu", îmi povestea că în vremea războiului, când au ajuns germanii și rușii, femeile și copiii s-au retras-ascuns în vie la Seleuș, iar bătrânii au rămas acasă cu gândul ca nu cumva rușii să dea foc la clăile de grâu din curte. „Moșu Măisoaiei" a rămas acasă, moșu a scos caii să-i adape în momentul când au venit rușii, un Rus spunând „Mână caii, moșule", el o spus „Nu poci, Domnule". Rușii s-au purtat frumos, n-au dat foc, n-au otrăvit fântânile, singurul lucru rămas în urma lor fiind unele femei zise „ușoare" rămase cu boli venerice, 2-3, povestea bunica.

Bunicul a trăit cu un ochi de sticlă și i-a plăcut să umble târgurile, Bahnea, Jidvei, Dumbrăveni, Bălăușeri să facă schimb de produse-animale și, în final, venea acasă cu bani și chiar animale. Bunicii dinspre mama au fost Gheorghe Gh. Pop, n. la 13 octombrie 1920, și Maria Boțoc din Coroi, n. la 14 februarie 1927, gospodină deosebită, făcea prăjituri felurite și țesea la război, știa să „năvădească" trecând firele urzelii prin ițe sus și jos ca să iasă modelul pe ambele fețe, învățase de la mama ei, o unguroaică, Maria din Bălăușeri.

Străbunicul din partea mamei, Gheorghe Pop, a fost Primar în perioada interbelică, fiind bine cu oamenii, un exemplu pentru ei. I-a urmat ca Primar un altul, mai prost, care nu s-a înțeles cu oamenii, pe care-i certa, le sublinia slăbiciunile, îi câștigase în alegeri la „Tufe" cu un butoi de vin și cu ceterașii. Mama mi-a povestit că bunica ei (străbunica mea), Olimpia Pop (n. Libeg la 1901) a fost în gară când a venit Regele Mihai cu Trenul regal de la Târnăveni la Sovata, oprindu-se în toate gările de pe traseu, în gara Șoimuș era lume adunată să întâmpine pe Rege, care era „tânăr și frumos" în 1945 sau 1946. Pop Gh. Gheorghe și Maria au avut patru copii: Ioan, mort după naștere, Viorel (1948), Mircea (1950), mort la patru ani, pe el s-a testat Penicilina pusă atunci pe piață și Maria (1955), mama.

Erau gazde în sat. Viorel a făcut școala din sat, Școala profesională din Blaj și liceul la seral. Unchiul său, fratele mamei, Vasile Boțoc de la Sibiu, l-a înscris în partid. A făcut școala de partid la București, fiind promovat la U.T.C.-București primind diferite sarcini: îndrumător la tabăra de la Pârâul Rece, apoi de la Costinești. A legat prietenie cu Nicu Ceaușescu și Zoe Ceaușescu. A fost promovat la baza de transport-autocare a B.T.T.-ului (Biroului de Turism pentru Tineret) care, după revoluție (1990) a devenit U.N.T.R.R. (Uniunea Națională a Transportatorilor Rutieri Români-1994), rezolvă problema de întreținere a autovehiculelor.

De la străbunicul Simion Pop, comuna Șoimușul Român, nr. 9, de la *20 Aprilie 1917,* a rămas o mică cărțulie „Împerăția Țiganilor pre verful unui plop". Scriere pentru glume și petrecere, scrisă de Aron Boca Velchereanu, apărută la Gherla în 1911, tipografia „Aurora" și o carte-broșură a „Asociațiunii" (A.S.T.R.A.), istoricul societății, de la întemeiere până la 1915, și recomandări de citit, cu adresa: Sibiu, strada Șaguna, nr. 6.

De la bunicul meu, Simion S. Pop, n. *1920,* la Șoimuș-Târnava Mică, cu ocupația de plugar, a rămas de la recrutarea lui în armată (vânători de munte) și instruire, august 1942, un *notes,* cuprinzând: poza M.S. Mihai I Regele României, poza Generalul Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român, Cuvânt înainte, Starea civilă a recrutului (1920, Șoimuș, Târnava Mică, Căsătorit-Nu, Ocupația-Plugar, Gradul Soldat Pop Simion), Inventar de efecte (Soldat, 2 cămăși, 2 ismene, 1 ștergar, 1 per. ciorapi, 1 manta, 1 veston, 1 pantalon, 1 capelă, 1 flanele, 1 bocanci, 1 jambiere, 1 raniță, 1 sac merinde, 1 centiron, 1 port baionetă, 1 curele armă, 2 mască gaze, 1 pătură, 1 armă-7808, 1 lopată indiv., 1 schii, 1 gamelă, 1 curea, 1 bețe), Date caracteristice, tehnice și tactice, asupra armamentului.

Datoriile ostașului:

Voi fi vrednic de încrederea pe care ȚARA și NEAMUL o pune în mine ca ostaș, dacă r*espect și urmez cu sfințenie* următoarele îndatoriri:

1. Dau *respect* cuvenit tuturor superiorilor;
2. Sunt *disciplinat*;
3. Îmi îndeplinesc îndatoririle cu *credință* și *devotament*;
4. Sunt *cinstit, demn și cumpătat..., Nu mint, nu înșel, nu fur, nu fac politică,* îmi cinstesc uniforma ferindu-mă de *beție,* jocuri de noroc, viață destrăbălată;
5. Sunt *bun camarad*… până la *sacrificiul vieții;*
6. Îmi iau *răspunderea* faptelor mele.
7. Mă feresc de *spioni;*
8. Caut să fiu *pregătit în tot momentul pentru război.*

Cum își îndeplinește ostașul îndatoririle sale, Datoriile ostașului pentru a fi pregătit pentru războiu, Recompense și pedepse, Datoriile ostașului după eliberarea din armată, Pagini rezervate pentru diferite însemnări, învățăminteetc., ale ostașilor.

Bunicul a notat *Jurământul*:

1) În numele lui D-zeu atotputernicul Eu Sold. Pop Simion
2) În credința națiuni Regelui și statului român
3) Jur credință și respect conducătorului Statului român
4) Jur să păstrez ordinul și secretul ce mi se va încredința
5) Jur să execut fără șovăire ordinele
6) Jur să fiu cinstit
7) Așa să-mi ajute D-zeu.

Urmează însemnări privind pușca mitralieră, Poziția de drepți, Îndatoririle caporalului, Fruntașul, Harta. Este Consemnată data de *23 iulie 1942* ca zi a plecării pe front „… și am ajuns în ziua de 5 august la Cascuiusca, în 8 august am trimis o scrisoare acasă și una la văru Guți.

În ziua de 10 august am plecat de la Kosch-Kuju la Cherci am ajuns în ziua de 13 august. De la Cherci am plecat la Caucaz în ziua de 11/IX/1942, și am ajuns în Caucaz în ziua de 18/IX/942. Și-am trecut canalul pentru Marea Neagră și Marea de Azov în 12/IX/942."

Urmează în notes o pagină de insemne-Legendă pentru Localități; pe o nouă pagină este scris un cântec patriotic de marș cred: Calcă române plin de mândrie!/Ridică fruntea sus.../Căci sub picioare iarba trufiei/A păgânimei tu zdrobești/Iară e mare și tare/Căci are brațe și piept de fier/Suflet cu viață, inimă mare/Credința scutul nădejdea în ochi/Își lasă plugul sapa și caru/Și în loc de casă ia arma/Dă cu nădejde nu vrem hotar/Să îl mai calce jos de păgân./Bis Bis Bis.

Pe o nouă pagină scrie: „Vers scris în fața Dușmanului cu mult dor de casă și de pământ și de tot satul și de țara mea, amintire din 9/X/942:

Frunză verde de sălcuță
Mult dorita mea măicuță
Ești departe tu departe
Îți doresc multă sănătate

I
Să-ți dea bunul D-zeu
Binele ce-ți doresc eu
Și te rog cu multă jele
Lacrimile să nu să spele

II
Cum nici a mele nu să șterg
Când la tine mă gândesc
Că mă gândesc zi și noapte
Când la tine m-oi întoarce.

III
La tine și în satul meu
Darear bunul D-zeu
Să se puie pace în țară
Să venim acasă iară.

IV
Mai frumoși și mai curați
Nu c-atunci când am plecat supărați
Că am plecat cu mare jele
Din amele ogorele.

V
Și-am plecat cu mare dor
Lăsând satul cu feciori
Și ușora cu fetiță
Toate îmbrăcate în cătrință.

IX
Că am intrat frumoși și groși
Și ne-am întors urâți și slabi
Dar-ar bunul Dumnezeu să fie
Pe gândul meu.

X
Dușmanii să se usuce
Noi în țară să ne ducem
La a mea vatră și ogor
Ce o plâng adeseori.

XI
Dice țara mi-am lăsat
De părinți m-am depărtat
Prin meleagurile străine
Unde nu cunosc pe nimeni.

XII
Numai frunza și iarba
Care știe jalea mea
Că nu am la cine să
Mă plâng aici într-acest pământ.

XIII
Dapoi foaie verde de cicoare
Scrisă în zi de sărbătoare
Foaie verde de bujor
Scrisă în fața rușilor.

VI
Frunză verde măr domnesc
Stau pe loc și mă gândesc
Dice am plecat în armată
Să fi stat fecior acasă.

VII
Acasă între părinți
Nu aici între răniți
Între răniți și între morți
Dumnezeu să-i ierte pe toți.

VIII
Și în bătaia gloanțelor
Înscurtarea zilelor
Că la mulți li-so scurtat
De când în Caucaz am intrat

XIV
Foaie verde alunele Scrisă
Scrisă de un fruntaș cu jele
Care satul și la lăsat
Și în război el a plecat.

XV
Foaie verde și-o sipică
Fruntaș din Târnava Mică
Foaie verde și-o nuia
La plasă îi zice Bacnea

XVI
Foie verde crescută în fân
La comună Șoimușu Român
Foaie verde și una la fruntoș
Îi zice așa

XVII
Foaie verde și un An dus
Pop Simion din Șoimuș
Foaie verde usturoi din B 22
Care face pază aici
Să apere țara de bolșevici.

Scrisă de mine, Pop Simion, B22, Com, cercepare P22 călare

O nouă pagină Amintire, scrisă la 24 septembrie 1942: „Scrisă cu creion roșu că e faptă sângeroasă. Eram pe poziție în munții Caucaz în ziua de 20 septembrie cu pușca mitralieră și cu creson. În ziua de 22 am plecat cu tancurile și am ocupat comuna Ievon.., iar la urmă ne-am retras..., în ziua de 22 septembrie au căzut Mirel a lui Antoader, mort și Ionița Orfanului, rănit prin mâni și încărcătorul meu de la pușca mitralieră, iar rănit prin umerii obrazul drept și numai în ziua de 23 i-au îngropat, am trecut pe lângă ei când iau îngropat, ne retrăgeam din fața rușilor."

„În ziua de 24/X/am plecat la atac și ne-am așezat pe poziție, și-n ziua de 25/X/dimineața am început atacul și pe la ora 9.15 m-au rănit, și am stat rănit în groapă până la ora 1 după masă."

„În ziua de 25/IX/942 tot pe poziție în fața rușilor până în 2/X/942. După aceia am plecat în rezervă până în 4/X/942, în 4, iar am plecat pe poziție la atac. Și am stat pe poziție până în ziua de 18/X/942, când am venit în rezervă. În rezervă a 2 oară, nu am stat decât o zi și în ziua de 19, noaptea, iar am plecat pe poziție printr-o vreme rea și eram tot ud în ajutor la morți. În ziua de 23 am plecat în spatele frontului să săpăm cazemate pentru iarnă..."

Poza de familie de la Cristii, 1930.
În imagine dinspre stânga: Maria Pop, Virgil, Oravița, Gheorghe, străbunica Maria Măisoaiei și bunicul Simion

Tata mi-a povestit că bărbații se întâlneau la Simionu lui Furnea, veterani din Primul Război Mondial. Bunicul, Simion Pop, tatăl lui, mergea la povești cu cei din Al II-lea Război Mondial, Gheorghe Stoica, Ioan Stoica etc. „Bade Gheorghe", vecin, îmi povestea mie „... la ruși în lagăr era frig înghețau răniții, mureau, le luam hainele și papucii dacă erau mai bune, dimineața paza «basculanta» îi ridica pe morți ducându-i la groapa comună acoperidu-i."

El era la adunatul și îngropatul morților, dacă era un cunoscut îl puneau „deasupra și la sfârșit îl acopereau cu pământ. Santinela rusă putea să înghețe și ea de frig. Dormeau în șir unul după altul pentru a se încălzi unul de la altul, întorcându-se de pe o parte pe alta tot rândul…"

Mama Gilu povestea și mi-a arătat că în anii Foametei, 1946/1947, a fost greu pentru o parte a țării, Șoimușul nu a fost atins, veneau oameni din alte zone afectate și-și vindeau tot pe „o cupă de făină". Și-a cumpărat 2 covoare țesute pe „2 cupe de făină" gândește-te mă copile că la un covor se lucra cel puțin o lună, plus materialul". Ne povestea că pe ulița noastră a Seleușului era Nielă a lui Gherman „meteorologul satului" mergea lume pe la el întrebându-l cum va fi vremea, iar el privind cerul, mișcarea aerului, spunea „ar putea fi ploaie mai pe seatră" etc. Au fost și alte povestiri, dar nu le-am notat și le-am uitat.

Gheorghe Pop și Mărioara la absolvirea Liceului Economic a lui Radu, 1996

VII. Biserica și școala

A. Biserica

Biserica, prin credința creștină, ne-a îndemnat la fapte bune, ne-a mângâiat în nenorocirile zilnice, ne-a dat speranța în ziua de mâine, ne-a ținut uniți, aproape de strămoșii noștri, iar în vremuri grele ne-a dat puterea de a trece obstacolele și a birui. Ne-a învățat să fim toleranți, să iubim viața, munca, părinții, copiii, să înlăturăm vrajbele, să urâm minciuna, lăcomia, egoismul și înșelăciunea. Se făcea semnul crucii și se spunea „Doamne, ajută".

Rugăciunile „Tatăl nostru", „Credeul", „Împărate ceresc", „Îngerelul" și altele, învățate în epoca romană (secolele I-III) se rosteau zilnic, când se așezau la masă, se culcau sau se sculau, mergeau la lucru, ori la război.

Creștinismul căuta să înlocuiască păgânismul, dar n-a izbutit. Ni s-au păstrat obiceiuri antice până azi cu o mulțime de superstiții ca de exemplu, Rusaliile sărbătorite azi întocmai ca acum o mie nouă sute de ani de strămoșii noștri, precum și marile sărbători praznice pentru vii și morți, când nu era încă crștinismul, întâlnirea la mormânt cu cei răposați, împărțirea pâinii și vinului, a florilor, a lumânărilor cu cei morți, împrietenea pe om cu gândul nimicniciei vieții, îi dădeau putința să înțeleagă moartea ca o blândă odihnă.

Multe din obiceiurile de Crăciun, Colindele de origine latină-romană, au conținut păgân, inspirate din munca câmpului, din suferințe; colindatul cu plugușorul e încă un obicei străvechi și a putut lua naștere numai la un popor agricol, așezat din vechime pe aceste locuri. Nici sărbătoarea creștină a Paștilor încă nu este lipsită de unele elemente păgâne etc. Creștinarea dacilor, respectiv a daco-romanilor, începe în secolul I d.Hr. și poate fi încheiată în secolul IV[180].

La noi în Ardeal, la noi în sat, oamenii s-au ostenit să-și clădească casa și locașul de cult-biserica, clădirea cea mai importantă dintr-un sat, într-un loc mai înalt, pe o culme-promontoriu a unui deal Grui, „Șesul bisericii" în cazul nostru, de unde să fie văzută de toți, și mai aproape de centrul satului. Aici era ferită de foc și de umezeală, în bătaia vântului care conserva lemnele, fără vreo casă în vecinătate, împrejmuită de o grădină care mai târziu a ajuns cimitirul credincioșilor din sat, Era construită din bârne lungi și groase, din „inimă de gorun", pentru a fi desfăcute și transportate în alte locuri, dacă era cazul.

[180] Ștefan Meteș, *Istoria bisericii românești din Transilvania*, vol. I, Sibiu, 1935, pag. 21-26.

La început, bisericile au avut forma caselor țărănești, fără turn. Când satul făcea o biserică mai mare datorită înmulțirii credincioșilor, pe cea veche, dacă era în bună stare, o vindeau altui sat mai mic și mai sărac[181].

Biserica de la Culpiu

Limba bisericească era latina, până la sfârșitul secolului al IX-lea. Preoții români erau sfințiți de preoții latini din dreapta Dunării. Când bulgarii ajung stăpâni în sudul Dunării și la nord, se introduce ritul oriental-slav în biserică, și se înființează în secolul IX două scaune episcopale slave, Silistra și Vidin.

Strămoșii noștri, urmând tradiția veche se duceau la aceste centre episcopale pentru sfințirea de preoți, deși nu se mai puteau înțelege în limba latină, care era și a bisericii românești de atunci. Fiindcă episcopii slavi nu știau latinește, ca să-i învețe pe preoții noștri rugăciunile necesare și slujba bisericească, s-a introdus din secolul al X-lea, practica de a învăța rugăciunile și liturghia în limba slavonă, nefiind prin apropiere episcopi creștini latini[182].

După cucerirea statului bulgar de turci, sec. XIV, o bună parte din populație și preoți se refugiază în nordul Dunării, clericii întărind la noi ritul slavon și au adus cu ei alfabetul chirilic[183].

[181] *Ibidem,* pag. 147.
[182] *Ibidem,* pag. 27-28.
[183] *Ibidem,* pag. 29.

Înființându-se mitropoliile din cele două țări românești, biserica românească din Ardeal ajunge dependentă de ele până în secolul al XVIII-lea. Astfel, a pătruns la noi în biserică slujba mai complicată ca, vecernia, utrenia, liturghia. Cuvinte ca: ceaslov, orologhion, cazanie, psaltire, patrafir, clopot, cădelniță, odăjdii, smirnă, pristol, coșciug, etc. sunt de origine slavă. Creștinilor li se vestea slujba religioasă nu numai prin toacă (latin), ci și prin clopote (slav).

Preoțimea din Ardeal ducea o viață aspră cu obligații iobăgești asemenea credincioșilor-țărani iobagi. Mănăstirile erau sărăcăcioase, în școli modeste se preda de către călugări și preoți cititul și scrisul cu litere chirilice. Cu aceste litere s-au scris și tipărit toate manuscrisele și cărțile ce ni s-au transmis de-a lungul veacurilor. Credincioșii români în epoca slavonă își făceau rugăciunile tot în română[184].

Este semnificativ de menționat că „Legenda Sfântului Gerard" (secolul XI) spune că însuși Ahtum, nepotul și succesorul lui Glad (în Banat cu centrul la Morisena-Cenad) se botezase în ritul ortodox la Vidin și ținea strânse legături cu Imperiul Bizantin și, fără îndoială, cu Biserica de la Constantinopol[185].

Pătrunderea armatelor feudale ungare în Transilvania și supunerea, treptată, a formațiunilor statale de pe acest teritoriu, este motivată de regii unguri, care au adoptat începând cu regele Ștefan I cel Sfânt (997-1038) religia catolică, chiar prin intenția catolicizării populației autohtone. Astfel, campania din 1002-1003 împotriva lui Gyla (Gyula) care își avea domnia peste întregul regat al Ultrasilvaniei, cu centrul la Alba Iulia, și regele Ungariei Ștefan I, era cauzată de faptul că Gyla „nu s-a întors la legea creștină (catolică) și n-a încetat de a ataca pe unguri".

După ce Gyla a fost înfrânt, formațiunea sa „foarte mare și foarte bogată" a fost supusă coroanei ungare[186]. Eforturile sistematice pe care regii unguri le-au făcut pentru catolicizarea populației românești nu și-au atins scopul, marea majoritate a românilor păstrându-și credința în ritul ortodox.

Într-o epistolă, din 16 mai 1204, Papa Inocențiu al III-lea (1198-1216), cerea episcopului de Oradea să-și intensifice activitățile pentru a supune populația ortodoxă direct scaunului apostolic. Situația românilor decade în timp, cel mai mult în momentul dispariției dinastiei de origine maghiară a Arpadienilor (1001-1301), înlocuită cu o dinastie de origine franceză ai cărei regi „sunt prea devotați Papei". Astfel, se pune în aplicare o lege ce viza adoptarea creștinismului-catolic și a stilului de viață creștin, „hotărând ca la fiecare 10 sate să fie construită o biserică parohială" o lege a regelui Ștefan I cel Sfânt. *Astfel satele Idiciu, Daia, Gogan, Lepindea, Laslău, Varolea, Șoimuș, Ormeniș și Bahnea*, (decanat) pornesc construirea unei biserici (stil romanic) în *Bahnea*, aceasta fiind atestată documentar la sfințirea ei, în anul *1310*[187].

---

[184] *Ibidem*, pag. 36-39, 110 și Gr. Bota și V. Ormenișan, *Socolu de Câmpie file de monografie*, Ed. Tipomur, 2005, Târgu-Mureș, pag. 241-242.
[185] *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică, București, 1972, pag. 59.
[186] *Ibidem*, pag. 59.
[187] Péterfy László, *Bonyha és egyháza*, Székelyudvárhely, 2000, pag. 6-8, 22.

Biserica reformată, fostă catolică din Bahnea, comuna Bahnea, județul Mureș
Sursa: *https://ro.wikipedia.org/wiki/Biserica_reformat%C4%83_din_Bahnea#/media/Fișier:BahneaMS_(21).JPG*

Cu toată presiunea exercitată pentru adoptarea catolicismului, Șoimușul, alături de Lepindea, sate românești se specifică, nu figurează în lista comunelor plătitoare de zeciuială papală de la *1332*.

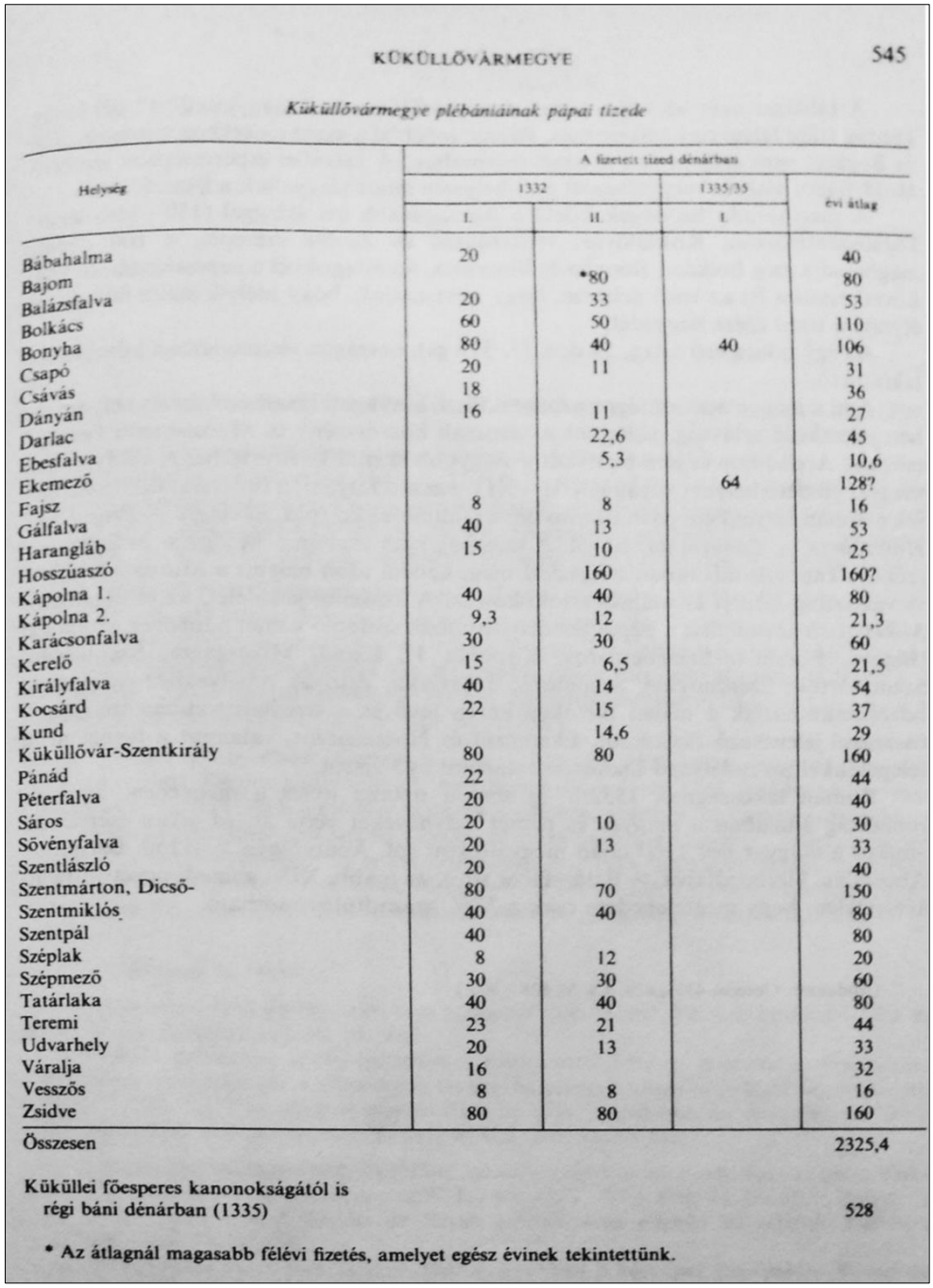

KÜKÜLLŐVÁRMEGYE 545

Küküllővármegye plébániáinak pápai tizede

Helység	A fizetett tized dénárban			
	1332		1335/35	évi átlag
	I.	II.	I.	
Bábahalma	20			40
Bajom		*80		80
Balázsfalva	20	33		53
Bolkács	60	50		110
Bonyha	80	40	40	106
Csapó	20	11		31
Csávás	18			36
Dányán	16	11		27
Darlac		22,6		45
Ebesfalva		5,3		10,6
Ekemező			64	128?
Fajsz	8	8		16
Gálfalva	40	13		53
Harangláb	15	10		25
Hosszúaszó		160		160?
Kápolna 1.	40	40		80
Kápolna 2.	9,3	12		21,3
Karácsonfalva	30	30		60
Kerelő	15	6,5		21,5
Királyfalva	40	14		54
Kocsárd	22	15		37
Kund		14,6		29
Küküllővár-Szentkirály	80	80		160
Pánád	22			44
Péterfalva	20			40
Sáros	20	10		30
Sövényfalva	20	13		33
Szentlászló	20			40
Szentmárton, Dicső-	80	70		150
Szentmiklós	40	40		80
Szentpál	40			80
Széplak	8	12		20
Szépmező	30	30		60
Tatárlaka	40	40		80
Teremi	23	21		44
Udvarhely	20	13		33
Váralja	16			32
Vesszős	8	8		16
Zsidve	80	80		160
Összesen				2325,4
Küküllei főesperes kanonokságától is régi báni dénárban (1335)				528

* Az átlagnál magasabb félévi fizetés, amelyet egész évinek tekintettünk.

Lista comunelor plătitoare de zeciuială papală de la 1332

Lista cu impozitul papal este redată de istoricul maghiar *Csánki Dezső* în lucrarea sa privind istoria Ungariei în perioada huniazilor de la pagina 545. Tot prin lege, statul interzice ortodocșilor-românilor ridicarea de biserici de piatră și cărămidă.

Deci, *prima biserică* ridicată la *Șoimuș a fost din lemn*, la fel ca majoritatea celorlalte din satele transilvănene. O oarecare ameliorare a situației bisericii ortodoxe se constată în anul 1609, când la 3 noiembrie, principele Transilvaniei Gabriel Báthory acordă preoților români posibilitatea de a ieși din condiția de aservire, scutindu-i de sarcinile feudale cu excepția „darurilor", iar în anul 1624 Gabriel Bethlen acordă fiilor de iobagi dreptul de a frecventa școlile. Preoții români din Transilvania sunt scutiți de dijma din vite și din grâne[188].

Către sfârșitul secolului al XVII-lea, în viața politică a Transilvaniei se produc importante modificări ca urmare a încorporării Principatului în Imperiul Austriac-Habsburgic și catolic. Prin tratatul de la Viena, din 26 iunie 1686, Transilvania era nevoită să accepte protecția împăratului austriac, iar prin Diploma leopoldină din 1691, Principatul era subordonat direct acestuia.

Mitropolitul ortodox al Ardealului Teofil, Vlădica românilor din Transilvania, voind să-și scape biserica de primejdia reformațiunii și încercând să creeze o soartă mai bună, suportabilă bisericii pe care o păstorea, se lasă convins de emisarii Curții de la Viena, și înclină a primi Unirea cu biserica Romei convocând un Sinod la Alba Iulia, la 27 martie 1697, în care se acceptă Unirea cu Roma, pe baza celor patru puncte stabilite de Curtea imperială: recunoașterea supremației papale, a existenței purgatoriului, a purcederii Sfântului Duh și de la Fiul, precum și împărtășirea cu azimă.

Clerul român urma să primească aceleași privilegii și imunități ca și clerul de rit latin (catolicii): scutirea de obligații iobăgești față de nobili, scutirea de impozite, loc de biserică și școală, porțiune canonică (pământ arabil și fânaț) în hotar, recunoașterea mirenilor uniți ca „fii ai patriei" cu drepturi cetățenești depline, reprezentare politică. Dar, deși Vlădica și câțiva preoți ortodocși primesc unirea cu Roma, totuși poporul de la sate, cu rare excepții, nu-și părăsește brusc legea veche strămoșească.

În luna *ianuarie 1699,* guvernul instituie o Comisie care străbate satele românești din Scaunul Mureș (și din comitate) și anchetează atitudinea preoților și țăranilor români față de legea catolică, constată că preoții și țăranii nu-și părăsesc ușor credința veche. *Popa Vasile din Bărdești* (poate și la Șoimuș) și *Popa Ioan din Săbad și Pânet* se declară și pe mai mai departe adepți ai legii vechi[189].

Unirea începută de Teofil se desăvârșește la *1700* sub mitropolitul Atanasie, care iscălește cu preoții și protopopii delegați, *actul Unirii* în Alba Iulia, formele fiind păstrate, Unirea nu răscolește tulburare în sufletele credincioșilor, a rămas fumul de tămâie, lumânările de ceară, icoanele, semnul sfintei cruci, posturile, sărbătorile, mătăniile etc."[190]

---

[188] *Istoria României în date*, București, 1972, pag. 132, 134.

[189] Arhivele statului din Budapesta, secția guvernul Ardealului nr. act 248-1699, și Traian Popa, *op. cit.*, Ed. Corvin, Târgu-Mureș, 1932, pag. 206.

[190] Traian Popa, *op. cit.*, pag. 208.

După vizita arhireului Atanasie Anghel la Viena, în 1701, face o declarație oficială care arată că Mitropolia Ardealului nu mai este supusă celei din București, Unirea fiind definitivă. Cele stabilite la Viena vor fi cuprinse în a doua Diplomă leopoldină semnată de împăratul Leopold I (1658-1705), la 19 martie 1701, cuprinzând chestiuni privitoare la Biserica română unită, promițând recunoașterea neamului românesc între celelalte națiuni și în hotarele obârșiei sale, cu condiția recunoașterii papei. Unirea cu Roma, la acea dată, a reprezentat un gest ultimativ de salvare a neamului și limbii. Presiunile multiple, care se exercitau asupra românilor ar fi dus la deznaționalizare, așa cum s-a întâmplat cu majoritatea elitei naționale (boierime) care, pentru a-și păstra privilegiile și puterea, s-a lepădat de credință, limbă și neam[191].

Aplicarea în practică a celor două Diplome a fost împiedicată de opoziția „națiunilor" privilegiate din Transilvania (maghiarii, secuii, sașii). În anul 1732, a fost înscăunat *episcop Ioan Inochentie Micu-Klein,* fiind și înnobilat, făcut baron, și astfel, membru al Dietei Transilvaniei. În această calitate, a încercat să determine aplicarea prevederilor de Unire din 1701, în ceea ce privește drepturile politice ale românilor uniți, folosind pentru prima dată ideea coborârii românilor din cuceritorii romani ai Daciei, ca argument în favoarea egalității cu cele trei națiuni (unguri, secui, sași) recunoscute în Transilvania. Pentru aceasta, organizează Șematismul (recensământul greco-catolicilor) de la *1733*. Șematismul lui Ioan Inochentie Micu-Klein, la *Șoimuș* număra „350 de suflete, toate greco-catolice, *avea 1 biserică* și 2 case parochiale; propritatea bisericii consta din loc arător de 10 cubi (5 iugăre) și cositor de 3 cară de fân (1,5 iugăre); parochia era curat unită și avea doi preoți *popa Onea și popa Onea senior*; în decursul secolului al XVIII-lea a defuncționat de la s. Unire..."[192]

Împărăteasa Maria Tereza (1740–1780), temându-se de agravarea situației, după aproape cincisprezece ani de piedici, în 13 iunie 1759, dă un edict prin care se *tolerează credincioșii ortodocși,* iar episcopului unit i se interzice persecutarea lor.

La sfârșitul anului 1759, are loc o răscoală împotriva unirii cu Biserica Romei. Arestarea ieromonahului Sofronie de la Cioara (azi Sălișteț, județul Alba) a determinat ridicarea a peste 600 de țărani pentru eliberarea lui. Ieromonahul Sofronie organizase, în 10 august 1760, sinodul de la Zlatna. Se cerea: episcop ortodox, restituirea bisericilor și averilor confiscate, eliberarea credincioșilor arestați și clericilor închiși pentru credință, libertate religioasă. Memoriile trimise Vienei și Guvernatorului Transilvaniei nu au primit răspuns. Persecuțiile continuă, provocând întinderea răscoalei. Este atacat Blajul, centrul Bisericii Române Unite, episcopul Petru Pavel Aron se refugiază la Sibiu.

Împărăteasa Maria Tereza trimite pentru cercetare pe generalul austriac Adolf von Bukow, numit comandant al tuturor forțelor armate din Transilvania. Profitând de luptele confesionale dintre ortodocși și uniți, dă ordin să fie arse foarte multe biserici și mănăstiri românești ortodoxe din lemn, determină pe călugărul Sofronie de la Cioara să se retragă în Muntenia. Tulburările religioase continuă.

[191] Grigore Bota și Vasile Ormenișan, *op. cit.,* pag. 243.
[192] *Șematismul de la 1900…,* „Petru Maior" University Press, Târgu-Mureș, pag. 358.

Tot în anul 1760, în comuna Pogăceaua apare Popa Tunsu, alias Ioan Molnar din Sadu (Sibiu), care, la 20 iulie 1760, se duce la vestitul târg de țară de la Sânpetru, unde se adună românii din toate părțile Ardealului, făcându-și o tribună în mijlocul mulțimii începe să batjocorească în proză și versuri pe uniți, pe catolici și pe calvini. Funcționarii prezenți, inclusiv vicecomitele, n-au cutezat să-l aresteze de teama mulțimii. Protopopul Gheorghe Maior și protopopul Dănilă din Uilac, văzând efectul propagandei făcute de Popa Tunsu, denunță cazul garnizoanei din Târgu-Mureș, care trimite 20 de soldați împărătești la Pogăceaua, arestându-l. Încarcerarea lui produce o adevărată revoltă între românii de pe Câmpie. Țăranii, reîntorși acasă de la târgul din noiembrie 1760 de la Sânpetru, își alungă preoții uniți și ocupă cu forța biserica. Sat după sat părăsește Unirea. Dovadă, Conscripția confesională a generalului Adolf von Bukow, din 1761–1762. Din totalul de 152.836 familii românești din Transilvania, 127.712 erau ortodoxe și 25.174 unite (în anul 1750 fuseseră conscrise 25.165 familii ortodoxe). Aceste plecări și reveniri se vor stabiliza până la sfârșitul secolului, în contextul în care, în anul *1761, la Sibiu, se înființează o episcopie ortodoxă* dependentă de Karlowitz.

În acei ani frământați, monahul, călugăr Matei Voileanu părăsește mănăstirea Drăgușului din Țara Oltului și, între *1743-1761,* este logofăt (scrib, secretar, notar) și grămătic (funcționar ce ține socotelile curții) la Hundorf (Viișoara), lângă Dumbrăveni. În anul 1752, îl găsim zugrăvind biserica din Sânpetru (jud. Cluj) alături de Irimie Sevestreanu. În condițiile tulburărilor dintre ortodocși și uniți, la *1761,* se mută la *Șoimușul român,* soția fiindu-i șoimoșancă, i se pune foc la casă. „Mi-au pus dușmanii foc și mi-au ars ce am avut tot". În 1762, recopia un manuscris de teologie dogmatică organizat pe întrebări și răspunsuri, pe care îl perduse în incendiu și era de asemenea, proprietarul unui *Parimiar* (carte bisericească care conține proverbele lui Solomon și alte părți din Vechiul Testament). Din însemnarea făcută pe carte aflăm și ce meserie avea: era pictor[193]. Într-o altă lucrare „Toader Popovici Zugravul"... am descoperit câteva lucrări de pictură realizate de Matei Voileanu de dinainte de a se așeza la Șoimuș, citez: „sub influența centrului de la Rășinari s-au format zugravi de înaltă clasă precum logofătul Matei Voileanu (arsul) pictor muralist și de icoane și copist de manuscrise originar din satul Voila Făgărașului, cel care și-a făcut ucenicia la Bistrița olteană și apoi s-a întors la mănăstirea Drăgușului din Țara Făgărașului (Oltului). Operele lui: Pata-Cluj, 1746, alături de Iacob de la Rășinari; Sânpetru de Câmpie-Mureș, 1752, alături de Ieremia Săvăstreanu; Pogăceaua-Mureș, 1753; Viișoara-Mureș, 1757[194]. La îndemnul soției, Marinca, scrie: „Frumoasa poveste a prea înțeleptului Archirie cu nepotul său Anadam" (1768), cuprinsă într-un codice care-i poartă numele, într-o vreme de frământări religioase, ortodoxia pierduse teren. Codicele a fost retipărit de un strănepot al grămăticului cu același nume (asesor consistorial la Sibiu în 1891)[195].

[193] Cristina I. Dima, *O polemică religioasă. Mărturii ortodoxe*, Ed. Academiei, București, 2017, pag. 342.

[194] Vasile Mureșan, Marcel Naste, *Toader Popovici Zugravul*, Ed. Vatra Veche, Târgu-Mureș, 2015, pag. 8.

[195] N. Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944, pag. 124-125.

Icoana Sf: Nicolae de la Pogăceaua-1753

Șoimus pe harta iosefină 1769-1773

Remarcăm poziția ulițelor satului față de poziția bisericii ortodoxe de lemn încă, din Șesul bisericii, de pe Grui, care domina satul: Ulița Seleușului sub Grui, și Ulița Cotcorovei pe sub Grui spre vest de-a lungul părăului-văii, Ulița Mare perpendiculară pe Ulița Seleușului peste Vale, Ulița Principală, Ulița După Garduri, etc. Hudița bisericii, Hudița între Ulița Principală și Ulița După Garduri, Calea Găunoasă ce urcă la cimitir din Ulița Seleușului etc. Am remarcat că acești termeni de: cale, uliță, hudiță, sunt termeni de origine latino-slavă, ca și numele dealurilor din jur, termenii-toponimia autohtonă, românească a băștinașilor care n-a putut fi înlocuită de cuceritorul maghiar.

Un recensământ al ortodocșilor, de la *1783,* consemnează la *Șoimușl Român* „O. Solymos Dis Unitorum*" 100 de familii* din plasa Zagăr. Se mai consemnează: „O. Solymos 15 Xbis 1789"[196]. La 30 noiembrie 1784, în vremea Răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan din Munții Apuseni, preotul Gheorghe Popa din Șoimuș, preot ortodox, ar fi spus, cu ocazia citirii patentelor de liniștire că „acestea ar fi minciuna domnilor și nu trebuie să li se dea crezare"[197].

[196] Traian Popa, *op. cit.*, pag. 28.
[197] Ioan Ranca, *Românii din secuime și răscoala lui Horea*, Ed. Pax Historica, Târgu-Mureș, 2000, pag. 116.

În baza unei legi privind construirea de biserici pe Pământul crăiesc-Scaunele săsești (Mediaș, Sighișoara etc.) se îngăduie și românilor-ortodocși să-și ridice biserici de piatră și cărămidă, ceea ce a determinat comunitatea ortodoxă, formată din 155 de familii, din Șoimuș să ridice, la *1805,* biserica de cărămidă, cunoscută de toți, cheltuielile fiind ținute de fiul grămăticului și logofătului cu același nume, Matei Voileanu, ortodox.

Biserica, 1805

Biserica este construită în formă de navă cu o turlă la apus cu rol de clopotniță. În secolul al XIX-lea, din Registrele de stare civilă amintite, rezultă că biserica ortodoxă a fost condusă de proții Ioan Feketits și protopop, la un moment dat, Ioanilie Feketits și Nicolae Aron (1900).

În arhiva Mitropoliei de la Sibiu s-a păstrat documentul numit ” *Conscripția moșii preoțești de legia Greco-Răsăriteană a comunei Olá Șoimușului* din protopopiatul tractului Târnavei de Sus după Consistoriul 579 *din 1854*.

Voi spicui mai jos câteva proprietăți ale bisericii. *„În Hotarul de către Laslăul Român:*

1. În Râtu din jos un arător odihnit în vecinătatea lui Libeg Finia și marginea hotarului de către Odrihei-5 cupe-de mijloc (calitatea);

2. Tot în Râtu din jos un arător odihnit în vecinătatea lui Libeg Toader și Moldovan Flavia-6 cupe-de mijloc;

3. Poiana lângă Pădurea Laslăului cealaltă parte Popa Unitu vecin-2 feldere-de coade;

4. Tot în Poiana o dărabă de pământu arătoru în vecinătatea lui Itt Jion și Popa cel Unit-2 feldere-de mijloc;

5. La Dumbrava pământ arătoriu vecini Continitul Boilor și Popa Unitu-3 feldere-de coade;

6. Sub Jii iarăș pământu arătoriu vecini Comordan Ilie și Aflat Ignatu-1 felderă și 8 cupe-de mijlocu;

7. La capătul satului pământ arătoriu în vecinătatea lui Libeg Toader și Popa cel Unit-1 felderă-bun;

8. Pe Valea Seleușului în vecini Valea și Drumul-2 feldere-bun.

Hotarul către Dágór(Zagăr)

1. În Sesu pământ arătoru în vecinătatea lui Moldovan Juon și Buda Todor de 4 feldere, bun;

2. În Pindore pământu arătoriu lângă Viabr Sarioru Gorge și Libeg Gyorge 2 feldere, de mijlocu;

3.În Redore (Răzoare?) pământu arătoru lângă Libeg Sania și Libeg George, 1 felderă, de coade;

4.Tot în Râtu de lângă Libeg Sania și Libeg Teodor pământul atrător, 1 felderă, de coade;

5. La Crusia (Cruce) Cunbaé pământu arător vecin Pop Toader și Moldovan Vasile, 1 felderă, de mijlocu.

Hotaru de lângă Agristiu.

1. La Capul satului pământ arător vecini Drumul și Libeg Simion, 4 feldere, bun;

2. În Cáneá din josu pământ arătoriu vecini Moldovan Juon și Libeg Gorge, 3 feldere, de mijlocu;

3. La Podiselu pământ arătoriu vecini capetele și Popa cel Unit, 2 feldere, de mijlocu;

4. În Ceriecilie (Cânepiști?) din susu pământ arătoriu vecin Aflat Ignatu și Popa cel Unitu, 1 felderă, bun.

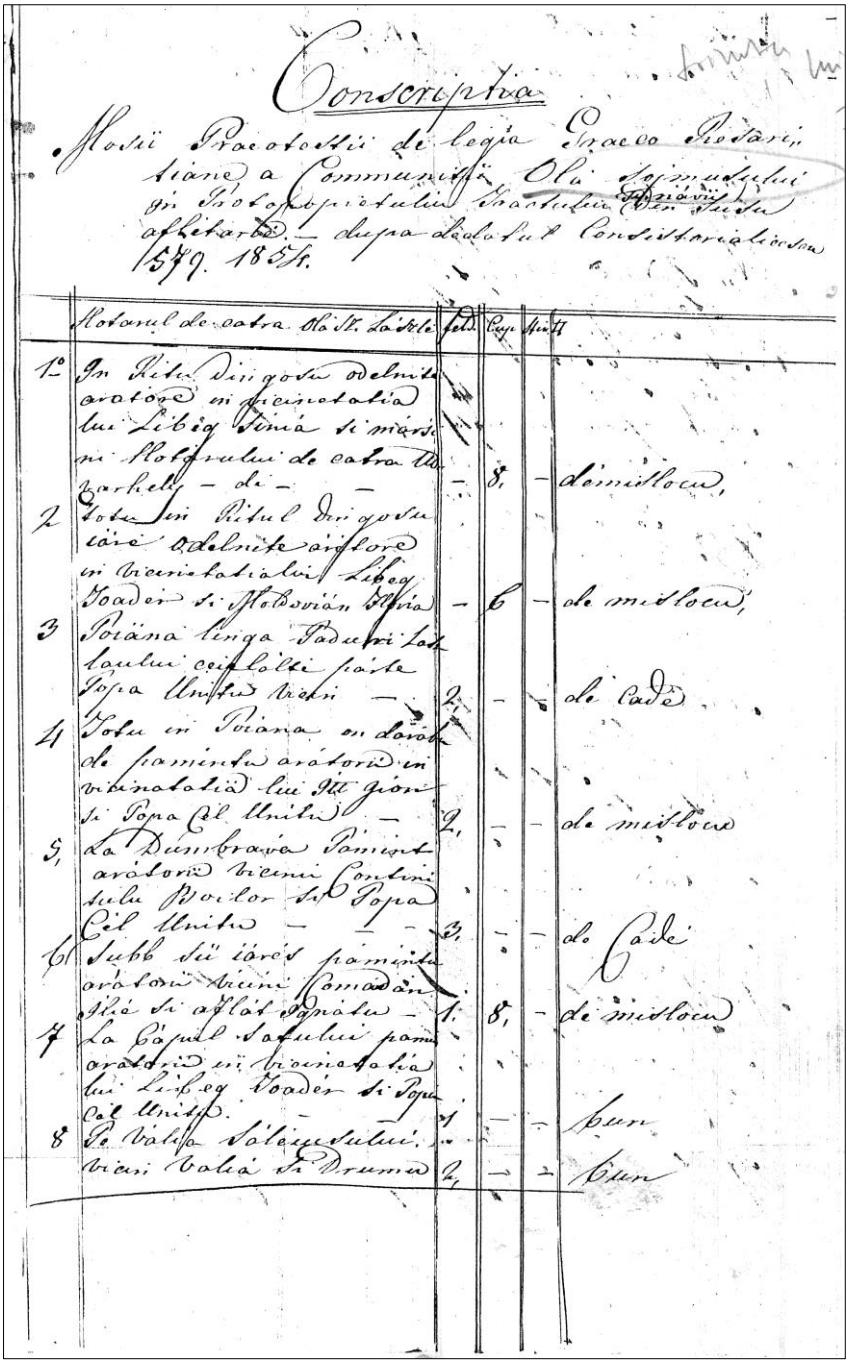

Conscriptia

Mosii Pracotestii de legia Gracco Resari-
tiane a Communisii Olá Sojmusului
in Protopopietului Tractului Dinávii din Susu
afletarie. — dupa dedatul Consistorialicescu
579. 1854.

	Hotarul de catra Olá Sz. Lászlé	feld.	Cup.	Stiv.	
1°	In Ritu dingosu odelnite aratore in vicinetatia lui Libeg Tinia si marsini Hotarului de catra Uzarhely — di —	—	8,	—	de mislocu,
2	Totu in Ritul dingosu iare odelnite aratore in vicinetatia lui Libeg Joader si Moldovian Ilvia	—	6	—	de mislocu,
3	Poiana linga Paduri Lasalaului ceiflalte parte Popa Unitu vicin —	2,	—	—	de Cade
4	Totu in Poiana on darabu de pamintu aratorii in vicinatatia lui Ill. Gion si Popa Cel Unitu —	2,	—	—	de mislocu
5,	La Dumbrava Pamint aratorii vicinii Continitulu Boilor si Popa Cel Unitu — —	3,	—	—	de Cade
6	Subb sii iares pamintu aratorii vicini Comadan Ilie si aflat Ignatu —	1.	8,	—	de mislocu
7	La Capul Satului pamintu aratorii in vicinetatia lui Libeg Joader si Popa Cel Unitu. —	1	—	—	bun
8	Pe valia Salecusului vicini valia si Drumu	2,	—	—	bun

Conscriptie Andrei Șaguna, fila 1

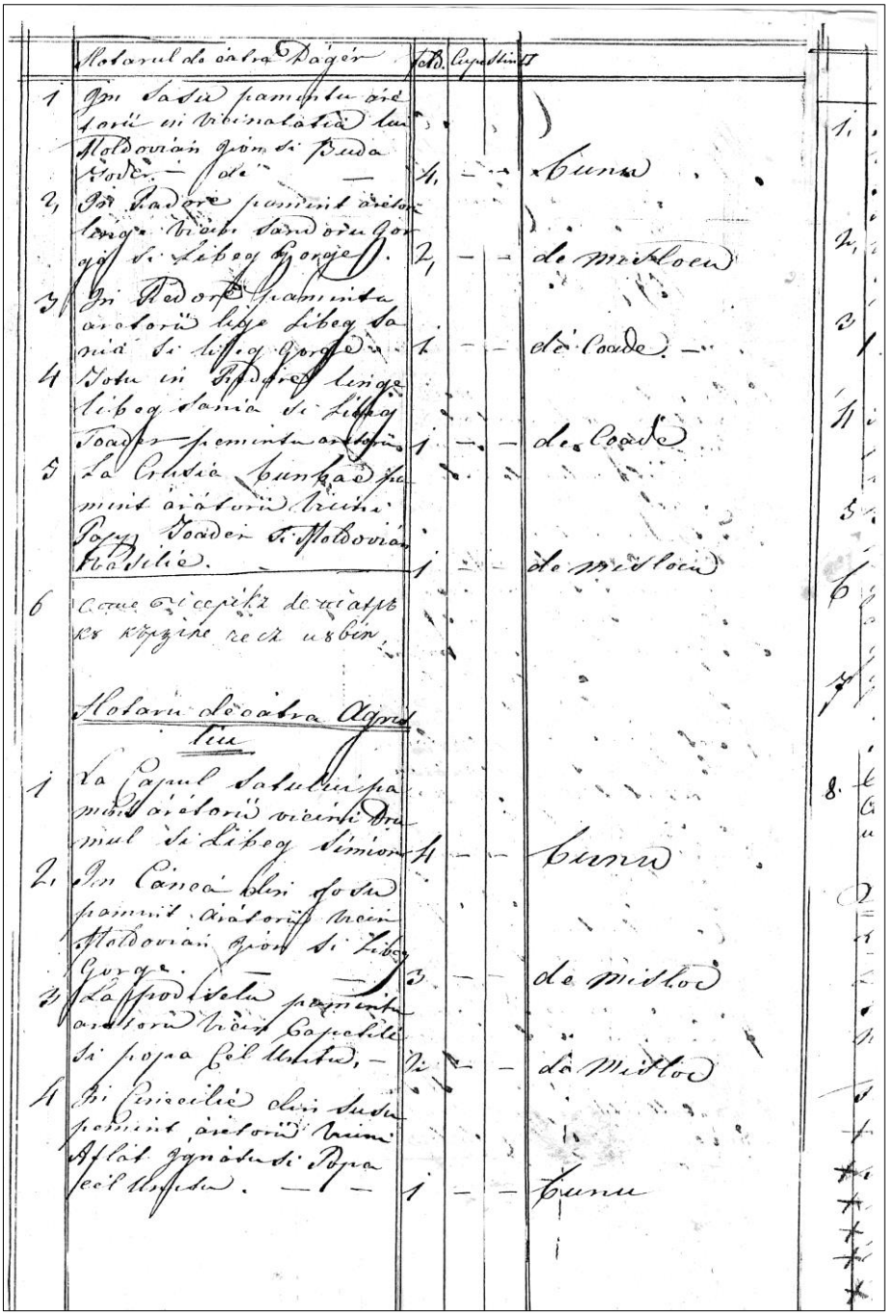

Conscriptie Andrei Șaguna, fila 2

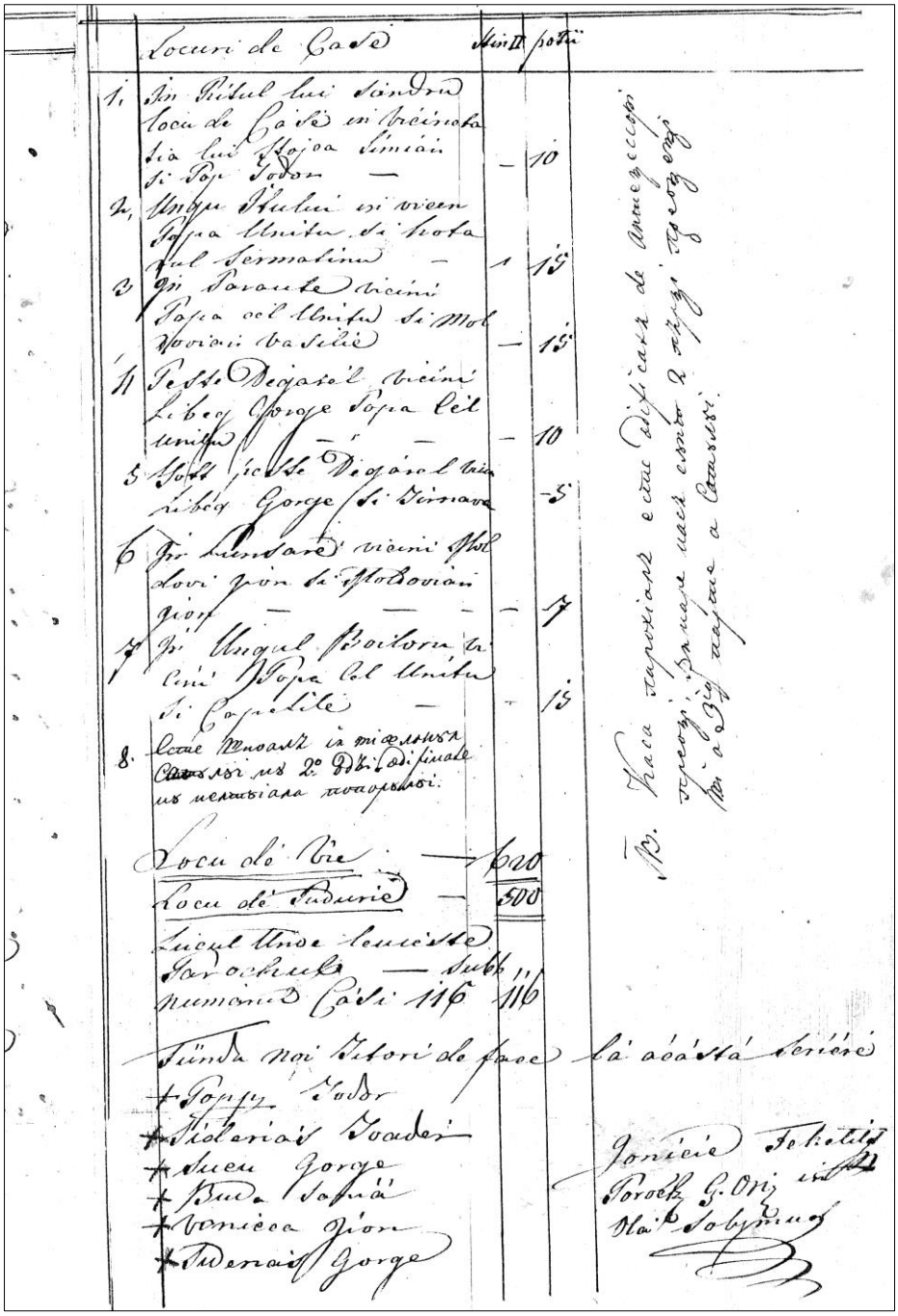

Conscriptie Andrei Șaguna, fila 3

Locuri de casă

1. În Râtu lui Sándru locu de casă în vecinătatea lui Stoica Simion și Pop Toader, 10 potii;

2. Ungu Itului în vecini Popa Unitu și Hotarul Sénmartinu, 1 stânjen pătrat 15 potii;

3. În Părăuțe vecini Popa Unitu și Moldovan Vasilie, 15 potii;

4. Peste Digarel (Zăgărel) vecini Libeg George și Popa cel Unit, 10 potii;

5. Tot peste Digarel (Zăgărel) vecin Libeg George și Târnava, 5 potii;

6. În Lunsoare vecini Moldovan Jon și Moldovan Jion, 7 potii;

7. În Ungul Boilor vecini Popa cel Unit și Capitile, 15 potii;

8. Locul moale în mijlocul satului nr.2, obcii odihnite ....;

Locul de vie 620 stânjeni pătrați*;*

Locul de pădure 500 stânjeni pătrați*;*

Locul unde locuiește Parohul sub nr. 116, 116 stânjeni pătrați." (I. Rogozan menționează că era pe ulița Cotcorovei, unde stă azi Gh.Lazăr)

La final, sunt menționați membrii comisiei de conscriere: „Poppu Todor, Siderias Toader, Suciu Gheorghe, Buda Savu, Vonicea Ion, Sideras Gheorghe și Ionilie Feketits paroh G.Orie. Olá Solymus." (Informator Elena Mihu, la Arhivele Statului, nov. 2019).

Realizând suma suprafețelor *arabile* rezultă *30 feldere 19 cupe* și pentru intravilan*, locuri de casă, 1stj.pătrat 77 potii*; *620 stj.pătrați vie* și *500 stânjeni pătrați pădure.*

După cum am arătat, în decursul secolului al XVIII-lea și biserica greco-catolică de la Șoimuș a defecționat de la Unire, dar în anul *1812,* cum aflăm din Șematismul anului *1842,* s-a reunit cu biserica Romei, sub Preotul *Mihail Popoviciu greco-catolic*, care a funcționat *până în anul 1859,* lui îi urmă *Nicolae Maior până în anul 1865;* acestuia îi urmează *Ioan Pop* care însă fu strămutat la Agrișteu, în anul *1882;* de la *1882-1900,* a fost administrată interimar prin *Nicolae Maior,* preotul din Vamos-Odrihei. Venitul congrual 260 coroane 88 fileri.

La sfârșitul secolului XIX-lea, 1896, s-a construit-zidit biserica mică, a greco-catolicilor, „.… administrator parohial interimar O.D. Ioan Isip, cantor Mihail Moldovan, curator primar Florea Moldovan. Biserică de cărămidă, din 1896, era în onoarea Adormirii Născătoarei de D-zeu. Casă parochială nu era. În Matre (Matricolă): greco-catolici 98 (19 familii), romano-catolici 4, *greco-orientali (ortodocși) 553 (110 familii),* israeliți 21"[198].)

Deci, *1805*-Șoimușul român avea biserică zidită și 155 de famili ortodoxe, *numele preotului, ortodox* era *Crăciun Fechete,* iar numele *preotului greco-catolic* era *Ioan Popoviciu*. Din Tabella de impunere fiscală din perioada 1818-1846 aflăm și informații privind credincioșii din satul nostru, fiind consemnată apartenența religioasă a impozabilului și preoții: astfel, la 1818, erau doi preoți Popa Crăciun

[198] *Șematismul venerabilului cler greco-catolic pre anul Domnului 1900...,* Blas, pag. 358.

(libertin), preot ortodox, Popa Mihăilă (libertin), preot greco-catolic și Popa Vasi (libertin) diac greco-catolic, 98 familii ortodoxe și 15 familii greco catolice[199].

Pentru anul *1846* este menționat Popa Crăciun (Libertin) preot ortodox și Voila Todor cantor ortodox (colon), Pop Gheorghe aediti ortodox-prim corator), Popa Mihai (Libertin) preot greco-catolic, Moldovan Ioan-lind magister greco-catolic (cantor și învățător), 91 familii ortodoxe și 22 familii greco-catolice[200].

Din păcate, documente scrise parohiale ortodoxe și greco-catolice nu s-au păstrat datorită evenimentelor din toamna anului 1848, a focului pus de contrarevoluționarii secui, arhiva a ars, după o tradiție orală și a presei scrise săsești amintite în capitolul respectiv. Tabelul de mai jos ne oglindește preoții care au servit la Șoimuș, de-a lungul secolelor, menționați în documente, înscrisurile secolelor al XVIII-XIX-lea.

Tabelul nr. 44
Preoții din sec. XVIII-XIX

Numele preotului	Perioada
Popa Onea și Popa Onea sen.-greco-catolic	1733
?	1762-...
Gheorghe Pop preot ortodox	… 1784-1785-(1804)
Popa Kretsun preot ortodox	1805-1818-1846
Ioan Feketits preot ortodox protopop	1847-1848-1853 (apr.)
Ioanilie Feketits preot ortodox	1853-1892
Nicolae Aron preot ortodox	1892 (nov.)-1900
Mihail Popovici preot greco-catolic	1818-1846-1859
Nicolae Maior preot greco-catolic	1860-1865
Ioan Pop preot greco-catolic	1866-1882
Nicolae Maior (Odrihei)-interimar greco-catolic	1882-1900
Ioan Isip-interimar greco-catolic	1896-1900

Din lucrarea profesorului universitar de la Târgu-Mureș, Cornel Sigmirean[201] aflăm alte date privind viața creștinească a unor șoimoșeni pământeni sau împământeniți la noi: *Pop Ioan,* n. 8 martie 1876, la Șoimuș, tata Ioannis, studii teologice 1896/1897, 1897/1898, 1898/1899, hirotonisit la 24 martie 1901,

[199] D.G.A.S. Mureș, Fond: *Tabele de impunere, nr. act 5470-5497*, an 1818-1846.
[200] *Ibidem*, nr. act 5497.
[201] Cornel Sigmirean, *Intelectualitatea ecleziastică, Preoții Blajului* (1806-1948).

arhiepiscop V. Mihail, numit la Odrihei (Mureș), Agrișteu (Mureș)[202]; *Suciu Ioan,* n. 4 noiembrie 1867 la Căcuciu, Mureș, hirotonisit 4 septembrie 1927, arhiepiscop Vasile Suciu, numit la Șoimuș Mureș, iar apoi la Șerbeni, Mureș[203]; *Pădureanu Ioan,* n. 17 aprilie 1880 la Coroi, Mureș, cl I-III în satul natal, apoi clasele gimnaziale la Preparandia Blaj, iar studiile teologice 1905/1906, 1906/1907, la 30 iunie 1907 s-a hirotonisit, arhiepiscopul V. Mihali, numirea d. 3099/1907 la Șoimuș, județul Mureș[204]; *Budac Măsariu Aurel,* n..11 iulie 1904 la Sărata (Sibiu), hirotonisit la 23 octombrie 1927, arhiepiscop Vasile Suciu, numit la Biertan (Sibiu), *Șoimuș-Mureș,* Bord (Mureș)[205].

Mă simt datoare cu o explicație. Până în secolul al XV-lea, țăranii în marea lor majoritate nu aveau decât nume de botez. Nume biblice de origine ebraică (evreiască): Adam=pământ roșu, Eva=viață, Ana=îndurare, Avram=tatăl marii mulțimi, Iacov=ține călcâiul, Ilie=Dumnezeul meu este Iehova, Elisabeta=Dumnezeu este perfecțiunea, Ioan=Dumnezeu este milos, Iosif= Dumnezeu să înnmulțească, Lazăr=Doamne ajută, Maria=cea îndrăgită-copil dorit, Matei=dar de la Domnul, Mihail=cine este cu Dumnezeu, Simeon= Domnul a auzit-Domnul a ascultat, Zaharie=Domnul și-a amintit, Toma=geamăn, Solomon=pașnic, Petre=piatră, Gavril=eroul lui Dumnezeu; nume biblice de origine grecească: Andrei= bărbătesc, Alexandru=care îi ajută pe oameni, Atanasie=viață eternă, Anastasia=înviere, Dumitru= credinciosul Demetrei, Ecaterina= pură, Elena=lumină strălucitoare, Filip=iubitor de cai, Gheorghe= agricultor, Andronic=victorios, Grigorie=atent, Iliana= lumină, Nestor= călător, Ștefan=coroană, Teodor=darul lui Dumnezeu, Nicolae =învingătorul poporului, Vasile=rege, Veronica=purtătoare de victorie; nume de origine latină: Adrian=bărbat din nordul Italiei, Antonie=nepriceput, Constantin=stabil, Ignatie=foc, Ilarie=vesel, Marin=de la mare, Ovidiu=păstor, Pavel=mic-puțin; nume de origine slavă: Bogdan=darul lui Dumnezeu, Dragu=iubitor de pace, Vlad=conducere glorioasă, Radu=vesel, Dragoș= iubitor de glorie, Mircea= pace pașnică etc.[206]

Din Registrul de stare civilă dintre anii 1906-1921, căsătorii, am remarcat semnificația câtorva nume de botez: Fevronia=cea care purifică, Eusev (b) ia= stima-blândă-pioasă, Eufrosina=bucurie, Lucreția=câștig, Titiana de la Tatiana= prințesa-zâna, Eugenia=neam bun-bună calitate, Suzana= crin alb, Olimpia=a străluci, Gherasim=cel încoronat cu cinste și onoare, Naftanail=dat de Dumnezeu etc.[207] Mai jos am realizat un tablou al evoluției numerice a credincioșilor din localitate în intervalul menționat.

[202] Cornel Sigmirean, *op. cit.*, pag. 208.
[203] *Ibidem*, pag. 261.
[204] *Ibidem*, pag. 348.
[205] *Ibidem*, pag. 259.
[206] Teodor Oancă, *Istoria numelui la români din antroponimia românească*, în Cuvântul liber, joi, 26 ianuarie, 2017, pag. 4.
[207] Arhiva parohiei Șoimuș, „Protocolul Bunei învoiri" 1906-1921.

Tabelul nr. 45
Principalele Confesiuni din localitate între 1733-2011

Anul	Ortodocși	Greco-catolici	Catolici/Reformați/Izraeliți
1733	-	350 (70 fam.)	- - -
1805	775 (155 fam.)	-	- - -
1818	490 (98 fam.)	60 (12 fam.)	- - -
1838	445 (89 fam.)	90 (18 fam.)	-
1850	504	123	3 - 4
1880	520	68	-
1900	523	98	4 - 21
1910	714 (loc.)	-	-
1920	594 (rom.)	-	6 (ung.) - 2
1930	560	112	5 6 5
1941	651	120	6 4 2 (3)
1992	523	-	-
2005	485	-	-
2011	385	-	-

Descreșterea numărului de credincioși în epoca comunistă s-a făcut datorită stabilirii tineretului la oraș, ca urmare a industrializării socialiste, iar după așa-numita Revoluție din decembrie 1989, se explică în primul rând, prin mortalitate ridicată și descreșterea natalității datorită stabilirii tinerelor familii la oraș sau în străinătate.

Tabelul nr. 46
Preoții ce au servit comunitatea în intervalul
1900-2019

Numele preotului	Perioada
Elie Ianovici preot ortodox	1901 (oct.)-1927
Ioan Popu preot greco-catolic V. Odrihei și Șoimuș	1901-1907 (apr.)
Ioan Pădureanu-preot greco-carolic	1907-1927
Ioan Pădureanu preot ortodox	1927-1949
Toader Petri preot ortodox	1949-1979
Nicolae Bogdan preot ortodox	1979-2001

Numele preotului	Perioada
Mircea Moldovan preot ortodox	2001-2006
Emilian Albu preot ortodox	2006-2011
Aurel Oltean preot ortodox	2011 (nov.)-prezent

Preotul Elie Ianovici, ortodox, este îndepărtat din parohie, mutat la Feldioara-Brașov, în 1927, iar preotul greco-catolic Ioan Pădureanu trece la ortodoxie, urmat de credincișii lui, luându-i locul celui îndepărtat. Alături este fotografia reprezentând Cererea preotului Pădureanu de trecere de la greco-catolicism la greco-orientali-ortodoxie.

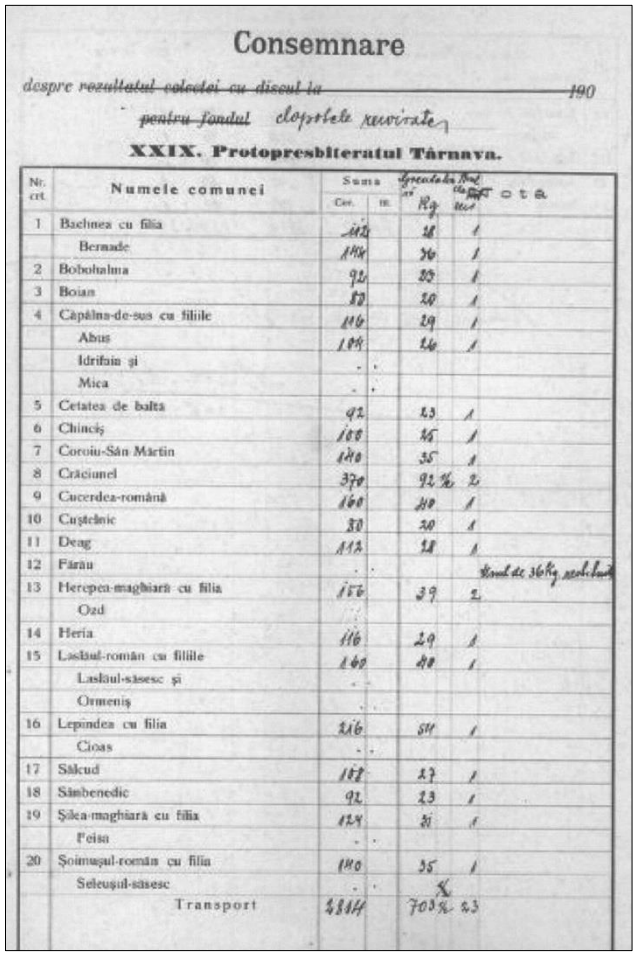

Consemnare

despre ~~rezultatul colectei cu discul la~~ ~~190~~

~~pentru fondul~~ clopotele rezvirate

XXIX. Protopresbiteratul Târnava.

Nr. crt.	Numele comunei	Suma Cor.	Suma Hl.	Greutatea Kg	Numele de cuvinte	Nota
1	Bachnea cu filia	112		28	1	
	Bernade	144		36	1	
2	Bobohalma	92		23	1	
3	Boian	80		20	1	
4	Căpâlna-de-sus cu filiile	116		29	1	
	Abus	104		26	1	
	Idrifaia și	.	.			
	Mica	.	.			
5	Cetatea de baltă	92		23	1	
6	Chinciș	100		25	1	
7	Coroiu-Sân-Mărtin	140		35	1	
8	Crăciunel	370		92 %	2	
9	Cucerdea-română	160		40	1	
10	Cuștelnic	80		20	1	
11	Deag	112		28	1	
12	Fărău	.	.			Unul de 36 Kg. rezolvat
13	Herepea-maghiară cu filia	156		39	2	
	Ozd	.				
14	Heria	116		29	1	
15	Laslăul-român cu filiile	160		40	1	
	Laslăul-săsesc și	.	.			
	Ormeniș	.	.			
16	Lepindea cu filia	216		54	1	
	Cioas	.	.			
17	Sălcud	108		27	1	
18	Sânbenedic	92		23	1	
19	Șilea-maghiară cu filia	124		31	1	
	Feisa	.	.			
20	Șoimușul-român cu filia	140		35	1	
	Seleușul-săsesc	.	.			
	Transport	2814		703 %	23	

15 august 1918, Sibiu. Evidența clopotelor rechiziționate pentru armată din protopopiatul Târnava

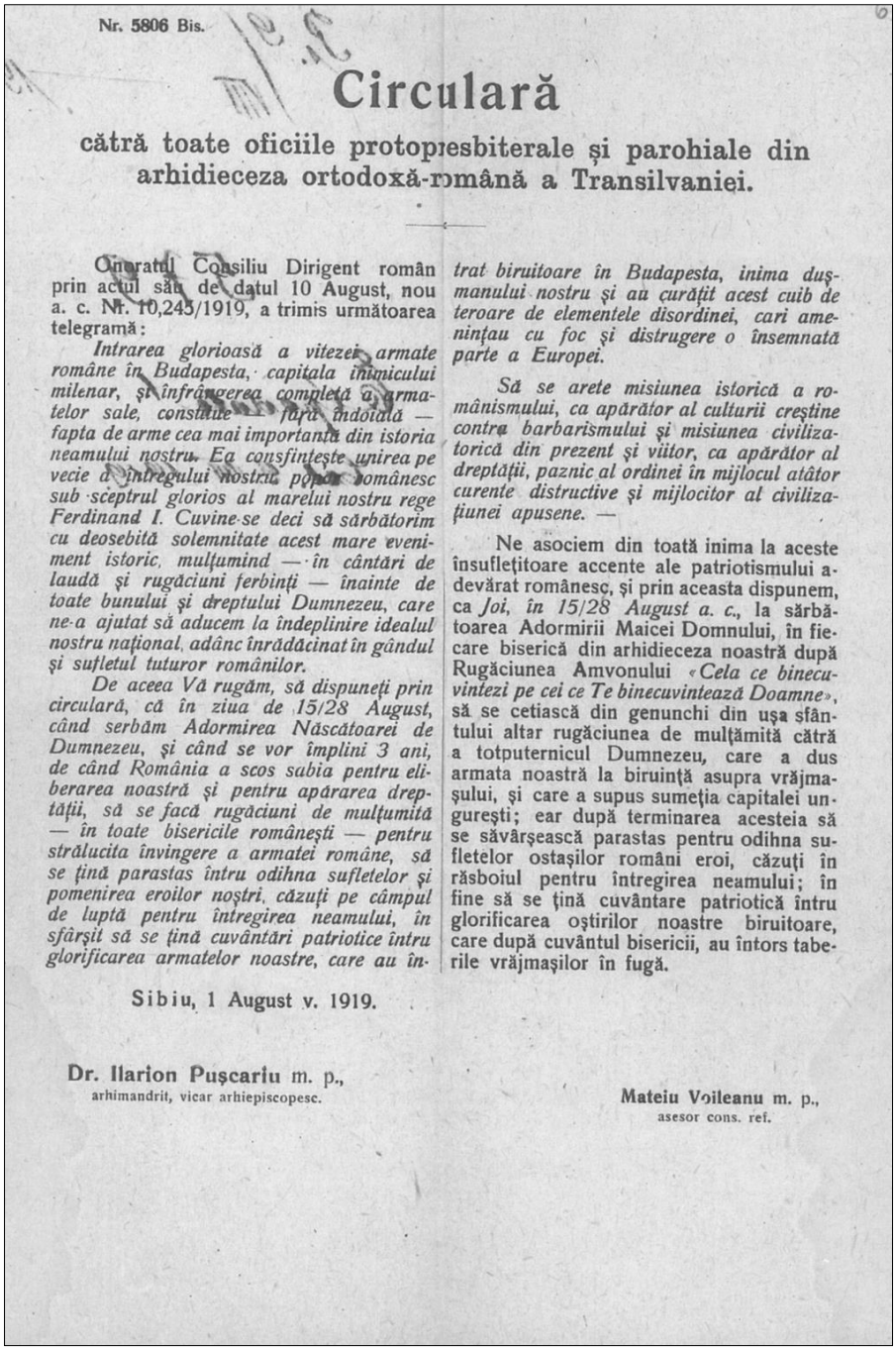

Nr. 5806 Bis.

Circulară

către toate oficiile protopresbiterale și parohiale din arhidieceza ortodoxă-română a Transilvaniei.

Onoratul Consiliu Dirigent român prin actul său de dato 10 August, nou a. c. Nr. 10,243/1919, a trimis următoarea telegramă:

Intrarea glorioasă a vitezei armate române în Budapesta, capitala inimicului milenar, și înfrângerea completă a armatelor sale, constitue — fără îndoială — fapta de arme cea mai importantă din istoria neamului nostru. Ea consfințește unirea pe vecie a întregului nostru popor românesc sub sceptrul glorios al marelui nostru rege Ferdinand I. Cuvine-se deci să sărbătorim cu deosebită solemnitate acest mare eveniment istoric, mulțumind — în cântări de laudă și rugăciuni ferbinți — înainte de toate bunului și dreptului Dumnezeu, care ne-a ajutat să aducem la îndeplinire idealul nostru național, adânc înrădăcinat în gândul și sufletul tuturor românilor.

De aceea Vă rugăm, să dispuneți prin circulară, că în ziua de 15/28 August, când serbăm Adormirea Născătoarei de Dumnezeu, și când se vor împlini 3 ani, de când România a scos sabia pentru eliberarea noastră și pentru apărarea dreptății, să se facă rugăciuni de mulțumită — în toate bisericile românești — pentru strălucita învingere a armatei române, să se țină parastas întru odihna sufletelor și pomenirea eroilor noștri, căzuți pe câmpul de luptă pentru întregirea neamului, în sfârșit să se țină cuvântări patriotice întru glorificarea armatelor noastre, care au întrat biruitoare în Budapesta, inima dușmanului nostru și au curățit acest cuib de teroare de elementele disordinei, cari amenințau cu foc și distrugere o însemnată parte a Europei.

Să se arete misiunea istorică a românismului, ca apărător al culturii creștine contra barbarismului și misiunea civilizatorică din prezent și viitor, ca apărător al dreptății, paznic al ordinei în mijlocul atâtor curente distructive și mijlocitor al civilizațiunei apusene. —

Ne asociem din toată inima la aceste însuflețitoare accente ale patriotismului adevărat românesc, și prin aceasta dispunem, ca *Joi, în 15/28 August a. c.*, la sărbătoarea Adormirii Maicei Domnului, în fiecare biserică din arhidieceza noastră după Rugăciunea Amvonului *«Cela ce binecuvintezi pe cei ce Te binecuvintează Doamne»*, să se cetiască din genunchi din ușa sfântului altar rugăciunea de mulțămită către a totputernicul Dumnezeu, care a dus armata noastră la biruință asupra vrăjmașului, și care a supus sumeția capitalei ungurești; ear după terminarea acesteia să se săvârșească parastas pentru odihna sufletelor ostașilor români eroi, căzuți în războiul pentru întregirea neamului; în fine să se țină cuvântare patriotică întru glorificarea oștirilor noastre biruitoare, care după cuvântul bisericii, au întors taberile vrăjmașilor în fugă.

Sibiu, 1 August v. 1919.

Dr. Ilarion Puşcariu m. p.,
arhimandrit, vicar arhiepiscopesc.

Mateiu Voileanu m. p.,
asesor cons. ref.

1 august 1919, Sibiu. Circulară privind sărbătorirea Adormirii Maicii Domnului

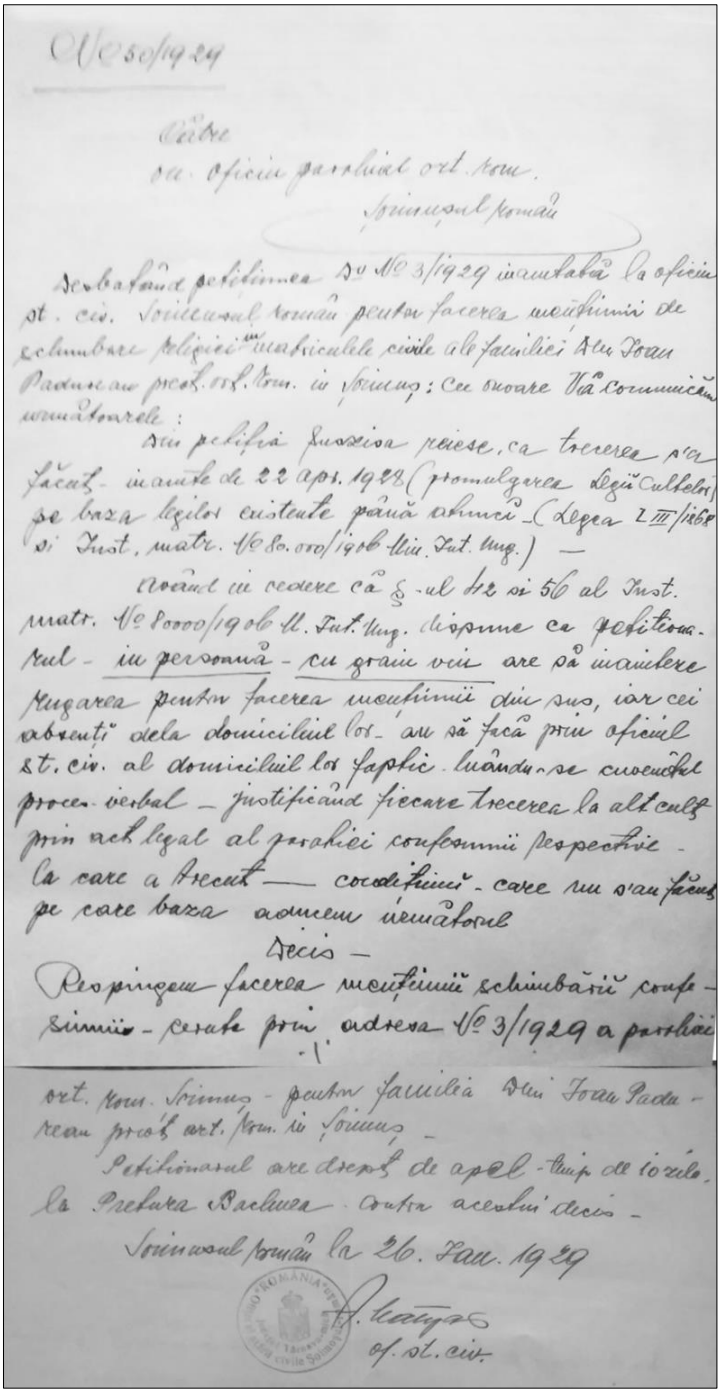

Nº 50/1929

Către
on. Oficiu parohial ort. rom.
Șoimușul român

Desbatând petițiunea Dv Nº 3/1929 înaintată la oficiu st. civ. Șoimușul român pentru facerea mențiunii de schimbare religiei în matriculele civile ale familiei Dlui Ioan Padureanu preot. ort. rom. în Șoimuș: Cu onoare Vă comunicăm următoarele:

Din petiția Puszisa reiese, ca trecerea s'a făcut - înainte de 22 apr. 1928 (promulgarea Legii Cultelor) pe baza legilor existente până atunci - (Legea L III/1868 și Inst. matr. Nº 80.000/1906 Min. Int. Ung.) —

Având în vedere că §-ul 42 și 56 al Inst. matr. Nº 80000/1906 M. Int. Ung. dispune ca petiționarul - în persoană - cu grain vin are să înaintere rugarea pentru facerea mențiunii din sus, iar cei absenți dela domiciliul lor - au să facă prin oficiul st. civ. al domiciliul lor faptic luându-se cuvenitul proces-verbal - justificând fiecare trecerea la alt cult prin act legal al parohiei confesiunii respective - la care a trecut — condițiunii - care nu s'au făcut pe care baza aducem următorul

Decis —

Respingem facerea mențiunii schimbării confesiunii - cerute prin adresa Nº 3/1929 a parohiei ort. rom. Șoimuș - pentru familia Dlui Ioan Padureanu preot ort. rom. în Șoimuș -

Petiționarul are drept de apel - timp de 10 zile, la Pretura Bachnea - contra acestui decis -

Șoimușul român la 26. Ian. 1929

A. Mănăș
of. st. civ.

Fotografia reprezentând Cererea preotului Pădureanu de trecere de la greco-catolicism la greco-orientali-ortodoxie

În anul 1936, preotul *Ioan Pădureanu* a mărit biserica realizându-se bolta, în locul tavanului, lemnăria acoperișului a fost schimbată în totalitate și s-a montat podeaua din lemn care dăinuie și astăzi. După pensionare se retrage la Senereuș, unde cu moții colonizați ridică biserică ortodoxă.

Biserica cu hramul Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril din Senereuș
Sursa foto: https://protopopiatul-ortodox-sighisoara.ro/biserici-si-manastiri/12502-parohia-ortodoxa-senereus.html

În timpul păstoririi preotului *Toader Petri*, în anul 1958, biserica a fost pictată. În anul 1979 iese la pensie și vine preotul *Nicolae Bogdan*, care, în anul 1993, cu sprijinul credincioșilor realizează repictarea biserici în tehnica tempera. Din cauza unor reclamații preotul este mutat la Târnăveni în anul 2001. Este numit pe post preotul *Mircea Moldovan*, care a reușit să împace credincioșii din sat în jurul său și al bisericii, după dezbinarea provocată de preotul Nicolae Bogdan.

A organizat serbări la biserică și Căminul cultural cu obiceiuri și tradiții, cu oamenii din sat. Dovada culminantă a acestei realizări a fost sărbătorirea în *anul 2005* a 600 de ani de la atestarea documentară de la 1405 și 200 de ani de la zidirea Bisericii de cărămidă, în 1805, prin întâlnirea *„Fii satului”*.

S-a oficiat o slujbă arhierească. Au fost invitate și au participat autoritățile județene organizându-se și o paradă militară la Monumentul eroilor. Pentru acest eveniment a fost refăcută pictura bisericii, podeaua a fost rașchetată și lăcuită. În vremea preotului Emilian Albu s-a schimbat acoperișul bisericii, fiind acoperită cu tablă.

„Fii satului" 2005. 600 de ani de la atestarea documentară, de la 1405 și 200 de ani de la zidirea Bisericii de cărămidă, în 1805

Tânărul preot repartizat, după absolvirea Facultății de Teologie Alba Iulia și hirotonisire (23.10.2011), în noiembrie 2011, *Aurel Oltean* (n. în 9.10.1986, la Târgu-Mureș) apreciat de credincioși pentru că pune mâna și lucrează, ca un adevărat gospodar, se mândrește cu realizări deosebite:

- pictura interioară a Bisericii, în tehnica fresco, refăcută cu pictorul Ignat Adrian din Sighișoara;
- între 2012-2015 s-a schimbat mobilierul interior și toate obiectele de cult;
- s-au renovat curtea și aleile bisericii de jos până sus și curtea casei parohiale;
- în 2013, turnul bisericii acoperit cu tablă nouă și cruci noi pe biserică;
- biserica mică renovată și folosită ca și capelă mortuară;
- cimitirul din jurul bisericii ocupând aproximativ 1 ha a fost dotat cu container de reziduuri de la curățarea mormintelor, cu WC.

Totul s-a realizat din donațiile credincioșilor șoimoșeni. La 27 septembrie 2015, în parohia noastră în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Irineu, Arhiepiscopul Alba-Iuliei s-a făcut slujba de resfințire a bisericii parohiale, după care, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a săvârșit Sfânta Liturghie pe un podium special amenajat. Cu acest prilej, părintele paroh Aurel Oltean a fost hirotesit sachelar, iar credincioși care au ajutat la refacerea lăcașului de cult au primit Diplome de aleasă cinstire.

Biserica Ortodoxă din Șoimuș, după ultima renovare

Resfinţirea Bisericii Parohiei Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil din Şoimuş la 27 septembrie 2015. În prim plan, Înaltpreasfinţitul Părinte Irineu, Arhiepiscopul Alba Iuliei

Interiorul Bisericii Parohiei Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil din Şoimuş

Pe plan filantropic s-au organizat colectele existente la nivelul de Arhiepiscopie, constând în alimente la Nașterea Domnului și Învierea Domnului, precum și la cererea unor credincioși cu nevoi speciale din parohie. În anul 2015 s-a organizat Centrul Catehetic al satului, cu program catehetic cu copiii din școala primară. Proprietatea Bisericii Șoimuș, întăbulată, se compune din 1 ha pădure, 5 ha arabil și fâneață. La Muzeul Arhiepiscopiei sunt depuse 12 cărți vechi de slujbă în scriere chirilică, dintre care amintim: Strașnic-secolul 18; Sfânta Evanghelie-București 1750; Penticostar-Blaj 1768; Cazanie-secolul 18; Antologhion-secolul 18; Evanghelie-București 1780; Triod-Blaj 1800; Apostol-Blaj 1802; Minei-Pesta 1804; Octoih-Pesta 1811; etc. (preot Aurel Olteanu la Casa parohială, nr. 53).

Preotul Teodul Libeg în timpul slujbei

Spiritul creștin-ortodox n-a dispărut în epoca comunistă, comunitatea ortodoxă s-a păstrat și din rândul ei s-a ridicat și Teodul Libeg**,** n. în 14 august 1955, la Șoimuș, care îmi povestește: „în ziua precedentă, mama a fost la secerat de ovăz, iar apoi acasă s-a pus să facă mâncarea, să spele, pe la 12 noaptea a început travaliul finalizat la 4 dimineața, Duminica, 14 august. Primele amintiri le-am legat de bunicii dinspre tata, Gheorghe și Virsavia. Eram răsfățatul familiei, unchi și mătuși erau acasă necăsătoriți încă. De mic m-au dus la biserică.

De mic dacă mama nu mă pregătea de biserică, fiind ocupată cu gospăodăria, eu fugeam în cămașă de noapte-pijama la biserică (2-3 ani). Astfel, de mic am învățat slujba din biserică, crescut mă întrebau de unde le știu? O știam, o auzisem de atâtea ori. După intrarea la școală, mama ținând în gazdă profesori și educatoare de la Școala din Șoimuș, sub influența lor nu am mai căutat biserica așa de des. După plecarea lor de la noi, din nou m-am atașat de biserică și am avut o *vedenie* în care fiind adunați mulți în Biserica din Șoimuș se vorbea că Mântuitorul se va coborî din cer și va alege un OM – și parcă văd - că Mântuitorul s-a coborât din cer și a întins mâna spre MINE. Am uitat de vedenie și în momentul când m-am hotărât să merg la teologie, vedenia mi-am rememorat-o înțelegând prin aceasta că eu sunt un om pe care Dumnezeu l-a ales la misiunea sa. În cei opt ani de studii gimnaziale am fost preocupat, pe lângă cele religioase, și de cele artistice. De mic eram cântăreț de muzică populară și povestitor redând citate din opera lui Creangă.

După terminarea a 8 clase, am intrat la Liceul industrial nr. 1, M.I.U.-Târgu-Mureș, de pe Gheorghe Doja, nr. 102. În timpul liceului din nou mi-a revenit sentimentul religios puternic, simțind o chemare lăuntrică adâncă spre teologie. După terminarea liceului, timp de 13 ani nu am putut să-mi înfăptuiesc gândul de a urma teologia. Guvernul comunist nu dădea voie celor cu liceu industrial să urmeze teologia. Timp de 13 ani am lucrat la Combinatul chimic Târnăveni ca electrician. Paralel, am fost cântăreț bisericesc, la Șoimuș, la Laslău, la Adămuș. În 1987, la 27 martie, simțind o puternică chemare spre viața monahală am intrat în mănăstirea Bistrița/Neamț-au urmat 3 ani de activitate monahală (religioasă și gospodărească) fiind numit econom al mănăstirii Bistrița-1988-am intrat la teologie la Sibiu și, în 1992, am terminat ca șef de promoție.

Jumătate din studiile teologice le-am făcut fiind la mănăstirea Bistrița și jumătatea cealaltă de studii le-am urmat fiind la mănăstirea Sânmărtinul de Câmpie. În anul 1990, din inițiativa Î.P.S. Andrei Andreicuț, episcop de Alba Iulia, vrând să regenereze viața monahală în eparhia dumnealui, cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, am fost chemat la mănăstirea Sânmărtinul de Câmpie, pentru refacerea spiritului monahal, în care erau numai trei mănăstiri: Râmeți, Sfântu Ilie-Toplița și, oarecum, Sânmărtinul de Câmpie camuflată. Când am fost chemat era doar Biserica din lemn cu hramul „Sfânții Arhangheli Mihail și Gavril", se presupune că ar fi fost înființată din cele mai vechi timpuri.

Potrivit tradiției orale, în secolul al IV-lea a viețuit pe aceste meleaguri un schimnic cu o aleasă viață duhovnicească, într-o chilie sub pădure, pe nume Martin, care avea să fie martirizat. Contemporanii l-au recunoscut ca pe o persoană Sfântă, locul fiind numit Sânmărtin. Dovadă a vechimii o constituie și vizita unor călugări francezi, care au dăruit mănăstirii Moaștele Sfântului martir episcop Martin de Tours, din secolul IV. Actuala *Biserică de lemn este atestată la 1660,* printr-o tăbliță de deasupra ușii, fiind ctitoria pustnicilor retrași aici în secolul al XVII-lea.

Mănăstirea Sânmărtinul de Câmpie
Sursa: http://romanianturism.com/2014/05/22/manastirea-sanmartinul-de-campie/

Trebuie să amintesc că, în aprilie 1761, în vremea confruntărilor religioase dintre ortodocși și greco-catolici, împărăteasa Maria Tereza a trimis pe generalul austriac Nicolae Adolf baron Bukow în Transilvania, care a ars 150 de mănăstiri și biserici de mir în arealul Reghin-Luduș-Târgu-Mureș-Turda, din toate satele. A noastră a scăpat de la incendiere. Mănăstirea a fost desființată la 1782, era fără viețuitori la 1902 (St.Mates1936). A fost readusă la forma originală prin reconstrucția din 1977 și reînființată în anul 1992. Fusese neglijată timp de 195 de ani. La 5 iulie 1990 am fost hirotonit preot pe seama Mănăstirii Sânmărtin. Paralel cu activitatea religioasă, am desfășurat activitate edilitară, de constructor. Am construit pe rând: *Stăreția*-clădirea oficială unde conducerea mănăstirii își are sală de oaspeți; *Arhondaricul* destinat primirii și găzduirii străinilor în mănăstire; *Paraclisul*, loc de refugiu pentru rugăciune, în Arhondaric, închinat Sfântului Ioan Botezătorul și Soborul tuturor Sfinților români. Între 1993-2000, s-a ridicat Biserica mare a mănăstirii cu hramul „Învierea Domnului" și „Adormirea Maicii Domnului", care este și marele hram al Măsnăstirii Sânmărtinul de Câmpie, pe 15 August.

În ziua sărbătorii Adormirea Maicii Domnului, 15 august 2015, Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop Irineu al Alba Iuliei a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Sânmărtinul de Câmpie, protopopiatul Târgu-Mureş, care, în această zi şi-a sărbătorit hramul.

În Biserica finalizată și pictată, 2010-2013, plus Paraclisul, are o pictură alcătuită din cele 12 Praznice Împărătești (cele mai importante sărbători ale anului bisericesc) și Sfinții români. La 18 mai 2014, a fost târnosit localul cel nou de biserică. Paralel cu construcția Bisericii mari, am construit din temelii o biserică pentru Coasta Mare, comuna Râciu, și o biserică pentru credincioșii din *Lefaia*, comuna Crăiești, pentru că nu era biserică și propaganda sectară a început să prindă rădăcini, astfel fenomenul a fost atenuat. Oamenii s-au adunat într-o comunitate ortodoxă (Coasta Mare, Dosul Ulieșului, Pusta) la mijloc cu biserica lor. Între 2003-2004, mi-am făcut masteratul în psihologie și consiliere psihologică.

Totul am făcut întru cinstirea numelui Domnului.

Arhiepiscopul de Alba Iulia, l-a felicitat pe starețul Mănăstirii din Sânmărtinul de Câmpie, protosinghetul Teodul Libeg de ziua hramului „Îl felicit pentru modul în care administrează această oază spiritual ortodoxă a Transilvaniei, pentru modul în care își exercită slujirea sa apostolică.”… a transmis ÎPS Irineu, în prezența a mii de pelerini.

Mănăstirea Sânmărtinul de Câmpie

Sursa: https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/stiri/hram-la-manastirea-sanmartinul-de-campie-6514.html

B. Școala

Școala românească ia ființă în mijlocul secolului al XVIII-lea, autoritatea ungară nefiind interesată în trezirea conștiinței naționale românești. Au existat școli românești pe lângă mănăstirile de călugări de la Lăscud, Râciu, Sânmărtinul de Câmpie, iar în cazul nostru la Drăguș etc, pentru instruirea cântăreților de biserici, sau chiar pentru pregătirea preoților. Anul înființării școlii confesionale la Șoimuș nu se cunoaște cu certitudine, dar este legată de înființarea Bisericii greco-catolice în Transilvania, dar și de confruntările dintre greco-catolici și greco-orientali. Țara Făgărașului-Oltului, în secolul al XVIII-lea, avea o mulțime de mănăstiri. La foarte multe din ele călugării făceau sau se îndeletniceau și cu Dăscălia, ca la mănăstirea Drăgușului

Prima școală de stat

Prima școală de stat, imagine din curtea școlii

Aici s-a aflat și *Matei Voileanu* care, la 1737, era la mănăstirea Bistrița (Vâlcea), iar la 1742, în București, frecventând probabil una din cele trei școli vestite pe atunci: Școala Sf. Gheorghe Vechiu, sau cea de la Udricani, ori cea de la Colțea, școli mai umile, frecventate de sărăcime, dar pline de merit pentru că în acestea s-a putut auzi totdeauna dulcea limbă românească. Apoi îl întâlnim din nou la mănăstirea Drăguș, iar între 1743-1761*, logofăt și grămătic* în satul Hundorf, lângă Dumbrăveni. La *1762, se mută în Șoimușul român* la îndemnul soției sale, Mărinca, de loc din Șoimuș. Au avut doi feciori și două fete: Mateiu (1743), Măriuța (1745), Alexandru (1747) și Xenia (1749). Casa acestuia a fost un centru unde se adunau oamenii în zilele de Duminică și sărbători spre a asculta frumoasa istorioară a lui Archirie și Anadam, Istoria Troadei (Troiei), viețile sfinților. Se aduna și tineretul și se făcea un fel de școală. A scris „Codicele Voileanu" (1768). De *la 1762 în tinda casei ține școală* și lasă dăscălia celor doi fii ai săi, *Matei și Alexandru*, vom reveni mai jos.

În *anul 1777* se reorganizează învățământul prin Ratio Educationis, a împărătesei Maria Tereza (1740-1780):

a)-școala trivială cu 1-2 dascăli-învățători, obligatorie la sate și la orașe (Școală elementară);

b)-școala gimnazială, capitală, centrală, cu ceva superioară celei triviale cu durata de 3 ani;

c)-școala normală, capitală, câte una în fiecare provincie, având 4-5 învățători și o durată de 4-8 ani, în funcție de progresul elevilor la învățătură[208].

În *anul 1784* se introduce un Plan de învățământ, care prevedea pentru școlile cu trei clase, 25 de ore săptămânal. Materiile predate erau: Rugăciune-2 ore; Istorie biblică-2 ore; Cântări liturgice-1 oră; Cunoașterea literelor-2 ore; Silabisire-2 ore; Citire-4 ore; Aritmetică-2 ore; Economia câmpurilor-4 ore; Scriere-4 ore.

Se impunea acest program pentru că, de fapt, școala se făcea mai mult iarna, în celelalte anotimpuri atât dascălii, cât și elevii munceau în gospodărie, pe ogor, păsteau vitele etc., astfel că progresul școlar era slab. Împăratul Iosif al II-lea, la întoarcerea din una din vizitele efectuate în Transilvania își manifestase cu dezgust indignarea împotriva nobilimii (maghiare), care adusese pe iobagi în cea mai degradantă stare de robie[209].

În anul 1786, Împăratul Iosif al II-lea, pentru bunul mers al învățământului dispunea printre altele: școlile mai vechi să se pună într-o stare mai bună, spezele (cheltuielile) pentru susținerea școlii să le plătească o parte părinții copiilor prin colecte ori mici taxe. La acestea, *Consiliul de studii ardelene* a mai introdus: pentru leafa dascălului-învățător să se încheie un contract cu Comuna în prezența unui funcționar administrativ, 2/3 să i se plătească în natură, iar restul în bani; dintre cantori să nu se mai numească dascăli pe viitor, decât cei care și-au însușit metoda normală de predare; să se dezrădăcineze obiceiul de a trimite copiii cu vitele la pășune în timpul funcționării școlii; să se țină evidența copiilor care nu frecventează școala; să li se dea copiilor cărți gratuite; să se stârpească obiceiul de-a moșteni funcția de dascăl din tată în fiu, cum se întâmpla cu cea preoțească, de aceea nici un dascăl să nu mai fie numit în satul lui natal; să fie pemiați anual primii 3 elevi mai buni la învățătură pentru a fi înduplecați a îmbrățișa cariera de dascăl; cu prilejul cununiilor, preoții să laude în public pe cei care frecventează regulat școala; fără certificat școlar nimeni să nu poată ajunge primar sau jurat al satului; bătrânii satului să cerceteze împreună cu preoții școala și să îndemne tinerii la învățătură; cei ce se disting trebuie lăudați în public și premiați[210].

Ratio Educationia a fost perfectată după 29 de ani de împăratul Francisc I (1792-1835), în anul 1806. Revenind la familia Voila (Voileanu) fiul cel mai mare, Mateiu, a primit o creștere cu o mai mare îngrijire și instrucțiune și îi urmă tatălui său nu numai întru ale dăscăliei, ci și în cele cărturărești. Ca om cu carte, *fiul Matei Voila (1743-1819)* a purtat în comuna Șoimușul român toate afacerile scriptice ale satului. Avem de la el un *diariu (jurnal)* în care sunt notate *toate cheltuielile avute cu ridicarea bisericii de la 1805*, avea 63 de ani, unde notase toate contractele încheiate între servitori și stăpâni etc. Ultima însemnare data de la 1818. Tabella de impunere de la 1818 consemnează „Inquilini (Jeler) și la aliniatul 3. Vojla Mátéj-mercenar-Taxa protectionaliter 18 xr.”; iar pe anul 1819, la rubrica Inquilini, Voila Máté este consemnat ca decedat[211].

---

[208] Traian Popa, *Documente privitoare la trecutul românilor din vechiul Scaun al Mureșului,* vol. I, Ed. Concordia, 1936, pag. 6.

[209] *Marisia*, IX, Târgu-Mureș, 1979, pag. 209-211.

[210] Aurel Hobic, *Școala în Regiunea Mureșului...,* în Marisia, Vol. IX, 1979, Târgu-Mureș, pag. 219.

[211] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Tabele de impunere, Șoimușul român*, Nr. act 5469 și 5470, Ani 1818-1846.

Fiul Matei Voila a avut doi fii: Alexandru, care la 29 februarie 1796, s-a băgat la meșteșug la cojocărie, după cum aflăm dintr-o consemnare a tatălui său; și *Teodor, care a fost cantor și dascăl* în Șoimușul român până în toamna anului 1848, când l-au omorât secuii, aruncându-l din turnul bisericii, după cum am mai amintit. Un urmaș al lui Teodor, fiul său *Matei Voileanu,* a fost și el tot cantor și dascăl în Șoimușul român până la 1885, când a răposat[212].

Fiul acestui cantor-dascăl este *Mateiu Voileanu*, asesor consistorial. Iată o adevărată dinastie de *dascăli* într-un sat, între *1762-1885,* deci, întinsă pe o perioadă de 123 de ani. Să nu uităm că *Matei Voileanu,* născut la *17.08.1852*, după Școala confesională ortodoxă din sat, a absolvit Gimnaziul din Târgu-Mureș, a absolvit Institutul Teologic din Sibiu (1876-1879). A fost și absolvent al Facultății de Științe juridice a Universității din Viena (1879-1883). Revine la Sibiu, unde a fost redactor la „Telegraful Român", 1883-1886 și 1919-1920.

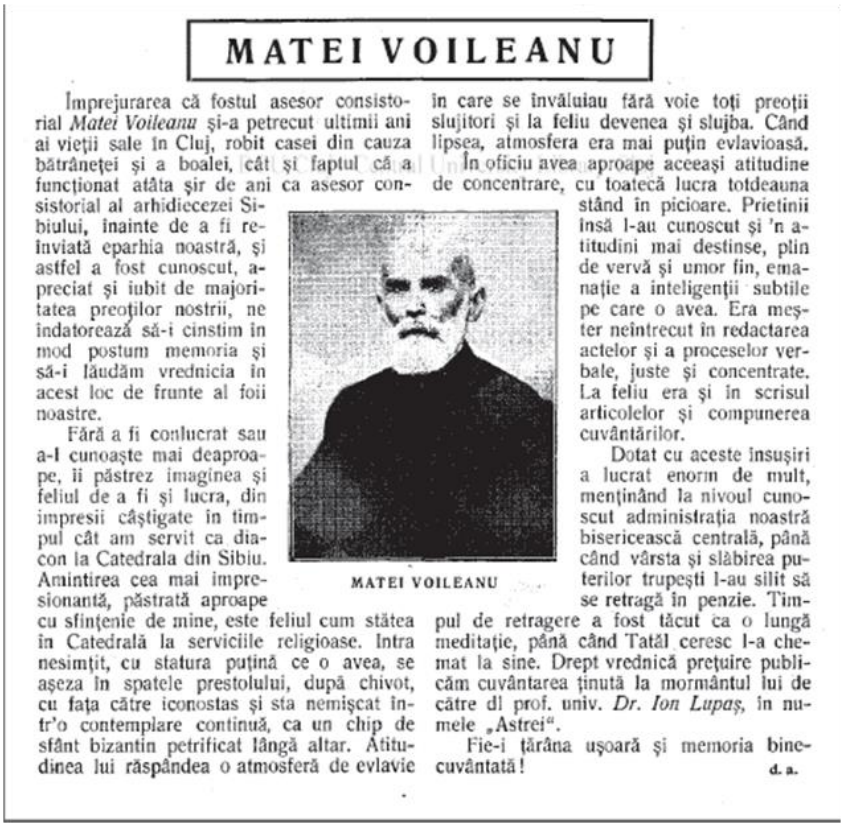

MATEI VOILEANU

Împrejurarea că fostul asesor consistorial *Matei Voileanu* și-a petrecut ultimii ani ai vieții sale în Cluj, robit casei din cauza bătrâneței și a boalei, cât și faptul că a funcționat atâta șir de ani ca asesor consistorial al arhidiecezei Sibiului, înainte de a fi reînviată eparhia noastră, și astfel a fost cunoscut, apreciat și iubit de majoritatea preoților nostrii, ne îndatorează să-i cinstim în mod postum memoria și să-i lăudăm vrednicia în acest loc de frunte al foii noastre.

Fără a fi conlucrat sau a-l cunoaște mai deaproape, îi păstrez imaginea și feliul de a fi și lucra, din impresii câștigate în timpul cât am servit ca diacon la Catedrala din Sibiu. Amintirea cea mai impresionantă, păstrată aproape cu sfințenie de mine, este feliul cum stătea în Catedrală la serviciile religioase. Intra nesimțit, cu statura puțină ce o avea, se așeza în spatele prestolului, după chivot, cu fața către iconostas și sta nemișcat într'o contemplare continuă, ca un chip de sfânt bizantin petrificat lângă altar. Atitudinea lui răspândea o atmosferă de evlavie în care se învăluiau fără voie toți preoții slujitori și la feliu devenea și slujba. Când lipsea, atmosfera era mai puțin evlavioasă.

În oficiu avea aproape aceeași atitudine de concentrare, cu toatecă lucra totdeauna stând în picioare. Prietinii însă l-au cunoscut și 'n atitudini mai destinse, plin de vervă și umor fin, emanație a inteligenții subtile pe care o avea. Era meșter neîntrecut în redactarea actelor și a proceselor verbale, juste și concentrate. La feliu era și în scrisul articolelor și compunerea cuvântărilor.

Dotat cu aceste însușiri a lucrat enorm de mult, menținând la nivoul cunoscut administrația noastră bisericească centrală, până când vârsta și slăbirea puterilor trupești l-au silit să se retragă în penzie. Timpul de retragere a fost tăcut ca o lungă meditație, până când Tatăl ceresc l-a chemat la sine. Drept vrednică prețuire publicăm cuvântarea ținută la mormântul lui de către dl prof. univ. *Dr. Ion Lupaș,* în numele „Astrei".

Fie-i țărâna ușoară și memoria binecuvântată!

d. a.

Necrologul lui Matei Voileanu, născut la 17.08.1852
Sursa: Săptămânalul „Renașterea" de la Cluj, 13 august 1933

[212] Mateiu Voileanu, *Codicele Mateiu Voileanu*, Sibiu, 1891, pag. 3-130.

Preot în 1892, asesor consistorial (consilier eparhial) la Sibiu 1886-1931. Paralel este deputat în Sinodul Arhidiecezei Sibiului și în Congresul Național Bisericesc, aproape în toate legislaturile, catehet la școala de fete a Asociațiunii din Sibiu (1898-1918), în două rânduri președinte al „Reuniunii Române de muzică din Sibiu", membru-corespondent în secțiunea istorică a Astrei.

Lucrări:

-Codicele lui Matei Voileanu. Scrieri din prima jumătate a veacului trecut (sec. XVIII), Sibiu 1891;

-Momente din viața a românilor ortodocsi din Transilvania, Sibiu, 1902;

-Cuvântări ocazionale, Sibiu, 1906;

-Să se facă lumină. Biserica românească din Ardeal în veacul al XVIII-lea, Sibiu, 1926;

-Contribuțiune la istoria bisericească din Ardeal, Sibiu, 1928.

A decedat la Cluj, în 20 iulie 1933, la vârsta de 81 de ani.

În concluzie, la Șoimușul Român avem *Școală confesională ortodoxă* de la *1762*, nu și școală confesională greco-catolică, fapt consemnat și de Șematismele arhidiecezei greco-catolice, copiii greco-catolici frecventând școala ortodoxă.

Dintr-un conspect general legat de numele și pregătirea învățătorilor din cuprinsul Diecezei ortodoxe din Ardeal, pe anul școlar *1858*, întocmit conform înaltului ordin gubernial, din 29 ianuarie 1858, nr 28151/1857, la poziția 347 figurând *George Fechetici,* funcționând în Șoimușul Român, apreciat cu calificativul de *capabil*, privind capacitatea sau gradul de pregătire, *numărul elevilor fiind de 50*[213].

Circulara nr. 380/*1859*, Arhivele statului-Filiala Blaj, dosar nr. 1859, nr. 376, menționează ca dascăl la Șoimuș (județul Mureș) pe *Iacob Rus*[214]. Șematismul (greco-catolic) de la *1896* menționează „Casă parochială lipsește. *Casă școlară lipsește*. Școlari: feciori 2, fete 3... Paroh lipsește, docente lipsește..."[215]

Șematismul de *la 1900* menționează „Pruncii cercetează *școala greco-orientală*: școlari 14, feciori 8, fete 6; de repetenți 5; feciori 3, fete 2[216].

Recensământul din 1910, printre cele 173 de clădiri din sat nu menționează clădirea școlii, deci, aceasta funcționa într-un spațiu închiriat de biserica ortodoxă. Primul Război Mondial (1914-1918) a adus multă suferință celor rămași acasă, femei, bătrâni, copii, pământurile trebuiau cultivate conform ordonanțelor guvernamentale. Rechizițiile de alimente, cereale, furaje erau obligatorii. Sunt organizate colecte de bani pentru ostașii de pe front sau răniții din spitale, cu ocazia Crăciunului și a Paștilor în anii 1914, 1915, 1916, dar deja cu ocazia coletei pentru Crăciunul din 1917, aflăm că nu s-a putut aduna nimic, nici de la elevi[217].

---

[213] Nicolae Albu, *Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800-1867*, București, 1971, pag. 226.

[214] *Ibidem*, pag. 217.

[215] *Șematismul veneratului cleru alu Archidiacezei Metropolitane greco-catolice de Alba-Iulia și Făgărasiu pre anului 1896*, Blasu, pag. 145.

[216] *Sematismul venerabilului cler greco-catolic*..1900, Blas, pag. 358.

[217] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Protopopatul greco-catolic Târgu-Mureș*, nr. act 1176/1917 și 1198/1918.

Rezultă sărăcirea sătenilor, lipsurile la care s-a ajuns, neputința de a contribui cu bani la aceste colecte și, desigur, neîncrederea intervenită în conștiința lor privind îmbunătățirea situației de pe front, mai ales după intrarea României, în august 1916, în război de partea Antantei (Franța, Anglia, Rusia, S.U.A.). Dorința încheierii războiului era pregnantă. După Marea Unire, din 1 Decembrie 1918, prin Reforma agrară de la 1921 s-a expropriat intravilanul lui Gheorghe Libeg-Stejarul din Șoimușul român, acesta fiind plecat în America de 17 ani, necăsătorit fără copii, pentru local de școală de stat. Două surori și un nepot depuseseră Apel (contestație) pentru a scăpa de exproprierea intravilanului. Comisia județeană pentru expropriere și împroprietărire Târnava Mică, recomanda continuarea lucrărilor pentru școală, având în vedere că apelanții nu aveau procură pentru Apel de la proprietar[218].

Recensământul general, de la *1930,* conscrie o populație de 689*, știutori de carte,* 54 %*,* 201 de gen masculin și 171 de gen feminin*, 372 în total*. Instrucție primară posedau 192 de gen masculin și 168 de gen feminin. De instrucție secundară erau 4 de gen masculin și 1 de gen feminin. Cu instrucție profesională erau 2 de gen masculin și 2 de gen feminin. Cu instrucție universitară erau 3 de gen masculin. Neștiutori de carte erau 151, din care, 53 de gen masculin (peste 20 de ani erau 33) și 98 de gen feminin (peste 20 de ani erau 72[219].

Din Tabloul reprezentând situația școlilor primare de stat din județul Târnava-Mică, în anul școlar 1941-1942, la poziția 114 aflăm situația *Școlii primare de stat* din comuna *Șoimuș*, în anul scolar *1941-1942*: 1 școală, 3 posturi, 141 elevi înscriși, 121 fecventând, localul fiind închiriat de la biserica ortodoxă[220].

Tabelul nr. 47
Evoluția numărului știutorilor de carte

Anul	*Locuitori*	*Știutori de carte*
1857	624	8
1870	716	22
1896	595	30
1900	668	154 - 24,55 %
1910	714	175 - 24,50 %
1930	689	373 (201 m.+171 f.) - 54 %
1941	786	(141 elevi+...)

[218] D.G.A.S. Mureș, *Fond: Comisia Județeană pentru Reformă Agrară a județului Târnava Mică,* Nr. act 243, Șoimușul român, fila 12.
[219] *Recensământul general al populației României la 1930*, vol. II, București, 1939.
[220] *Județul Târnava-Mică, Schiță monografică*, Blaj, 1943, Tipografia Lumina, pag. 71.

Elevii clasei a III-a în 1959.
În rândul de sus, direcorul școlii Gheorghe Pop, învățătoarea Baicu …, învățătorul Cernea

Învățătoarea Savin cu elevii săi

Martie 1977. Pionierii la strâns de fier vechi

Iunie 1981. Clasa a III-a la sebare de sfârșit de an școlar

1 Decembrie 1981. Hora Unirii cu sătenii și elevii în jurul Monumentului

La numărul știutorilor de carte trebuie menționat și faptul că pentru mulți intervenea și uitarea, prin neexersarea scrisului și cititului, după școala elementară. Trebuie, de asemenea, avut în vedere și abandonul școlar, părinții reținându-și copiii acasă de la o anumită vârstă, când ei deveneau capabili de muncă, nu degeaba s-a consacrat zisa „Nu te faci popă".

După 23 August 1944, din punct de vedere politic, România intră în sfera de influență sovietică-comunistă culminând cu înlăturarea monarhiei, a regelui Mihai I, și proclamarea, la 30 Decembrie 1947, a Republici Populare Române. În august 1948, Legea învățământului așeza școala pe principii comuniste, întreg învățământul trecând sub conducerea statului, desființându-se învățământul particular și confesional. Învățământul era gratuit, se desființau taxele școlare. A fost adoptat următorul sistem de învățământ: a) Învățământul preșcolar-Grădinița pentru copiii de 3-7 ani; b) Școala elementară cu două cicluri: -ciclul I cu clasele I-IV (de la 7-10 ani); -ciclul II cu clasele V-VII(de la 11-14 ani); c) Școala Medie, clasele VIII-X; d) Învățământul Superior. Reforma prevedea obligativitatea și gratuitatea ciclului elementar.

În epoca comunistă, faptul că a fost desființată proprietatea privată asupra pământului, a fost înființată proprietatea colectivistă-ceapistă, plata nesatisfăcătoare a muncii a determinat pe părinți să-și orienteze copiii spre școala profesională sau liceală. Unii părinți s-au înscris și ei la cursurile de alfabetizare de la școala din sat, absolvindu-le pentru a obține certificat-adeverință de absolvire a 7-8 clase, pentru a se putea angaja la fabrici în Târnăveni, Târgu-Mureș, Sighișoara, făcând naveta.

Începând cu anul școlar 1964/1965, s-a trecut la generalizarea învățământului de 8 ani obligatoriu și gratuit, „Școala Generală de 8 ani". S-a ajuns la situația în care numai cine nu voia, nu termina 8 clase pentru a urma apoi o școală profesională sau un liceu cu profil teoretic, agricol, industrial, economic, sanitar, la Sighișoara, Târnăveni, Târgu-Mureș etc.

P.S. Bunicul, Zaharie Rogozan (1895-196...) era deținătorul cărții intitulate „*BIBLIA*, adecă *Dumnezeiasca Scriptură* a Legii celei vechi și a celei nouă(noi)” după originalul celor Șaptezeci și doi de alcătuitori din Alecsandria, tipărită între 1856-1858, în vremea împăratului Francisk Iosif I, de Andrei Baron de Șaguna, pe când era Mitropolitul ortodox al Transilvaniei (1848-1873), la Tipografia diecezană de la Sibiu(ediție rarisimă). Are la bază vechi traduceri românești, cu litere chirilice. Are un studiu introductiv, intitulat „Cunoștințe folositoare despre Sfânta Scriptură” a mitropolitului Andrei Șaguna. Are 94 de ilustrații (xilogravuri) preluate după Biblia tipărită la München în 1851 de catolicul J.F. Allioli. Cumnata, Maria Gioadă (n. 1947), își amintește că a învățat să citească în limba rusă pentru școală pe „Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură...” a bunicului scrisă în limba română cu litere chirilice (rusești) supravegheată de bunicul. Au căzut la învoială: nepoata îi aducea bunicului de la bibleoteca școlii cărți de citit, iar el o supraveghea la cititul cu litere chirilice. Cartea a moștenit-o vărul, Gheorghe Rogozan de la Seleuș.

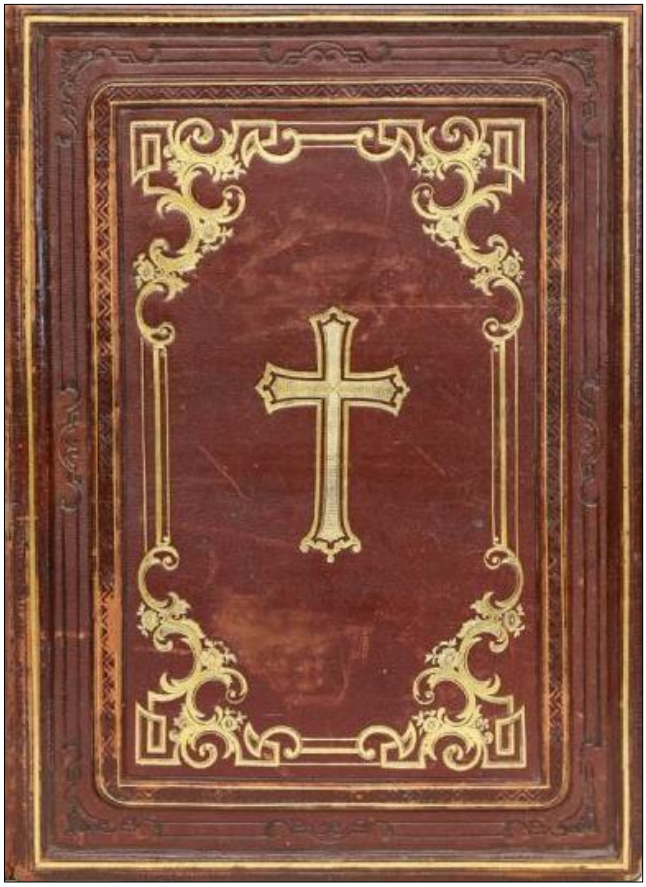

Biblia lui Andrei Șaguna, 1856-58, coperta

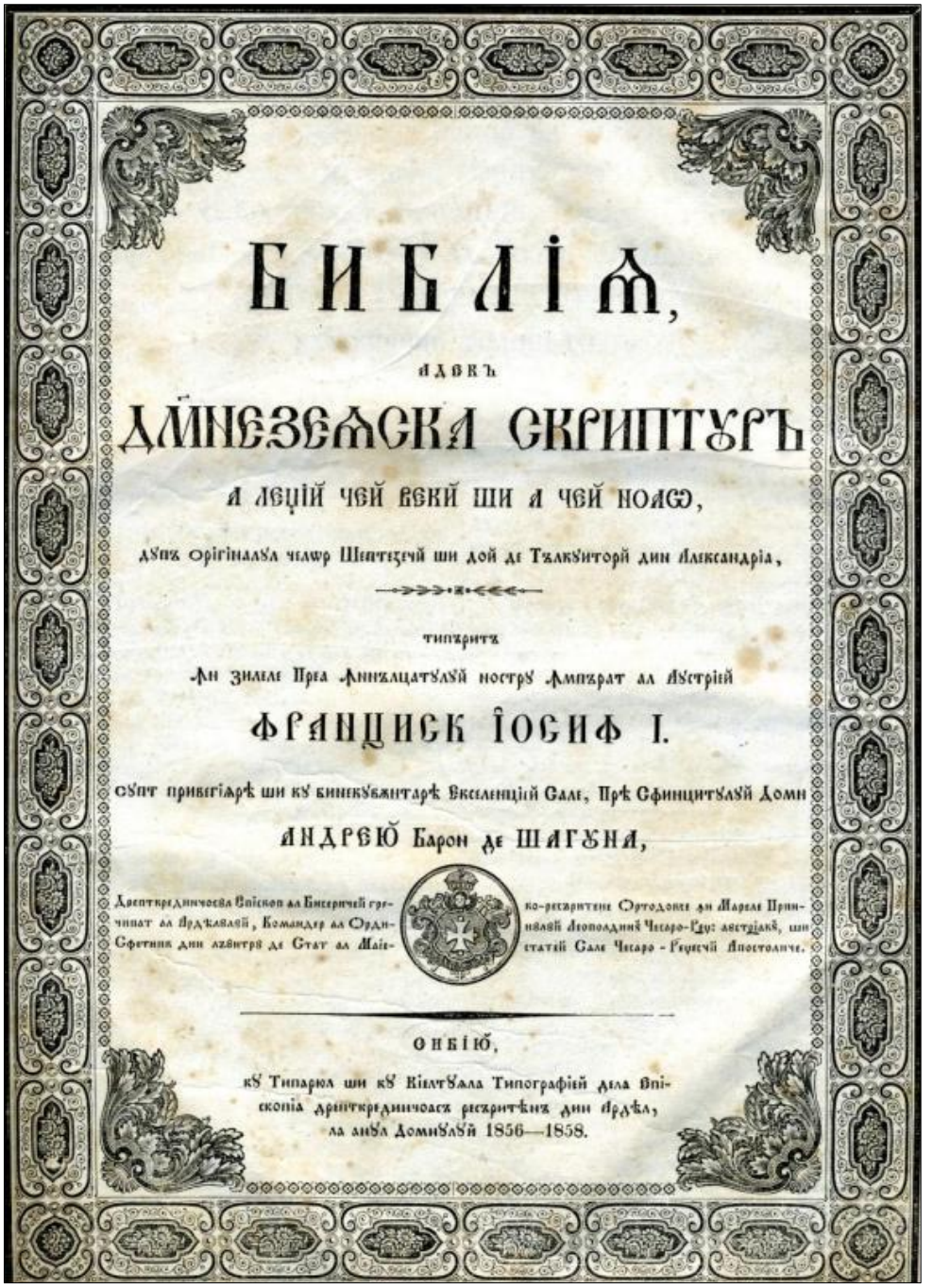

БИБЛІѦ,

АДЕКЪ

ДМНЕЗЕѦСКА СКРИПТУРЪ

А ЛЕЦІЙ ЧЕЙ ВЕКИ ШИ А ЧЕЙ НОАѠ,

дѹпъ Орігіналѹл челѡр Шептезечй ши дой де Тълкѹиторй дин Александріа,

типъритъ

Ѧн зилеле Преа Ѧннълцатѹлѹй нострѹ Ѧмпърат ал Аѹстріей

ФРАНЦИСК ЇОСИФ I.

сѹпт привегіѧрѣ ши кѹ бинекѹвѫнтарѣ Екселенціей Сале, Прѣ Сфинцитѹлѹй Домн

АНДРЕЮ Барон де ШАГѸНА,

Дрепткрединчоса Епіскоп ал Бисеричей гречипат ал Ардѣлѹлѹй, Командер ал Ордин Сфетник дин лъѹнтрѹ де Стат ал Маіе-

ко-ресъритене Ортодоксе ѧн Мареле Принцѹлѹй Леополдинѹ Чесаро-Реѹ: аѹстріакѹ, ши статей Сале Чесаро-Реѹесчй Апостоличе.

СИБІЮ,

кѹ Типарюл ши кѹ Кіелтѹѧла Типографіей дела Епіскопіа дрепткрединчоасъ ресъритѣнъ дин Ардѣл, ла анѹл Домнѹлѹй 1856—1858.

Biblia lui Andrei Șaguna, 1856-58, pagina de titlu

Biblia lui Andrei Șaguna, 1856-58, ilustrație din carte

VIII. Monumentul eroilor

Monumentul eroilor

Monumentul a fost înălțat în anul 1924 din inițiativa localnicilor și a puterii locale în memoria eroilor căzuți în Primul Război Mondial. Monumentul s-a renovat în anul 1984, când au fost înscriși pe o placă de marmură și eroii celui de-Al Doilea Război Mondial. Este bine întreținut de credincioșii din sat.

1914-1919[221]

1. Aflat Gheorghe Regimentul 51 infanterie
2. Bota Ioan Andron Regimentul 21 cavalerie
3. Bota Nicolae Regimentul 31 infanterie
4. Buda Ioan Regimentul Regimentul 16 artilerie
5. Buda Gheorghe Regimentul 50 infanterie
6. Comerzan Dumitru Regimentul 31 infanterie
7. Comerzan Ioan Regimentul 50 infanterie
8. Cristea Petru Regimentul 21 cavalerie
9. Libeg Dionisie Regimentul 21 cavalerie
10. Moldovan Teodor Regimentul 36 artilerie
11. Moldovan Teodor Regimentul 50 infanterie
12. Pop Nicolae Regimentul 21 cavalerie
13. Pop Ioan Regimentul 21 cavalerie
14. Pop Niculae la săpat tranșee
15. Popoviciu Niculae Regimentul 21 cavalerie
16. Sideriaș Gheorghe Regimentul 21 cavalerie
17. Stoica Teodor Regimentul 21 cavalerie
18. Șandor Teodor Regimentul 21 cavalerie
19. Șuteu Zosim Regimentul 21 cavalerie
20. Șuteu Gheorghe Regimentul 21 cavalerie
21. Sabău Ioan Regimentul 21 cavalerie
22. Țentea Niculae Regimentul 21 cavalerie
23. Voileanu Teodor Regimentul 50 infanterie
24. Voileanu Zosim Regimentul 21 cavalerie

1940-1945

1. Libeg Zaharie
2. Libeg Nicolae
3. Sideriaș Nicol
4. Pop Ioan
5. Popovici Ioan
6. Țentea Victoria
7. Sideriaș Aurel
8. Șandor Ianos
9. Stoica Ironim
10. Sideraș Ioan
11. Aflat Ioan
12. Buda Teodor
13. Buda Traian
14. Popovici Victor
15. Sideriaș Ioan
16. Sideriaș Toader
17. Șandor Mihail
18. Șandor Mihail
19. Sideriaș Ioan

[221] *Cartea de Aur*, 2009, Târgu-Mureș, Tipomur, pag. 5, pag. 11 și 25.

Veterani de război decedați acasă

Cristea Ilie	Cristea Toader
Ţentea Toader	Sideriaş Gheorghe
Pop Simion	Şandor Gheorghe
Stoica Ioan	Ţânţărean Toader
Aflat Nicolae	Ţânţărean Nicolae
Pop Gheorghe	Popovici Gheorghe
Stoica Toader	Stângaciu Augustin
Sideriaş Zaharie	Stoica ıoan
Sabău loan	Sideriaş Teodor
Stânganciu Guşti	Pop Teofil
Pop Ioan	Suciu Teodor
Mocanu Ioan	Pop Teodor
Libeg Gheorghe	Buda Gheorghe
Ţentea Ioan	Şandor Teofil
Suciu loan	Buda Teodor
Buda Toader	Buda Gheorghe
Codrea Ioan	Stoica Gheprghe
Sideriaş Toader	Stângaciu Iosif
Libeg ıoan	Buda Gheorghe

Lista eroilor și martirilor din satul Șoimuș, căzuți la datorie în Primul Război Mondial și în cel de-Al Doilea Război Mondial se află în evidența și în îngrijirea Bisericii Ortodoxe Române.

De *Ziua Eroilor-Ispas s*e organizează o slujbă de pomenire a celor căzuți din partea Bisericii, elevii școlii recită poezii și cântă, se face depunere de coroane de flori din partea Primăriei.

Bibliografie

A. Direcția Generală a Arhivelor Statului-Mureș (D.G.A.S. Mureș)

1. D.G.A.S. Mureș, Fond: Consiliul județean pentru Reformă Agrară Târnava Mică, Nr. actului 242, vol. I, Șoimușul Român, file 1-49.

2. D.G.A.S. Mureș, Fond: Consiliul județean pentru Reformă Agrară Târnava Mică, Nr. act 243, vol. II, Șoimușul Român, file 1-34.

3. D.G.A.S. Mureș, Fond: Consiliul Popular al comunei Șoimuș județul Mureș, Dosar nr. VII/4, vol. I, Data începrii 1945, Data închierii 1945, file 163.

4. D.G.A.S. Mureș, Fond: Consiliul Popular al Comunei Coroisânmărtin, Dosar nr. VII/46 din nomenclator, Recensământul animalelor, Data începerii 1.01. 1953, Data închiderii 31.12.1953, file 186.

5. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5469/1818.

6. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunetr, Nr. act 5470/1819.

7. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5471/1820.

8. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5472/1821.

9. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5473/1822.

10. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5474/1823.

11. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5475/1824.

12. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5476/1825.

13. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5477/1826.

14. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5478/1827.

15. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5479/1828.

16. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5480/1829.

17. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5481/1830.

18. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5482/1831.

19. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5483/1832.

20. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5484/1833.

21. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5485/1834.

22. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5486/1835.

23. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impinere, Nr. act 5487/1836.

24. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5488/1837.

25. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5489/1838.

26. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5490/1839.

27. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5491/1840.

28. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5492/1841.

29. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5493/1842.

30. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5494/1843.

31. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5495/1844.

32. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5496/1845.

33. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de Tabele de impunere, Nr. act 5497/1846.

34. D.G.A.S. Mureș, Fond: Colecția de MICROFILME, Rola 11, poziția 675-686.

35. D.G.A.S. Mureș, Fond: Neamul Petricyevith Horvath din Suplac, Inventar nr. 12, Nr. document 62/1669, fila 1.

36. D.G.A.S. Mureș, Fond: Neamul Petricyevith Horvath din Suplac, Inventar nr. 12, Nr. doc. 64/1689, fila 1 și 2.

37. D.G.A.S. Mureș, Fond: Neamul Petricyevith Horvath din Suplac, Inventar nr. 12, Nr. doc. 65/1669, fila 1-2.

38. D.G.A.S. Mureș, Fond: Neamul Petricyevith Horvath din Suplac, Inventar nr. 12, Nr. doc. 76/1677, fila 1-2.

39. D.G.A.S. Mureș, Fond: Neamul Petricyevith Horvath din Suplac, Inventar nr. 12, Nr. doc. 110/1727, fila 1-2.

40. D.G.A.S. Mureș, Fondul familial Teleki de Szék, Seria: Posesiunile contelui Francisc Teleki, Fascicula 27 nr 6, Conscripția de la 2 mai 1798 din „Olá Solymos" fila 154-161.

41. D.G.A.S. Mureș, Colecția de Registre de stare civilă, Religia ortodoxă, Șoimuș, nr. 850, b. (botezați) 1850-1870, file 1-35.

42. D.G.A.S. Mureș, Colecția de Registre de stare civilă, Religia ortodoxă, Șoimuș, nr. 851, b.-, c.-, m. (morți) 1850-1889, file 1-39.

43. D.G.A.S. Mureș, Colecția de registre de stare civilă, nr. 852, Religia greco-catolică, Șoimuș, b. 1827-1876, c. 1825-1876, m. 1825-1876, file 1-70.

44. D.G.A.S. Mureș, Colecția de Registre de stare civilă, Protocolul cununaților, Tom I, 1851-1921, file 1-39.

45. D.G.A.S. Mureș, Colecția de Registre de stare civilă, nr. 1093, b. c. m., Religia greco-catolică, anul 1876-1925, file 1-117.

46. D.G.A.S. Mureș, Colecția de Registrede stare civilă, nr. 1094, Religia greco-catolică, Șoimuș, b. 1918-1925, file 1-10.

47. D.G.A.S. Mureș, Colecția de Registre de stare civilă, nr. 1096, Șoimuș, Consiliul Popular al Comunei Coroisânmărtin, Județul Mureș, Dosar nr 116, Registru de căsătorii, 1922-1939, file 1-41.

48. Arhiva parohiei Șoimuș, Ulița Seleușului nr. 54, Religia greco-ortodoxă, Protocolul Bunei învoiri, anul 1906-1921, file 1-40.

49. Arhiva Mitropoliei Sibiu „Conscripția moșii preoțești de lege Greco-Răsăriteană a comunei Ólá Șoimușului", din 1854.

B. Publicați: Cărți și Anuare

1. Andrei Zriny, *Repertoriul localităților județului Mureș, cu descoperiri arheologice din secolele IV-XIII d. Hr.*, în MARISIA, VI. Târgu-Mureș, 1998.

2. Valeriu Lazăr, *Antichități ale județului Mureș*, Ed. Ardealul, Târgu-Mureș, 1998.

3. Kurt Horeth, *Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV-XIII*, București, 1958.

4. Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvania*, vol. I-II, Cluj, 1972, 1978.

5.***** *Călători străini despre Țările Române*, Ed. Științifică, București, 1970.

6. Szabó Károly, Szádeczky Lajos, *Székely Oklevéltár*, vol. I-VIII, Cluj, Budapesta, 1872-1934.

7.***** *Din istoria Transilvaniei*, vol. I-II, București, 1963.

8.***** *Istoria României*, vol. II-III, București, 1962-1964.

9.***** *Istoria lumii în date*, Ed. Enciclopedică Română, București, 1972.

10..Kővári László, *Erdély történelme*, vol. I-IV, Pesta, 1860-1861.

11. Kövári László, *Erdély statisztikája*, Cluj, 1847.

12. Aurel Chibeleanu, Oliviu Marcu, Traian Dușa, *Județuț Mureș. Ghid*, Ed. Poligrafică, Târgu-Mureș, 1972.

13. Ioan Rusu Abrudeanu, *Moții*, Ed. Cartea română, București, 1928.

14. Györffy György, *Az árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, III, Buda üpest, 1987.

15. Csánki Dezső, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, V, Budapest, 1913.

16. Varjú Elemér, *Oklevéltár*. *Losonczi Bánffy-család történetéhez*, I, Budapest, 1908.

17. Cornel Bârsan, *Istorie furară*, Vol. I-III, Ed. Librex, București, 2017.

18. Cornel Bârsan, *Doamne și Domnițe, Jupânițe și Amante ale Domnitorilor Români*, Ed. Librex, București, 2017.

19. Liviu Botezan, *Organizarea sesiilor iobăgești pe teritoriul actualului județ Mureș*, în MARISIA, vol. V, și vol. IX, Târgu-Mureș, 1976 și 1979

20. Liviu Botezan, *Contribuții la studiul organizării intravilanelor iobăgești în Transilvania în perioada 1785-1820*, în STUDIA HISTORIA, nr. 12, fascicola II, 1967

21.***** *In Memoriam-Avram Iancu*, Târgu-Mureș, 1972.

22. Victor Cheresteșiu, *Adunarea Națională de la Blaj*, București, 1966.

23. Coriolan Suciu, *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, Ed. Academiei, București, 1967.

24.***** *A magyar korona országainak helységnévtára*, Budapest, 1877.

25.***** *A magyar korona országaiban az 1881-év elején végrehaitott népszámlás*, vol. II, Budapest, 1882.

26.***** *A magyar korona országainak mezögazdasági statisztikája*, vol. I, Budapest, 1897.

27.***** *A magyar korona országainak 1900 népszámlálása*, vol. I, Budapest, 1902.

28.***** *A magyar szent korona országainak 1910-évi népszámlálása*, vol. II, Budapest, 1912.

29.***** *A magyar korona országainak gazdacintára*, Budapest, 1897.

30.***** *Magyarország népesége pragmatika sankctio korában*, Budapest, 1896.

31. Ioan Bodea. și Vasile T. Suciu, *Moisei*, Ed. Revista Vatra, Târgu-Mureș, 1982.

32.***** *Profiluri mureșene*, vol II, Târgu-Mureș, 1973.

33.***** *Dicționar Explicativ al Limbii Române*, Ed. Academiei Române, București, 1975.

34.***** *Istoria României în date*, Ed. Enciclopedică, Buc. 1972.

35.***** *Az erdélyi Káptalan jegyzőkönyvei*, Cluj-Napoca, 2006.

36.***** *A Kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei*, I-II, Budapest, 1990.

37. Vistai András János, *Tekintő. Erdélyi helynévkönyv*, I-IV, Kriterion, București, 1990-1996.

38. Ioan Eugen Man, *Târgu-Mureș istorie urbană*, vol. I, Ed. Nico, Târgu-Mureș, 2006.

39. Nicolae Sulică, *Contribuții la istoria vechimii elementului românesc*, în RENVIEREA, ianuarie-martie 1938, Târgu-Mureș.

40. Silviu Dragomir, *Studii privind istoria revoluției române de la 1848*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1989.

41. Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania*, până în 1802, Blaj, 1944.

42. Kovács József, *Despre nivelul dezvoltării agriculturii în Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor și formele de exploatare a țărănimii*, în ANUARUL Institutului de Istorie, Cluj, 1966

43. Kóvács József, *Date în legătură cu descompunerea țărănimii în Transilvania după desființarea iobăgiei din anul 1848*, în STUDII și CERCETĂRI de istorie, Cluj, 1957.

44. Constantin Martinovici și Nicolae Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și a celorlalte ținuturi alipite*, Cluj, 1921.

45. Liviu Moldovan, *Conscripții și recensăminte în Transilvania*, în REVISTA de STATISTICĂ, nr. 8, 1970.

46. Oros alias Ioan Rusu, *Memorii*, București, 1989.

47. David Prodan, *Problema iobăgiei în Transilvania (1700-1848)*, București, 1989.

48. Ioan Ranca și Liviu Moldovan, *Contribuții privind răscoala lui Horea în partea centrală și răsăriteană a Transilvaniei*, în STUDII-revistă de istorie, nr. 2, 1968.

49. Traian Rusu, *Structura agrară în comitatul Mureș-Turda*, în MARISIA, V, Târgu-Mureș, 1975.

50. Cornel Sigmirean, *Intelectualitatea ecleziastică: Preoții Blajului*, Editura Universității „Petru Maior", Târgu-Mureș, 2007.

51. Gheorghe Sima, *Școala românească din Transilvania și Ungaria*, București, 1915.

52. Szabo Nicolae, Ioan Pop, *Câmpia Transilvaniei. Conscripții urbariale din 1819-1820. Studiu economico-social privind țărănimea aservită*, în manuscris la Centrul de cercetări istorice „Gh. Șincai" de pe lângă Bibleoteca Teleki-Tâgu Mureș.

53. Șematismul venerabilului cler al Archidiacesei Metropolitane greco catolice române de Alba-Iulia și Făgăraș Pre Anul Domnului 1900 De la Sfânta Unire 200, Blas. Tipografi Seminarului Archidiecesan..

54. Traian Rus, *Problema agrară și situația țărănimii în județul Mureș-Turda în perioada 1919-1921*, în MARISIA, VII, Târgu-Mureș, 1977.

55. Ioan Ranca, *Românii din Scaunele secuiești în antroponimele din conscripții 1699-1821*, vol. I, Cluj-Napoca, 1995.

56. ATLAS ISTORIC, coordonator: Prof. univ. Ștefan Pascu, Ed. didactică și pedagogică, București, 1971.

57. Mihai Ardelean, *Istoria altuia în apărarea eului*, Ed. University Press, Târgu-Mureș, 2009.

58. Mihai Ardelean, Dorin Andrei Suciu, *Istorii locale*, Târgu-Mureș, 2011.

59. Ana Hancu, *Aspecte privitoare la situația economică a preoților*..., în ANUARUL ARHIVELOR MUREȘENE, vol. IV, 2005.

60. Ana Hancu, *Drama Ardealului 1848/1849*, Ed. Nico, Târgu-Mureș, 2012.

61. Ela Cosma, *Cronologia anilor 1848-1849* în Transilvania, în ANUARUl institutului de istorie, tom XLIV, Cluj-Napoca, 1973.

62. Terezia Loșonczi, Ioan Moldovan, *Revoluția de la 1848-1849 în Scaunul Mureș și împrejurimi*, Ed. Tipomur, Târgu-Mureș, 1998.

63. Constantin Daicoviciu, Ștefan Pascu, *Istoria României. Compendiu*. București, 1969.

64.***** *Recensământul general al populației României la 1930*, vol. II, București, 1939.

65. Traian Rotariu și colaboratorii, *Recensământul populației din 1941* în Transilvania, Ed. Presa Universitară, Cluj-Napoca, 2002.

66.***** *Az első Magyarországi népszámlálás 1784-1787*, Budapest, 1960.

67. Teodor Oancă, *Istoria numelui la români din antroponimia românească*, în CUVÂNTUL LIBER, joi 26 ianuarie 2017, pag. 4.

68. L. Gyémánt, R. Câmpianu, A. Dorner, *Conscripția fiscală a Transilvaniei din anul 1750*, vol. II, Ed. enciclopedică, București, 2009.

69. Nagy István, *Erdelyi ezredek a világháboruban. A Marosvásárhelyi 22 Honvédgyalogezred*, 1942, la Bibleoteca Teleki din Târgu-Mureș.

70. Peter Moldovan, *Pace și război: 1848-1849 în Transilvania centrală*, Ed. Presa Universitară clujană, Cluj -Npoca, 2008.

71. Internet, GOOGLE, Izidor Todoran, Autobiografie,… în AUGUSTIA, nr. 8, Sfântu Gheorghe, 2004

72. Silviu Nistor, *Contribuții mureșene la Marea Unire din 1918*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1981.

73. Marcel Știrban, *Din istoria României, 1918-1921*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1987.

74. Traian Bosoancă, *Mureșenii și Marea Unire*, Ed. Ardealul. Târgu-Mureș, 2000.

75. Ioan Scrieciu (general de divizie în rezervă) și Vasile T. Suciu (colonel în rezervă), *Cartea cărților de aur*, Târgu-Mureș, 2011.

76. Liviu Maior, *Transilvania și războiul pentru de independență*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1977.

77. Varga E. Árpád, *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája I. Népszámlálási adatók 1850 és 2002 között*, Csikszereda, 2011.

78. Alexiu Viciu, *Etnografice* (A. Nume de familie la români. B. Nume de locuri.) Blaj, 1929.

79. Ilarie Gh. Opriș, *Sângeorgiu de Mureș. Monografie*, Ed. Nico, 2010.

80.***** MARISIA, XI-XII, *Studii și materiale* (Arheologie, Istorie, Etnografie) extras, (Liviu Moldovan, *Recensământul populației transilvănene 1850-1851*), Târgu-Mureș, 1981-1982.

81. Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Ed. Științifică, București, 1965.

82. Ioan I. Russu, *Românii și Secuii*, Ed. Științifică, București, 1990.

83. Ioan Eugen Man, *Biserici de lemn ale românilor din ținuturile mureșene*, Ed. Nico, Târgu-Mureș, 2012.

84. David Prodan, *Transilvania și iar Transilvania*, Ed. enciclopedică, București, 1992.

85. Valer Pop, *Bătălie pentru Ardeal*, Ed. Colosseum, București, 1990.

86. Grigore Ploeșteanu, Vasile T. Suciu, Lazăr Lădariu, *Epopeea de pe Mureș*, Ed. Revista Vatra, Târgu-Mureș, 1985.

87.***** Anuarul arhivelor mureșene, II, Târgu-Mureș, 2003.

88. Nicolae Albu, *Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800-1867*, Ed. didactică și pedagogică, București, 1971.

89. Marioara Rogozan Moldovan, *Bărdești. Însemnări monografice*, Ed. Veritas, Târgu-Mureș, 2015.

90. Coriolan Suciu, *Județul Târnava-Mică*, Blaj, 1943.

91. I. Iordan, P. Gâștescu, *Indicatorul localităților din România*, București. 1973.

92. Vasile Pârvan, *Getica*, Ed. Meridiane, București. 1982.

93. Peter Moldovan, *Gărzile naționale române din județul Mureș*, Ed. MEGA, Cluj-Napoca, 2018.

94. Illyés Géza, *Bethlen János 1613-1678*, în Református Szemle, Cluj, 1929, szept. 20, pag. 406-408.

95. Illyés Géya, *Bethlen Miklós 1642-1716*, în Református Szemle, Cluj, 1930 január. 30, pag. 19-22.

96. *Sibenbürgen*, Bukarest, 1943, pag. 36, 56.

97. Péterfy László, *Bonyha és egyháza*, Székelyudvarhely, 2000, pag. 6, 8, 22.

98. Entz Géza, *Erdély épitészete a 11-13. században*, Kolozsvár, 1992, pag. 80-81.

99. Entz Géza, *Erdély épitészete a 14-16. században*, Kolozvár, 1996, pag. 80-81.

100. Thomas Nagler, *Așezarea sașilor în Transilvania*, Ed. Kriterion, București, 1992.

101. Studia Censualia Transilvanica. Recensământul din 1850, Ed. Staff, 1996.

102. Studia Censualia Transilvanica, Recensământul din 1857, Ed. Staff, 1997.

103. Studia Censualia Transilvanica, Recensământul din 1880, Ed, Staff, 1997.

104. Studia Censualia Transilvanica, Recebsământul din 1900, Ed, Staff, 1998.

105. Studia Censualia Transilvanica Recensământul din 1910, Ed. Staff, 1999.

106. *Documente privind Istoria României, veacul XIV*, București, Ed. Academiei, 1952-1955.

107. *Geographie Grob Fürftenthums Siebenbürgen von Karl Gottilieb von Windisch*, Pre Burg, bei Anton Löve, 1790.

108. *Monumenta Vaticana Hungaria (1332-1337)*, Budapest, 1887.

109. Paul Lazăr Tonciulescu, *Cronica Notarului Anonymus*, Faptele ungurilor, Ed. Miracol, București, 1996.

110. Anonymus Notarius, *Gesta Hungarorum, Faptele Ungurilor*, Traducere, prefață, introducere și note de G. Popa-Lisseanu), Ed. Mentor, 2000.

111. Ioan Olteanu, *Revoluția de la 1848 în Câmpia Transilvaniei*, Ed. Arhipelag XXI, Târgu-Mureș, 2014.

112. Buday János, *A hunyadi főesperessegi rövid története*, Budapest, 1916.

113. József Márton, *Az erdélyi (gyulafehérvári) egyházmegye története*, Alba Iulia, 1993.

114. ***** *Ungaria și istoria maghiarilor 896-2000*, Ed. Europa, Veneția, 2001.

115. Paul Lendvai, *Ungurii*. Ed. Humanitas, București, 2001.

i

Cuprins

Cuvânt înainte 5
Prefață 7

I. Cadrul geografic al localității 8

Relieful 10
Hidrografia 11
Clima 12
Flora și fauna 12
Solurile 13
Căi de comunicație 14
Încadrarea administrativ-teritorială 14

II. Dezvoltarea istorică a localității Șoimuș în epoca feudală 17

Antecedente istorice 17
Localitatea Solymos-Solmus-Oláh Sollymos, Somușul Român în secolele XI-XIV 20
Atestare documentară 22
Alte mențiuni document 25
Situația economico-socială 28
Localitatea Solmus-Salmen-Oláhsólymos-Șoimușul Român în secolul al XV-lea (1401-1500) 29
Salmus-Salmen-Sólymos-Oláhsólymos-Șoimușul Român în secolul al XVI-lea (1501-1600) 33
Șoimuș în secolul al XVII-lea (1601-1700) 35
Secolul al XVIII-lea (1701-1800) 44
Șoimuș până la mijlocul secolului al XIX-lea (1801-1850) 80
Situația economico-socială 80
Mișcarea socială și națională de la mijlocul secolului al XIX-lea 100

III. Dezvoltarea localității în a II-a jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Epoca modernă 117

Dezvoltarea economico-socială 117
Participarea la Primul Război Mondial (1914-1918) și la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 119

IV. Șoimuș de la Marea Unire până în zilele noastre. Epoca contemporană 130

Dezvoltarea economico-socială 130
Reforma agrară din martie 1945 134
Recensământul animalelor de la 1-4 ianuarie 1953 142

V. Evoluția demografică 151

VI. Mărturii, amintiri Șoimoșene 160

VII. Biserica și școala 189

A. Biserica 189
B. Școala 220
VIII. Monumentul eroilor 232
1914-1919 233
1940-1945 233
Veterani de război decedați acasă 234
Bibliografie 235
A. Direcția Generală a Arhivelor Statului-Mureș (D.G.A.S. Mureș) 235
B. Publicați: Cărți și Anuare 236
Cuprins 243